

Kritisk tenkning

og utredningsmetodikk

ved sakkyndige/vitenskapelige rapporter



av Rune Fardal

01.01.2008

Sist oppdatert 06.04.2020

INNHOLD:

Innledning	12
Fra Helsepersonelloven:.....	14
Forord	15
Jussprofessor	16
Hvorfor sakkyndige psykologer?.....	16
Veilederende mal for oppbygging av den sakkyndige rapporten	17
Forside	18
Innholdsfortegnelse	18
1 Innledning	19
1.1 Gjengivelse av mandatet med eventuelle tillegg	19
2 Opplysninger om utredningens tilretteleggelse og forløp	19
2.1 Oversikt over tidsbruk og arbeidsopplegg.....	19
2.2 Metoder	19
2.3 Oversikt over dokumenter	19
2.4 Redegjørelse for hvordan de involverte er informert.....	19
3 Sakens bakgrunn	20
4. Aktuell situasjon	20
5 Redegjørelse for samtaler, observasjoner og undersøkelser av barn og foreldre, samt informasjon fra komparenter.....	20
5.1 Utredning av barnet	20
5.2 Utredning av foreldre	20
5.3 Utredning av samspill/relasjon/tilknytning mellom barn og foreldre.....	20
6 Vurdering	21
7 Anbefaling	22
Generelle retningslinjer for sakkyndig arbeid i domstolene	22
10 viktige punkter for avsløring av forskning.	28
Hovedpunkter for en rapport.....	31
Evidensbasert kunskap.....	32
Forskjelen på en terapeut og en sakkyndig	33
Metode	34
Viktige kriterier for Metode:	35
Viktige punkter beskrevet av psykolog Joar Tranøy:	35
Kildekritikk og kildekontroll.....	37
“Benektende adferd”.....	39
“Personlighetsforstyrrelse”, javel, men....	40
Språklig forskjellsbehandling.....	40
Skille mellom observasjon, beskrivelser og tolkning.....	44
Forskjellsbehandling	46
Barne sakkyndig kommisjon	46
Kvalitativ metode	47
Sakkyndige betraktninger, Torgeir Huseby	51
Påvirkes hukommelse av den observerte og den som observerer?	53

Den sakkyndiges rolle.....	54
Justismord i barnevernet	54
12 regler for en ryddig debatt:	56
Sjekkliste sakkyndig beskrivelse:.....	58
Fallgruver for sakkyndge	60
Falske negative – Falske positive?.....	61
Aktuarisk bedømmelse.....	62
Ansvar.....	63
Argumentum ad hominem – personargumentet.....	65
Attest.....	70
Attraktiv stereotype feilen	76
Barnet	77
Autoritet.....	79
Barnum/Forer effekt	80
Base rate feilslutning.....	84
Bedre enn gjennomsnitt - effekten	85
Bevisbyrden.....	86
Bevisfravær.....	87
Bias – Forutintatthet.....	88
Anthropic bias	89
Assimilation bias	94
Blind spot bias.....	95
Confirmation Bias - Det som taler imot uteslates	96
Consistency bias	98
Consensus bias	99
Belif bias – forutinntatte meninger.....	101
Disconfirmation bias.....	104
Egosentrisk bias.....	105
Hindsight bias.....	106
Ingroup bias	107
Intervju Bias.....	108
Kulturell bias	109
Monometode bias.....	111
Positivt resultatat bias	112
Publication bias	113
Selektion bias	114
Social desirability bias	116
Statistisk bias.....	117
Trait ascription bias.....	118
Varighets bias (Durability bias)	119

Bomerang effekten	120
Bystander effekten	121
Bottom Up prosessering	122
Catharsis	123
Cluster illusjon	124
Conjunction fallasy	125
Context	126
Cold Reading	127
Correspondent inference	132
Deduktiv hypotese	133
Depersonifisering	136
Dekontekstualisering – Ut av sin sammenheng	137
Demonisering	138
Den fundamentale attribusjonsfeil - tilskrivningsfeil	139
Dogmatisme	145
Donasjons effekten	146
Egosentrisk tankefeil	146
Ekspertvurderinger	147
Eksperimentell - Ikke eksperimentell	148
Emosjonell mishandling	149
Erfaring- Ekspertise	149
Error Flummicus	150
Error principalis	151
Evidens	151
Etterprøvbarhet	152
Etikk	152
Etnosentrisme	157
Exposure effekt- gjenkjennelses effekt	157
Fakta	158
Fallacia libidinis	158
Falsifikasjon	159
Falsk konsensus effekt	160
Falsk unikhets effekt	161

Falske negative/positive	161
Feil-innformasjons effekten.....	162
Feilkilder	163
Fiendtlig media effekt	163
Flytte poenget.....	164
Formål.....	165
For og imot analyse	165
Forvaltningskikk.....	166
Forventningseffekt	166
Funksjonsbundethet.....	169
Gaslighting.....	169
Generaliseringer	170
Gruppepolarisering.....	171
Gruppetenkning	172
Habilitet	174
Halo effekt	175
Hecklers Veto	176
Heuristikker	176
Anker og tilpasnings Heuristic	176
Representativitetsfeil heurstikk	177
Tilgjengelighetsheurstikk.....	178
Hindsight (After-the-fact)	179
Hjelpersyndrom	179
Holdbarhet	180
Hukommelse.....	180
Hypervirkelighet - overvirkelighet.....	183
Hypoteser	183
Ideologisk tankefeil.....	186
Illusorisk korrelasjon.....	187
Illusjonen av kontroll	188
Imperfecta enumeratio - overlate tolkning til leser.....	190
Induktiv hypotese	190
Informativ sosial innflytelse.....	193
Internkontrollrutiner.....	194

Introspeksjon	194
Just-world fenomenet.....	194
Kildekritikk	198
Kausalitet – når den ene påvirker den andre.....	199
Key Informant Bias.....	200
Kjønnsforskjeller	200
Klinisk – Rolleforståelse.....	201
Komparenter	206
Kompetanse (se også erfaring-ekspertise)	207
Konfliktdempende.....	208
Konklusjoner.....	209
Kontekstuell implikasjon.....	212
Kontradiktoriske prinsipp	212
Kontrast effekt	214
Kontra induktiv hypotese	214
Kontroll	214
Kontrollgruppe	215
Korrelasjon	215
Krisemaksimere	216
Kuleshov – effekt.....	216
Kulturforskjeller	217
Kunnskap.....	217
Konsekvent	220
Kulechov effekt.....	220
Ladede spørsmål	221
Logikk	221
Logisk feilslutning	222
Lover.....	229
Vitner.....	229
Barneloven	229
Twistemålsloven	231
Forvaltningsloven	233
Helsepersonelloven.....	236
Domstolsloven.....	236
Straffeloven	237
Straffeprosessloven.....	238

Løgner	238
Mandat.....	242
Mental løsning.....	242
Mentale sett.....	242
Metakognisjon.....	242
Metode	243
Motoverføring	255
Negativ effekt	255
Negativitetsfeil.....	256
Normativ sosial innflytelse.....	257
Objektivitet	257
Oppvurderingstendens	258
Observasjoner.....	258
Omsorgsvikt.....	259
Othellofeilen	260
Overkonfidens.....	260
Over og underdiagnostikk	260
Parimony	261
Patologi.....	262
Patetisk feilslutning	263
Peak-end rule	264
Peggy Hill Syndrome	265
Projeksjon	265
Persepsjon	266
Perseptuelle forstyrrelse (distortions)	268
Perseptuelle sett	269
Personlighets- inventorier / tester.....	270
Perspektivtotalisering	270
Placeborapporter.....	271
Positivitet effekt.....	271
Potemkin village.....	272
Predikering	272
Pregnans	273

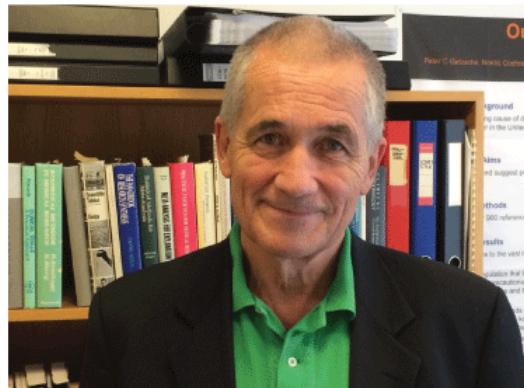
Premisser.....	273
Primacy effekt.....	275
Probatio.....	275
Problemløsning.....	276
Prognosefeil.....	277
Psykologisk koalisjon.....	279
Reaktivitet – påvirkning av den sakkyndige.	279
Red Herring.....	281
Referanser.....	281
Refutatio.....	281
Rekonstruksjonsfeil.....	281
Relevans.....	282
Reliabel – pålitelighet.....	282
Representativt utvalg	285
Respons set	286
Retningsproblem – 3 variabel problem	286
Retorikk	287
Retrospektive undersøkelser	289
Rettferdighet	289
Rettigheter	291
Rettsikkerhet	291
Rolleblanding	293
Rosy retrospection	293
Sakkyndige	294
Saklig grunn	310
Samarbeid	310
Sammenblanding av premisser og vurderinger.....	311
Sansynlighetsvurdering.....	311
Selektiv tenkning	313
Selektiv oppmerksomhet	313
Self serving bias.....	313
Selvbedrag.....	315
Selvkritikk	315

Selv rettferdiggjøring	317
Sirkelresonement	317
Skjemaproblem	317
Solidarisering bias.....	319
Somatisk manipulasjon	320
Spacing effekt	320
Språk	321
Spørsmål – Svar	322
Stråmannsargument	322
Suggesjon	323
Survey undersøkelser	323
Symptomer.....	324
Tankefeil	324
Alt eller intet tenkning	324
Katastrofetenkning.....	325
Generalisering.....	325
Vilkårlig tankeslutning	325
Kikkertsyn (Forstørring og forminsking).....	325
Feil etikettering	325
Emosjonell tenkning	325
Personalisering.....	325
Årsaksforklaring	325
Skulle- burde- måtte- tenkning	326
Magisk tenkning	326
Tekstasfaltering	326
To gale blir ikke en rett	326
Tolkning og vurdering.....	327
Top Down prosesering.....	327
Tror, føle, synes, anta !	328
Troverdighetsproblematikk	328
Tros utholdenhets (Belief perseverance)	329
Tunellsyn	329
Type I, II og III feil	330
Type I feil	330
Type II feil	330
Type III feil	330
Utelatt og "glemt"	331
Two wrong makes a right!	331

Utformingseffekten	332
Utredning.....	332
Validitet – Gyldighet og sannhet	344
Von Restoff effekt.....	351
Woozle effekt.....	351
Ønsketenkning.....	353
Åpenhet	354
Årsak – Virkning.....	355
Litteratur:	355
Linker:.....	356

*Professor i klinisk
forskningsdesign
og analyse*

Peter Gøtzsche



***"Man behøver ikke være psykiater for at
vurdere den psykiatriske pseudoforskning."***

Politiken 30.8.2015

***Har du noen tips eller råd om forbedringer eller bidrag til oversikten, er jeg takknemlig for
å motta dette på mail: rune@fardal.no***

Siden oppdateres kontinuerlig.

Copyright, Rune Fardal 2006..... 2015

Innholdet i denne rapport er til fri benyttelse så sant kilden oppgies.

Innledning

Enhver faglighet stiller krav til fagutøverne, noen av disse krav er de samme og felles for alle former for faglighet, deriblant **fagpersoners ansvar** for at **etikken i**, og **kvaliteten** på de råd som gis og de handlinger som iverksettes, er høyverdige og ihht vitenskapelig aksepterte metoder.

Viktig er også at **valg av metoder** er hensiktmessige for å finne den best mulige løsningen (Hjort, 2004). Et ufravikelig krav er kravert til **etterprøvbarhet**. Et vitenskapelig arbeide holder ikke faglig standard om arbeidet ikke er etterprøvbart! Fravik fra dette var det som felte tannlege Jon Sudbø og avslørte jukset innen forskningen. Vi så mye av det samme ved de første sakkyndige i Breiviksaken, der Huseby/Sørheim overså de fleste krav til vitenskapelig metode for å bekrefte sin egen hypotese rundt paranoid schizofreni. At et bestemt adferdstrekk er til stede er ikke en bekrftelse på at en bestemt diagnose er til stede. Falsifikasjon uteble fullstendig.

At dette er et personlig ansvar som fagpersoner ikke kan skyve over på andre, sier seg selv og er nedfelt i psykologers og andre fag gruppers etiske retningslinjer, der de er **personlig ansvarlige** for sitt arbeide. Få synes helt forstå rekkevidden av dette. De kan med andre ord rettsforfølges for sine feil.

Innen vitenskaplig arbeide er det viktig å være klar over at det ikke er **hva** man tror, men **hvorfor** man tror, som er av betydning. Det er **begrunnelsen** for hypotesen som er det vesentlige, ikke hypotsen som sådan. Hvordan bevises den? For den kan være feil eller riktig, avhengig av premissene den bygger på. Svikter premissene så svikter hypotesen.

En sakkyndig må evne å samarbeide med de han/hun skal vurdere. Psykiateren Unni Kristiansen har formulert noen kjennetegn på samhandlingskompetanse:

- 1) *å forstå og lytte er viktigere enn å snakke*
- 2) *å være seg bevist at det viktigste ikke er at jeg sier det, men at det blir sagt.*
- 3) *å være i stand til å se egen kompetanse og egen begrensning*
- 4) *å vite hva andre kan og hva som er deres rolle og funksjon*
- 5) *å evne å ta imot kontinuerlig tilbakemelding på hvordan man virker i samspill med andre*
- 6) *å være i stand til å stå i en vedvarende prosess.*

Sakkyndige utredninger bør være «uten følelser» i den forstand at de skal være basert på faktisk dokumentasjon, målinger og observasjoner, samt faglige beregninger og vurderinger. De skal ikke bygge på subjektive antagelser, men på et **aktuarisk** grunnlag. Det er fakta som skal beskrives, ikke føleri. Igjen her svikter sakkyndige ekstremt. «Jeg føler», «min oppfatning», «det synes som om», «jeg får inntrykk av» osv, er alle subjektive oppfatninger bygd på observatørens egen persepsjon. Når dette skjer må det klart komme frem at dette er subjektive oppfatninger og ikke en «sannhet» fordi observatøren har en vitenskapelig grad.

Et minstekrav til utredningen er at all tilgjengelig dokumentasjon og alle målinger og observasjoner tas med i den faglige vurderingen. I det øyeblikket noe utelates for å tilfredsstille hypoteser, er arbeidet ikke lenger å anse som faglig objektivt, men subjektivt. Det går fra vitenskap til tro. Det handler om selvbekrefelse.

Det fremgikk av Graverutvalget (2006) at opp mot halvparten av alle helseerklæringer har for dårlig kvalitet. **Halvparten!** Den ansvarlige for denne kvaliteten er den sakkyndige selv! Dette er meget alvorlig med tanke på at slike erklæringer faktisk legges til grunn når domstoler og barnevern legger føringer for barns fremtid.

"Det er viktig at omverdenen kan feste lit til kvaliteten og legitimiteten av atester/erklæringer som utferdiges av helsepersonell." Det skriver Legeforeningen i et höringssvar til Helse- og omsorgsdepartementet (HOD) (Tidsskr Norsk Lægeforen nr. 22, 2006; 126).

Fra NOU (2006:9) beskrives det følgende: "**Vesentlige trekk ved en sakkyndig rapport er at den skal være utarbeidet med tilstrekkelig faglig kompetanse og profesjonell integritet, herunder uavhengighet til parter og andre som kan ha interesser i saken, jf. pkt 6.2.5 og 6.2.6. Det vil igjen si at den reelle kompetansen for oppdraget må være dokumenterbar.**"

Under faglig kompetanse ligger kravet om etterprøvbarhet av rapporten. Det fordrer at **premisser** for de vurderinger som gjøres må være beskrevet! Og premisser er ofte observasjonsbeskrivelser den sakkyndige har observert eller observasjoner, som partene har beskrevet i detalj. Desverre skjer det alt for ofte at det beskrives konklusjoner som ikke bygger på beskrevne premisser. Plutselig kan man begrunne med premisser som ikke er dokumentert.

Det er svært viktig å se om det den sakkyndige beskriver egentlig er en observasjon eller om det er en vurdering. Ofte blandes vurderinger med observasjoner på en slik måte at de er vanskelige å skille. Hva man har sett er ikke det samme som hvordan man vurderer en slik observasjon. Det ser man ofte ved påstander om manglende øyekontakt mellom foreldre og barn. Dette kan ha mange ulike årsaker, ikke minst reaktivitet fra selve observasjonen. Å uten videre konklusere med at dette er mangel på empati og forståelse av barnet støttes ikke av en slik "observasjon" I seg selv.

Det er således ikke en *observasjon* som beskrives når en sakkyndige skriver : "**Under observasjonen fikk jeg et intrykk av at far hadde mindre empatiske evner enn mor!**" Dette er ikke en observasjons-beskrivelse, men den sakkyndiges egne følelser og subjektive

opplevelser. "Jeg synes...", har ingen ting med faglig holdbarhet å gjøre, det har ingenting med observasjon å gjøre. Hvordan etterprøver man noe slikt ? Hva noen synes er en subjektiv vurdering som ikke har noe i en sakkyndig rapport å gjøre.

En observasjon er:

"Under observasjonen hadde far mindre blikkcontact med barnet enn mor hadde"

Og dette kan ha et utall årsaker som ikke har noe som helst med empatiske evner i forhold til mor å gjøre.

Slik kan ikke etterprøves og er heller ikke av verdi som premiss for senere konklusjoner. Hva det er som observes vet vi ikke, og selve observasjonen kan oppleves og persiperes forskjellig fra person til person, alt etter personens dagsform, egne politiske meninger, preferanser, bias og kunnskap om situasjonen !

Persepsjon er ikke en blåkopi av en observasjon, men en subjektiv konstruksjon hos den som observerer. Den blir påvirket av observatørens livserfaring. Jeg kan tenke meg en rekke faktorer som virker inn på en slik persepsjon; dagsform, preferanser, kjønn, temperament, egne ubearbeidede problemer, personlig kjemi, stress, bekymringer, økonomi, bekjentskaper osv.

Sakkyndige rapporter bygger ofte på et par timers observasjon. Dette gir **ikke** grunnlag for bastante konklusjoner. Det er derfor viktig at den sakkyndige innser sine begrensninger og beskriver hva de observerer, slik at dette er etterprøvbart. Å beskrive hva man synes, er overhodet ikke etterprøvbart og heller ikke en observasjon.

Fra Helsepersonelloven:

§ 15. Krav til attest, legeerklæringer o.l.

"Den som utsteder attest, legeerklæring o.l. skal være varsom, nøvaktig og objektiv. Attest, legeerklæring o.l. skal være korrekte og bare inneholde opplysninger som er nødvendige for formålet. Helsepersonell som er inhabil etter forvaltningsloven § 6, skal ikke utstede attest, legeerklæring o.l. "

Sakkyndige rapporter skrevet av psykologer ol, regnes inn under denne loven. Hva noen "synes" er ikke en objektiv beskrivelse.

§ 4. Forsvarlighet

”Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samarbeid med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig. Helsepersonell skal innrette seg etter sine faglige kvalifikasjoner, og skal innhente bistand eller henvise pasienter videre der dette er nødvendig og mulig. Dersom pasientens behov tilsier det skal yrkesutøvelsen skje ved samarbeid og samhandling med annet kvalifisert personell. Ved samarbeid med annet helsepersonell, skal legen og tannlegen ta beslutninger i hhv medisinske og odontologiske spørsmål som gjelder undersøkelse og behandling av den enkelte pasient. Departementet kan i forskrifter besteme at visse typer helsehjelp bar kan gies av personell med særskilte kvalifikasjoner.”

”Denne bestemmelsen regulerer krav om at helsepersonell skal opptre forsvarlig, og står helt sentralt i loven. Plikten gjelder ved alle deler av yrkesutøvelsen, ikke bare ved behandling av pasienter. Hovedhensynet bak kravet om forsvarlighet i helsevesenet er å beskytte pasienten og samfunnet mot handlinger og unnlatelser som innebærer ”unødvendige” skaderisiko eller likegyldighet evt. ignorerende adferd. Det er ikke nytt at helsepersonell har plikt til å vise respekt og omtanke for pasienten”

Helsepersonelloven med kommentarer, A.K. Befring, B. Ohnstad 2001 s.36

Forord

Denne oversikten inneholder psykologiske ord og utrykk som danner grunnlag for de retningslinjene som gjelder for sakkyndige rapporter og faglig, vitenskapelig relatert holdbarhet ved arbeide i saker etter barneloven og barnevernsloven.

Utsagn hentet fra forskningslitteratur og lover er et hjelpemiddel for de som vil dokumentere svakheter og styrke i slike sakkyndige rapporter for med det å få de erklært ugyldige om de ikke holder faglig standard.

Det har lenge vært kjent at mange sakkyndige psykologer skriver slike rapporter uten særlig faglig og metodisk forankring. Grunnet taushetsplikten som hviler over slike saker kan de drive sitt inntektsbringene ”arbeid” videre godt beskyttet bak en tilsynelatende faglig tittel som *Psykolog*, *Psykologspesialist* eller spesialist i klinisk psykologi. Bygget på deres arbeid er det klart at mange av disse er åpenbart svindlere.

Det er all grunn til å anta at svært mange tragedier følger i kjølvannet av slike subjektive rapporter! Psykologer (i alle fall en del av dem) synes å opphøye seg til ufeilbarligheter, høyt hevet over alle moralske, lover! De representerer vitenskap må vite! Det påsto også nazi legene under siste verdenskrig! Det er mange ulike retninger innen psykologien. Ikke alle er like godt egnet til sakkyndigarbeide. Dessverre synes den enkelte psykolog ikke særlig

oppatt av dette aspektet når de presenterer sin ”rapport” for retten! For ofte er rapporter farget av psykologens subjektive meninger, noe ingen er interessert i! Dommere har med respekt å melde minimal kunnskap om psykologiske teorier og perspektiver! Dermed har psykologen fritt spillerom, et spillerom det er minimale sjanser for at blir etterprøvd.

Å ”stjele sukkertøy fra småunger” er et begrep som ofte brukes i sammenhenger der den ene part er overlegen den andre, og kan gjøre som han/hun vil. Dette gjelder ikke minst for psykologer i barnefordelingsaker. Det er på høy tid det opprettes et organ som kan etterprøve disse rapporter og da ikke bare etterprøve den enkelte raports konkrete innhold, men også om den aktuelle psykolog sitt perspektiv egentlig egner seg til dette bruk!

Humanistiske psykologer som ”fornekter” årsak til problemer og bevist opphoyer mennesket til et ufeilbarlighetens instrument blir livsfarlige i slike sammenhenger som barnefordelingsaker er. Spesielt i de saker der konfliktene er kompliserte og inneholder elementer av psykopatisk adferd og maktstrukturer. Da nytter det lite å se bort fra årsaker!

Jussprofessor

”Det norske rettsapparatet er korupsjonsbeskyttende.

Jussprofessor Carl August Fleicher mener varslerne har utpreget dårlige kår i Norge. I Norge er det en meget beklagelig kultur, nemlig at man på den ene eller den andre måten straffer de som kommer med påstandene om uholdbare forhold. Norsk rettsvesen er kort og godt mer opptatt av injurier og sannhetsbevis enn av de alvorlige sakskompleksene. Det alvorlige med dette er jo at eventuelle kritikkverdige forhold får fortsette.”

Carl August Fleicher i Dagbladets ”Magasinet” s.25 av 19.5.2005

”Varslere” er de som avslører lovbrudd ved sine arbeidsplasser og i samfunnet. Eksempler er Kari Breirem fra adv. Firmaet BA-HR, Sherron Watkins i Enron, Mordechai Vanunu Israelsk atomfysiker, David Kelly om Blairs bløff om Saddams våpenkraft osv.

Fagetikk er et meget viktig område innen forskning og vitenskapsfag. Det er viktig at fagfolk kjenner til de etiske regler som gjelder for deres virksomhet.

Hvorfor sakkynndige psykologer?

Begrunnelsen for å trekke inn psykologer og andre fagfolk for å gi vurderinger er ut i fra en antagelse om at de har faglige kvalifikasjoner ut over det legfolk har.

Derfor må man også forvente at

- **det** de skriver har faglig dekning i anerkjent erfaringsbasert kunnskap.
- de følger etiske, som juridiske lover.
- de er oppdatert på nyere vitenskapelig forskning og følger vitenskapelig metode.

- de i kraft av sin profesjonelle rolle, evner å lytte og ta inn over seg at foreldre kan ha mer kunnskap om sine barn enn de selv har etter en kort observasjon på noen timer.

Veiledende mal for oppbygging av den sakkyndige rapporten

Under følger den **barnesakkyndige kommisjons** retningslinjer for en sakkyndig rapport. Den er sist revisert i mai 2014.

<http://www.sivilrett.no/veiledende-mal-for-sakkyndig-rapport.306804.no.html>

Kommisjonens primære oppgave er kvalitetssikring av sakkyndige erklæringer.

Følgende grunnleggende prinsipper bør være førende i utformingen av den skriftlige rapporten:

- *Rapporten er et resultat av og en redegjørelse for en faglig utredning med utgangspunkt i et gitt mandat. Rapporten bør derfor ikke inneholde juridiske vurderinger av hvorvidt lovens krav er oppfylt.*
- *Det skal gå klart frem av rapporten hva som er fremskaffet av opplysninger og hva som er den sakkyndiges vurderinger. [Skille mellom vurderinger og observasjon] Vurderinger bør gjøres med utgangspunkt i de opplysninger som er innhentet samt undersøkelser og observasjoner den sakkyndige selv har gjort.*
- *Rapporten bør utformes som et selvstendig dokument, slik at den gir mening også til leserne som ikke har annen kjennskap til saken.*
- *Den sakkyndige bør tydeliggjøre teori og metode slik at vurderingene er etterprøvbare. Alternative hypoteser bør drøftes for å tydeliggjøre nyansene i den sakkyndiges vurderinger.*
- *Den kunnskapen faggruppen har, er ikke alemannsieie og krever derved forklaring. Språklig bør den sakkyndige rapporten utformes med tanke på at foreldrene og den offentlige part skal kunne forstå den. Psykologiske faguttrykk må forklares.*
- *Sakkyndigrapporten skrives så kort og poengtert som mulig uten at det går på bekostning av klarhet og begrunnelse. Retningsgivende bør den omfatte maksimum 20 til 30 sider der de barnefaglige/psykologfaglige vurderinger skal stå sentralt.*

I det følgende vil nødvendige momenter i en sakkyndig rapport bli presentert. Malen er ment å være rådgivende. Overskrifter, inndeling og rekkefølge kan variere. Ved begrensede mandater, som f.eks. å vurdere et barns nåværende utviklingsstatus, vil flere av de følgende momenter ikke være aktuelle å ha med.

Forside

Forsiden inneholder:

- *Oppdragsgiver*
- *Dato for tildelt oppdrag/mandat*
- *Dato for avgivelse av rapport*
- *Navn og adresse på sakkyndig (den sakkyndiges navn skal kun fremkomme på forsiden og ved signatur på siste side)*
- *Navn og fødselsdato på barn og foresatte*

Innholdsfortegnelse

En innholdsfortegnelse (med sidenummerering og henvisninger) hjelper oppdragsgiver å finne relevant informasjon og er tidsbesparende i retten og fylkesnemnda. Den bør imidlertid ikke være for detaljert.

1 Innledning

1.1 Gjengivelse av mandat med eventuelle tillegg

2 Opplysninger om utredningens tilretteleggelse og forløp

2.1 Oversikt over tidsbruk og arbeidsopplegg

2.2 Metoder

2.3 Oversikt over dokumenter

2.4 Redegjørelse for hvordan de involverte er informert

3 Sakens bakgrunn

4 Aktuelle situasjoner

5 Redegjørelse for samtaler, observasjoner og undersøkelser av barn og foreldre, samt informasjon fra komparenter

5.1 Utredning av barnet

5.2 Utredning av foreldre

5.3 Utredning av samspill/relasjon/tilknytning mellom barn og foreldre

6 Vurdering

7 Anbefaling

1 Innledning

Innledningsvis bør rapporten utformes slik at relevant informasjon om hvem som er utredet, oppdragsgiver og mandat framkommer klart. Rapporten bør innlede med:

- *Faktiske opplysninger om partene. Her forventes det at det tydelig fremkommer barnets og foresattes navn og fødselsdato, samt eventuelt saksnummer. F.eks.: Sakkyndig utredning i barnevernssak vedrørende XX osv.*
- *Det fremgår tydelig hvem som er oppdragsgiver av utredningen, f.eks. "Barneverntjenesten i X kommune...", "X tingrett" osv.*

1.1 Gjengivelse av mandatet med eventuelle tillegg

Ved tolkning av mandatet ut over vanlig faglig forståelse, redegjøres dette for ved presentasjonen av mandatet.

2 Opplysninger om utredningens tilretteleggelse og forløp

2.1 Oversikt over tidsbruk og arbeidsopplegg

Når, hvor og hvem som er intervjuet, testet, observert osv. bør redegjøres for på en oversiktlig måte. Det bør fremgå tydelig hvem som har vært tilstede ved de ulike anledningene. Hvis hjemmebesøk består av både samspillsobservasjon og samtaler, spesifiseres rammene for hvert enkelt undersøkelseselement.

2.2 Metoder

Hvilke metoder som er benyttet, samt hvor og når forventes redegjort for på en oversiktlig måte. Dersom deler av en metode er benyttet, beskrives dette og de begrensninger dette medfører. Innhenting av eksterne testleder og vedkommendes kompetanse/stilling skal gå tydelig frem av rapporten.

2.3 Oversikt over dokumenter

Det skal gå frem hvilke dokumenter den sakkyndige har hatt tilgang til. I saker med omfattende dokumentasjon, kan det være uhensiktsmessig å redegjøre for alle disse. Den sakkyndige kan da vise til at tilsendte dokumenter fra barneverntjenesten/tingretten er lest. Hvis andre dokumenter er innhentet i tillegg bør det også redegjøres for.

Når det refereres til eller siteres fra dokumenter, gis det kildereferanser, inklusive dokumentenes opprinnelsesdato. Lange sitater fra dokumenter og samtaler bør unngås.

2.4 Redegjørelse for hvordan de involverte er informert.

Det redegjøres for hvorvidt de som utredes, herunder barnet, er informert om mandat, formål med utredning, formålet med tester som benyttes og mulige konsekvenser av utredning. Videre om personene er informert om sakkyndiges taushetsplikt og begrensninger i denne.

3 Sakens bakgrunn

Av sakens bakgrunn tas det kun med opplysninger om forhold som er aktuelle for å belyse saken i henhold til mandatet og som er av betydning for den sakkyndiges faglige vurdering. I tillegg tas det med hva som er bakgrunnen for saken, meldinger osv. Et kortfattet dokumentutdrag fra rapporter/dokumenter der dato, evt. dokumentnummer kommer tydelig frem er en måte å gjøre dette på.

4. Aktuell situasjon

En kort beskrivelse av barnets og foreldrenes(/omsorgsgiveres) aktuelle situasjon er viktig. F.eks.: "NN bor nå i beredskapshjem...".

Sakkyndige rapporter kan bli benyttet i flere år. Ved en presisering av det kontekstuelle sikrer en at rapporten ikke misbrukes eller brukes som beslutningsgrunnlag i en tid eller situasjon hvor den ikke har gyldighet.

5 Redegjørelse for samtaler, observasjoner og undersøkelser av barn og foreldre, samt informasjon fra komparenter

En bør tilstrebe en beskrivende stil for å fremme objektivitet i fremstillingen. F.eks.: "Mor er 37 år, vokst opp som yngst av tre søskener i et hjem som i følge henne var preget av alkoholmisbruk".

Partenes syn på de aktuelle spørsmål inkluderes og tydeliggjøres uten at det gir preg av å være argumenterende.

Lange referater fra samtaler unngås. Det skilles mellom observasjon og vurderinger.

Den sakkyndige viser varsomhet og sikrer at informasjon blir korrekt gjengitt. Det er videre viktig å ta hensyn til de relasjonene partene har til informantene slik at videre samarbeid med f.eks. behandler, barnehage osv. ikke blir unødig skadelidende.

5.1 Utredning av barnet

Ved tidlig å fremheve barnet i det skriftlige arbeidet tydeliggjør en hvem som er hovedpersonen i saken, f.eks. ved å fremheve et barns sårbarhet og spesielle behov. Under dette punktet redegjøres for egne undersøkelser og observasjoner av barnet, samt opplysninger fra dokumenter og komparenter.

5.2 Utredning av foreldre

Det redegjøres for egne undersøkelser, samtaler og observasjoner av foreldre, samt opplysninger fra komparenter.

5.3 Utredning av samspill/relasjon/tilknytning mellom barn og foreldre

Det redegjøres for om det er foretatt en strukturert samspillsobservasjon, en tilknytningsvurdering eller en beskrivelse og vurdering av relasjonen mellom barnet og føresatte uten bruk av spesifikke metoder. Oppsummering og tematiske beskrivelser er å foretrekke ved redegjørelser av observasjoner. Beskrivelse av samspill bør ha en sammenfattende karakter, men være spesifikt og eksemplifisert ved særegne forhold hos det enkelte barn eller foreldrene. Beskrivelser av det

alminnelige er sjeldent nødvendig. Presentasjon av resultater og vurderinger bør ha et interaksjons- og funksjonsperspektiv både i beskrivelsen av barnets og foreldrenes bidrag i samspillet.

6 Vurdering

Etter en generell innledning av sakskomplekset, gjøres de vurderinger som mandatet etterspør, og ut fra en mest mulig helhetlig faglig belysning av saken. Her er noen momenter som bør være tilstede:

- Barnets historie gjennomgås kronologisk ut i fra det som menes å være belastninger over tid og/eller kritiske livshendelser i barnets liv. Kritiske livshendelser som f.eks. brudd i viktige relasjoner, flyttinger, eksponering for vold/overgrep osv. Det bør vurderes hvilke psykologiske konsekvenser den sakkynlige mener dette har for barnets generelle utvikling og behov. Dette kan gjerne underbygges med inntrykk den sakkynlige har fra sin direkte kontakt med barnet.
- En oppsummerende vurdering av barnets behov må alltid ligge til grunn for vurdering av om omsorgsmiljøet er i stand til å møte disse behov.
- Vurderinger av familiens historie basert på de faktiske opplysninger som er fremkommet, herunder egne oppveksterfaringer og ev. nye familiekonstellasjoner.
- Oppsummerende vurdering av omsorgsmiljøets evne/kapasitet til å møte barnets behov.
- Ved forslag om hjelpe tiltak bør alltid endringspotensialet hos foreldrene vurderes.
- Drøfting av alternative hypoteser for å tydeliggjøre nyansene i egne vurderinger. Dette trenger ikke være omfattende drøftinger, men være henvisninger til at andre forklaringsmodeller er vurdert.
- Ved spesielle forhold og særlige behov hos barnet som følge av dette, kan en kort gjennomgang av litteratur knyttet til konsekvensene av de spesielle forholdene være opplysende for saken og underbygge vurderingene. Utover det benyttes ikke litteraturhenvisninger.

Dersom omsorgsovertakelse/tilbakeføring er tema i saken bør den sakkynlige vurdere hva som skal til for at samværet blir funksjonelt og mestres av barn og foreldre. Her er noen momenter som bør være tilstede:

- Varighet av plasseringen
- Foreldrenes endringspotensial
- Barnets kapasitet til samvær, barnets robusthet, relasjonelle forhold (til f.eks. biologiske foreldre og fosterforeldre)
- Foreldrenes evne til å organisere innhold under de gitte omstendigheter
- Hvordan følger foreldrene opp samvær i praksis
- Foreldrenes holdning til plasseringen, er de lojale mot avgjørelsen eller setter de barnet i en konflikt

7 Anbefaling

Anbefalinger bør være kort og svare direkte på mandatet. En bør alltid påpeke eventuelle begrensninger ved utredningen og tvil vedrørende anbefalingene.

Rapporten avsluttes med den sakkyndiges underskrift.

Generelle retningslinjer for sakkyndig arbeid i domstolene

Under følger resultatet av en utredning nedsatt av advokatforeningen, dommerforeningen, riksadvokaten og regeringsadvokaten for utarbeidelse av retningslinjer for en sakkyndig arbeid i domstolene. Den er fra 6 oktober 2014. Anders Ryssdal (leder av utvalget).

Arbeidsutvalgets forslag til retningslinjer:

Retningslinje 1	Bruk av rettsoppnevnt sakkyndige
	Ved avgjørelsen av om retten bør oppnevne sakkyndige, bør det tas hensyn til følgende: <ul style="list-style-type: none">• Om det faktiske tema den sakkyndige er begjært oppnevnt for krever kunnskap ut over allmennkunnskap;• Om den form for sakkyndighet som begjæres, er av en slik karakter at domstolen vil ha nytte av det sakkyndige bevis;• Om det beivistema den sakkyndige er begjært oppnevnt for å belyse kan opplyses tilstrekkelig godt gjennom andre bevismidler.
Retningslinje 2	Bruk av sakkyndige vitner
	Ved rettens vurdering av om et eller flere sakkyndige vitner skal tillates ført bør det legges vekt på følgende: <ul style="list-style-type: none">• Om det faktiske tema det sakkyndige vitne føres for å belyse, krever kunnskap ut over allmennkunnskap;• Om den form for sakkyndighet det sakkyndige vitner føres om, er av en slik karakter at domstolen vil ha nytte av det sakkyndige bevis;• Om det beivistema det sakkyndige vitnet føres for å belyse, kan opplyses tilstrekkelig godt gjennom andre bevismidler. <p>Det skal legges vekt på om den part som ønsker å føre sakkyndig vitne pretenderer at retten vil ha nytte av det sakkyndige vitnets bevisbidrag.</p>

Retningslinje 3	Opplysninger om sakkyndiges tilknytningsforhold
Rettsoppnevnt sakkyndig	<p>Før retten oppnevner sakkyndige i en sak, bør de aktuelle kandidater fremlegge en kort, skriftlig redegjørelse om forhold som kan antas å få betydning for deres mulige rolle som rettsoppnevnt sakkyndig, med mindre retten finner at særlige grunner gjør en slik redegjørelse unødvendig.. Erklæringen bør inneholde opplysninger om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilknytning til noen av partene i saken, eller andre aktører som f.eks. vitner, andre oppnevnt sakkyndige eller sakkyndige vitner. Herunder familietilknytning og vennskapsforhold til sakens parter eller andre berørte, samt nåværende og tidligere ansettelsesforhold, kollegiale samarbeidsrelasjoner, kontorfellesskap e.l. • Publikasjoner, kronikker, seminarinnledninger, tidligere
	<p>sakkyndigoppdrag m.v. om det tema som skal være gjenstand for sakkyndig utredning</p> <ul style="list-style-type: none"> • Om det sakkyndige tema i saken reiser faglig omstridte spørsmål og om det foreligger ulike retninger eller «skoler» i fagmiljøet, herunder hvordan den foreslårte sakkyndige plasserer seg i denne debatten • Andre forhold som må antas å kunne ha betydning for den sakkyndiges uavhengighet
Sakkyndig vitne	<p>Et sakkyndig vitne bør etter vitneformaningen forespørres om tilknytningsforhold m.m. som kan ha betydning for det sakkyndige vitnets forklaring. Retten bør sørge for – enten gjennom egen utspørring eller ved å overlate dette til prosessfullmektigene – at følgende omtales.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Tilknytning til noen av partene i saken, eller andre aktører som f.eks. vitner, andre oppnevnt sakkyndige eller sakkyndige vitner, herunder familietilknytning og vennskapsforhold til sakens parter eller andre berørte, samt nåværende og tidligere ansettelsesforhold, kollegiale samarbeidsrelasjoner, kontorfellesskap e.l. • Publikasjoner, kronikker, seminarinnledninger, tidligere sakkyndigoppdrag m.v. om det tema som skal være gjenstand for sakkyndig utredning • Om det sakkyndige tema i saken reiser faglig omstridte spørsmål og om det foreligger ulike retninger eller «skoler» i fagmiljøet, herunder hvordan den foreslårte sakkyndige plasserer seg i denne debatten • Andre forhold som må antas å kunne ha betydning for den sakkyndiges uavhengighet

Retningslinje 4	Den sakkylndiges kvalifikasjoner
Rettsoppnevnt sakkylndig	<p>Den som foreslås som rettsoppnevnt sakkylndig bør selv kort skriftlig overfor retten opplyse om hvilke kvalifikasjoner vedkommende har for å løse det foreslatté sakkylndige oppdrag og også, der det er naturlig, hvilke tema den sakkylndige ikke anser å kunne foreta en vurdering av.</p> <p>Den sakkylndiges redegjørelse forelegges partene for uttalelse før oppnevning finner sted.</p>
Sakkylndig vitne	<p>Et sakkylndig vitne bør selv før forklaring gis opplyse om hvilke kvalifikasjoner vedkommende har for å løse sitt sakkylndige oppdrag, og også, der det er naturlig, hvilke tema den sakkylndige ikke anser å kunne foreta en vurdering av.</p> <p>Utarbeider det sakkylndige vitnet skriftlig erklæring som legges frem, bør en slik redegjørelse inntas i erklæringen.</p>

Retningslinje 5	Beviskrav, krav til årsakssammenheng og bevisvurderinger
Rettsoppnevnt sakkylndig og sakkylndig vitne	<p>Den sakkylndige bør redegjøre grundig for sine premisser og for terminologien som benyttes, blant annet hvilke årsakskrav som er lagt til grunn.</p> <p>Det bør klart fremgå når den sakkylndige foretar bevisvurderinger, og i tilfelle hvilket beviskrav (grad av sannsynlighet) som er anvendt.</p> <p>Den sakkylndige bør generelt redegjøre for tvil og eventuelt graden av tvil ved de enkelte funn.</p> <p>Det bør skilles mellom beskrivelsen av faktum og de faglige vurderinger som foretas på grunnlag av dette faktum, og det bør klart fremgå hvilke faktiske premisser den faglige vurderingen bygger på og hva som er grunnlaget for disse premissene.</p>

Retningslinje 6	Begjæring om oppnevning av sakkyndig og meddelelse om bruk av sakkyndig vitne
Rettsoppnevnt sakkyndig	<p>Begjæringen om oppnevning av sakkyndig bør inntas i et eget prosesskriv og gi en beskrivelse av følgende forhold:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva som skal bevises gjennom den rettsoppnevnt sakkyndige • Hvilken betydning det sakkyndige bevis vil ha i forhold til sakens øvrige bevisbilde • Hvilken form for sakkyndighet som utfra dette vil anses best egnet <p>Begjæringen kan også inneholde utkast til mandat for den sakkyndige, og forslag til én eller flere personer som antas å gjøre tjeneste som sakkyndig.</p> <p>Dersom begjæringen inneholder forslag til sakkyndige, bør begjæringen i størst mulig grad også inneholde opplysninger om den sakkyndiges tilknytningsforhold til partene og om vedkommendes kvalifikasjoner, jf. retningslinje 3 og 4.</p> <p>Begjæringen bør forelegges den annen part til uttalelse før retten tar stilling til oppnevningsspørsmålet.</p>
Sakkyndig vitne	<p>En part som ønsker å føre et sakkyndig vitne, bør i prosesskriv gi opplysninger om følgende:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva som skal bevises gjennom den rettsoppnevnt sakkyndige • Hvilken betydning det sakkyndige bevis vil ha i forhold til sakens øvrige bevisbilde • Hvilken form for sakkyndighet som utfra dette vil anses best egnet <p>I straffesaker bør det i bevisoppgaven angis hva som skal være tema for det sakkyndige vitnets forklaring.</p>

Retningslinje 7	Mandatet
Rettsoppnevnt sakkyndig	<p>Mandatet for den sakkyndige bør opplyse om:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Hva den sakkyndige skal uttale seg om. • Hvilkemetoden den sakkyndige skal benytte • Hvilke fakta den sakkyndige skal bygge på. • At den sakkyndige bør gi uttrykk for tvil og hva som er årsaken til tvilen. • Oppdragets omfang. • Fristen for avslutningen av arbeidet. <p>Den sakkyndige bør i mandatet gjøres oppmerksom på at det må sikres notoritet rundt eventuell bevisinnhenting fra den sakkyndige gjennom egne undersøkelser eller annen form for bevisinnhenting. Notoriet kan sikres eksempelvis gjennom notater, referat fra de forklaringer som er mottatt, eller ved å gi en selvstendig beskrivelse av hva disse bevisene har gitt av informasjon.</p> <p>Før mandatet fastlegges, bør det forelegges for den sakkyndige til uttalelse. Den sakkyndige bør kommentere om mandatet er utformet på en slik måte at vedkommende kan løse oppdraget på forsvarlig vis.</p> <p>Mandatet bør etter den sakkyndiges kommentar forelegges partene til uttalelse før det endelig vedtas.</p>
Sakkyndig vitne	Den part som fører et sakkyndig vitne, bør opplyse om hvilket mandat vitnet har fått og hvilke egne undersøkelser vitnet har gjennomført.

Retningslinje 8	Den sakkyndiges utførelse av oppdraget
Felles	Den sakkyndige og det sakkyndige vitnet må sørge for å avklare om han har tilstrekkelig informasjon til å løse sitt oppdrag. Oppdaget skal løses på en objektiv måte i henhold til fagområdets standard for godt arbeid.
Rettsoppnevnt sakkyndig	<p>Den rettsoppnevnt sakkyndige kan innhente informasjon fra parter m.m. innenfor rammene av mandatet. Det skal sikres notoritet rundt informasjonsinnhenting, jf. retningslinje 7.</p> <p>Dersom den rettsoppnevnt sakkyndige ser behov for endring i mandatet, skal vedkommende straks underrette retten med kopi til partene. Det samme gjelder om han ikke får de opplysninger han trenger, eller av andre grunner finner det vanskelig å løse sitt oppdrag.</p> <p>Dersom den sakkyndige mottar opplysninger om forhold som anses som en særlig viktig premiss for den sakkyndige vurdering som skal foretas, bør begge parter ges anledning til å uttale seg om dette.</p>
Sakkyndig vitne	<p>Et sakkyndig vitne i sivile saker kan rette henvendelse til motparten for å få brakt faktiske forhold på det rene under sitt arbeid. Slik kontakt bør avtales med prosessfullmektigene. Det bør sikres notoritet rundt informasjonsinnhentingen.</p> <p>I straffesaker bør politiets sakkyndige vitner sikre at det er slik notoritet rundt eventuell bevisinnhenting som angitt i retningslinje 7.</p>

	Dersom siktede engasjerer egne sakkyndige og ønsker å føre slike som vitner, bør det redegjøres for hvilke egne undersøkelser den sakkyndige baserer sine vurderinger på.
--	---

Retningslinje 9	Den sakkyndiges erklæring
Rettsoppnevnt sakkyndige	<p>Den sakkyndige bør som hovedregel avgi skriftlig erklæring.</p> <p>Den sakkyndiges erklæring bør inneholde blant annet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opplysninger om mandatet og den sakkyndiges kvalifikasjoner • Metode og fremgangsmåte som er benyttet • Begrepsbruk som er benyttet • Krav til årsakssammenheng og bevis • De faktiske forhold som legges til grunn og grunnlaget for dette • Den sakkyndiges faglige vurderinger • Eventuell faglig uenighet på området • Den sakkyndiges konklusjoner
Sakkyndig vitne	<p>Hvis det sakkyndige vitne skal fremlegge skriftlig erklæring, bør den inneholde:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Opplysninger om mandatet og den sakkyndiges kvalifikasjoner • Metode og fremgangsmåte som er benyttet • Begrepsbruk som er benyttet • Krav til årsakssammenheng og bevis • Evt. faglig uenighet på området • Den sakkyndiges konklusjoner

Retningslinje 10	Fremleggelse av den sakkyndiges arbeid i retten
Rettsoppnevnt sakkyndige	<p>En rettsoppnevnt sakkyndig bør gis anledning til å fremstille resultatene av sine undersøkelser muntlig. Dokumentasjon av hele eller store deler av den sakkyndige rapport bør normalt utelates hvis den er sendt ut på forhånd.</p> <p>Den sakkyndige bør først avhøres av retten, og så av advokatene.</p>
Sakkyndig vitne	<p>Et sakkyndig vitne bør gis anledning til å fremstille resultatene av sine undersøkelser muntlig.</p> <p>Det sakkyndige vitne bør normalt først avhøres av den som har tilkalt det, deretter av motpartens advokat og til slutt av retten.</p>
Felles	<p>Retten bør legge en plan for avhør av rettsoppnevnt sakkyndig og sakkyndige vitner som tar best mulig hensyn til rettens behov for sakens opplysnings.</p> <p>Sakkyndige og sakkyndige vitner bør være tilstede ved hverandres forklaring, særlig hvis det dreier seg om uenighet av betydning.</p>

10 viktige punkter for avsløring av forskning.

1. Les mer enn sensasjonelle overskrifter

Overskrifter er laget for å trekke til seg så mange leser som mulig og få dem til å lese artikkelen. Men i en-linjes overskrifter er det ikke plass til nyansene. Les derfor hele artikkelen for å få med deg alle begrensninger og forbehold.

I overskriften er det ikke plass til “på den ene siden og på den andre siden”. Men selv om overskriften er bombastisk og unyansert, betyr det ikke at artikkelen er feilaktig. Nyanseringer og forbehold kommer ofte lengre nede i artikkelen.

2. Gå til kildene

Det kan være en god idé å sjekke forskningsnyheter gjennom å følge lenkene til selve studiene. For både forskere og journalister kan gjøre feil. Journalisten som skriver nyheten og forskerne som blir intervjuet, kan bli så opptatt av å formidle en god historie, at de overdriver eller feiltolker forskningsresultatene. Medieomtale er viktig for forskernes karrierer, og både de og forskningsinstitusjonene kan falle for fristelsen å pynte litt på konklusjonene.

Konkuransen om å komme i media med et forskningsresultat er beinhård. Derfor kan forskerne noen ganger gi på litt ekstra i pressemeldingen for å være sikker på at resultatene deres kommer ut. Da kan det ryke ut noen detaljer.

3. Vær oppmerksom på økonomiske og politiske interesser

Mange forskningsprosjekter er finansiert av private bedrifter. Det betyr ikke at det er dårlig forskning, men det er lurt å være på vakt for hvordan økonomiske interesser kan få innflytelse på hvordan et forskningsresultat blir fortolket og formidlet.

Forskere og institusjoner kan også ha interesse av å markedsføre et bestemt resultat av politiske årsaker – for eksempel for å få flere forskningsmidler.

Det er kamp om forskningsmidlene, og i løpet av de siste ti årene har akademia blitt mer bevisst på at det lønner seg å få sine resultater omtalt i mediene. Og de ruster opp med profesjonelle kommunikasjonsavdelinger. Forskning har blitt mer politisk.

4. Sammenfall betyr ikke årsakssammenheng

Forskere finner noen ganger en korrelasjon mellom to fenomener. Korrelasjon betyr at det er et sammenfall mellom to variabler, men det betyr ikke nødvendigvis at det er noen en årsakssammenheng, altså at det ene forårsaker det andre.

Et tenkt eksempel:

I en stor undersøkelse av helseregistre finner forskere ut at antallet depresjonsdiagnoser har steget. I samme periode har et stigende antall personer registrert seg med profil på Facebook.

Forskerne måler en korrelasjon, sammenfall, mellom stigningen i antallet Facebook-brukere og antallet som er rammet av depresjon. Men det betyr ikke at det ene har forårsaket det andre.

På bakgrunn av undersøkelsen kan man altså ikke konkludere at Facebook øker risikoen for å få depresjon.

En tysk vitenskapsjournalist viste nylig hvor lett det var å få medier over hele verden å tro at sjokolade er slankende. Han lagde et tulleforskningsprosjekt, som viste sammenfall mellom sjokoladespising og vekttap, men ikke en årsakssammenheng. Mediene gikk rett på limpinnen.

5. Vær oppmerksom på spekulering

Vær oppmerksom på om en journalist eller forsker bruker ord som «antyde», «kan tyde på» og «kan være en mulig sammenheng» for å beskrive et forskningsresultat. Slike vendinger blir gjerne brukt når det ikke finnes klare beviser eller en entydig konklusjon.

Eksempel: «Ny forskning tyder på at melk kan forkorte livet» betyr ikke at det er sikkert at melk forkorter livet.

6. Legg merke til størrelsen på studien

Jo færre personer eller dyr som har vært med i et forsøk, jo vanskeligere er det å konkludere noe sikkert. Legg derfor alltid merke til hvor mange forsøkspersoner som deltar.

En liten studie med bare syv forsøkspersoner og ingen kontrollgruppe var for eksempel en av grunnene til myten om at mikrobølgeovner skader maten.

7. Handler det om dyr eller mennesker?

Noen resultater er basert på forsøk med griser, rotter eller mus. Men dyreforsøk kan ikke overføres direkte til mennesker, for dyrekroppene virker ikke på samme måte som våre. For eksempel kan man ikke slutte at umettet fett er sunt for mennesker, fordi man har vist at rotter som spiser umettet fett, lever lengre.



Trekanten viser hierarkiet av vitenskapelig dokumentasjon. På toppen ligger systematiske gjennomganger av tidligere forskning. Jo flere studier som har kommet fram til samme resultat, jo større er sannsynligheten for at det er "sant". Nederst i det blå feltet er hypotesene og ideene, som vi alle kan ha, og som ikke er etterprøvet med forskning. I den grønne boksen er enkeltilfeller og observasjoner av en bestemt tendens, som heller ikke er bevist eller etterprøvet. I den gule boksen finner vi observasjonsstudier. Det er studier der forskerne observerer for eksempel effekten av et legemiddel eller lager statistikk over hvor ofte en bestemt tendens eller sammenheng forekommer i en befolkningsgruppe eller hos en gruppe mennesker sammenlignet med en annen. I kliniske forsøk, i den oransje boksen, tester forskerne for eksempel et legemiddel eller en matvare i et kontrollert forsøk. Forsøket bør være randomisert. Det vil si at forsøkspersonene blir fordelt i en gruppe som får behandling og en kontrollgruppe ved hjelp av loddtrekning. Det bør også være blindet, som vil si at forsøkspersonene ikke vet om de tilhører gruppen som får legemiddelet eller om de får placebo. (Illustrasjon: Trygfondet)

8. Er undersøkelsen representativ?

I befolkningsstudier bør forskerne ta utgangspunkt i data om en gruppe mennesker, som ligner så mye som mulig på den allmenne befolkningen. Først da kan de generalisere fra den lille gruppen til hele befolkningen.

Et tenkt eksempel:

Forskere gjør en undersøkelse blant 10 000 eldre menn og finner ut at de som spiser lakrisbåter oftere får blodpropp.

Ut fra denne undersøkelsen blir det feil å konkludere at lakrisbåter øker risikoen for å få blodpropp i alle aldersgrupper og begge kjønn.

Forskerne kan bare konkludere at eldre menn som spiser mye lakrisbåter tilsynelatende har en høyere risiko for å få blodpropp enn eldre menn som aldri spiser lakrisbåter.

9. Et forsøk uten kontrollgruppe er verdiløst

Resultatet av et forsøk, der forskere for eksempel tester et legemiddel på en gruppe pasienter, bør alltid sammenlignes med resultater fra en kontrollgruppe som får placebo.

Kontrollgruppen bør settes sammen av personer som ligner testgruppen, det vil si samme alder, kjønn, vekt og så videre.

10. Studiene må være blinde

Etter at et legemiddel har vært testet i laboratoriet og på dyr, skal det testes på mennesker. Det kalles kliniske studier. I slike tester sammenligner forskerne minst to grupper forsøkspersoner: en gruppe som får legemiddelet og en kontrollgruppe som får placebo, narremedisin.

De kliniske studiene må være blinde, det vil si at forsøkspersonene ikke på forhånd får vite om de tilhører gruppen som får legemiddelet eller om de tilhører gruppen som får placebo. Hvis de før testingen får vite hvilken gruppe de tilhører, kan det påvirke testresultatet.

11. Alle resultater skal med for å gi riktig bilde

Noen ganger glemmer en forsker eller en journalist å nevne at andre forskere har kommet frem til et annet resultat, enn det de selv har.

En forskergruppe finner kanskje ut at melk øker dødeligheten, mens andre forskere har funnet

ut at melk er sunt. Det gir et feil bilde å skrive at melk er skadelig, uten å nevne alle studiene som sier noe helt annet.

Ofte handler dette om at forskere ønsker å få fram et bestemt poeng eller støtte til sin egen hypotese. For eksempel har den belgiske aldringsforskeren Kris Verburgh blitt anklaget for å ha plukket ut bestemte forskningsresultater, men unnlatt å nevne andre, for å få støtte til sin hypotese om at kosthold kan bremse kroppens aldring.

12. Kan resultatet gjentas?

Et enkeltstående forskningsresultat har liten sannhetsverdi i seg selv. Bare når flere forskere kommer frem til det samme resultatet, kan man konkludere. Det beste er hvis forskere kommer frem til samme resultat i separate studier med ulike metoder, som for eksempel befolkningsundersøkelser, laboratorieforsøk, dyreforsøk og testing på mennesker.

– Ny kunnskap er nesten alltid en akkumulasjon av flere studier, men det glemmer journalistene å nevne. Det er en tendens til at historiene om “ny forskning viser” er basert på en enkelt kilde. Men det er ikke slik forskning fungerer. Selv om en studie er godt utført og solid, kan ikke et enkelt resultat stå alene. Andre studier må vise det samme, før resultatet er bekreftet.

13. Det publiseres mye rart

Publisering i et vitenskapelig tidsskrift blir sett på som et kvalitetsstempel. Det er fordi en studie blir vurdert av fagfeller (peer-review), før den blir tatt inn i et tidsskrift. Fagfellene er anerkjente og erfarne forskere, som sjekker om studien er godt utført og om den lever opp til vitenskapelige standarder.

Men selv i gode tidsskrifter kan dårlig forskning slippe igjennom.

– Det publiseres om lag en million vitenskapelige artikler hvert år, og jeg vil påstå at det er relativt lett å få både fusk og sjusk inn i tidsskriftene. Fagfellesystemet fanger ikke alltid opp feil og feiltolkninger, så man skal ikke stole helt på kontrollen. Tidsskriftene er mest opptatt av om konklusjonene er originale.

Journalister bør bruke andre forskere til å kommentere studiene.

– Det er sjeldent at journalistene har kompetanse til å vurdere det vitenskapelige arbeidet. Derfor bør de ringe flere forskjellige forskere, og ikke bare han som står bak studien.

Bevar din kritiske sans

Det finnes mange fallgruver og forbehold vi ikke har nevnt her, så husk: Bevar alltid din kritiske sansen.

Hovedpunkter for en rapport

En sakkyndig rapport bør minst ha med følgende hovedpunkter:

- 1) Metode, faglig holdbarhet, reliabel/valid.
- 2) Premisser for og imot er til stede.
- 3) Diskusjon av for- og motargumenter, etterfulgt av konklusjon.
- 4) Premissene er valide, sannhetsbekreftet.
- 5) Rettferdighet, begge parter syn fremkommer likeverdig.

- 6) Den sakkyndige tar hensyn til sin reaktivitet.
- 7) Den sakkyndige opptrer konfliktdempende og nøytralt.
- 8) Den fundamentale attribusjonsfeil er unngått.
- 9) Barna er i fokus, samt fokus på omsorgsferdigheter
- 10) Den sakkyndige viser ansvarlig, etisk og juridisk etterlevelse.

Evidensbasert kunskap

Psychotherapists are taught that when a client expresses resistance repeatedly, they must understand and address its underlying sources. Yet proponents of evidence-based practice (EBP) have routinely ignored the root causes of many clinical psychologists' reservations concerning the use of scientific evidence to inform clinical practice.

As a consequence, much of the resistance to EBP persists, potentially widening the already large scientist-practitioner gap. Following a review of survey data on psychologists' attitudes toward EBP, examination of six sources underpinning resistance toward EBP in clinical psychology and allied domains:

- (a) naïve realism, which can lead clinicians to conclude erroneously that client change is due to an intervention itself rather than to a host of competing explanations;
- (b) deep-seated misconceptions regarding human nature (e.g., mistaken beliefs regarding the causal primacy of early experiences) that can hinder the adoption of evidence-based treatments;
- (c) statistical misunderstandings regarding the application of group probabilities to individuals;
- (d) erroneous apportioning of the burden of proof on skeptics rather than proponents of untested therapies;
- (e) widespread mischaracterizations of what EBP entails; and
- (f) pragmatic, educational, and attitudinal obstacles, such as the discomfort of many practitioners with evaluating the increasingly technical psychotherapy outcome literature.

Lack of evidence-based practice and knowledge is typical for the norwegian Barnevernet, and here are the reasons.

Forskjelen på en terapeut og en sakkyndig

Den sakkyndige jobber for trejeperson/etat, typisk for domstolen. Terapeuten jobber for klienten.

For å tydeliggjøre rollen som sakkyndig i forhold til terapeutens rolle, kan følgende fem punkter være veiledende for forskjeller mellom den rettspsykologiske og den terapeutiske vurderingen:

1. Terapeuten går ut fra at klienten snakker sant, mens den sakkyndige søker fakta.
2. Terapeuten er en advokat, mens den sakkyndige har nøytral distanse.
3. Terapeuten aksepterer klientens subjektive realitet, mens den sakkyndige tester alternative forklaringer.
4. Terapeuten aksepterer en generell beskrivelse av problem, mens den sakkyndige søker detaljerte beskrivelser.
5. Terapeuten legger ikke restriksjoner på hvordan informasjon er samlet inn, mens den sakkyndige vurderer dette kritisk.

Som de fleste med kjennskap til sakkyndiges arbeid vil se, svikter sakkyndige ofte på disse punkter. Noen blander rollene, noen kvalitetsikrer ikke over hodet. Typisk blanding er at den sakkyndige ukritisk tror alt observanden sier, som om de var i terapirollen. I barnefordelingsaker ser man ofte at sakkyndige tar klart parti, de manipuleres ofte, og de går i forsvar når de avsløres. Det er dårlig sakkyndig arbeid.

Som behandler er det klientens opplevelser behandleren søker å forstå, analysere og eventuelt korrigere. Den sakkyndige, derimot, søker å forstå disse subjective utsagnene i forhold til alternative forklaringer om forhold som har betydning for saken som blir utredet. Ja du leste riktig, den sakkyndiges oppgave er å sette observandens adferd inn i alternative forståelser. Dett syndes det grovt mot.

Måten informasjonen er fremskaffet på er ikke nødvendigvis sentralt for en behandler. Hvis klienten forteller om sine barndomsopplevelser, spør ikke behandleren nødvendigvis om hvor klienten har disse minnene fra. En sakkyndig vil derimot gjøre det. For den sakkyndige er det viktig hvor informasjonen kommer fra som en person som blir utredet forteller om.

Når personer fremstår som sikre, har vi en tendens til å tro at de også har rett og er kyndige. Det har vist seg at selv ikke rettens aktører er immune mot slik påvirkning. Men, sikre vitner, selv om de er eksperter, er ikke nødvendigvis mer pålitelige enn usikre vitner. Og, hva verre er, når fagfolk uttrykker at de er korrekte i sin vurdering, oppfatter rettslige aktører dem som mer korrekte.

Metode

4 punkter som er vesentlige ved gjennomgang av sakkyndige rapporter er:

1. Skille mellom fakta og vurdering

F.eks hvilke sekvenser som på

- den ene siden er referatpreget, dvs beskrivende, evt henvisning/referanse/tids- og stedsangivelse (person, relasjon og situasjon), eller også med referanse til kontekst/sammenheng, og på
- den andre siden: sekvenser med tolkningspreget innhold, dvs normative, hvor vurderinger kan tydelig spores.

Slike påvisninger kan vise at vurderinger også kan være bakt inn i faktabeskrivelser, dvs at tilsynelatende objektive/nøytrale beskrivelser er verdiladete. Å fremstille vurderinger som fakta er et alvorlig validitetsproblem.

2. Kvantitet og Kvalitet

F.eks forholdet mellom den tid en sakkyndig oppgir at han har brukt til en observasjon og hva han får ut av observasjonen, dvs hva han klarer å observere. Dette skillet er viktig som indikator for hva som registreres objektivt (f.eks fysiske og tidsbestemte rammer for et hjemmebesøk) og hva som kan påberopes subjektivt, f.eks hva det er realistisk å få med seg av inntrykk, samtaler og observasjoner (i løpet av en time eller to i et fremmed hus og hjem).

3. Premiss(er) og Konklusjon

Hva rapporten bygger på av opplysninger, hvordan disse kommer til uttrykk, f.eks om de er redegjort for i rapporten. Ikke minst er dette viktig for å kunne skille hva som er premisser og hva som er konklusjon. Med forutintatte sakkyndige som vet hvordan de skal konkludere, blir innhenting av opplysninger ikke sjeldent selektive. **Derfor bakes ofte konklusjonen inn i premissene**, noe som er mulig å påvise. Et forsøk på å smyge konklusjonen inn i et premiss eller et spørsmål, eller hvor premiss og konklusjon er det samme:

De som røyker står i fare for å bli avhengige av nikotin, fordi nikotin er avhengighetsskapende.

Et viktig spørsmål er om det er premisser som ikke blir nevnt av den sakkyndige (falske negative) som strider mot den konklusjon man kommer til. Å søke bekrefte (positive) premisser på en forutinntatt hypotese er ikke faglig holdbart og bryter med validitetsprinsippet.

4. Forskjell(er) og Likheter

Dette er viktig også for å kunne påvise hvilket sammenligningsgrunnlag en sakkyndig opererer med når han skal vurdere endring/bedring/forverring av ulike tilstander. Man kan også skille mellom relevante og mindre relevante (for ikke å nevne irrelevante) forskjeller og likheter. Mest aktuelt er påvisning av sammenligningsgrunnlag for før/etter f.eks. fosterhjemsplassering og evt behandlingsopplegg.

Felles for de 4 tilnærmingene til **tekstkritikken** (kritikk betyr undersøkelse) er hele tiden

kildekritikk, dvs påvisning og kartlegging av hvor i teksten referanser og opplysninger er forankret, om det finnes **alternative** måter å forstå/tolke person/relasjon/situasjon på, om det er logisk konsistens i opplysningene som rapporten bygger på etc. Kildekritikk innebærer også kartlegging av ulike retninger for informasjon, også med tanke på påvisning av påvirkningsfaktorer, eller svikt i informasjonstilfanget, evt slagside/tendens mv.

Det blir for eksempel feil i et avsnitt som heter “Observasjoner hos NN” å utelukkende komme med normative oppfatninger. Observasjoner skal beskrive situasjon og setting, ikke gi uthyrkk for den sakkyndiges normer, følelser og antagelser!

Viktige kriterier for Metode:

- målbarhet
- sammenlignbarhet
- etterprøvbarhet
- reliabel/valid
- vurderinger må bygge på kjente premisser
- kildekritikk
- sammenheng mellom observasjoner, beskrivelser og konklusjoner
- skille påstander (udokumentert) og fakta (dokumentert)
- rettferdigheit
- likebehandling
- referatene stemmer med de faktiske forhold det refereres fra.

Viktige punkter beskrevet av psykolog Joar Tranøy:

Sakkyndige psykologer foretar egne undersøkelser og vurderinger basert på sin fagkunnskap. Deres vurderinger tillegges betydelig vekt når beslutningene fattes. En undersøkelse av 50 saker om omsorgsovertakelse fremmet for fylkesnemnda i Sør-Trøndelag viser at 84,2 % av sakene ble vedtatt i overensstemmelse med kommunens forslag som var identisk med utnevnt psykologs utredning (Iversen,1998:4)

“Nemnda treffer sin avgjørelse kun på bakgrunn av sakens dokumenter og det som kommer fram i forhandlingsmøtet, på samme måte som domstolene.”(Kjønstad, 2002:61)

De samme sakkyndige psykologer tar vanligvis oppdrag både fra barneverntjenesten og domstolen.

Når det gjelder den private parts mulighet til å engasjere sakkyndig, beskrives det av sakkyndige psykologer og myndigheter som en subjektiv mulighet til å styrke egen sak (Reigstad 1994, NOU 1995:23, Backe- Hansen 2003). Spørsmålet er om ikke også barneverntjenesten kan anklages for å være like subjektive?

Det er et sakkypndig paradoks at når en sakkypndig lager en rapport for det offentlige, så oppfattes den som objektiv, men om samme sakkypndige lager en rapport med den private som oppdragsgiver, så er den plutselig subjektiv? Det en slik holdning sier er jo at en sakkypndige ikke er til å ståle på fordi deres ytfall er avhengig av hvem som er oppdragsgiver. Ergo bedriver de ikke faglighet, men partisinnlegg for den som betaler! OG vi vet at mange sakkypndige gir barnevrnet den konklusjon de vil ha, for ellers får de ikke felere jobber der. Og om holdningen er at den samme sakkypndige gir den private part det denne vil ha... ja da er jo ikke de sakkypndige til å ståle på i det hele tatt!

Sakkypndigrollen har til hensikt å gi en annen instans (rettsinstans eller annen avgjørelsesmyndighet) grunnlag for å ta en avgjørelse fordi instansen selv ikke innehar tilstrekkelig faglig kunnskap på et bestemt felt som for eksempel barnevern. Psykologiske metoder og begreper spesielt innen klinisk psykologi kan ikke uten videre overføres til sakkypndige utredninger til rettsvesenet som tradisjonelt stiller strengere krav til bevis. Profesjonsutdanningen i psykologi (cand.psykol) inneholder ingen spesialitet i sakkypndighetsarbeid.

Gjeldende lovverk stiller ingen krav til hvem som kan oppnevnes eller engasjeres som sakkypndig. Det forutsettes at vedkommende er ekspert innen sitt fag, men hvorvidt hun eller han er kvalifisert som sakkypndig i den enkelte saken, er det forvaltningsapparatet eller retten som avgjør(NU 1995:23)

Emnестudiet i psykologi (cand.psychol) er et klinisk studium med vekt på praktisk opplæring i behandlerollen. Til forskjell fra hovedfag i psykologi med cand.polit grad (ikke klinisk utdanning), *legger embetsstudiet mindre vekt på skolering i vitenskapelig metode og vitenskapsteori.*

Klinisk utdannede psykologene får ingen skolering i kildebruk og kildekritikk (kildegranskning). Psykologenes profesjonelle skjønn representerer et større spillerom i kraft av yrkestittelens legitimitet. Skjønnet deres gir større rom for uklarhet og ubestemthet fordi de er opplært til å legge stor vekt på egen ”*klinisk erfaring*” (Freidson 1988,Ramsøy og Kjølsrød 1986).

Til forskjell fra Sverige mangler psykologene i Norge et spesialiseringstilbud i utredningsmetodikk.

Klager på sakkypndighets arbeid er overrepresentert i Psykologforeningen fagetiske råd i forhold til psykoterapi arbeid.

Psykologer er i liten grad gjort til gjenstand for empirisk utforskning (Abbot 1996 :325).

Deler av Dawes forskning er relevant med hensyn til psykologers sakkypndighetsrolle i barnevernssaker. Og Dawes (1994) viser klart at det ikke er noen relasjon mellom akademiske titler og faglighet.

Å ikke la seg påvirke av en bestemt forståelsesform, en måte å vurdere saken på, er nettopp ett av kravene man må stille en som oppnevnes som sakkypndig. ”(Hassel, 1997: 193)

Kildekritikk og kildekontroll

Psykologers sakkyndige utredninger underkastes kildekritikk. Metoden er historisk kildekritikk (Dahl 1967) der formålet er granskingen av kilders troverdighet, pålitelighet (korrekt, nøyaktig informasjon) og gyldighet/validitet (relevans) for aktuelle saksforhold.

Et grunnleggende kildekritisk spørsmål gjelder beretningers/opplysningers troverdighet, pålitelighet og relevans for det som skal undersøkes. Herunder kommer spørsmål om informanter og gjenfortolkers mulighet for korrekt observasjon og gjengivelse. Viktige spørsmål i forhold til troverdighet og pålitelighet er blant annet:

- Hvem er mottaker?
- Hvem forsøker utredet å overbevise/overtale?
- I dette forhold kommer makt og interesse inn.
- Hvem er aktører, hvilke interesser kan være involvert hos aktørene?
- Er opplysningene avledet direkte fra opprinnelig kilde eller de annenhånds gjengivelse?
- Det er viktig å skille mellom *primær* og *sekundær* kilde. Primær kilde betyr den opprinneligste og bevarte og kjente kilde i en avhengighetsrekke av skriftlige kilder. De avlede kilder i samme avhengighetsrekke kalles sekundære kilder.

Sekundärmateriale vil si at det som er nedskrevet er fortolket av en annen som ikke var vitne selv til den aferd som er beskrevet/rapportert. Sakkyndige psykologer baserer ofte utredningene på tilgjengelig materiale. I tilfeller uten kildekontroll kan opplysninger være beheftet med feilkilde som kan gi grunnlag for feilaktige konklusjoner. Kildekritikk kan også omfatte vurdering med hensyn til informanter troverdighet. Det er ikke gitt at gode samarbeidspartnere fra andre etater (eks. BUP, PPT, sosialtjeneste) gir rett informasjon.

Mangel på primærkilder gjør det nødvendig å undersøke hvordan opplysninger er framskaffet eller oppstått. Forekommer et motiv hos kilden når de gjelder interesse for å søke bestemte opplysninger(fokus), er det viktig å få klarlagt. Meddelerens nærvær- var han/hun til stede – observerte de selv eller refererte de til det som ble meddelt av iakttakere. Hva visste de og hvilke holdningen hadde hun/han til det som skjedde.

Metodiske spørsmål: riktig gjengivelse fra informanter, begrepsavklaring (sentrale begreper avklares) slik at premissene i vurderingsgrunnlaget for konklusjonen (er) framtrer tydelig, betydning av kontekst, attribusjon, og observasjon.

Felles for de fleste psykologisk sakkyndige er at de bygger mer eller mindre på barnevernets dokumenter og at "positive" informanter (arbeidsgivere, kolleger, nabover, slekt) med hensyn til foreldrenes omsorgsevne/omsorgskompetanse stort sett er utelukket i intervjuutvalget.

Rapportene er for øvrig preget av mangelfull undersøkelse basert på omsorgskompetanse basert på observasjonsdata. Tendensiøse personframstillinger er et gjennomgående trekk i utredningene. De sakkyndige redegjør ofte ikke for diagnosegrunnlaget.

Intet symptom er isolert sett nok kvalifikasjonsgrunnlag for en bestemt psykosediagnose.

Når det for eksempel påståes at ”*Far har ingen innlevelsesevne*”, ”*far ser ikke behovene til barna og ønsker ikke å gå inn i det heller*” så blir det nødvendig å spørre: I forhold til hva? I hvilke sammenhenger og i hvilket omfang? Hvilke konsekvenser får dette for barna?

Et trekk ved sakkyndiges utredninger er mangelen på kildekritikk i forhold til innhentede opplysninger fra Barnevernet.

Opplysninger som var basert på sladder og rykter ”bekymringsmeldinger.” Ikke-kontrollerte opplysninger er gjengitt ukritisk som faktum.

Det hører med til alminnelig saklighet at ulike parters oppfatninger og framstillinger av hendelsesforløp opplyses.

”*Opplysninger basert på intervju med advokat og biologiske foreldre viser at fars familie var svært negativ til barnas mor.*”

Det er vanlig i utredningene å referere til det som angivelig er opplyst fra andre instanser.

Det er ikke gjort rede for om dette er en vanlig situasjon eller ikke. Den sakkyndige opplyser ikke om konteksten til observasjonene.

Tendensiøsitet er beslektet med gjengivelsesfeil. Forskjellen er at leseren nesten umerkelig overser at saksbeskrivelsen kan være skjevt framstilt. Sakkyndige kan ut fra fordommer i saken lete etter det som man ønsker eller forventer å finne. En slik forventning kan styre utvelgelsen av informasjon på en skjev måte. Tendens til å beskrive biologiske foreldre negativt forekommer i nesten alle utredninger.

Ulike roller

”*Sakkyndige psykologer opptrer ikke som helsepersonell, og er ikke underlagt helsepersonelloven når de driver sakkyndige virksomhet!*”

Det utaler psykiaterne Hellesøy og Weisæth i dagbladet 21.1.2008: ”vi har ikke hatt rollen som leger i denne sammenhengen. Vi har hatt et oppdrag som sakkyndige, og der gjelder andre spilleregler enn helselovgivningen, sier Hellesøy og Weisæth.”

(<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/01/21/524469.html>)

Dersom en slik forståelse legges til grunn er det enda viktigere å få klargjort hvilke regler som gjelder for slike oppdrag!

Prinsippet om imøtegåelse

Generalsekretær Per Edgar Kokvold i Norsk Presseforbund utaler til dagbladet 3.2.2008 at ”*Han sier det innen mediabransjen er et sentralt prinsipp å la berørte parter få muligheten til samtidig imøtegåelse av påstander. Brudd på denne regnes som svært grovt!*”

Det er også et gjedende prinsipp i rettslig/juridisk sammenheng og kalles ***kontradisksjonsprinsippet!*** Det kan ikke være tvil om at dette også gjelder i saker med sakkyndige psykologer osv. Det er et særlig grovt overtramp når den ene part fremsetter udokumenterte påstander om den ondre, uten at den andre skal ha noen mulighet til å motsi slike påstander før rapporten brukes i en rettslig sammenheng!

“Benektende adferd”

Dette er et punkt som nok hører under kildekritikk, men jeg behandler det særskilt fordi det er meget sentralt I en rekke sakkyndige erklæringer. Gould (1989,s.74-75) beskriver I “*Conducting Scientifically Crafted Child Custody Evaluations*” en setting der en sakkyndige har hatt et intervju med den ene forelder og fått et svært positivt bilde av denne, samtidig som bildet av den andre forelder er beskrevet svært negativt uten noen dokumentasjon på dette.

Når den sakkyndige så intervjuer den andre forelder, legges det til grunn et svært negativt forutintatt inntrykk, som naturlig nok setter denne forelder i en forsvarsposisjon, der den andre forelders udokumenterte påstander blir benektet. Den sakkyndige tar dette som et tegn på en “benektende fasade” hos denne forelderen og legger til grunn at den andre forelderen (som kom med de udokumenterte påstander) var best egnet som forelder! Dette ble ikke avslørt før en annen sakkyndig tar inn kompartentopplysninger som viser at den første forelder både er aggressiv, vært fengslet for vold, har alkoholproblemer osv! Da blir bildet plutselig både nyansert og et helt annet!

En liknende sak er beskrevet fra en barnefordelingsak I Norge, der sakkyndig psykolog Eli Hallaråker begikk den samme feilen som over beskrevet. Hun fikk en beskrivelse fra mor, som hun konfronterte far med. Far benektet en slik udokumentert virkelighetsbeskrivelse, og ble stemplet av den sakkyndige som å ha en “benektende fasade”. At tidligere skriftlig informasjon både fra mor selv og andre komparenter gikk imot en slik benektende fasade, og faktisk avslørte mor som løgner, var opplysninger den sakkyndige utelot i saken, og faktisk bevist tok ut av saken! Slikter er svindel.

I steden støttet den sakkyndige seg på at far i en MMPI test hadde en forhøyet skår på K-skalaen! Dette er en skala som i en klinisk syk populasjon viser nettopp en benektende fasade! Det den sakkyndige bevist utelater er at den samme skår for en frisk populasjon, som far tilhørte, tvertimot viser meget god fungering og slett intet behov for en benektende fasade! Faktisk beskrives høytskårende på K-skalaen som ikke er psykisk syke, å være akkurat så velfungerende som de selv beskriver seg selv som! Dette ble utelatt av den sakkyndige! Dette er selvfølgelig svindel fra den sakkyndige.

Det er derfor viktig at man ikke umiddelbart hopper på troen om en “benektende fasade”, uten evne til å se (andres påstår) egne negative trekk, om den personen man intervjuer! Dersom påstander fremsettes om en person som denne ikke kjenner seg igjen i, bør man ut i fra en faglig vitenskapelig metode, i det minste forsikre seg om at påstandene er riktige, (valid) før man legger til grunn at en person har en benektende fasade! Enhver normalt

oppegående person ville ikke akseptere usanne påstander om seg selv, og ville helt normalt reagert med en avisende holdning til disse (benektende)! Å akseptere usanne, udokumentert påstander for å tilfredsstille en forventning hos en sakkyndig bør sees på som et negativt, syklig trekk hos en person!

Enhver frisk oppegående person med et trygt selvbilde ville reagert på usanne påstander om seg selv. Dette har intet med en benektende fasade å gjøre! Tvertimot viser det en godt fungerende og beskyttende fasade mot usane udokumenterte påstander. Å benekte slike påstander er mer friskt og normalt enn å akseptere dem!

I slike settinger kommer også alvorlige psykologiske problemer til syne, for ofte finner man at den som fremsatte disse påstander om den andre faktisk projiserer egen adferd på den andre.

“Personlighetsforstyrrelse”, javel, men...

Det er meget vesentlig, for en sakkyndig å se om den adferden en forelder har ovenfor den andre forelder også utfolder seg ovenfor barna eller ikke. Gould (1998,s.82-83) beskriver en far med klare narsissitiske tilbøyeligheter, men som allikevel evner se barnas behov. Gould bygget på samtale med far, så jeg skal ikke gå inn på holdbarheten av det far påsto til Gould, men det er heller ikke det vesentlige. Det vesentlige her er at mennesker kan ha en (negativ) adferd til bestemte personer, og en annen adferd ovenfor barna. Det er derfor meget viktig at man faktisk legger til grunn den reelle adferd en person har til barna og ikke det den personen påstår i et intervju, der de selv kontrollerer settingen. Det er meget godt kjent at enkelte personlighetsyper sier en ting og gjør noe helt annet! Det er derfor ikke nok å legge til grunn det som verbalt blir formidlet, men faktisk sammenstille det med den faktisk dokumenterbare adferd!

Desverre har kliniske psykologer en tendens til ikke å vektlegge sannhetsverdien (validiteten) av de beskrivelser de får av partene. I en klinsik setting er ikke sannheten så viktig, I en sakkyndig utredning betyr den alt.

Mer om denne problematikk er beskrevet her:

<http://www.dagbladet.no/nyheter/2008/04/22/533309.html>

Språklig forskjellsbehandling.

Voksne bør ikke bare snakke til barn, men også med barn. Det kan lett avsløres om en forelder snakker til barnet eller med barnet. Dette fremkommer gjerne i de voksenes beskrivelser av sine samhandlinger med barnet. Dersom kontroll og regler er viktigere i seg selv enn å forklare hvorfor man har regler (grensesetting) avslører dette at de voksne snakker til barnet og ikke med barnet, det avslører om det er en autoritær eller autoritativ holdning fra de voksne.

Observatørens nærvær i samværet mellom barn og foreldre handler om reaktivitet. Hvordan den observerte reagerer på å bli observert. Observasjon er en kunstig setting og vil produsere en adferd ulik den daglige adferd.

Mangel på metodisk kritisk kontroll av observasjoner, tester og tolkning av utsagn med hensyn til pålitelighet og gyldighet er et gjennomgående mønster i de fleste av utredningene.

"Moderen anklages för att inte ha förmått samarbete med hjälpande myndigheter, men den andra möjligheten att hjälpande myndigheter inte förmått samarbete med moderen övervägs inte alls"

Den informasjon som innhentes, nedskrives på en måte som synes å være av sterk subjektiv karakter, preget av den enkelte saksbehandlers oppfatning og normer.

Sakkyndige psykologers tolkningsrom av sakens fakta er stort. Derfor vil momenter som ikke har direkte psykologisk faglig forankring virke inn på vurderingene. Det gjelder særlig vitenskapelig standard for vurderingene – der metodebruk, særlig påviselig *manglende kildekritikk*.

Psykologisk sakkyndige som kommer til konklusjoner som strider mot barnevernets oppfatning blir sjeldent engasjert av barnevernet på nytt. Ofte kjenner ikke foreldrene seg igjenmed hensyn til beskrivelsene av dem i psykologers sakkyndige utredninger. Det saksbehandler skriver ned - uansett hvor galt det er referert - blir ofte et viktig bevis i seg selv.

I rundskriv har Riksadvokaten sterkt advart mot bruk av anonyme kilder, og nevner spesielt at disse ofte er diktert av hevn, misunnelse eller ondskap, og at man gjør rettest i å gå ut fra at dette er tilfelle. Ikke sjeldent uttaler barnevernsarbeiderne seg om en rekke av de vanskeligste forhold innen medisin, psykologi, pedagogikk og jus med en overfladiskhet som av og til er henimot grenseløs.

I likhet med demokratiske og rettslige prinsipper i Norge er det den som anklager som har bevisbyrden for sine påstander. Det er således galt å legge udokumenterte påstander til grunn som sannheter om den som anklages motsier påstanden. Den anklagede skal ikke bevise sin uskyld, det er anklager som skal bevise sine påstander.

Selv om abstrakt psykologisk kunnskap legitimerer profesjonalitet og sakkyndighet er det ikke gitt at den praktiske utøvelsen av det profesjonelle skjønnet i sakkyndighetsarbeid ene og alene bygger på fagkunnskap. Særtrekk på beslutningsprosessen i barnevernet sannsynliggjør at psykologers vurderinger i den enkelte sak kan være påvirket av faktorer som ikke har uttalt legitim plass i deres vurderinger.

Psykologers vurderinger tillegges betydelig vekt når de opptrer som sakkyndige i barnevernssaker. Deres vurderinger har ofte avgjørende innvirkning på utfallet av hver enkelt beslutning. En mindre gruppe psykologer særlig innen FOSAP (Forum for sakkyndige psykologer) synes å ha ideologiske hegemoni når det gjelder dominerende perspektiv på hva som kan og bør defineres som omsorgssvikt. Disse psykogene synes langt på veg å ha

oppnådd en autonomi som sakkyndige. Det betyr blant annet en egen frihet og selvstendighet til selv å kontrollere sitt arbeids innhold. Denne friheten er rettferdiggjort ut fra deres profesjonsstatus. Slikt hører ikke noe sted hjemme i et demokratisk samfunn bygget på menneskerettigheter.

Dawes(1994:139) uttaler at offentlig godkjenning av psykologer gir ingen garanti for faglig kvalitet. Grunnen er at det ikke er noen kontroll av anvendte teorier og metoders vitenskapelighet. Den skolering som kreves er ikke nødvendigvis i noe som er vitenskapelig valid, eller noe som fungerer, eller noe som ikke er skadelig. Det hele dreier seg om at en lærer meningene til noen med høy status i feltet. Derfor vil offentlig godkjenning først og fremst beskytte profesjonene selv ,framfor å beskytte offentligheten slik den angivelig skal gjøre.

Dawes mener rettsvesenet låner psykologenes skinn av troverdighet til å legitimere beslutninger. Autoriteter med lang klinisk erfaring er falske mener Dawes. Han påviser at profesjonelle klinikere egner seg svært lite til å forstå og forutsi enkeltindividens atferd. Dawes viser til nærmere 90 kvalitatittv ulike klinikeres skjønnmessige vurderinger, og finner en nesten entydig tendens til at mekaniske, altruistiske prosedyrer for å kombinere informasjon er overlegen psykologers vurderingsevne.

Dawes dokumenterer at lang erfaring ikke bedrer treffsikkerheten i vurderingene. En grunn til dette mener han er mangelfull tilbakemelding på arbeidet, i den forstand at det tar lang tid før en vet hvordan det eksempelvis går med barna på sikt.

Dawes(1994:139) påstår at offentlig godkjenning av psykologer gir ingen garanti for faglig kvalitet, fordi det er ingen kvalitetskontroll med anvendte teorier eller metoder. Skolering i faget dreier seg ikke om valid vitenskapelig skolering, men at man lærer seg meningene til noen med høy status på området.

Et eksempel på en mektig gruppe psykologer er en gruppe innad FOSAP bestående av følgende 11 medlemmer: Elisabeth Backe – Hansen, Terje Galtung, Turid Vogt Grinde, Kjell hagen, Karen hassel, Otto Heramb, Arne Holtet, Katrin Koch, Fredrikke Lynum, Anne Poulsøn og Knut Rønbeck. Disse 11 har utarbeidet et notat (Backe - Hansen 2002) til departementet angående *"Vurderingsgrunnlaget i alvorlige barnevernssaker."* Blant "Gruppas konklusjoner" kan siteres følgende:

"For sterke hensyn til det biologiske prinsippet i de alvorligste sakene? Det er gruppas oppfatning at det biologiske prinsippet får stor vekt i forhold til barnas beste i noen av de alvorligste sakene, på tross av formuleringene i Lov om barneverntjenester § 4-1. Vi vil derfor anbefale at adgangen til å kunne la det biologiske prinsippet vike i enkeltsaker presiseres ytterligere i denne paragrafen."

Dette står i motsetning til det som er uttalt i lovforarbeidet til den siste norske barnevernsloven av 1992:

"Det er et grunnleggende prinsipp i vårt samfunn at foreldrene selv sørger for sine barn. Selv om det påvises svikt hos foreldrene i deres forhold til barn- kanskje

problemer av alvorlig karakter- er utgangspunktet derfor at problemene primært bør søkes bedet ved hjelpestiltak. Et annet utgangspunkt ville bryte radikalt med de rådende normer og dag. "(NOU 1985 :18:157).

Ot.prp.nr.44(1991-92) bygger på denne tankegangen, men understreker videre: "Utvalget presiserer at dette i seg selv ikke betyr en nedprioritering av barnas interesser og legger vekt på de sterke bånd som eksisterer mellom barn og foreldre"(NOU 1985 :18 :41)

"Menneskerettighetskonvensjonens artikkel 6 forskriver at enhver har krav på rettferdig rettergang.

Er det noen som tror at en psykolog som stemmer mot barnevernet, har særlig mulighet for å få et oppdrag for barnevernet senere? Forvaltningsloven 6, andre avsnitt:

"Likeså er han ugild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen han har nærliggende personlig tilknytning til."

I henhold til folkeretten er det derimot ikke mulig å tilsidesette den enes rettigheter på bekostning av en annens.

I anke (advokat Annette Lilleengen, advokatfirmaet Kvande & Co, 24. november 2003) til Norges høyesterett (Saksnr. Hålogaland lagmannsrett:03-00310 A/08) uttales at domspremissene var basert på uriktig faktum:

"Dommen består i vesentlig grad av gjengivelse fra barnevernets dokumenter og sitering fra barnevernets sakkyndig og den rettsoppnevnte sakkyndige. Det ble fra den ankende parts side under hovedforhandling i lagmannsretten spesielt lagt vekt på dokumentbevis spesielt lagt vekt på dokumentbevis og vitner for å få frem riktig faktum og fremstilling av sakens forhistorie. Dette er ikke tatt hensyn til av lagmannsretten, som klart gir uttrykk for at den ankende parts vitner- i alt 12- ikke har problemforståelse. Når det gjelder de private engasjerte sakkyndige skriver lagmannsretten at de i liten grad har lagt vekt på deres utredninger. Det er oppsiktsvekkende at lagmannsretten kun siterer fra negative beskrivelser fra den offentlige parts side uten å nevne den private parts motargumenter før det konkluderes."

Oppnevnt sakkyndig skal være objektive og partsnøytrale i sine vurderinger. Karen Hassel, tilknyttet ledende gruppe innen FOSAP, skriver at den kommunalt oppnevnte sakkyndige må sees som en rådgiver for kommunene hvis hovedoppgave er å hjelpe barnevernet i den saksutredning (Hassel,1997:188) Hun skriver videre at det ikke er den kommunalt sakkyndiges oppgave å overprøve barneverntjenestens vurderinger. En slik oppfatning kan lede til at det bare er lojale sakkyndige som blir brukt av kommunen. Utredningen blir med det et bestillingsverk.

Et vedtak om omsorgsovertakelse kan derfor ikke treffes dersom det kan skapes tilfresstillende forhold for barnet ved hjelpetiltak.

Skille mellom observasjon, beskrivelser og tolkning

Under overskrifter som ”**Observasjon av samspill mellom mor og barn.**” forventer man å finne beskrivelser av konkrete observasjoner. Dersom man her ikke finner konkrete observasjoner, men kun tolknninger av observasjoner, blir det umulig å etterprøve hva den sakkyndige egentlig beskriver. Her er et eksempel fra en slik rapport fra psykolog Eli Hallaråker :

”**Observasjon av samspill mellom mor og barn**

Observasjonene viser at NN har fokus på barna og følger med på hva de gjør, hvordan de følelsesmessig har, det og hvilke behov de har. Selv om hun har andre voksne til stede som den sakkyndige eller NN2 , er hun i stand til å ha fokus på barna samtidig. Hun reagerer raskt og adekvat på barnas verbale henvendelser eller andre signaler på at den har behov for oppmerksomhet eller praktisk hjelp, og på en slik måte at barna oppfatter at hun er oppmerksam på dem og deres behov. Når barna har konkrete behov gir hun innformasjon til barna som gjør dem selvhjulpne eller hun gir nødvendig praktisk hjelp. Når barnas henvendelser er av mer sosial/oppmerksomhetssøkende karakter er hennes gjensvar slik at hun skaper grunnlag for fortsatt dialog. Hun viser at hun er i stand til å legge til innformasjon i sine tilsvar på en måte som utvikler tema, stimulerer til fortsatt dialog og kommuniserer med barna på en måte som gir dem god språklig og intellektuell stimulering.”

Dette er ikke observasjon av samspill.

Dette er den sakkyndiges tolkning/persepsjon/vurdering av observasjoner. Selve observasjonen er ikke beskrevet. Det er dermed umulig å vite hva den sakkyndige egentlig beskriver. Utsagn som ”*Hun viser at hun er i stand til å legge til innformasjon i sine tilsvar...*” blir umulig å tolke når man ikke vet hvilken innformasjon hun tilsynelatende legger til og heller ikke hvilke tema hun tilsynelatende ”*utvikler*”!

Likeledes er det med beskrivelser som ”.... og kommuniserer med barna på en måte som gir dem god språklig og intellektuell stimulering”. På hvilken måte kommuniserer hun? Hva mener den sakkyndige med ”*god språklig og intellektuell stimulering*”? Tilfører mor noen kunnskap i det hun sier? Og hvilken kunnskap er det? Det er ikke beskrevet noe sted!

For leseren sitter man igjen med en opplevelse av at tolkningen til den sakkyndige er meget positiv ovenfor NN! Dessverre blir det helt umulig å vite hva den sakkyndige faktisk glorifiserer i sin tolkning, fordi det ikke noe sted er beskrevet hva den sakkyndige faktisk tolker. Også den setting og situasjon tolkningene er gjort i, mangler. Dermed er rammene for ”observasjonene” usynliggjort. De blir umulig å forstå eller etterprøve.

Når den sakkyndige skriver at:

"Observasjonene viser at NN har fokus på barna og følger med på hva de gjør, hvordan de følelsesmessig har, det og hvilke behov de har."

Så er det ikke observasjon av samspill den sakkyndige beskriver, men sin egen persepsjon og tolkning av mulige observasjoner gitt i situasjoner hvis rammer og omgivelser blir umulig å forstå eller etterprøve. Hva som danner grunnlaget for denne konklusjonen om at mor har "fokus på barna" sies det ikke noe som helst om! På hvilken måte følger mor med "hvordan barna følelsesmessig har det"? Spør mor barna om de er triste eller glade? Ser mor på barna? Beskrivelsen fremstår mer som tankelesning av mor enn en faglig beskrivelse av observasjon.

Det denne "observasjonen" beskriver er ikke annet enn at den sakkyndige har positive preferanser ovenfor barnas mor! Det er en bias i seg selv ved slikt arbeide.

Det blir umulig å skille mellom hva den sakkyndige selv har observeret, hva som er andres observasjoner og i hvilke settinger observasjonene er gjort.

Slik Freud skilte mellom en drøms "*manifest content*", som var drømmens overflatehistorie og drømmens "*latent content*" som var den skjulte psykologiske betydning er det viktig å skille mellom klare beskrivelser av en observert adferd og tolkningen av adferdens betydning.

Tolkning er avhengig av tolkerens persepsjon og dermed en subjektiv størrelse. Derfor er grunnlaget, observasjonen, så viktig. Forventninger og motivasjon virker inn på slik tolkning. Beskrivelser som "Hun viser at hun er i stand til å legge til innformasjon i sine tilsvar på en måte som utvikler tema, stimulerer til fortsatt dialog og kommuniserer med barna på en måte som gir dem god språklig og intellektuell stimulering" er ingen beskrivelse av adferd, men en soleklar tolkning av noe som observanden mener er observert. Men hva var det mor la til? Som utviklet barnets horisont? Dette er svindel, det er ikke etterprøvbart og observasjon blandes med konklusjon.

Dersom den konkrete handling bak en slik tolkning ikke er beskrevet er det umulig å vite grunnlaget for en slik tolkning. Det blir ikke etterprøvbart og dermed helt uinteresant i en vitenskapelig metodisk fremstilling. Tolkningen tilpasses den sakkyndiges subjektive mening!

Fra Valla-saken :

- "Spesialist i psykiatri og rettpsykiater Torgeir Husbys skarpe omtale av psykiaterrapporten konkluderte med "tunge, stygge faguttrykk uten begrunnelse",*
- *"mangler faktum til å støtte opp under konklusjonene",*
 - *"ikke mulig å skille mellom hva som er vitneutsagn, faktum antagelser, vurderinger".*

Forskjellsbehandling

Noen sakkyndige utsetter partene i en vurdering for ulike metoder og forskjellsbehandling. Mens man under beskrivelser av den ene parts syn kan få beskrevet hva denne part gir utsyn for og sier, kan den andre parts tilsvarende beskrivelser av sitt syn bestå av den sakkyndiges kritiske vurdringer av denne parts syn. Dette er en opplagt forskjellsbehandling og en typisk feil.

Andre eksempler er der det beskrives samme situasjoner og handlinger hos de respektive parter, men hvor den sakkyndige øver kritikk mot den ene for samme handling mens den samme adferd hos den andre ikke blir problematisert.

Forskjellsbehandling er et uttrykk for forutintatthet.

Barne sakkyndig kommisjon

Kommisjonen skal vurdere rapporter fra sakkyndige i barnevernssaker. Kommisjonen skal foreta en kvalitetssikring av hvorvidt rapportens vurdering og konklusjon er i samsvar med Veilede retningslinjer for sakkyndig arbeid i barnevernssaker for barneverntjenesten, fylkesnemnda og domstolen, herunder vurdere om faglighet, etiske betraktninger og kritisk anvendelse av metoder er ivaretatt. Kommisjonens mandat gjelder utelukkende selve rapporten, og kommisjonen har verken tilstrekkelig bakgrunnsinformasjon eller adgang til å undersøke hvorvidt premissene som er lagt til grunn i rapporten, herunder komparentopplysninger, medfører riktighet. Kvalitetssikringen innebærer følgelig ikke en "godkjenning" av det som står skrevet i rapporten. Kommisjonen har på denne bakgrunn heller ikke mulighet til å foreta rettelser i den originale sakkyndige rapporten, men kan påpeke mangler ved den sakkyndiges vurdering eller be om at det utarbeides en tilleggsrapport dersom rapporten har vesentlige mangler. Kommisjonens kvalitetssikring av rapporten er å anse som en anbefaling til oppdragsgiver om anvendelsen av rapporten i det videre arbeidet i barnevernssaken.

Det følger av kommisjonens mandat at det ikke tilligger kommisjonen å skulle være klageinstans på den sakkyndiges arbeid. Kommisjonens vurderinger kan ikke påklages. Dersom du mener at det sakkyndige arbeidet lider av feil/mangler, er det mulig å sende klage til Helsestilsynet og/eller til Fagetisk råd i Norsk Psykologforening.

Ved kommisjonens behandling av aktuelle rapport, anses denne som ferdigbehandlet fra kommisjonens side.

Med vennlig hilsen

Kristina Kjeverud

Jurist, Barnesakkyndig kommisjon

Kvalitativ metode

Observasjoner av personer er en typisk kvalitativ metode der den kvantitative metode ofte kommer til kort.

Validitet (Maxwell, 2005:105)

Validiteten på våre resultater er ikke garantert ved å følge bestemte prosedyrer. Validitet avhenger av forholdet mellom konklusjoner og virkeligheten/realitetene. Jo mer resultatet eller konklusjoner avspeiler en riktig forståelse, jo mer valid er resultatet. En konklusjon som ikke avspeiler de faktiske forhold er ikke valid, gyldig. Validitet på en konklusjon handler om konklusjonens gyldighet. Viser det seg at de resultater man har kommet til, eller den konklusjon man trekker ikke er i tråd med de faktiske forhold, er resultatet ikke valid, det er ikke holdbart, ikke gyldig. Validitet handler om gyldighet. Jeg stresser dette for det synes betydelig mot dette grunnleggende kriterie for hodbar vitenskapelig metode. En konklusjon som ikke er valid, er heller ikke hodbar vitenskapelig metode og dermed helt uinteressant som grunnlag for beslutninger og konklusjoner.

Validitet er et mål, ikke et produkt, det er ikke noe som kan bevises eller bli tat for gitt. Trusler mot validitet reduseres ved bevis, ikke metoder. Metoder er bare et middel til å skaffe bevis som kan hjelpe oss å eliminere trussler mot validitet.

Validitet regnes som en viktig faktor i forskningsdesign. Dersom vurdering av validitet utelates, er det vanskelig å se om det resultat eller den konklusjon man kommer til faktisk er svaret på forskningspørsmålet. I en sakkyndig setting, handler validiteten om de konklusjoner man trekker faktisk avspeiler realiteten i saken.

Hadde mor dårlig forståelse av barnet?
Var far aggressiv?
Var barnet virkleig utsatt for vold?

Slike fundamentale spørsmål finner svar i sakens premisser, sakens faktaopplysninger.

Jo riktigere det resultatet man kommer til er, jo høyere er validiteten. Det handler om sannhet. Dersom konklusjonen er stikk motsatt av de faktiske forhold, er det ingen validitet. Dersom skårtolkningen av en MMPI test er stikk motsatt av hva faglitteraturen tilsier, er det ingen validitet. Om skårtolkningen er i tråd med skårlitteraturen er det høy validitet. Dersom skårtolkningen korrekt avspeiler personens adferd, er validiteten høy, avspeiler den ikke personens adferd er den lav.

Konkrete eksempler har vist at sakkyndige psykologer med et skår på høy K-verdi på MMPI-skalaen, for en frisk person, har tolket dette i tråd med en psykisk syk person. Problemet er at det samme skårbildet for en psykisk syk, er stikk motsatt for en frisk! En frisk kan dermed tillegges trekk som benektende, ute av stand til å se egne feil, mens realiteten er stikk motsatt, nemlig en person med god empati, sensitiv for andres behov! Validitet er derfor også avhengig av at den som gjør en vurdering faktisk har kunskap om den metoden og det redskapet som benyttes.

Slike skår er ikke valide og dermed er heller ikke premissene for konklusjonene riktige, hvilket eliminerer konklusjonen. Når man finner slike grove feil, finner man i mange tilfeller også en holdning hos den sakkyndige der man søker bekreftende svar fremfor å beskrive virkeligheten. I realiteten faglig svindel!

Et viktig begrep for validitet er *validitetstrusler*, hva kan vi gjøre feil, hva truer den riktige forståelsen, det riktige svar, på de spørsmål vi stiller oss, på den situasjonen vi observerer? En god måte å teste validitet på er å lete etter noe som viser at vi tar feil. Falsifikasjon er en måte. Validitet handler mye om å identifisere og eliminere trusler til validitet.

Ved kvantitative (målingsbaserte, testbaserte) og eksperimentelle metoder blir validitet bygget inn i forskningsdesignet på forhånd. Ved kvalitativ forskning må trusler til validitet ofte elimineres etter at forskningen er i gang. Bevis innsamlet under vefs bruktes til å eliminere trusler til validitet. Det stiller store krav til den som observerer. Viktige hensyn å ta ved kvalitative metoder er alternative forståelser og trusler til tolkning og forklaring. ”Er det sant det du fikk beskrevet?” Dersom det foreligger 2 virkelighetsforståelser, er det bedre forkaste begge enn å velge en ut fra subjektive preferanser eller ”synsing”, ”magefølelse” og andre intuitive ”kvalitative” ”følelser”!

To viktige trusler til validitet, er forsker **bias** og **reaktivitet**. Forskerbias er for eksempel når man velger ut data som passer til en forutintatt hypotese, samtidig som man unnlater ta med data som motsier en slik hypotese. Falsifikasjon uteblir. Alle seriøse forskere har med et avsnitt som beskriver mulige bias og hvordan man vil håndtere disse. Reaktivitet har vi når forskeren eller den sakkyndige påvirker situasjonen eller observasjonen. Også *settingen* i seg selv kan være med å påvirke de svar og resultater man får. Det den intervjuede svarer er alltid influert av den som intervjuer.

Ledende spørsmål er typisk for de feil som sakkyndige gjør ved observasjoner. ”Du synes det er fint å bo med mor, gjør du ikke?”, ”Du vet at barnevernet tar seg av deg om du forteller hva pappa gjorde mot deg”! I en konkret sak fremkom det i dommeravhør at et barn var utsatt for seksuelle overgrep fra stefar. Problemet var at overgriperen var en bekjent av ansatte i barneevrnet. I dokumenter kan man se hvordan barnet blir utsputt i timer og til slutt sier overgrepene ikke hadde skjedd! Spørsmål som ”*Du vet det kan bli vanskelig for NN om dette blir kjent*”, ”*om du bare sier det ikke skjedde så skal du få kmme ut igjen*”. Slik holdt barnevernet på og til tross for at barnet gang på gang sa at det hadde skjedd bryter det til slutt sammen og sier det ikke har skjed. Fagfolk er med andre ord ingen garanti for at faglig holdbar kunnskap er i bruk. Dette er selvfølgelig ikke holdbart og kan danne grunlag for rettsforfølgelse av den sakkyndige.

Den fundamentale test for å avsløre feilkilder er å utfordre det resulatt man har kommet til.
Å lete etter bevis som utfordrer konklusjonen, falsifikasjon.

Følgende punkter kan være aktuelle i en slik vurdering av validitet:

1. **Intensiv, langtids involvering.** Data innsamlet over lang tid gir et riktigere bilde av den situasjon man observerer.
2. **Rikholdige data.** Detaljerte og rikholdige data som gir et mer utfyllende bilde av en situasjon.
3. **Respondentnes validering.** Den som er observert bør kontrollere at den forståelse den sakkynlige har foretatt er riktg oppfattet. Omtrent som å lese korrektur på et intervju.
4. **Tiltak.** Å sette inn konkrete tiltak som direkte eller indirekte påvirker den som skal observeres. For eksempel instruere en lærer til å gi eleven en bestemt form for støtte for så å observere hvordan det påvirket eleven.
5. **Lete etter motstridende bevis og negative case.** Identifisere bevis som taler imot hypotesen er en viktig del av den logikk og validitets testing i kvalitativ forskning. Å teste hypotesen vil enten forsterke den og det er bra, eller svekke den og det er også bra for da får man fjernet faglige feil. Forhold som ikke kan redegjøres for eller forklares av den antatte hypotese kan peke på viktige motstridende bevis. Det er viktig å vurdere både støttende og negative data. Noen ganger må hyotesen gjøres om, andre ganger må den forkastes. Ved tvil kan det være best å beskrive både data som støtter og data som avkrefter en hypotese. Ofte har man situasjoner der noen data bekrefter mens andre avkrefter. Man må huske på at data er brikker i et stort puslespill, og det er ikke alltid man finner alle brikkene. Dermed er det opp til leseren (domstolen) å ta en avgjørelse.
6. **Triangulering.** Triangulering handler om å benytte ulike metoder, ulike settinger og ulike teorier ved vurdering. Triangulering hindrer ikke nødvendigvis feilvurdering, dersom de ulike metodene har samme bias. Metoden kan dermed gi en falsk trygghetsfølelse. I den endelige analyse blir validitets trusler redusert av bevisene, ikke metoden som sådan.
7. **Quasi-statistikk (deskriptiv statistikk).** Bruk av enkel numeriske statistikk som enkelt kan utledes fra datagrunnlaget.
8. **Sammenligning.** Sammenligning av samme setting på ulike tidpunkt,

Generalisering i kvalitativ forskning

Kvalitativ forskning vurderer ofte mindre grupper eller enkeltindivider. Da blir generalisering av funn ikke så interessant. Derimot er en mer *indre generalisering* langt mer aktuelt, generalisering innen en *setting* eller innen en *gruppe*. Studerer man et individ måtte å forholde seg til omgivelsene i ulike settinger kan man ofte finne et generaliserbart mønster, vedkomende kan vise disse i en rekke ulike settinger. Det behøver ikke være noen spesiell grunn til at et resultat fra en slik kvalitativ undersøkelse *ikke* skal være generaliserbart.

Metode

Ved innhenting av data gjennom observasjon og interju, som er mest brukt i kvalitativ metode, blir den som foretar intervjuet eller observasjonen (den sakkyndige) forsknings instrumentet. Synet og ører er redskaper vedkommende bruker for å forstå hva man observerer. Tolkningen/persepsjonen blir derfor ikke objektiv og trenger derfor validering. Uten validering kan slike observasjoner lett fanges i et "tunnellsyn" om man ikke evner korrigere det med annen innfromasjon. Informasjon som motsier det man får gjennom intervju, kan ikke forkastes før dette er undersøkt, da vil man fanges i en bekreftelsessøking på det intervjuet beskriver.

Eks: I en barnefordelingsak påstår den ene part noe om den andre. Om man ikke er åpen for at dette kan være usant, vil man lett kunne fanges i en bekreftelsesøking på denne påstand. En rekke konkrete saker har vist akurat dette mønster, der den sakkyndige til tross for annen og bedre dokumentert informasjon, forkaster slik informasjon. Den sakkyndige blir da sittende igjen med løgnen som danner grunlaget for vurdering og konklusjon. Slik innformasjon er selvfølgelig ikke valid.

Etikk blir fort et tema i slike settinger. Sakkyndige bør tenke gjennom om hvordan de ville reagert om andre benyttet deres metode på dem selv, ville de akseptert å bli anklaget for løgner, og hvordan ville de reagert? Konkrete saker viser at mange sakkyndige ikke gjør slike etiske vurderinger.

Metode er viktig fordi man kan ikke observere alle, alltid, alle steder! Hva man velger ut er derfor viktig. Det er viktig å vurdere *hvorfor* en informant er viktig å intervju. Man tolker ikke bare mennesker, men også *setting, hendelser og prosesser!* Det er viktig være oppmerksom på forskning som viser at det man observerer først, lett kan blir en mål man vurderer resten etter, såkalt primacyeffekt. Etterfølhende observasjoner og beskirvelser blir veid opp mot den første.

Den sakkyndige må være oppmerksom på at de vedkommende intervjuer i en barnefordelingsak utgjør en typisk "*convenience sampling*", en type intervjuinnsamlings metodikk som er svært kritisert fordi personene er så personlig involvert. Objektene som intervjues i slike settinger følger en mer "*formålstjenelig utvelging*". Det kan åpne for alvorlige bias og fordrer betydelig vektlegging på validitet. Utvelging av *setting, tid og individer* for slike observasjoner er nødvendige, men krever mye av den sakkyndige, for å unngå "*key informant bias*" (Pelto & Pelto, 1975:7)

Det sakkyndige arbeid skal tilfredsstille de samme krav til metode og validitet som en fagartikkel innsendt til et fagtidsskrift. For som Bosk (1979) uttalte "*All fieldwork done by a single fieldworker invites the question : Why should we believe it?*". Spørsmålet er : Ville den sakkyndiges arbeid fått det samme kritiske blikk som en fagartikkel som venter på å bli antatt? Peer review? En sakkyndig rapport må tale det samme kritiske blikk som en fagartikkel.

Validitetstrussel er et utrykk for hvordan man kan ta feil. Identifisering av negative case eller data som motsier hypotesen er svært viktig for konklusjonens validitet. Blir ikke negative data vurdert, kan man heller ikke si at den sakkyndiges arbeide er faglig holdbart, fordi det kan være data som strider mot den konklusjon man har fattet. Validitetstrusler blir eliminert av bevisene, ikke metodene.

Sakkyndige betrakninger, Torgeir Huseby

Generelle elementer for sakkyndig vurdering hentet fra Overlege, spesialist i psykiatri, rettsspsykiater **Torgeir Husebys** betenkninger til den sakkyndige rapport vedr. Valla saken.

1. Kildematerialet må være tilgjengelig for den sakkyndige om denne skal si noe om dette.
2. Ved vurdering av sakkyndige rapporter der kildematerialet mangler kan man gjøre en vurdering av den sakkyndiges bruk av de opplysninger som foreligger i rapporten.
3. Det er viktig å skille mellom
 - a) hva den sakkyndige vet, altså hva som er avklarte fakta i en sak,
 - b) hva som er anonyme beskrivelser eller karakterestikker,
 - c) hva som er referat av uttalelser,
 - d) hva den sakkyndige antar har skjedd
4. Hva består de faglige betrakninger av, hvor hviler begrunnelser på faglige fakta og kunnskap.
5. Inneholder rapporten
 - a) distanse, eller skepsis til den ene part og
 - b) nærlhet og aksept for den andre part så er dette ikke faglig holdbart.
6. Vurderes sider ved alle parters adferd og virke av både positiv og negativ karakter, eller er det en preferanse for positive beskrivelser fra den enen part og negative fra den andre part?
7. Er ordbruken faglig fundert eller baserer den seg på den ene parts fremstilling av saken?
8. Er rapportens bruk av karakterestikker fundert i den beskrivende delen?
9. Hvilke kilder ligger til grunn for karakteristikker av partene, og
 - a) er disse kilder utsatt for kildekritikk?

- b) hvorfor uttrykker den enkelte kilde seg som han/hun gjør?
 - c) har kilden belegg for sine beskrivelser?
10. Inneholder rapporten beskrivelser av utsagn eller adferd observert av den sakkynlige som belyser eller belegger beskrevne karakteristiker?
 11. Er fremstillingen av den ene part mer kritikklos enn den andre?
 12. Blir utsagn fra en av partene brukt på en slik måte at de tar form som den sakkynliges egne vurderinger, uten at det foreligger observasjoner som støtter slike utsagn og vurderinger?
 13. Benyttes det ”antagelsesord” av typen ”sannsynligvis”, ”er nok” og ”tilsynelatende” foran den ene parts utsagn på en slik måte at de synes å være den sakkynliges vurderinger?
 14. Får klart subjektive utsagn fra en part mer objektivt preg ved at de uten verifikasjon eller kildekritikk gjentas av den sakkynlige?
 15. Er grunnlaget for de vurderinger som gjøres reflektert i rapporten?
 16. Foregår det en sammenblanding av referat og egen vurderinger hos noen av partene?
 17. Fremstår den sakkynlige som troverdigheitsvitne for en av partene? ”*Det er ikke en sakkynliges sak og befatte seg med troverdigheits-spørsmål!*”
 18. Det må i en faglig forsvarlig rapport foreligge drøftinger av alternative forklaringsmodeller omkring årsaksammenhenger og resultat.
 19. Blir den dynamikk som alltid er til stede mellom to parter i en konflikt, tatt hensyn til?
 20. Står rapportens konklusjoner i forhold til det materiale den baserer seg på?
 21. ”Mangel på empati” er en ”*særdeles alvorlig karakteristikk*” (T. Huseby)! Når denne brukes må det foreligge verifisert, troverdig underlag.
 22. Foreligger det antagelser om hvordan den ene part har tenkt eller hvilke motiv denne skal ha hatt, og hvordan begrunnes kunnskap om slike tanker og motiver!
 23. Det må ikke være misforhold mellom rapportens premisser, grunnlaget for vurderingene og de konklusjoner som trekkes.

I dagbladet 29.11.2011 uttaler psykiatrispesialist og avdelingssjef ved Brøset kompetansesenter for sikkerhets-, fengsels- og rettsspsykiatri i Trondheim, Karl Heinrik Melle (52)

følgende vedr. rapporten om Breivik:

"- Enkelt sagt; Vi skal kvalitetssikre rapporten. Vi skal se at premissene de sakkyndige har lagt til grunn holder faglig mål og at vurderingene har hold i loven"

Premissene den sakkyndige leger til grunn må være faglig holdbare, de må eksistere og de må være etterprøvbarer. Uten faktiske premisser er etterprøvbarhet umulig og dermed har rapporten ikke faglig verdi.

Påvirkes hukommelse av den observerte og den som observerer?

Thompson & al. (2005) skriver i boken "Memory, the key to consciousness" følgende s.153:

the manner in which a child's memory is tested strongly affects the accuracy of the child's recollection.

Videre på side 155:

What kinds of questioning and interviewing procedures seem likely to promote false recollections in children? The main ones seem to be these:

- Prior beliefs and biases of the interviewers, especially when interviewers are seeking to confirm these beliefs rather than gather information.
- Repeated questioning: A child may respond accurately when first questioned but will start making erroneous responses when questions are asked repeatedly.
- Specific questions: If a child is simply asked "What happened?," false recollection is less likely than when the question posed is specific and leading.

og de skriver videre:

memory. Elizabeth Loftus and Katherine Ketcham argue in their book *The Myth of Repressed Memory* that some therapists see it as their job to "probe" and "dig" for repressed memories over a long series of therapy sessions. They encourage patients to visualize ("guided imagery") and to free associate; they sometimes hypnotize patients; and many therapists are not at all reluctant to make repeated suggestions to patients.

Anyone who knows the psychological science of false memory creation would immediately recognize this as a prescription for the creation of false memories, and anyone who knows something of the early history of psychoanalysis will recognize something else too—history repeating itself. Some scholars argue

Den sakkyndiges rolle.

Den sakkyndiges rolle er den samme som et vitnes eller en journalists. Det forventes en objektiv og nøyral observatør hvis forsøk på forklaring eller tolkning forventes ikke påvirke dennes beskrivelse av observasjon. Sakkyndiges beskrivelser er forventet si mer om saken enn om den sakkyndige. (Willig, 2009:88)

Justismord i barnevernet

Hvorfor vinner barnevernet så ofte saker i fylkesnemnda og i retten? En venn av meg, Kathrine Haugen beskrev dette og jeg gjengir det med hennes tillatelse.

Jeg får ofte høre av mennesker som har tiltro til systemet, og dette er argumenter barnevernet selv bruker, at barnets og foreldrenes sikkerhet blir ivaretatt gjennom prøving av barnevernssaken i forhandlinger både i fylkesnemnder og i rettsinstanser som tingrett, lagmannsrett og til og med høyesterett.

Det jeg mener er grunnen til at barnevernet vinner i over 90% av sakene er dokumentasjonen de legger til grunn. Alle som har fått sitt liv gransket av saksbehandlere og sakkyndige psykologer betalt av barnevernet kjenner til metoden som brukes.

Foreldrene åpner sitt hjem for barnevernet, de samtaler med dem, de legger frem sine legejournaler, de åpner for innsyn i dokumentasjon fra barnehage og skole. De har ingenting å skjule og ønsker å vise dette for å få barnevernet ut av livet sitt, eller for å få den hjelpen de

har bedt om.

Hver enkel opplysning er et element. I en families liv er det millioner på millioner av elementer, alt fra graviditet og fødsel til bestemor som gikk bort for to år siden. Et menneskeliv er mangefasettert og komplekst, det er gode tider og verre tider. Slik er det for alle. Og det er det som er fantastisk med å være menneske.

Når saksbehandlere og sakkynndige får tilgang til alle disse elementene er de tvunget til å gjøre et utvalg. Om hvert element har en farge, hvor lyse farger er tegn på det som er godt, og mørke farger det som er vanskelig, så kan det for en familie være 90 lyse elementer, 5 grå og 5 sorte.

Når et element blir valgt ut og satt inn i en rapport blir det til et moment. Et moment skal ha stor betydning, det skal veie tungt. Man skal ikke ta med ubetydelige elementer og gjøre de til momenter.

Gjennomført og metodisk velger saksbehandlere de sorte elementene og gjør de til momenter. De uteholder konsekvent det som er positivt, og når retten blir presentert for denne forenkleder utgaven av et menneskeliv, så får de bare se det som er mørkt. Og retten etterspør ikke det positive. De tror på og forsterker det negative bildet skapt av barnevernet. Det er dette som kalles tillit. For meg kalles dette entydiggjøring. Man lager et ensidig negativt bilde av et barn og en familie. Dette er ikke sannhet, det er manipulering av virkeligheten.

Denne metoden kan få alle familier til å fremstå som noen som driver med omsorgssvikt. Og tolker man og nærleser de mørke momentene barnevernet tar med, så kan de fylles med et annet innhold enn noe negativt.

En mor fikk kritikk for at hun hadde tente stearinlys på bordet når barnevernet var på besøk. Dette ble gjort til et moment, altså et tungtveiende argument, for at mor ikke hadde evne til risikoanalyse. Barnet kunne brenne seg på stearinlyset. Jeg ville tolket det som at mor ønsket å skape en koselig stemning i hjemmet.

Professor Arild Linneberg m.fl. har skrevet en bok om dette som heter "Justismordets retorikk": <https://bokelskere.no/bok/justismordets-retorikk/390776/>

"Alle" er opptatt av rett og urett, skyld og uskyld, forbrytelse og straff, og: hva er rettferdighet? De fleste blir opprørt over urett, i stort og i smått. Og ikke minst: vi opprøres over justismord. Men hva er et justismord? Og hva er årsakene til justismord? Justismordets retorikk handler om det, om fortellingenes betydning i retten, og om retten som teater. Når vi har med justismord å gjøre, er de fortellingene som fortelles i retten falske, eller fiktive: oppdiktede, dikting! Hvordan slik dikting oppstår i retten er denne bokas hovedemne.

Det familier opplever i retten i forhold til barnevernssaker er for meg justismord. For de blir dømt på grunnlag av imiterte, feiltolkede og fordreide opplysninger, såkalte bevis, som ikke er bevis, men resultat av en saksbehandlers sviktende kunnskap og subjektive følelser.

12 regler for en ryddig debatt:

Feilbarlighetsprinsippet (falibility): Partene i en dialog må begge anerkjenne at begge kan ta feil. Historien har vist at selv de beste av oss, og selv det vi har vært mest overbevist om har vært feil. Og, som Popper uttrykte det et sted: Selv om du er overbevist om at du har rett, så kan du ta feil og den andre kan ha rett. Og erkjenner du det, kan dere i sammen komme nærmere sannheten.

Prinsippet om sannhetssøking: Partene i en dialog må være forpliktet på å søke det standpunkt som er det sanne eller det mest velbegrunnede. Dette er også et prinsipp om intellektuell ydmykhet. Du må ta den annen på alvor, og være åpen for argumenter for, og innvendinger mot alle standpunkt i debatten.

Prinsippet om klarhet: Formuleringen av alle forslag, standpunkter, forsvar og angrep bør være fri for formuleringer som skaper språklig forvirring og være klart adskilt fra andre standpunkter og saker.

Prinsippet om bevisbyrde: Den som fremsetter en påstand har vanligvis bevisbyrden. En må være villig til å svare på hva det er som gjør at en tror.

Prinsippet om velvilje (charity): Ved gjengivelse av den annens standpunkt eller argument skal du i stedet for å falle i fristelse til å gjengi din motparts stanpunkt på en vrangvillig måte - tolke vedkommende slik at vedkommendes standpunkt fortøner seg som absurd el. lignende - skal motpartens stanpunkt gjengis slik at det står sterkest mulig og i overenstemmelse med motpartens intensjon. Oppstår det tvil om hva motparten har ment, skal tvilen komme den annen til gode. På denne måten oppnår man å unngå skinndebatter. Og dette kan igjen betraktes som et uttrykk for dygden intellektuell ydmykhet. Et eksempel på en tankefeil under denne kategorien er stråmannsargument.

Prinsippet om relevans: Når man skal fremsette argumenter for eller mot et standpunkt bør en tilstrebe å kun sette fram grunner som er relevant for saken.

Prinsippet om gjensidig godtatte grunner: Når du argumenterer for eller mot et standpunkt, så bør du bruke grunner som begge godtar.

Prinsippet om tilstrekkelighet: En bør tilstrebe å gi grunner som er tilstrekkelige for å akseptere et standpunkt.

Prinsippet om gjendrivelse: Den som fremsetter et argument for eller mot et standpunkt, bør tilstrebe en gjendrivelse som er så effektiv som mulig, og svare på alle alvorlige innvendinger, og særlig mot det sterkeste argumentet for det konkurrerende standpunkt.

Prinsippet om avgjorthet: Diskusjonen skal anses avgjort når et standpunkt, når det er presentert en argument som bruker relevante og akseptable premisser som til sammen utgjør en tilstrekkelig grunn til å støtte konklusjonen og gir en effektiv gjendrivelse av alle alvorlige innvendinger. Altså, såfremt man ikke kan påvise at noen av disse betingelsene er møtt, så skal man akseptere konklusjonen, og anse diskusjonen for avgjort. Ved fravær av avgjørelse, er man forpliktet til å akseptere den posisjone som har støtte av de beste av de gode argumentene som er fremført.

Prinsippet om utsatt avgjørelse: Når intet av de standpunktene som diskuteres blir forsvar med hell, da skal man utsette avgjørelsen av diskusjonen. Hvis man likevel må ta stilling skal man veie relativ risiko og ulempe.

Prinsippet om fornyet vurdering: Man er fopliktet til å gjenoppta diskusjonen dersom det viser seg at det er begått feil eller reist tvil om en posisjon.

Kilde: <http://www.nrk.no/debatt/index.php?showtopic=87568>

Sjekkliste sakkyndig beskrivelse:

1. Helhetsintrykket?
 - Balansert/slagside?
 - Mangler inninformasjon?
 - Skjev informasjonstilgang?
2. Støttes konklusjonene av premissene
 - Hva er konklusjonene
 - Hva er premissene for disse?
 - Sammenheng mellom observasjon/konklusjon?
 - Premisser troverdige/valide?
 - Kan man trekke disse konklusjonene på grunnlag av premissene?
 - Er alternative forståelser vurdert?
3. Er rapporten objektiv?
 - Preges vurderinger av subjektivitet?
4. Er rapporten etterprøvbar?
 - Er premissene for konklusjonene til stede?
 - Er underliggende dokumentasjon tilgjengelig?
5. Er alternative forståelser diskutert?
 - Argumenter for og imot?
6. Er premissene korrekte/valide?
7. Holder de faglige vurderinger mål?
8. Metodebruk holdbar, reliabel/valid?
 - Skilles det mellom observasjon/fakta og vurdering?
9. Fremkommer begge parters syn/rettferdighet?
10. Er observasjoner/vurderinger realistiske i forhold til observasjonstid?
11. Er premisser som strider mot konklusjon utelatt (falske negative)?
12. Falsifikasjon?
13. Kildekritikk?
 - Primærkilder/sekundærkilder
 - Hvilke kilder ligger til grunn for karakteristikker av partene, og
 - a) er disse kilder utsatt for kildekritikk?
 - b) hvorfor uttrykker den enkelte kilde seg som han/hun gjør?
 - c) har kilden belegg for sine beskrivelser?

14. Er observasjonenes kontekst beskrevet?

15. Kontradiksjon ivaretatt?

Er nedtegninger godkjnet av den observerte?

16. Er det en valid balanse mellom positive og negative observasjoner/momenter?

Overvekt av negative beskrivelser?

Utelatelse av positive evner/observasjoner?

Inneholder rapporten

a) distanse, eller skepsis til den ene part og

b) nærhet og aksept for den andre part så er dette ikke faglig holdbart.

17. Det er viktig å skille mellom

a) hva den sakkyndige vet, altså hva som er avklarte fakta i en sak,

b) hva som er anonyme beskrivelser eller karakteristiker,

c) hva som er referat av uttalelser,

d) hva den sakkyndige antar har skjedd

18. Blir utsagn fra en av partene brukt på en slik måte at de tar form som den sakkyndiges egne vurderinger, uten at det foreligger observasjoner som støtter slike utsagn og vurderinger?

19. Benyttes det "antagelsesord" av typen "sannsynligvis", "er nok" og "tilsynelatende" foran den ene parts utsagn på en slik måte at de synes å være den sakkyndiges vurderinger?

20. Får klart subjektive utsagn fra en part mer objektivt preg ved at de uten verifikasjon eller kildekritikk gjentas av den sakkyndige?

21. Foregår det en sammenblanding av referat og egen vurderinger hos noen av partene?

22. Fremstår den sakkyndige som troverdighetsvitne for en av partene? "*Det er ikke en sakkyndigs sak og befatte seg med troverdighets-spørsmål!*"

23. "Mangel på empati" er en "særdeles alvorlig karakteristikk" (T. Huseby)! Når denne brukes må det foreligge verifisert, troverdig underlag.

24.

Kilde til gjennomgang:

http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_fallacies

Fallgruver for sakkyndge

På bakgrunn av en artikkel skrevet av Grethe Nordhelle i 2020 har Eivind Meland komprimert 7 punkter.

Fallgruve 1: Den sakkyndige vurderer saken kun ut fra en hypotese som hun eller han «gifter seg med» tidlig i utredningen. Den ene part presenterer med gode retoriske evner den andre part som omsorgs-inkompetent og saken utredes med utgangspunkt kun i denne hypotesen. At den manipulerende part selv er en dårlig omsorgsperson går fullstendig under radaren og barnet blir etterlatt i en omsorgssituasjon som er lite tilfredsstillende.

Fallgruve 2: Det er ingen grenser for hva en manipulerende person kan regissere for selv å komme i et gunstig lys. Det er heller ingen grenser for hvordan manipulatoren kan framprovosere emosjonelle reksjoner hos den andre part for å få det til å se ut som om den andre er ustabil, sliter med egne problemer og er uegnet som omsorgsperson.

Fallgruve 3: Denne fallgruven består i at den sakkyndige ikke tåler å tvile seg fram. Han eller hun avslører seg med en argumenterende og overbevisende retorikk. Derved svikter en rollen som sakkyndig. Det er evnen til å se saken fra forskjellige perspektiver og evnen til å utforske mange hypoteser som kjennetegner godt sakkyndigarbeid.

Fallgruve 4: Fallgruven kalles for «fundamental attribusjonsfeil». Den sakkyndige har som i fallgruve 1 bare en hypotese i sitt repertoar og leter etter og finner det som kan underbygge det som årsaks-forklarer (er attribuert til) denne hypotesen. Det kan ofte være en diagnose som det påstås at den ene part lider av, for eksempel panikkangst. Den sakkyndige unnlater å undersøke om den engstelige har saklig grunn til å bli engstelig i visse situasjoner.

Fallgruve 5: Det som den sakkyndige observerer trenger ikke være representativt. Ulike mennesker reagerer ulikt på å bli satt i en situasjon der man blir «kikket i kortene». Spesielt i situasjoner der mye står på spill og den observerende part har stor makt er det viktig å ta høyde for dette. Svært få sakkyndige er seg bevisst at de ikke bare observerer, men påvirker den observerte situasjonen i stor grad.

Fallgruve 6: Denne feilen likner den foregående. Den sakkyndige må være klar over at en må bruke mye tid for å etablere den tilliten som skal til for at et barn eller en part som har erfart tillitsbrudd kommer med pålitelig informasjon. Hvis den sakkyndige utvikler sympati for den ene part, burde dette være et varselsignal for den sakkyndige. Det kan ofte være et uttrykk for at en manipulert.

Fallgruve 7: Den sakkyndige har manglende innsikt i sin egen metodebruk.

Individualsamtaler kan være viktige for å finne ut subjektive styrker og svakheter hos den enkelte, men sier lite om samspillseffekter og samspillskvaliteter. Da må en faktisk studere samspillet i en situasjon der en bringer de involverte sammen.

Grethe Nordhelle <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/nordhelle2020.pdf>

Eivind Meland <http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/meland2020.pdf>

Falske negative – Falske positive?

Det ultimate målet med forskning er å finne samme sammenhenger, altså å finne ut noe om hvordan verden rundt oss faktisk fungerer. Feile konklusjoner fra forskning kan dermed grovt sett deles inn i to hovedkategorier, falske positive og falske negative.

En falsk positiv kalles en type 1 feil, og dette betyr at man i studien har funnet en effekt som egentlig ikke eksisterte.

Falske negative kalles type 2 feil, og kjennetegnes ved at man ikke finner en effekt som i realiteten var der.

Falske positive: man finner en effekt som egentlig ikke er der.

Falske negative: Man finner ikke en effekt som er der.

Aktuarisk bedømmelse

Karakteriseres ved at en vurdering gjøres i henhold til strenge og veldefinerte regler. Fordelen ved aktuarisk bedømmelse er mange. Større validitet og reliabilitet er noen. I tillegg er metoden gjennomsiktig, det vil si at grunnlaget for den vurderingen som blir gjort er klart spesifisert og dermed tilgjengelig for etterprøving av andre. Det er viktig å skille mellom den mer klinske skjønsmessige tolkning der man bare bruker "hodet" og den mer aktuariake tolkning der man tar i bruk en "formel" basert på empiriske relasjoner mellom opplysninger og kriterier. Aktuarisk bedømning har likheter med en mer statistisk bedømning. Se også "Klinisk – Rolleforståelse".

"Fremveksten av aktuariske vurderingsinstrumenter må sees på som en motreaksjon på klinisk bedømmelse. Denne fremgangsmåten karakteriseres ved at vurderingen gjøres i henhold til strenge og veldefinerte regler."

Rettsspsykiatri i praksis, Rosenqvist/Rasmussen (2004,s.193)

Ansvar

Ihht norsk lov er sakkyndige psykologer personlig ansvarlig for sine handlinger. Psykologer må kunne forsvere sine handlinger ut i fra gjeldende og akseptert kunnskap. Det betyr, at om de bryter med norsk lov og setter seg ut over de faglig vitenskapelige rammer samt moralske og etiske lover de er underlagt, så får det konsekvenser. På bakgrunn av disse lover, regler og retningslinjer mister årlig flere psykologer sine bevilgninger til å drive som psykolog.

”Den sakkyndige står ansvarlig for sitt arbeide og må rettferdiggjøre sine valg, med hensyn på hva slags informasjon som er innhentet eller ikke innhentet, hvordan informasjonen er bearbeidet og hvorfor bestemte råd er gitt prioritert fremfor andre mulige.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.36)

”Som tidligere nevnt er målet for sakkyndig arbeid tosiktig. På den ene siden skal en sikre at saken blir grundig belyst på et profesjonelt grunnlag, og på den andre siden skal en vurdere ulike typer av tiltak og inngrep på en kritisk måte. Med andre ord skal et sakkyndig arbeid ikke være et partsinnlegg i saken, men en profesjonell betraktning om forholdene som angår barn og deres situasjon.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.199)

”Det er den sakkyndige som har hovedansvaret for å problematisere spørsmålene med partene ettersom noen synes det er ganske vanskelig og spørre sakkyndige om hva de legger vekt på”.

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.251)

”Kvalitetsikring og kvalitetskontroll i den enkelte sak og av den enkelte yrkesutøver er uoversiktlig, mangefull og lite regulert. I mangel av offentlig registrering eller andre godkjenningsordninger har oppdragsgivere få muligheter til å kontrollere den sakkyndiges faktiske realkompetanse.

Utilstrekkelig standardisering av prosessene gjør det vanskelig for oppdragsgivere og partene å foreta en kritisk etterprøving og evaluering av sakkyndiges arbeid. Dette gjelder den praktiske gjennomføringen av arbeidet, fagmetodikken og det teoretisk/empiriske grunnlag vurderingen hviler på.”

Nou 1995:23,s.10, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”De private parters tillit til og respekt for beslutninger som fattes er også basert på tillit til den sakkyndiges uavhengighet, nøytralitet og habilitet. I forhold til motpart og beslutnings-systemet i tillegg til den sakkyndiges faglige skikkethet.”

Nou 1995:23,s.10, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Selv om sakkyndige ikke har den formelle beslutningsmyndighet tillegges deres vurderinger betydelig vekt. Den sakkyndige kan således ha stor uformell makt. Fra de private parters ståsted er det derfor av avgjørende betydning for tilliten til beslutningssystemet at den sakkyndige innehar en så høy faglig og fagetisk integritet og skikkethet som mulig.”

Nou 1995:23,s.10, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Vedkommende har et selvstendig og individuelt ansvar for arbeidet han eller hun påtar seg. Kvaliteten med arbeidet står og faller med den enkelte yrkesutøvers faglige dyktighet og trygghet i rollen.”

Nou 1995:23,s.11, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Den sakkyndiges oppgave er å veilede retten. Retten har ingen plikt til å følge de sakkyndiges syn, men normalt vil den gjøre det.”

Nou 1995:23,s.15, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Man opplever det som krenkende hvis barnet/ungdommen først blir bedt om å si sin mening og at fagpersonen deretter ikke tar hensyn til hva barnet fremfører.”

Nou 1995:23,s.26, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

Vedkommende har et selvstendig ansvar for ikke å påta seg arbeid han/hun ikke er kvalifisert for og søker kollegial bistand og veiledning når dette er påkrevd.

Nou 1995:23,s.37, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

Argumentum ad hominem – personargumentet

Om du ikke aksepterer en påstand, og begrunner det med å kritisere personen, så benytter du argumentum ad hominem. Med andre ord er dette egentlig et tegn på at man ikke har saklig argumentasjon på sak og så isteden angriper person. Med andre ord, usaklig argumentasjon.

”Argumentum ad hominem literally means ”argument directed at the man. If you refuse to accept a statement, and justify your refusal by criticizing the person who made the statement, then you are guilty of abusive argumentum ad hominem. For example: You claim that atheists can be moral – yet I happen to know that you abandoned your wife and children.

This is a fallacy because the truth of an assertion doesn’t depend on the virtues of the person asserting it.”

The Atheism Web, [www.Infidels.org](http://www.infidels.org) (2005)

”Innom all argumentationsteori avfärdas argumentum ad hominem (personargumentet) som irrelevant för sakfrågan (Evers 1988)”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.48)

” An ad hominem argument, also known as argumentum ad hominem (Latin, literally "argument to the man"), is 1) a logical fallacy that involves replying to an argument or assertion by addressing the person presenting the argument or assertion rather than the argument itself; 2) an argument pointing out an inconsistency between a view expressed by an individual and the remainder of his or her beliefs.

Ad hominem as logical fallacy

A traditional, regular (fallacious) ad hominem argument was identified by Aristotle in his On Sophistical Refutations and has the basic form:

Regular Ad Hominem

1. *A* makes claim *B*;
2. there is something objectionable about *A*,
3. therefore claim *B* is false.

An inverted (fallacious) ad hominem argument was only identified as such more recently. Traditionally it would have been considered only an *appeal to authority* fallacy which it also is. The inversion can be seen as, and called as such when, an implication to "appeal to authority-lacking" regarding the opponent is obvious. Stated as such it is a better reflection of the bind the fallacymonger finds himself in, in presenting this fallacy, especially when self-referencing credentials as a critical point to an argument and, particularly when the claim is, to his own authority or, authority for its own sake. It has the basic form:

Inverted Ad Hominem

1. *A* makes claim *B*;
2. there is something desirable about *A*,
3. therefore claim *B* is true.

The first statement is called a 'factual claim' and is the pivot point of much debate. The last statement is referred to as an 'inferential claim' and represents the reasoning process. There are two types of inferential claim, explicit and implicit. Other positive arguments to the person are discussed under *appeal to authority*.

Ad hominem is one of the best-known of the logical fallacies usually enumerated in introductory logic and critical thinking textbooks. Both the fallacy itself, and accusations of having committed it, are often brandished in actual discourse. As a technique of rhetoric, it is powerful and used often, despite its lack of subtlety.

Usage

A *regular ad hominem* fallacy consists of saying that someone's argument is wrong and/or they are wrong to argue at all *purely* because of something discreditable/not-authoritative about the person or those persons cited by them rather than about the argument itself. The implication is that the person's argument and/or ability to argue correctly lacks authority. Merely insulting another person in the middle of otherwise rational discourse does not necessarily constitute an ad hominem fallacy. It must be clear that the purpose of the characterization is to discredit the person offering the argument, and, specifically, to invite others to discount her arguments. In the past, the term *ad hominem* was sometimes used more literally, to describe an argument that was based on an individual, or to describe any personal attack. But this is not how the meaning of the term is typically introduced in modern logic and rhetoric textbooks, and logicians and rhetoricians are widely agreed that this use is incorrect.

An *inverted ad hominem* fallacy consists of saying that someone's argument is correct and/or they are correct to argue at all *purely* because of something creditable/authoritative about the person or those persons cited by them rather than the argument itself. The implication is that the person need not even bother to defend against an attack on the soundness of his arguments because of this very credibility/authority. The other implication which can be seen as either leading to or following from the preceding implication, being that a potential opponent lacks this very same credibility/authority. This "appeal to authority" and/or implied "appeal to authority-lacking" leaves the fallacymonger in a serious bind as it also implies a hidden premise which itself defeats his argument. This premise may then be 'granted' by any victim of this fallacy and her argument is all but made.

Bind example: A recognizably credentialed professional logician (Fallacymonger) vs. a layperson (Fallacymongered); Fallacymonger - "You are wrong to argue with me about matters of logic because I am an expert in this field. Because you lack this expertise yourself, I refuse to waste my time arguing with you at all about this matter." Fallacymongered - "I will grant you this premise: That I would have to be a fool to argue that you are wrong in this

regard simply because most, if not all, professional logicians agree that an 'appeal to authority' of this sort is a fallacy." By granting this premise the fallacymongered acknowledges and forces the fallacymonger likewise to acknowledge A) he is already arguing with her and B) a willingness to argue from first principles if required, in order to make their respective cases. She must still present a sound argument, but so must the fallacymonger. Note that if he rejects her offer of the granted premise then he acknowledges, A) her right to cite his own peers to establish the fallaciousness of his argument or B) her right to ignore likewise the rules of logic, and so assume authority fallaciously herself (which of course leads to absurdity). But if he accepts the granted premise then, he has defeated himself undoubtedly, for he acknowledges that he would have to be a fool himself to use his own expertise in this way. Either way she has established her right to question his authority and his need to defend his authority logically. Note also that in this example the fallacymonger is also fallaciously *begging the question* by claiming his authority by appealing to his own authority. This is of course a rather silly example, but unfortunately it is in principle a common situation. One need only consider the circular arguments of someone defending their religion by invoking the authority of the God of that same religion to defend the authority of the church or bible of that very same religion which, in turn the authority of, are used to defend the authority of that same God and the artifacts themselves. This is of course an inversion of the all too common regular (fallacious) *ad hominem* arguments of those who discredit secular views as evil and, claim those views are therefore invalid. (Inverted-*Ad Hominem* is a term first coined by Layman at The Brights Forums (<http://www.the-brights.net/forums/index.php?act=idx>). A bright being a person whose worldview is naturalistic.)

Conversely, not all *regular ad hominem* attacks are insulting. "Paula says it is impossible for her to murder a man, but this is false because Paula has never lost her temper." Nor likewise are all *inverted ad hominem* defenses self flattering - "I say it is impossible for me to murder a man, and this is true because I often lose my temper."

Subtypes

Three traditionally identified varieties include *ad hominem abusive*, *ad hominem circumstantial*, and *ad hominem tu quoque*.

Ad hominem abusive

Ad hominem abusive (also called *argumentum ad personam*) usually and most notoriously involves merely (and often unfairly) insulting one's opponent, but can also involve pointing out factual but damning character flaws or actions. The reason that this is fallacious is that--usually, anyway--insults and even damaging facts simply do not undermine what logical support there might be for one's opponent's arguments or assertions.

An example: "Jack is wrong when he says there is no God because he is a convicted felon."

Ad hominem circumstantial

Ad hominem circumstantial involves pointing out that someone is in circumstances such that he or she is disposed to take a particular position. Essentially, circumstantial ad hominem constitutes an attack on the bias of a person. The reason that this is fallacious is that it simply does not make one's opponent's arguments, from a logical point of view, any less credible to point out that one's opponent is disposed to argue that way.

"Tobacco company representatives are wrong when they say smoking doesn't seriously affect your health, because they're just defending their own multi-million-dollar financial interests."

The Mandy Rice-Davies ploy, "Well, he would [say that], wouldn't he?" is a superb use of this fallacy.

It is important to note that the above argument is not *irrational*, although it is not correct in strict logic. This illustrates one of the differences between rationality and logic.

Ad hominem tu quoque

Ad hominem tu quoque (literally, "at the person, you too") could be called the "hypocrisy" argument. It occurs when a claim is dismissed either because it is inconsistent with other claims that the claimant is making or because the claim is about actions the claimant has engaged in, too.

"You say airplanes fly because of physics, but this is false because you said earlier airplanes fly because of magic."

"You cannot accuse me of libel because what you do is libel as well."

The *tu quoque* form is often a specific kind of the two wrongs make a right fallacy.

Taxonomy

This form of the *argumentum ad hominem* is a genetic fallacy and red herring, and is often but not necessarily an appeal to emotion. Argumentum ad hominem includes poisoning the well.

Valid *Ad Hominem*

The second form of the *ad hominem* was identified by John Locke in his *An Essay Concerning Human Understanding*, when he wrote that it was

to press a man with consequences drawn from his own principles or concessions. This is already known under the name of *argumentum ad hominem*.

For example, if a communist sent his children to a religious school on the ground that discipline or teaching was better there, an opponent might point out the inconsistency with the anti-religious atheism of his political beliefs. Another form of the valid argument *ad hominem* can be applied to the testimony of a witness in a court-case. *Ad hominem* is fallacious when applied to deduction, and not the evidence (or premise) of an argument.

Evidence may be doubted or rejected based on the source for reasons of credibility, but to doubt or reject a deduction based on the source is the *ad hominem* fallacy.

Premises discrediting the person can exist in valid arguments, when the person being criticized is the sole source for a piece of evidence used in one of his arguments.

1. *A* committed perjury when he said *Q*
2. We should not accept testimony for which perjury was committed
3. therefore, *A* 's testimony for *Q* should be rejected ”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Ad_hominem

Attest

En attest er en skriftig erklæring som beskrives forhold ved en person eller situasjon.

“Med attest eller erklæring fra helsepersonell forstår arbeidsgruppen enhver skriftlig uttalelse om, eller på grunnlag av, en persons helsetilstand, funksjonsevne eller dødsårsak, som utarbeides til bruk i rettsforhold eller forvaltning.

Arbeidsgruppen skiller ikke mellom uttrykkene attest eller erklæring.

Med sakkyndigerklæring mener arbeidsgruppen attester, erklæringer o.l. om en person som avgis som ledd i utførelsen av et oppdrag om å foreta nærmere spesifiserte beskrivelser, beregninger eller vurderinger, basert på nødvendige innhentede opplysninger.”

Graverutvalget, 2006,s.18

En grunnleggende forutsetning for attester/erklæringer av høy kvalitet, er at beslutningstakeren er bevisst på hva som ønskes beskrevet, utredet og/eller vurdert av helsepersonellet, og på den annen side at helsepersonellet besvarer de spørsmål som blir stilt og ikke går utover oppdraget.

Graverutvalget, (2006),s.157

“Det foreligger nå en konkretisering av de krav en helseerklæring skal tilfredsstille I Sosial- og helsedirektoratets rundskriv IS-9/2006 ”Krav i forbindelse med utstedelse av attester, helseerklæringer o.l.”. Her står det: ”Det må dokumenteres at sykdommen ikke bare medfører arbeidsudyktighet, men faktisk er til hinder for at parten eller vitnet møter i retten. Da det er retten som vurderer om det foreligger gyldig forfall i det enkelte tilfelle, må de opplysningsene som er av betydning for denne vurderingen framgå av selve erklæringen. Det er opplysninger om vedkommendes sykdomsbilde som her er det sentrale. Det er ikke tilstrekkelig at helsepersonellet i erklæringen begrenser seg til å opplyse at pasienten ikke er i stand til å møte i det angeldende rettsmøte. Retten må kjenne til begrunnelsen for denne konklusjonen fra helsepersonellets side.

Attest/helseerklæring må etter domstolenes praksis minimum inneholde konkrete opplysninger om sykdom som er utenfor den innkaltes kontroll, og som gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte. Helseopplysninger bør som hovedregel dokumenteres i form av attester utstedt av behandelende helsepersonell. I normaltilfellene vil det verken være nødvendig eller hensiktsmessig å gjøre bruk av sakkyndige til dette formål. Arbeidsgruppen mener at rundskrivet på en god måte konkretiserer de krav som gjelder og gjør disse tilgjengelige for helsepersonellet.”

Graverutvalget, (2006),s.53-54

“Attest, erklæring o.l. skal redegjøre for premisser og konklusjon på en etterprøvbar måte. Det skal tydelig fremgå hvilke opplysninger i attesten, erklæringen o.l. som beror på helsepersonellets egen undersøkelse av pasienten og hvilke opplysninger som kommer fra den undersøkte eller tredjemann, eller om opplysningene stammer fra pasientjournaler eller lignende.”

Graverutvalget, (2006), s.60

"Lovens formål er å bidra til sikkerhet for pasienter og kvalitet i helsetjenesten samt tillit til helsepersonell og helsetjeneste." Slik sett vil det kunne være i strid med lovens formål dersom helsepersonell utarbeider attestater eller erklæringer som faglig sett ikke holder mål, og ikke minst dersom helsepersonell bevisst utarbeider uriktige attestater eller erklæringer for at en person uberettiget skal oppnå en fordel eller rettighet eller unngå en ulempe. Slik virksomhet vil utvilsomt kunne være uheldig for befolkningens, pasienters og myndigheters tillit til helsepersonell, og det vil i verste fall også kunne få innvirkning på pasientsikkerhet og helsehjelpens kvalitet.

Forsvarlighetsplikten vil også gjelde for helsepersonell som utsteder attestater, erklæringer o.l. eller arbeider som sakkyndige, enten muntlig eller ved utarbeidelse av skriftlige erklæringer. I disse henseender må helsepersonellet utføre sitt oppdrag i samsvar med det som etter en konkret vurdering fremstår som faglig forsvarlig i forhold til utstedelse av aktuelle attest eller erklæring eller i forhold til sakkyndighetsoppdraget og den aktuelle pasient.

I kravet om at helsepersonell skal opptre forsvarlig i forbindelse med utstedelse av attestater/erklæringer og ved utøvelse av sakkyndighetsoppdrag, ligger det både et krav til hvordan helsepersonellet går frem i sitt arbeid og til innholdet i attestene/erklæringene. Hva dette mer spesifikt innebærer i forhold til helsepersonells arbeid, er ikke drøftet i lovens forarbeider. Arbeidsgruppen antar imidlertid at det blant annet må kreves at attestater/erklæringer baserer seg på et opplyst faktisk og helsefaglig grunnlag. Videre bør det fremgå av vurderingen hvordan den faktiske informasjon er innhentet, eventuelt en vurdering av dette grunnlaget og betydningen av det for vurderingen, inkludert eventuell tvil og usikkerhet knyttet til grunnlaget. Det bør også klart fremgå hva som er vurdert, eventuelt avvik fra det mandat som var gitt og eventuell tvil og usikkerhet knyttet til vurderingene."

Graverutvalget, (2006), s.67

"I tråd med hva som ellers gjelder når helsepersonell yter helsehjelp, må helsepersonell ved utstedelse av attestater/erklæringer og ved arbeid som sakkyndig, være bevisst begrensninger i egen kompetanse eller faglige kvalifikasjoner. Helsepersonellet bør ikke gå utenfor sine kvalifikasjoner, samt unngå private oppfatninger som ikke er faglig fundert.

I tillegg til at forsvarlighetskravet innebærer en plikt for det enkelte helsepersonell til å opptre i samsvar med faglige normer og lovbestemte krav for yrkesutøvelsen, innebærer forsvarlighetskravet også en plikt til å holde seg faglig oppdatert, jf. Lovens forarbeider (Ot.prp. nr. 13 (1998-99) Om lov om helsepersonell m.v) hvor det på side 38 bl.a. uttales:

"Forvarlighetskravet innbefatter bl.a en plikt til faglig ajourhold. Hvilke krav som stilles til å holde seg faglig à jour vil blant annet være avhengig av i hvilken grad man har hatt mulighet og

oppfordring til å gjøre seg kjent med nyere forskningsresultater. Plikten må videre sees i relasjon til om en ny behandlingsmetode gir økte muligheter for helbredelse i forhold til den

tradisjonelle. (...)." Slik plikt til å være faglig oppdatert vil også gjelde når helsepersonell utarbeider attestater/erklæringer.

Det vil åpenbart kunne være i strid med bestemmelsen dersom helsepersonell ved å utstede bevisst uriktige atester/erklæringer, bidrar til at pasienter får rettigheter, fordeler eller ytelser de ellers ikke ville hatt krav på, for eksempel ulike ytelser etter folketrygdeloven. Selv om helsepersonellet ikke bevisst har utstedet uriktige atester/erklæringer, vil det også kunne være i strid med bestemmelsen dersom det utstedes atester/erklæringer som er av så lav faglig kvalitet, så mangelfulle eller overfladiske at pasienten gis rettigheter eller fordeler som vedkommende på bakgrunn av en forsvarlig utarbeidet eller objektivt sett ”riktig” attest/erklæring ikke skulle ha.

Det vil også kunne være i strid med § 6 dersom helsepersonell utfører atester/erklæringer som er feilaktige eller så mangelfulle at pasienten av den grunn ikke får helsehjelp han ellers ville hatt krav på eller dersom han først får helsehjelp på et senere tidspunkt enn hva han ville fått med en riktig erklæring.”

Graverutvalget, (2006), s.68-69

“Krav til atester, legeerklæringer o.l. - habilitetskrav

I helsepersonelloven § 15 er det fastsatt regler som direkte gjelder for helsepersonells utstedelse av atester og erklæringer.

Formålet med bestemmelsen er blant annet å bidra til at helsepersonells opplysninger om pasienter ikke misbrukes av helsepersonellet selv eller av andre.

Bestemmelsen er forholdsvis kort drøftet i forarbeidene, jf. Ot.prp. nr. 13 side 224 hvor det i de spesielle merknadene bl.a. er uttalt: ”Etter departementets forslag skal helsepersonell som yter helsehjelp ved utstedelse av legeerklæring, attest o 1 følge de krav til god yrkeskikk som gjelder for hver profesjonsgruppe. For eksempel for legene vil dette være etiske regler for leger. Helsepersonellet skal bygge sine erklæringer på nødvendig innhentet informasjon og på så omfattende undersøkelser som formålet tilsier. Slik dokumentasjon skal imidlertid ikke gis hvis helsepersonellet etter forvaltningsloven ansees inhabil. Dette vil for eksempel være tilfelle hvor det er slektskap eller svøgerskap i opp eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsken mellom helsepersonellet og den som dokumentasjonen utstedes for.”

Av bestemmelsens ordlyd fremgår at skriftlige erklæringer skal være ”*korrekte*”. Dette må antas å omfatte både den faktiske fremstillingen i attesten/erklæringen, vurderinger av betydningen av den faktiske fremstilling, samt når det gjelder faglige vurderinger, jf. for så vidt ovenfor om forsvarlighetsplikten etter helsepersonelloven § 4. Når det kreves at atester/erklæringer skal være ”*objektive*”, må dette antas å innebære at attesten/erklæringen ikke skal fremstå som et partsinnlegg, men gi en objektiv faglig beskrivelse av pasientens helsetilstand, samt redegjøre for premisser og konklusjoner på en etterprøvbar måte. Det bør blant annet klart fremgå av de enkelte utsagn i erklæringen om de bygger på pasientens fremstilling, bakgrunnsinformasjonen eller av helsepersonellets egne funn og vurderinger. For å

sikre objektivitet oppstiller bestemmelsen også et krav til habilitet for den som skal utstede attesten/erklæringen, jf. nærmere om dette nedenfor. Bestemmelsens krav om den som utsteder attest/erklæring skal være ”*varsom*”, må blant annet antas å innebære at helsepersonellet bør ta kontakt med pasienten dersom det skjønner at det er tale om å utlevere spesielt sensitive opplysninger. Helsepersonellet bør da vurdere å ta opp med vedkommende person hvordan det skal refereres til slike særlig sensitive opplysninger. Det er imidlertid ikke anledning til å fravike kravet til objektivitet og fullstendighet i slike tilfeller, og dersom

helsepersonell og pasient ikke blir enige, må pasienten trekke samtykket tilbake eller helsepersonellet må frasi seg oppdraget”

Graverutvalget, (2006),s.71

§ 15 gjelder for alle de atester eller erklæringer som helsepersonell utsteder, dvs. både atester, erklæringer eller meldinger som helsepersonell avgir etter anmodning fra pasienten (ofte betegnet som behandlererklæringer) og for sakkynlige erklæringer i mer tradisjonell forstand, for eksempel erklæringer som avgis på bestilling fra en oppdragsgiver og i henhold til et på forhånd fastsatt mandat. Kravene etter § 15 vil med andre ord gjelde uavhengig av om helsepersonellet handler på oppdrag fra pasienten eller på oppdrag fra en tredjeperson.

Dersom helsepersonellet opptrer som sakkyndig, handler vedkommende som hovedregel på vegne av en annen oppdragsgiver enn pasienten. Som sakkyndig regnes helsepersonellet når han eller hun avgir erklæringer, attestasjoner og lignende som ikke står i direkte forbindelse med behandlingen av skade eller sykdom, men som er ment å skulle tilrettelegge grunnlaget for avgjørelser av forskjellig slag. I disse situasjonene foreligger det ikke lenger et tosidig pasient/behandler-forhold, i og med at en tredjepart kommer inn og skal ha opplysninger, og helsepersonellet kan ha selvstendige plikter i forhold til denne.

Graverutvalget, (2006),s.72

Med hjemmel i § 56 kan Statens helsetilsyn gi advarsel til helsepersonell ”som forsettlig eller uaktsomt overtrer plikter etter denne lov eller bestemmelser gitt i medhold av den, hvis pliktbruddet er egnet til å medføre fare for sikkerheten i helsetjenesten eller til å påføre pasienter en betydelig belastning.”

Graverutvalget, (2006),s.75

”Sosial- og helsedirektoratets rundskriv IS-9/2006 om krav i forbindelse med utstedelse av atester, helseerklæringer og lignende

Rundskrivet oppstiller i pkt. 3.2 særlige innholdsmessige krav til attesten/helseerklæringen:

”Det må dokumenteres at sykdommen ikke bare medfører arbeidsudyktighet, men faktisk er til hinder for at parten eller vitnet møter i retten. Da det er retten som vurderer om det foreligger gyldig forfall i det enkelte tilfelle, må de opplysningsene som er av betydning for denne vurderingen framgå av selve erklæringen. Det er opplysninger om vedkommendes sykdomsbilde som her er det sentrale. Det er ikke tilstrekkelig at helsepersonellet i erklæringen begrenser seg til å opplyse at pasienten ikke er i stand til å møte i det angeldende rettsmøte. Retten må kjenne til begrunnelsen for denne konklusjonen fra helsepersonellets side.

Attest/helseerklæring må etter domstolenes praksis minimum inneholde konkrete opplysninger om sykdom som er utenfor den innkaltes kontroll, og som gjør det umulig eller uforholdsmessig byrdefullt å møte.”

Graverutvalget, (2006),s.88

Fornyet vurdering – ”second opinion”

Med fornyet vurdering eller ”second opinion” menes i denne sammenheng at et annet

helsepersonell foretar en ny vurdering av samme sak, pasient eller behandling. Det er her snakk om en ny selvstendig vurdering av samme tilfellet, ikke en vurdering som skal være supplerende eller utfyllende til en tidligere vurdering eller utarbeidet attest/erklæring. I slike tilfeller vil man altså få to selvstendige vurderinger eller attestter/erklæringer i samme sak,

Bruk av ”second opinion” vil slik arbeidsgruppen ser det særlig kunne bidra til en bedre opplysning av eller redegjørelse for den aktuelle sak, hvorvidt en helsetilstand skal sies å foreligge eller ikke, hvorvidt den undersøkelse/behandling som er gitt anses for å være forsvarlig og for å synliggjøre om det på et fagfelt foreligger faglig konsensus eller ikke hva angår undersøkelses- og behandlingsmetoder.

Slik arbeidsgruppen ser det vil imidlertid bruk av ”second opinion” i enkelte saker eller sakstyper, mer indirekte også kunne bidra til at ulike typer attestter/erklæringer har høy kvalitet. Vissheten om at også andre skal eller vil kunne komme til å vurdere en pasient/behandling, vil i seg selv kunne virke kvalitetsforbedrende ved arbeidet med attesten/erklæringen.

Arbeidsgruppen vil imidlertid påpeke at medisin eller psykologi ikke er eksakte vitenskaper, i den forstand at det alltid vil finnes én korrekt diagnose, én korrekt undersøkelsesmetodikk eller ett korrekt behandlingsopplegg.

Graverutvalget, (2006),s.161

I mange tilfeller vil man imidlertid ha behov for sakens originaldokumenter for å kunne foreta en fullt ut forsvarlig vurdering. Tilsvarende vil man i andre sammenhenger ha behov for å kjenne pasienten fra tidligere eller å ha undersøkt pasienten personlig for å kunne foreta en forsvarlig vurdering av attesten/erklæringen. Slik sett kan det ikke utelukkes at en fagfellevurdering som ”godkjener” en tidligere avgitt attest/erklæring vil kunne gi falsk sikkerhet for at attesten/erklæringen er riktig eller har høy kvalitet.

Graverutvalget, (2006),s.163

Helsepersonell som bevisst utarbeider feilaktige erklæringer for at en pasient urettmessig skal motta en ytelse eller oppnå en fordel, vil kunne straffes for korruption eller medvirkning til korruption. I tillegg vil det å bevisst utarbeide uriktige erklæringer kunne rammes av straffelovens bestemmelser om dokumentfalsk, jf. kapittel 18 og da særlig § 189. Dersom noen på bakgrunn av slik erklæring skaffer seg en urettmessig fordel, for eksempel i form av trygdeytelser, vil helsepersonellets opptreden/medvirkning også kunne rammes at straffelovens bestemmelser om bedrageri, jf. §§ 270 – 271a.

Graverutvalget, (2006),s.170

.... De mest vanlige klagebegrunnelsene (enten alene eller i en kombinasjon):

- Erklæringene hevdes å være så knappe eller upresise at de kan misforstås
- Det hevdes at det i erklæringen er gitt mangelfulle opplysninger
- Det hevdes at det i erklæringen er fortet eller utelatt opplysninger som legen burde ha forstått var relevant for formålet

- Selv om erklæringen riktignok besvarer det som det konkret spørres om, hevdes det at legen likevel har unnlatt å gi opplysninger som legen burde ha forstått at det også ville vært relevant å opplyse om

- Det hevdes at legen har identifisert seg for mye med pasienten og dennes situasjon, og da slik at legen utarbeider erklæringer som det muligens ikke var faglig dekning for eller at legen av den grunn uteholder opplysninger som ellers ville talt til pasientens ”ulempe”.

Graverutvalget, (2006),s.171-172

Psykologforeningen har imidlertid oversendt statistikk for perioden 1. januar 2004 – 31. desember 2005. Det fremgår her at Fag-etisk råd i perioden mottok i alt 63 klagesaker. Antall klagesaker pr. år er oppgitt å holde seg på samme nivå som det har gjort de siste nesten 20 årene. Dette til tross for at antall psykologer i perioden har økt. Statistikken viser at det er flest klagesaker innen området sakkyndighetsarbeid (34 saker), og da spesielt i forhold til familierett. I denne kategorien kommer barnefordelingssakene. Klager har benyttet advokat som fullmekting i 10 av sakene. Av de 34 sakene som inngår i kategorien sakkyndighetsarbeid ble 16 saker åpnet, 16 saker avvist og 2 saker er foreløpig ikke avgjort. Avvisning av en sak skjer hvor Fagetisk råd etter en vurdering av klagen og en foreløpig rapport kommer frem til at det ikke er noe grunnlag for videre utredning. Det vil si at Fag-etisk råd ikke kan finne noe som tilsier at det foreligger fag-etisk brudd.

Graverutvalget, (2006),s.172

Attraktiv stereotype feilen

Denne feilen bygger på forskning som viser at fysisk attraktive mennesker oppnår mer positiv fortolkning av sin adferd. Dette kan være viktig ved vurdering av omsorgsevne mellom to, da det i seg selv forfordeler den fysisk attraktive, mens dette i seg selv ikke er noe kriterie for omsorgsevne.

” The physical attractiveness stereotype is a term that psychologists use to refer to the tendency to assume that people who are physically attractive also possess other socially desirable personality traits.

Many studies have found that people tend to think that more attractive people are also happier, outgoing, intelligent, successful, kinder and have many other positive traits.

Interestingly, in less-individualistic cultures beautiful people are assumed to have traits that those cultures value, such as concern for others, loyalty and integrity.

The stereotype is not always misguided; studies have found that attractiveness does correlate positively with some traits such as personal income, social skills and self-confidence. One possible explanation for this is that the stereotype is a self-fulfilling prophecy where the perception of attractive people as more valuable members of society leads to their receiving preferential treatment, positive feedback and tangible benefit.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Physical_attractiveness_stereotype

Barnet

Barnet (-a) skal være i fokus for sakkyndiges utredninger. Dersom en sakkyndig psykolog stort sett reflekterer over den ene eller den andre parten i en rapport er ikke barnet i fokus. Minst halvparten av en rapport bør være fokusert rundt barnet som person og ikke andre personer. Det er dårlig faglig arrbeid å utelate fokus på barnet. ”Barnets beste” er utgangspunkt for slike rapporter, da må også det avspeile seg i rapportens innhold.

”Sist men ikke minst bør sakkyndige rapporter i barnesaker reflektere at det er barnet som er hovedpersonen.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.53)

”Det kan også være nyttig å lese gjennom rapporten når den er ferdig og se hvor stor plass barnet har fått i forhold til foreldrene – en indikasjon på at barnet blir ut av fokus er nettopp at det gies liten plass også her.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.54)

”Alle tema som utredes, skal relateres til barnet og danne grunnlag for vurdering av hva som antas å være best for barnet fremover.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.122)

”Barneloven definerer en norm for hva ”vanlig samvær” er, og ordninger som gir mindre omfattende samvær enn dette, må begrunnes spesielt.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.145)

”Det at foreldre har forskjellige normer og forskjellige måter å håndtere den daglige omsorgen på vil ikke være god nok grunn til å innskrenke eller nekte samvær.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.160)

”Etter vårt syn er konkrete vurderinger av barnet en bedre rettesnor enn de voksnes konflikter”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.169)

”Er det snakk om en konflikt om hvor et barn skal ha fast oppholdssted, er det hensynet til barnets beste på kort og lang sikt som er i fokus og ikke de gjensidige krenkelsene foreldre har påført hverandre mens de var i ferd med å gå ifra hverandre.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.251)

”Det avgjørende lovkriteriet i barnefordelingsaker er hva som er det beste for barnet.”

Nou 1998:17,s.10, Barnefordelingsaker

”...betydningen av miljøskifte for barnet og hensynet til mest mulig samlet forelderkontakt.”

Nou 1998:17,s.16, Barnefordelingsaker

”Evne til empati, samt til konstruktiv konfliktløsning kommer sterkere inn i disse sakene enn i sivile saker generelt.”

Nou 1998:17,s.16, Barnefordelingsaker

”Etter barnekonvensjonen artikkkel 12 har barn som er i stand til å danne seg egne synspunkter, rett til fritt å gi utsyn for disse i alle forhold som angår dem selv.”

Nou 1998:17,s.38, Barnefordelingsaker

”Forståelse av barnets posisjon blir derfor det mest sentrale faglige området som den sakkyndige må forholde seg til i arbeidet.

Den videre avgjørelse som fattes må likeledes baseres på grundig og sensitiv forståelse av dets ytringer, preferanser, lojalitet til sine nærmeste og livssituasjon for øvrig. ”

Nou 1995:23,s.10, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

Autoritet

Aristoteles argumenterte med at det er mer sannsynlig at vi blir overtalt av en taler som fremstrår med prestisje, tilitsfull og respektabel enn en som mangler slike kvaliteter. Likeledes vil mange tro det de leser i aviser, som kommer fra myndigheter eller religiøse personer. Problemets er selvfølgelig at det de kommer med ikke nødvendigvis er sant. Innpakningen i form av autoritet er ingen garanti for sannhet!

En faglig tittel gir ingen garanti for faglig innhold. debatten rundt komikeren Elias "Hjernevask" program har vist dette meget godt.

Barnum/Forer effekt

Denne effekt baserer seg på selv-vurdering, som de tror er spesielle for dem selv, men som i realiteten passer på svært mange.

” The Forer effect (also called the Barnum effect after P.T. Barnum) is an effect based on self-validation of personality descriptions, where an individual gives a high rating to a positive description that supposedly applies specifically to himself. In fact such descriptions are vague enough to apply to a wide range of people. The Forer effect provides an apparent explanation why many people accept some pseudosciences, such as astrology, graphology and fortune telling.

B.R. Forer

In 1948, psychologist B.R. Forer gave a personality test to his students, and then gave them a personal analysis. He invited each of them to rate the result on a scale of 0 (very poor) to 5 (excellent) as it applied to themselves: the average was 4.26. He then revealed that each student had been given the same analysis.

The analysis given was:

"You have a need for other people to like and admire you, and yet you tend to be critical of yourself. While you have some personality weaknesses you are generally able to compensate for them. You have considerable unused capacity that you have not turned to your advantage. Disciplined and self-controlled on the outside, you tend to be worrisome and insecure on the inside. At times you have serious doubts as to whether you have made the right decision or done the right thing. You prefer a certain amount of change and variety and become dissatisfied when hemmed in by restrictions and limitations. You also pride yourself as an independent thinker; and do not accept others' statements without satisfactory proof. But you have found it unwise to be too frank in revealing yourself to others. At times you are extroverted, affable, and sociable, while at other times you are introverted, wary, and reserved. Some of your aspirations tend to be rather unrealistic."

Horoscopes

The Forer effect has been known to be used heavily in horoscopes in various publications as a way to entice readers into believing in astrology and its powers of prediction”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Barnum_effect

”The Forer effect refers to the tendency of people to rate sets of statements as *highly accurate* for them personally even though the statements could apply to many people.

Psychologist Bertram R. Forer found that people tend to accept vague and general personality descriptions as uniquely applicable to themselves without realizing that the same description could be applied to just about anyone. Consider the following as if it were given to you as an evaluation of your personality.

You have a need for other people to like and admire you, and yet you tend to be critical

of yourself. While you have some personality weaknesses you are generally able to compensate for them. You have considerable unused capacity that you have not turned to your advantage. Disciplined and self-controlled on the outside, you tend to be worrisome and insecure on the inside. At times you have serious doubts as to whether you have made the right decision or done the right thing. You prefer a certain amount of change and variety and become dissatisfied when hemmed in by restrictions and limitations. You also pride yourself as an independent thinker; and do not accept others' statements without satisfactory proof. But you have found it unwise to be too frank in revealing yourself to others. At times you are extroverted, affable, and sociable, while at other times you are introverted, wary, and reserved. Some of your aspirations tend to be rather unrealistic.

Forer gave a personality test to his students, ignored their answers, and gave each student the above evaluation. He asked them to evaluate the evaluation from 0 to 5, with "5" meaning the recipient felt the evaluation was an "excellent" assessment and "4" meaning the assessment was "good." The class average evaluation was 4.26. That was in 1948. The test has been repeated hundreds of time with psychology students and the average is still around 4.2 out of 5, or 84% accurate.

In short, Forer convinced people he could successfully read their character. His accuracy amazed his subjects, though his personality analysis was taken from a newsstand astrology column and was presented to people without regard to their sun sign. The Forer effect seems to explain, in part at least, why so many people think that pseudosciences "work". Astrology, astrotherapy, biorhythms, cartomancy, chiromancy, the enneagram, fortune telling, graphology, etc., seem to work because they seem to provide accurate personality analyses. Scientific studies of these pseudosciences demonstrate that they are not valid personality assessment tools, yet each has many satisfied customers who are convinced they are accurate.

The most common explanations given to account for the Forer effect are in terms of hope, wishful thinking, vanity and the tendency to try to make sense out of experience, though Forer's own explanation was in terms of human gullibility. People tend to accept claims about themselves in proportion to their *desire* that the claims be true rather than in proportion to the empirical accuracy of the claims as measured by some non-subjective standard. We tend to accept questionable, even false statements about ourselves, if we deem them positive or flattering enough. We will often give very liberal interpretations to vague or inconsistent claims about ourselves in order to make sense out of the claims. Subjects who seek counseling from psychics, mediums, fortune tellers, mind readers, graphologists, etc., will often *ignore* false or questionable claims and, in many cases, by their own words or actions, will provide most of the information they erroneously attribute to a pseudoscientific counselor. Many such subjects often feel their counselors have provided them with profound and personal information. Such subjective validation, however, is of little scientific value.

Psychologist Barry Beyerstein believes that "hope and uncertainty evoke powerful psychological processes that keep all occult and pseudoscientific character readers in business." We are constantly trying "to make sense out of the barrage of disconnected information we face daily" and "we become so good at filling in to make a reasonable scenario out of disjointed input that we sometimes make sense out of nonsense." We will

often fill in the blanks and provide a coherent picture of what we hear and see, even though a careful examination of the evidence would reveal that the data is vague, confusing, obscure, inconsistent and even unintelligible. Psychic mediums, for example, will often ask so many disconnected and ambiguous questions in rapid succession that they give the impression of having access to personal knowledge about their subjects. In fact, the psychic need not have any insights into the subject's personal life; for, the subject will willingly and unknowingly provide all the associations and validations needed. Psychics are aided in this process by using cold reading techniques.

David Marks and Richard Kamman argue that

once a belief or expectation is found, especially one that resolves uncomfortable uncertainty, it biases the observer to notice new information that confirms the belief, and to discount evidence to the contrary. This self-perpetuating mechanism consolidates the original error and builds up an overconfidence in which the arguments of opponents are seen as too fragmentary to undo the adopted belief.

Having a pseudoscientific counselor go over a character assessment with a client is wrought with snares that can easily lead the most well intentioned of persons into error and delusion.

Barry Beyerstein suggests the following test to determine whether the apparent validity of the pseudosciences mentioned above might not be due to the Forer effect, confirmation bias, or other psychological factors. (Note: the proposed test also uses subjective or personal validation and is not intended to test the accuracy of any personality assessment tool, but rather is intended to counteract the tendency to self-deception about such matters.)

...a proper test would first have readings done for a large number of clients and then remove the names from the profiles (coding them so they could later be matched to their rightful owners). After all clients had read all of the anonymous personality sketches, each would be asked to pick the one that described him or her best. If the reader has actually included enough uniquely pertinent material, members of the group, on average, should be able to exceed chance in choosing their own from the pile.

Beyerstein notes that "no occult or pseudoscientific character reading method...has successfully passed such a test."

The Forer effect, however, only partially explains why so many people accept as accurate occult and pseudoscientific character assessment procedures. Cold reading, communal reinforcement, and selective thinking also underlie these delusions. Also, it should be admitted that while many of the assessment claims in a pseudoscientific reading are vague and general, some are specific. Some of those that are specific actually apply to large numbers of people and some, by chance, will be accurate descriptions of a select few. A certain number of specific assessment claims should be expected by chance.

There have been numerous studies done on the Forer effect. Dickson and Kelly have examined many of these studies and concluded that overall there is significant support for the

general claim that Forer profiles are generally perceived to be accurate by subjects in the studies. Furthermore, there is an increased acceptance of the profile if it is labeled "for you". Favorable assessments are "more readily accepted as accurate descriptions of subjects' personalities than unfavorable" ones. But unfavorable claims are "more readily accepted when delivered by people with high perceived status than low perceived status." It has also been found that subjects can generally distinguish between statements that are accurate (but would be so for large numbers of people) and those that are unique (accurate for them but not applicable to most people). There is also some evidence that personality variables such as *neuroticism*, *need for approval*, and *authoritarianism* are positively related to belief in Forer-like profiles. Unfortunately, most Forer studies have been done only on college students.

<http://www.skepdic.com/forer.html>

Base rate feilslutning

Denne feilen oppstår når irelevant materiale legges til grunn for vurderinger. Man ser bort i fra kjernen i sakskomplekset og bygger sin vurdering på perifere og til dels uvesentlige parametere.

” The base rate fallacy, also called base rate neglect, is a logical fallacy that occurs when irrelevant information is used to make a probability judgment, especially when empirical statistics about the probability are available (called the "base rate" or "prior probability").

In some experiments, students were asked to estimate the Grade Point Averages of hypothetical students. When given relevant statistics about GPA distribution, students tended to ignore them if given descriptive information about the particular student, even if the new information did not seem to have anything to do with school performance.

This finding has been used to argue that interviews are an unnecessary part of the college admissions process because empirical evidence shows that interviewers are unable to pick successful candidates better than basic statistics. Similarly, economists argue that stock market brokers commit this mistake because market performance and the performance of any individual stock are indistinguishable from chance movement, and professionally-chosen portfolios do no better than those composed of stocks picked at random.

Psychologists Daniel Kahneman and Amos Tversky attempted to explain this finding in terms of the representativeness heuristic.

Richard Nisbett has argued that some attributional biases like the fundamental attribution error are instances of the base rate fallacy: people underutilize "consensus information" (the "base rate") about how others behaved in similar situations and instead prefer simpler dispositional attributions.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Base_rate_neglect

”Basfrekvensfeilen innebærer at vi ser bort fra hvor vanlig et fenomen er i den aktuelle populasjonen.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.151)

Bedre enn gjennomsnitt - effekten

Dette er tendensen til mennesker å fortelle om egne positive trekk. Dette avspeiler seg på mange ulike områder, og ikke bare rent peronlige trekk. Det kan være evne til å kjøre bil, der undersøkelser viser at mer enn 80% tror de er bedre enn gjennomsnittet i å kjøre bil!! Heri ligger også den sakkyndiges tro på at hun/han er bedre til å beskrive andre mennesker enn hun/han egentlig er. At de har mer kunnskap enn de egentlig har og at de vet mer om andres barn enn de egentlig gjør.

” The Lake Wobegon effect, also called the better-than-average effect, is a term used by psychologists to refer to the human tendency to report flattering beliefs about oneself, particularly in one's own "above averageness." Many experiments have shown that most subjects believe they possess more desirable attributes than most other people.

According to one frequently cited statistic that demonstrates this cognitive bias found by a study conducted by Ola Svenson, 80% of students believed they were in the top 30% of safe drivers. The effect has been found repeatedly by many other studies for other traits, including fairness, virtuousness, luckier and better investors, to name a few.

One College Board survey asked 829,000 high school seniors to rate themselves in a number of ways. When asked to rate their own ability to "get along with others," a statistically insignificant number — less than one percent — rated themselves as below average. Further, 60% rated themselves in the top 10% and 25% rated themselves in the top 1%. Some have argued that more subjective traits like this may be more easily distorted.

The effect is similar and may be related to ingroup bias and wishful thinking. In contrast, the worse-than-average effect refers to a tendency to underestimate oneself in certain conditions, which may include self-handicapping behavior.

The term is named after the fictitious Minnesota town Lake Wobegon invented by radio humorist Garrison Keillor, who described it as "where the women are strong, the men are good-looking, and all the children are above average." ”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Lake_Wobegon_effect

Bevisbyrden

I likhet med demokratiske og rettslige prinsipper i Norge er det den som anklager som har bevisbyrden for sine påstander. Det er således galt å legge udokumenterte påstander til grunn som sannheter om den som anklages motsier påstanden. Den anklagede skal ikke bevise sin uskyld, det er anklager som skal bevise sine påstander.

”Bevisbördan åvilar på den som anklager, vilket inte verkar vara allmänt accepterad. En anklagelse bör därför bedömas som saklig och ogrundad tills den har avgjorts. Finns inte saklig grund för anklagelser, så skall de – enligt vårt rättsamhälles principer – avskrivs.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.210)

Bevisfravær

Utrykket ”*absence of evidence is not evidence of absence*” gir en meget vesentlig beskrivelse. Det at man ikke kan bevise *noe*, er ikke bevis for at *noe ikke* eksisterer. At man ikke kan bevise *noe*, er ikke bevis for at det ikke har skjedd.

Bias – Forutintatthet

Det er flere ulike typer bias. Fellesnevneren for de fleste er at det handler om forutinntatte meninger og holdninger på et område for eller mot vår overbevisning. Det handler om at man ikke tar hensyn til de datamengder som er relevante, men gjør den feil å kun ta i bruk det man subjektivt mener er relevant. Ofte går dette galt.

"People tend to be biased towards information that confirm their beliefs, and away from information that challenge their beliefs (Ask & Granhaug, 2007; koriat, Lichtenstein & Fischoff, 1980; Wyer, 2004). Because of this tendency to resist information contradicting their beliefs, polarized attitudes and stereotypes are established and affect people's decisions. Empirical evidence has shown that in the legal context people (including professionals) are biased by information confirming their beliefs (Ask & Granhaug, 2005)."

Wessel, E.O. & al. (2007:7) The emotional witness – A study of judgements of credibility

Anthropic bias

Dette er en bias som inntrer ved feil begått under utvelgelsen av data. Dette begrenser igjen hvilke konklusjoner man kan trekke på bakgrunn av innsamlede data. Feil som går på at bare selektive data kommer med fører til denne biasen. Forutinntatte holdninger, feil ved testprosedyrer og en rekke andre bias ligger til grunn for dette begrepet. I sum handler det om feil rundt utvelgelsen av de data som benyttes ved konklusjoner.

"How big is the smallest fish in the pond? You catch one hundred fishes, all of which are greater than six inches. Does this evidence support the hypothesis that no fish in the pond is much less than six inches long? Not if your net can't catch smaller fish.

Knowledge about limitations of your data collection process affects what inferences you can draw from the data. In the case of the fish-size-estimation problem, a *selection effect*—the net's sampling only the big fish—vitiates any attempt to extrapolate from the catch to the population remaining in the water. Had your net instead sampled randomly from all the fish, then finding a hundred fishes all greater than a foot would have been good evidence that few if any of the fish remaining are much smaller.

In 1936, the *Literary Digest* conducted a poll to forecast the result of the upcoming presidential election. They predicted that Alf Landon, the Republican candidate, would win by a large margin. In the actual election, the incumbent Franklin D. Roosevelt won a landslide victory. The *Literary Digest* had harvested the addresses of the people they sent the survey to mainly from telephone books and motor vehicle registries, thereby introducing an important selection effect. The poor of the depression era, a group where support for Roosevelt was especially strong, often did not have a phone or a car. A methodologically more sophisticated forecast would either have used a more representative polling group or at least factored in known and suspected selection effects. [1]

Or to take yet another example, suppose you're a young investor pondering whether to invest your retirement savings in bonds or equity. You are vaguely aware of some studies showing that over sufficiently lengthy periods of time, stocks have, in the past, substantially outperformed bonds (an observation which is often referred to as the "equity premium puzzle"). So you are tempted to put your money into equity. You might want to consider, though, that a selection effect might be at least partly responsible for the apparent superiority of stocks. While it is true that most of the readily available data does favor stocks, this data is mainly from the American and British stock exchanges, which both have continuous records of trading dating back over a century. But is it an accident that the best data comes from these exchanges? Both America and Britain have benefited during this period from stable political systems and steady economic growth. Other countries have not been so lucky. Wars, revolutions, and currency collapses have at times obliterated entire stock exchanges, which is precisely why continuous trading records are not available elsewhere. By looking at only the two greatest success stories, one would risk overestimating the historical performance of stocks. A careful investor would be wise to factor in this consideration when designing her portfolio. (For one recent study that attempts to estimate this survivorship bias by excavating

and patching together the fragmentary records from other exchanges, see (Jorion and Goetzmann 2000); for some theory on survivorship biases, see (Brown 1995).) In these three examples, a selection effect is introduced by the fact that the instrument you use to collect data (a fishing net, a mail survey, preserved trading records) samples only from a proper subset of the target domain. Analogously, there are selection effects that arise not from the limitations of some measuring device but from the fact that all observations require the existence of an appropriately positioned observer. Our data is filtered not only by limitations in our instrumentation but also by the precondition that somebody be there to “have” the data yielded by the instruments (and to build the instruments in the first place). The biases that occur due to that precondition—we shall call them *observation* selection effects—are the subject matter of this book.

Anthropic reasoning, which seeks to detect, diagnose, and cure such biases, is a philosophical goldmine. Few fields are so rich in empirical implications, touch on so many important scientific questions, pose such intricate paradoxes, and contain such generous quantities of conceptual and methodological confusion that need to be sorted out. Working in this area is a lot of intellectual fun.

Let’s look at an example where an observation selection effect is involved: We find that intelligent life evolved on Earth. Naively, one might think that this piece of evidence suggests that life is likely to evolve on most Earth-like planets. But that would be to overlook an observation selection effect. For no matter how small the proportion of all Earth-like planets that evolve intelligent life, we will find ourselves on a planet that did (or we will trace our origin to a planet where intelligent life evolved, in case we are born in a space colony). Our data point—that intelligent life arose on our planet—is predicted equally well by the hypothesis that intelligent life is very improbable even on Earth-like planets as by the hypothesis that intelligent life is highly probable on Earth-like planets. This datum therefore does not distinguish between the two hypotheses, provided that on both hypotheses intelligent life would have evolved somewhere. (On the other hand, if the “intelligent-life-is-improbable” hypothesis asserted that intelligent life was so improbable that it was unlikely to have evolved *anywhere* in the whole cosmos, then the evidence that intelligent life evolved on Earth *would* count against it. For this hypothesis would not have predicted our observation. In fact, it would have predicted that there would have been no observations at all.)

We don’t have to travel long on the path of common sense before we enter a territory where observation selection effects give rise to difficult and controversial issues. Already in the preceding paragraph we passed over a point that is contested. We understood the explanandum, that intelligent life evolved on our planet, in a “non-rigid” sense. Some authors, however, argue that the explanandum should be: why did intelligent life evolve on *this* planet (where “this planet” is used as a rigid designator). They then argue that the hypothesis that intelligent life is quite probable on Earth-like planets would indeed give a higher probability to this fact (Hacking 1987; Dowe 1998; White 2000). But we shall see in the next chapter that that is not the right way to understand the problem.

The impermissibility of inferring from the fact that intelligent life evolved on Earth to the fact that intelligent life probably evolved on a large fraction of all Earth-like planets does not hinge on the evidence in this example consisting of only a single data point. Suppose we had

telepathic abilities and could communicate directly with all other intelligent beings in the cosmos. Imagine we ask all the aliens, did intelligent life evolve on their planets too? Obviously, they would all say: Yes, it did. But equally obvious, this multitude of data would still not give us any reason to think that intelligent life develops easily. We only asked about the planets where life did in fact evolve (since those planets would be the only ones which would be “theirs” to some alien), and we get no information whatsoever by hearing the aliens confirming that life evolved on those planets (assuming we don’t know the number of aliens who replied to our survey or, alternatively, that we don’t know the total number of planets). An observation selection effect frustrates any attempt to extract useful information by this procedure. Some other method would have to be used to do that. (If all the aliens also reported that theirs was some Earth-like planet, this would suggest that intelligent life is *unlikely* to evolve on planets that are *not* Earth-like; for otherwise some aliens would likely have evolved on non-Earth like planets.)

Another example of reasoning that invokes observation selection effects is the attempt to provide a possible (not necessarily the only) explanation of why the universe appears fine-tuned for intelligent life in the sense that if any of various physical constants or initial conditions had been even very slightly different from what they are then life as we know it would not have existed. The idea behind this possible anthropic explanation is that the totality of spacetime might be very huge and may contain regions in which the values of fundamental constants and other parameters differ in many ways, perhaps according to some broad random distribution. If this is the case, then we should not be amazed to find that in our own region physical conditions appear “fine-tuned”. Owing to an obvious observation selection effect, only such fine-tuned regions are observed. Observing a fine-tuned region is precisely what we should expect if this theory is true, and so it can potentially account for available data in a neat and simple way, without having to assume that conditions *just happened* to turn out “right” through some immensely lucky—and arguably *a priori* extremely improbable—cosmic coincidence. (Some skeptics doubt that an explanation for the apparent fine-tuning of our universe is needed or is even meaningful. We examine the skeptical arguments in chapter 2 and consider the counterarguments offered by proponents of the anthropic explanation.)

Here are some of the topics we shall be covering: cosmic fine-tuning arguments for the existence of a multiverse or alternatively a cosmic “designer”; so-called anthropic principles (and how they fall short); how to derive observational predictions from inflation theory and other contemporary cosmological models; the Self-Sampling Assumption; observation selection effects in evolutionary biology and in the philosophy of time; the Doomsday argument, the Adam & Eve, UN++ and Quantum Joe paradoxes; alleged observer-relative chances; the Presumptuous Philosopher gedanken; the epistemology of indexical belief; game theoretic problems with imperfect recall; and much more.

Our primary objective is to construct a theory of observation selection effects. We shall seek to develop a methodology for how to reason when we suspect that our evidence is contaminated with anthropic biases. Our secondary objective is to apply the theory to answer some interesting scientific and philosophical questions. Actually, these two objectives are largely overlapping. Only by interpolating between theoretical desiderata and the full range of philosophical and scientific applications can we arrive at a satisfactory account of observation selection effects. At least, that is the approach taken here.”

<http://www.anthropic-principle.com/primer.html>

"Anthropic bias is the bias arising when "your evidence is biased by observation selection effects," according to philosopher Nick Bostrom.

This is an extreme generalization of confirmation bias and cognitive bias, involving not only mind-set, memory and methodology, but the whole way in which one sees oneself as a body investigating an environment.

The original statement of the problems related to anthropic bias is due to Eugene Wigner's 1960 paper, *The Unreasonable Effectiveness of Mathematics in the Physical Sciences*. He noted that being a human on one planet was not a bias that could be easily overcome, and noted the necessity of considering the point of view of other, less "anthropic", species.

A more rigorous statement of these problems is that of George Lakoff and Rafael E. Nez in their book *Where Mathematics Comes From*, 2000. According to them, Euler's Identity itself expresses an anthropic bias, that embedded in human cognition, and investigatable only via cognitive science - which relies on empirical methods. This necessarily leaves some uncertainty which, according to Lakoff, can't be overcome even in theory. Thus, anthropic bias is due to cognitive bias, and investigating it leads to yet another cognitive bias.

Bostrom thinks otherwise and suggests a way out using what amounts to quasi-empirical methods. In his book *Anthropic Bias: observation selection effects in science and philosophy*, 2002, Bostrom explores the implications of these for "polling, cosmology (how many universes are there?), evolution theory (how improbable was the evolution of intelligent life on our planet?), the problem of time's arrow (can it be given a thermodynamic explanation?), game theoretic problems with imperfect recall (how to model them?), traffic analysis (why is the "next lane" faster?)."

One conclusion is that the so-called anthropic principle or rather the many competing concepts that claim that name, are confused. He further claims that "existing methodology does not permit any observational consequences to be derived from contemporary cosmological theories, in spite of the fact that these theories quite plainly can be and are being tested empirically by astronomers. What is needed to bridge this methodological gap is a more adequate formulation of how observation selection effects are to be taken into account."

The Self-Sampling Assumption he proposes is "that you should think of yourself as if you were a random observer from a suitable reference class." Refining this idea by applying to more down-to-earth problems suggests that the Assumption applies "to "observer-moments" rather than just observers. This increases our analytical firepower. A second step is to relativize the reference class. The result is a general framework for modeling anthropic reasoning, which is given a formal expression in an equation, the Observation Equation, that specifies how to take into account evidence that as an indexical component or that has been subjected to an observation selection effect." This he then applies rigorously to the arguments to show that they achieve the same results, and illustrates with the Sleeping Beauty problem and the related Absent-Minded Driver and Absent-Minded Passenger problems."

He acknowledges a limit to the approach, as an "element of subjectivity that may reside in the choice of a prior credence function for indexical propositions. We compare it with the more widely recognized aspect of subjectivity infesting the non-indexical component of one's credence function, and we suggest that the issue throws light on how to rank various applications of anthropic reasoning according to how scientifically rigorous they are."

This he proposes as a way to overhaul the whole philosophy of science from first principles, rather as Lakoff and Nunez seek to overthrow the whole prior philosophy of mathematics. It is not at all clear that he can do so."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Anthropic_bias

Assimilation bias

“Assimilation bias” er en feil som handler om å gi ellers nøytral innformasjon en slagside til å støtte egne meninger. Man assimilerer ellers nøytral innformasjon (som kan peke flere veier) til å støtte et bestemt syn.

“Assimilation bias,” or the tendency to perceive neutral information as favoring one’s own views.”

<http://mixingmemory.blogspot.com/2006/04/hostile-media-effects.html>

Blind spot bias

Dette er en feil som går på at man ikke korrigerer for egne feil.

"The **bias blind spot** is a cognitive bias about not compensating for one's own cognitive biases. The term was created by Emily Pronin with colleagues Daniel Lin and Lee Ross.

Pronin and her co-authors explained to subjects the better-than-average effect, the halo effect, self-serving bias and many other cognitive biases. According to that better-than-average bias, specifically, people are likely to see themselves as inaccurately "better than average" for possible positive traits and "less than average" for negative traits. When subsequently asked how biased they themselves were, subjects rated themselves as being much less subject to the biases described than the average person."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Bias盲_spot

Confirmation Bias - Det som taler imot utelates

Denne feilen oppstår når den sakkyndige psykolog utelater å ta med argumenter som taler imot en påstand. Dette vitner om en forutinntatt holdning til sakens problemstillinger og er ikke verdig en faglig forsvarlig rapport. Slike rapporter må avvises. Denne feilen avslører også at den sakkyndige ikke foretar en reell diskusjon av noen premisser, all den tid premisser som taler imot er uteatt. Dermed konkluderer heller ikke den sakkyndige, bare fastslår sine forutintatte argumenter.

”The best thing we can do to test our ideas is to seek evidence that disconfirm them, rather than look for evidence that supports them. Confirmation bias, tending to look for evidence that will confirm what we currently believe rather than looking for evidence that could disconfirm our beliefs”

PASSER & SMITH (2009:315) PSYCHOLOGY, THE SCIENCE OF MIND AND BEHAVIOUR”

”Tyvärr motverkas hypotestänkande av en allmänmänesklig benägenhet att förhastat anamma orubbliga övertygelse och av att människor tendear att prova genom ensidig bekräftelsesökande. Det innebär att sådant som talar för eller – 96ase don96i – tänks tala för hypotesen lyfts fram och sådant som talar emot unviks helt eller i stor utsträckning. I internationell faclitteratur kallas detta för ”confirmation bias (Evans, 19992; Sjöberg 1982) ”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.42-43)

”Det är uppenbart att för- och emot-analys starkt motverkar ensidig urval av information till förmån för en tes (“Confirmation bias”) ”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.70-71)

”Confirmation bias is the tendency to search for information that will confirm one's hypothesis, rather than look for information that will disconfirm it.”

Thinking Critically about research metodes. John G. Benjafield (1994,s.24)

” Confirmation bias refers to a type of selective thinking whereby one tends to notice and to look for what confirms one's beliefs, and to ignore, not look for, or undervalue the relevance of what contradicts one's beliefs. For example, if you believe that during a full moon there is an increase in admissions to the emergency room where you work, you will take notice of admissions during a full moon, but be inattentive to the moon when admissions occur during other nights of the month. A tendency to do this over time unjustifiably strengthens your belief in the relationship between the full moon and accidents and other lunar effects.

This tendency to give more attention and weight to data that support our beliefs than we do to contrary data is especially pernicious when our beliefs are little more than prejudices. If our beliefs are firmly established upon solid evidence and valid confirmatory experiments, the tendency to give more attention and weight to data that fit with our beliefs should not lead us astray as a rule. Of course, if we become blinded to evidence truly refuting a favored hypothesis, we have crossed the line from reasonableness to closed-mindedness.

Numerous studies have demonstrated that people generally give an excessive amount of value to confirmatory information, that is, to positive or supportive data. The "most likely reason for the excessive influence of confirmatory information is that it is easier to deal with cognitively" (Gilovich 1993). It is much easier to see how a piece of data supports a position than it is to see how it might count against the position. Consider a typical ESP experiment or a seemingly clairvoyant dream: Successes are often unambiguous or data are easily massaged to count as successes, while negative instances require intellectual effort to even see them as negative or to consider them as significant. The tendency to give more attention and weight to the positive and the confirmatory has been shown to influence memory. When digging into our memories for data relevant to a position, we are more likely to recall data that confirms the position (*ibid.*).

Researchers are sometimes guilty of confirmation bias by setting up experiments or framing their data in ways that will tend to confirm their hypotheses. They compound the problem by proceeding in ways that avoid dealing with data that would contradict their hypotheses. For example, parapsychologists are notorious for using optional starting and stopping in their ESP research. Experimenters might avoid or reduce confirmation bias by collaborating in experimental design with colleagues who hold contrary hypotheses. Individuals have to constantly remind themselves of this tendency and actively seek out data contrary to their beliefs. Since this is unnatural, it appears that the ordinary person is doomed to bias."

Robert Todd Carroll, <http://skepdic.com/confirmbias.html>

" In statistical inference, confirmation bias is a type of cognitive bias towards confirmation of the hypothesis under study. See also bias (statistics). To compensate for this observed human tendency, the scientific method is constructed so that we must try to *disprove* our hypotheses. See falsifiability.

In psychology, confirmation bias is a phenomenon whereby, in a variety of settings, decision makers have been shown to notice more, assign more weight to, and actively seek out evidence that confirms their claims, and tend to ignore and not seek out evidence which might discount their claims. As such, it can be thought of as a form of selection bias in collecting evidence.

In one classic experiment, subjects were shown the hypothesis that "If a card has a vowel on one side, it must have an even number on the other side" and four large cards, that looked something like:

E 4 7 K

Subjects were then asked which two cards they would turn over to test the rule.

Almost all experimental subjects did not choose the correct two cards, which would be E (via modus ponens) and 7 (via modus tollens). Most chose E and 4, committing the logical fallacy of affirming the consequent, and choosing a test that might confirm but which could never falsify the hypothesis.

It should be noted, however, that studies that used more concrete concepts showed very different results. In one study, students had no trouble with a version of the cards experiment in choosing "Beer" and "16" testing the hypothesis that "People who drink beer must be at least 21 years old."

Some have argued that confirmation bias may be the cause of self-perpetuating and self-fulfilling social beliefs.

In addition, many legal and political systems depend on adversarial relations in order to achieve just decisions despite the biases of the parties. In these systems it is assumed that it is beyond the ability of a single human being to avoid confirmation bias, and hence the systems are in place so that different biases work against each other.

Decision makers should consider opposing views and try to think about why they might be wrong in order to reduce overconfidence effects.

This bias may occur at least partially because negatives are inherently more difficult to process mentally than positives.

More recent studies, however, have shown that while confirmation bias tends to be present as an initial condition, the repeated presentation of disconfirmatory data induces changes in theoretical thinking. In other words, the initial disconfirmatory data is regarded as the result of error, or some other externally attributed factor; it is only after similar results or data are repeatedly obtained that a change in causal reasoning strategies occurs."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Confirmation_bias

Consistency bias

Schacter (2001) "The way we were, depends on the way we are". [SEP] Vi konstruerer våre tidlige emosjoner så de er i tråd med våre nåværende emosjoner.

[SEP] Hater du exen nå, så konstruerer du en hatefull historikk! [SEP]
Har du det godt i forholdet nå, så konstruerer du en historikk som sier du alltid har hatt det godt..

Consensus bias

Dette er en bias der det er en tendens hos den sakkynlige til å overvurdere at andre er enige med han/hun. Det kan være at barnevernet har oppnevnt en sakkynlig. Alt denne sakkynlige kommer med som støtter barnevernet, vil de være enige i uansett om det er hold i det eller ikke. Dette er dokumentert ved flere tilfeller. Det kan også skje at en sakkynlig vurderer omsorgsevne ved en forelder. Da vil man oppleve at alle i denne forelders familie vil være enig i det denne forelder påstår uavhengig av realiteter i saken.

” The false consensus effect refers to the tendency for people to overestimate the degree to which others agree with them. People readily guess their own opinions, beliefs and predilections as being more prevalent in the general public than they really are. The bias is commonly present in a group setting where one thinks the collective opinion of their own group matches that of the larger population. Since the members of a group reach a consensus and rarely encounter those who dispute it, they tend to believe that everybody thinks the same way.

There is no single cause for this cognitive bias; the availability heuristic and self-serving bias have been suggested as at least partial underlying factors.”

<http://www.answers.com/topic/false-consensus-effect>

” Evidence from four studies demonstrates that social observers tend to perceive a “false consensus” with respect to the relative commonness of their own responses.”

http://eric.ed.gov/ERICWebPortal/Home.portal?_nfpb=true&pageLabel=RecordDetails&ERICExtSearchValue_0=EJ163647&ERICExtSearchSearchType_0=eric accno&objectId=0900000b8009bbb

8

“The general tendency to overestimate one’s similarity to others on attitudes, behaviors, and personality traits.

Unlike their unskilled counterparts, the most able subjects are likely to underestimate their own competence. Researchers attribute this to the fact that, in the absence of information about how others are doing, highly competent subjects assume that others are performing as well as they are.”

Ross, L., Greene, D. & House, P. (1977). The false consensus effect: An egocentric bias in social perception and attributional processes. *Journal of Experimental Social Psychology*, 13, 279-301.

“We often believe that others are more like ourselves than they really are. Thus, our predictions about others’ beliefs or behaviors, based on casual observation, are very likely to err in the direction of our own beliefs or behavior. For example, college students who preferred brown bread estimated that over 50% of all other college students preferred brown bread, while white-bread eaters estimated more accurately that 37% showed brown bread

preference (Ross, Greene, & House, 1977). This is known as the false consensus effect.”
Ross et al., 1977; Mullen, Atkins, Champion, Edwards, Hardy, Story, & Vanderlok, 1985.

“*Mark Bauerlein describes it this way:* After Nixon crushed McGovern in the 1972 election, the film critic Pauline Kael made a remark that has become a touchstone among conservatives. ‘I don’t know how Richard Nixon could have won,’ she marveled. ‘I don’t know anybody who voted for him.’ While the second sentence indicates the sheltered habitat of the Manhattan intellectual, the first signifies what social scientists call the False Consensus Effect. That effect occurs when people think that the collective opinion of their own group matches that of the larger population. If the members of a group reach a consensus and rarely encounter those who dispute it, they tend to believe that everybody thinks the same way.”

http://worldcadaccess.typepad.com/blog/2004/11/the_false_conse.html

“The false consensus effect refers to a tendency for individuals to misperceive others’ attitudes or behavior as more similar to their own (Ross, Greene, & House, 1977). Findings regarding false consensus effects reveal that individuals who engage in a specific behavior (or endorse a particular attitude) are likely to overestimate the frequency of similar behaviors among others, while those who do not engage in the behavior are likely to underestimate the frequency of others’ behavior (see Marks & Miller, 1987; Mullen et al., 1985, for reviews).”

http://www.findarticles.com/p/articles/mi_m0902/is_3_33/ai_n13785281

“The idea that people project onto others their own beliefs, attitudes, and predispositions has a long history in psychology “False Consensus Effect” in that people’s own beliefs, values, and habits tend to bias their perceptions of how widely they are shared in the general population.”

http://64.233.183.104/search?q=cache:eHsuwVwQ6HAJ:www.som.yale.edu/Faculty/keith.chen/negot.%2520papers/Student%2520Presentations/FalseCons_1.ppt+false+consensus+effect&hl=en&ct=clnk&cd=20

“People’s own beliefs, values, and habits tend to bias their perceptions of how widely they are shared. The present research examined whether this “false consensus effect” is partly due to people’s failure to recognize that their choices are not solely a function of the “objective” response alternatives, but of their subjective construal of those alternatives.”

Differential construal and the false consensus effect. By Gilovich, Thomas Journal of Personality and Social Psychology. 59(4), Oct 1990, 623-634.

Belif bias – forutinntatte meninger

Bias = tendensiøs, forutinntatt, partisk. Belif bias inntreffer når sakkyndige psykologer og andre er forutinntatte og utelater argumenter imot det synet de fremsetter. Logiske regler brytes og fremstillingen får liten faglig verdi, ved at det fremsatte syn ikke reflekterer barnets sosiale situasjon, men den sakkyndiges forutinntatte holdning. Den sakkyndige har tatt parti.

”Det er viktig å forankre vurderingene i det man faktisk har holdepunkter for. Det er to grunner til dette: Man kan bli utsatt for selvbekrefte kognitive feilslutninger (”bias”). Slike feilslutninger kan oppstå hvis man søker eller ensidig fokuserer på informasjon som ensidig bekrefter førsteintrykket eller antagelsene man måtte ha om alvorlighetsgraden på et symptom. Feilslutninger kan også oppstå om man konsekvent tolker flertydig informasjon til støtte for egne inntrykk eller antigelser, og dermed ikke klarer å ta hensyn til hvorvidt informasjon faktisk også støtter andre inntrykk eller antigelser. Det er for øvrig vanlig og god praksis innenfor sikkerhets- fengsels- og rettsspsykiatri å dokumentere grunnlaget for sine faglige vurdeinger”

Hoff & al. (2008) Comprehensive Assessment of Psychopathic Personality Disorder

”Bias = Forvrengning av forskningsresultater eller argumentasjon som er følge av en ubevist og utilsiktet feil i opplegg eller gjennomføring av en studie eller et teoretisk resonement.”

Egidius, Henry. (2002, s.68)

”Et annet kjennetegn (på fallgruver) er at man kan bestemme seg for tidlig i prosessen, slik at alt for mye av innformasjonsinnhentingen får preg av å være hypotesebekrefte snarer enn utforskende.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.43)

”Belief Bias is the tendency to abandon logical rules in favour of our own personal belief.”

Psychology, Passer & Smith, (2004, s.292)

”Viktigst er det imidlertid at den sakkyndige bruker tid og refleksjon på avveiningene slik at han eller hun i størst mulig grad får gardert seg mot å trekke forutinntatte konklusjoner eller å foreta avveininger på utilstrekkelig eller selektivt grunnlag.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.47)

”Når sakkyndige kritiseres for at de har bestemt seg i forkant og så argumenterer ensidig for en oppfatning de allerede har dannet seg, kan dette ses som ett eksempel på defensiv argumentasjon for en løsning som oppleves som ikke akseptabel av noen blant ”publikum”.

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.50)

”Både sakkyndige rapporter og saksfremlegg fra barnevernstjenesten blir som nevnt tidvis kritisert for å ”argumentere ut fra konklusjonen”, med andre ord fordi rapporten underbygger de konklusjonene som trekkes uten at motargumentene kommer fram og diskuteres. Den underliggende kritikken er at konklusjonene er trukket på forhånd og begrunnes i etterkant.

Har man først konkludert blir det viktig å begrunne konklusjonene så godt som mulig, for eksempel gjennom å hente fram å understreke så mange argumenter som mulig, som taler for konklusjonen. Dette er imidlertid i strid med både god forvaltningskikk (å konkludere først), som ble beskrevet ovenfor, og det som kjennetegner profesjonelt, sakkyndig arbeid.

Når det gjelder de vurderinger som gjøres, er disse sakene ofte så vanskelige at man vil forvente at det oppstår tvil og usikkerhet underveis. Dermed forventes det også at de konklusjonene som trekkes, er resultatet av begrunnede avveininger mellom flere alternativer. Da er det også rimelig at den sakkyndige redegjør for disse avveininger i sin erklæring, og at hun eller han bringer fram argumentasjon både for og imot de ulike alternativene. Dette gir dessuten konklusjonene som trekkes inn større troverdighet.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.53)

”Det er lettere å tolke ny kunnskap inn i den tidligere forståelsen enn å konstruere en ny forståelse. I neste omgang søker vi data som bekrefter den forståelsen vi allerede har, og ignorerer data som avkrefter det. ”

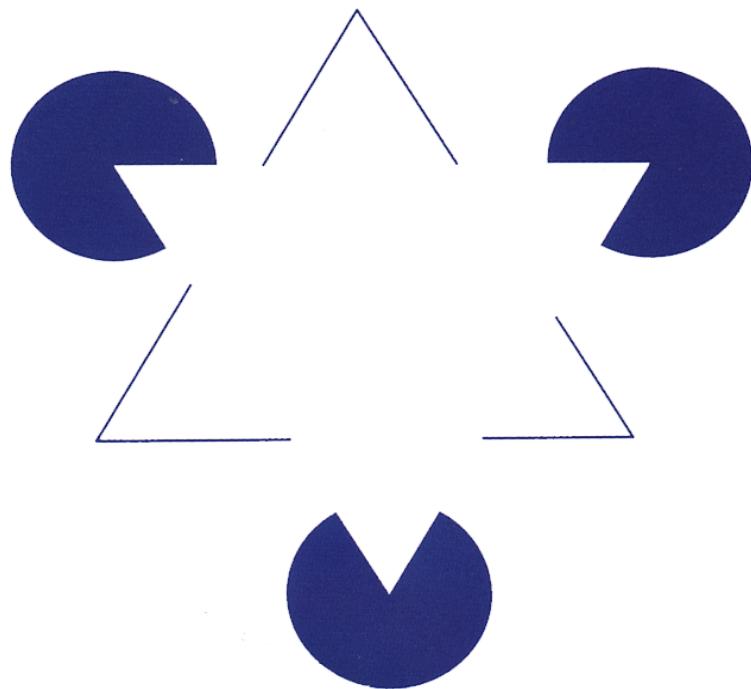
Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.218)

”Vi har også en tendens til å sette pris på egenskaper andre har, når de ligner egenskaper vi setter pris på hos oss selv. Vi har vanskeligere for å vurdere egenskaper hos andre som positive, hvis vi selv ser dem som negative.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.220)

” I tillegg til de over nevnte feilkilder er det betydelige feilkilder forbundet med menneskets persepsjon. Menneskets sansing og tolkning av de inntrykk man opplever. To personer kan oppleve et inntrykk helt forskjellig basert på kjønnsforskjeller, kulturelle forskjeller, politiske forskjeller osv.

Innenfor gestalt psykologien er sier man at helheten er mer en summen av delene. Likeledes kan det stilles spørsmål ved om man virkelig ser det man tror man ser. Det er all grunn til å være klar over at mange ser det de vil se og det må skilles fra et objektivt syn. I kontakt med psykopatiske individer er det viktig å være klar over slike forhold. La oss ta et enkelt eksempel ; bildet under består av en del geometriske figurer. Så er spørsmålet : Kan du se noen trekantede? Og i tilfelle hvor mange?



Som du sikkert ser finnes det ingen trekantene blandt disse figurene, allikevel ser de fleste en hvit trekant midt mellom figurene. Hva kommer dette av? Er det forventninger som følge av posisjonene til de geometriske figurene? Faktisk er det vanskelig å se de fargede figurene uten å se den vite trekanten.

På samme måte er det med alt det andre vi persiperer rundt oss. Det er lett å forstå at det å være objektiv ikke alltid er så lett. Mange forhold virker inn, ikke minst vår subjektive persepsjon. Dessuten fordrer det at vi ikke har med noen ”ballast” som virker forstyrrende inn på våre sanseentrykk. I forhold til psykopater er det meget lett å la seg manipulere i en situasjon om man ikke evner å gjennomskue manipulasjonen. Oppegående fagfolk innrømmer at de blir manipulert, og Dr. Robert hare tar video av en del intervjuer med psykopater for å se i ettertid om man ble manipulert. Så vanskelig er det å unngå dette. Bias kalles denne form for feil i vitenskapen. Og feil blir begått, til dels alvorlige feil. Alvorlig blir det når feil blir påpekt og fagfolk ikke evner å korrigere sine påstander. Da er det virkelig fare på ferde.”

Psykopati, Rune Fardal (2005)

Disconfirmation bias

Dette er en feil der man har en tendens til å tillegge opplysninger som går imot ens egne funn ekstra kritisk sokelys, mens man ikke er kritisk mot det som stemmer med de funn man ”vil ha”! I praksis siler man ut innformasjon man ser går imot de funn man gjør, og heller åpner for flere funn som stemmer med de funn man ”tror” er de rette.

” Disconfirmation bias refers to the tendency for people to extend critical scrutiny to information which contradicts their prior beliefs and accept uncritically information that is congruent with their prior beliefs.

This cognitive bias is closely related to confirmation bias, which is the tendency to simply avoid ”counter-attitudinal” new information. When exactly each applies is not yet well understood.

One study found that students told that they tested positive for a medical condition scrutinized the report more carefully. At the same time, those students said they thought the condition was less dangerous and more common than students who were not told they had the condition.

In an earlier study by Lord, Ross and Lepper, 24 pro-death penalty students and 24 anti-death penalty students critically evaluated ”studies” on capital punishment. These students found that studies which supported their pre-existing view were superior than those which contradicted it, in a number of detailed and specific ways. In fact, the studies all described the same experimental procedure but with only the purported result changed.

The hostile media effect may be the results of disconfirmation bias.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Disconfirmation_bias

Egosentrisk bias

Egosentrisk bias skjer for eksempel når folk prøver å tillegne seg selv ”æren” for et grupperbeid.

”Egocentric bias occurs when people claim more responsibility for themselves for the results of a joint action than an outside observer would.

Besides simply claiming credit for positive outcomes, which might simply be self-serving bias, people exhibiting egocentric bias also cite themselves as overly responsible for *negative* outcomes of group behavior as well.

This may be because our own actions are more ”available” to us than the actions of others.
See availability heuristic.

Micheal Ross and Fiore Sicoly first identified this cognitive bias.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Egocentric_bias

Hindsight bias

Denne biasen handler om at ting skjer som man burde forventet skulle skje, etterpåklokskap. Ingen sier at noe vil skje, men når det skjer sier de samme at ”*det viste jeg ville skje*”! En bedrevitende holdning, men de viste ikke bedre, for de advarte aldri mot det de påstår de ”viste”!

”Hindsight bias, sometimes called the *I-knew-it-all-along effect*, is the inclination to see past events as being predictable and reasonable to expect, perhaps because they are more available than possible outcomes which did not occur. Subjects also tend to remember their own future predictions as being more accurate than they were after the fact. People are, in effect, biased by the knowledge of what has actually happened when evaluating its likelihood.

Hindsight bias has been demonstrated experimentally in a variety of settings, including politics, games and medicine.

One example of hindsight bias may be the patency of the connection between US support of the mujahadeen during the Soviet invasion of Afghanistan and the September 11, 2001 Terrorist Attacks.

It has been shown that *examining possible alternatives* may reduce the effects of this bias.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Hindsight_bias

Ingroup bias

Dette er en type bias der fordeler gies til de som den sakkyndige føler et slektskap med eller gruppertilhørighet til. Det kan være basret på kjønn, alder, bydel, felles skjebne osv. En psykolog som selv er blitt forlatt av sin mann eller elsker, vil føle med” en mor som er forlatt av sin ex. Således vil det være et ubevist slektskap i deres felles skjebner. Begge kan hate menn og det kan beivist eller ubevist føre til at den kvinnelige sakkyndige ”føler med” den hun undersøker. Dette kan også gjelde om sakkyndige og den undersøkte er menn.

” **Ingroup bias** is the preferential treatment people give to whom they perceive to be members of their own groups.

Experiments in psychology have shown that people will award others higher payoffs even when the ”group” they share seems random and arbitrary, such as having the same birthday, having the same final digit in their US Social Security Number or even been assigned to the same flip of a coin.

Ingroup effects appear to be stronger, however, when the group is smaller relative to another high-power group.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Ingroup_bias

Intervju Bias

Dette handler om at sakkyndige ved utspørring og intervju, spesielt av barn, fremstår med ansiktsuttrykk eller holdning slik at barnet forstår hva slags svar som er forventet. Når et barn spørres ut gjentatte ganger til tross for at det benekter en påstand og den sakkyndige ikke gir seg før hun har det svaret hun vil ha er det et intervju bias. Dette er en form for utpressing av barn.

”Thus, one potential problem is that the interviewer could subtly bias the respondent’s answers by inadvertently showing approval or disapproval of certain answers. Another problem is that interviewers may have expectations that could lead them to ”see what they are looking for” in the respondent’s answers. Such expectations could bias their interpretations of responses or lead them to probe further for an answer from certain respondents but not from other.”

Cosby Paul C. (2003,s.126)

Kulturell bias

Dette oppstår når det gjøres beslutninger på grunnlag av adferd, som i en kultur (den besluttende) ikke er i overensbestemmelse med kulturens retningslinjer, men som kanskje er et must i den kulturen vedkommende som blir undersjøkt tilhører. En slik feil gjøres av sakkynlige som ikke har nødvendig kunnskap om det de driver med og kan skje i mange sammenhenger. Ikke bare ovenfor renkulturelle familier, men også ovenfor blandingskulturelle familier, der konen er etnisk norsk og mannen er ev utenlandsk opprinnelse.

” Cultural bias is interpreting and judging phenomena in terms particular to one’s own culture. This is a danger in any field of knowledge that claims objectivity and universality, such as philosophy and the natural sciences. The problem of cultural bias is central to social and human sciences, such as economics, psychology, anthropology and sociology, which have had to develop methods and theories to compensate for or eliminate cultural bias.

Cultural bias occurs when people of a culture make assumptions about conventions, including conventions of language, notation, proof and evidence. They can then mistake these assumptions for laws of logic or nature.

Numerous such biases are believed to exist, concerning cultural norms for color, location of body parts, mate selection, concepts of justice, linguistic and logical validity, acceptability of evidence, and taboos. In brief, any normative belief of a human being seems to be caused by culture, and thus can be reasonably isolated as a cultural bias. See goodness and value theory.

The effect has practical consequences for engineers.

People who read English often assume that it is natural to scan a visual field from left to right and from top to bottom. Also, in the most western countries, a light switch usually turns a light on when up. Also, in these countries, North is the top of a map, up is usually the larger quantity and better, as well. As another example, Japanese do not place an X in a check-box to indicate acceptance—this indicates refusal.

Linguistic and ethnic groups often do not share these notational assumptions. Notational and operative assumptions can damage control systems if the users are a different culture from the designers. In safety-critical systems, control panels and similar devices have to be validated to prevent degradation from cultural biases.

As one might expect, the effects on philosophy are profound, and not merely limited to ethics.

Philosophically, people trained in Western reasoning habitually assume that accumulation of independent evidence constitutes proof of an event’s occurrence, even if no person saw the event.

Western scientific reasoning is even more generous. It assumes that independent evidence can prove theories, indicate the existence of invisible objects, and validate new forms of logic. Further, in some sense, these theories, objects and logic are only conditionally true, and can cease to be simply from a change in recorded human experience.

At the same time, scientific reasoning discards entire classes of explanations without consulting evidence, such as the assumption that supernatural beings cannot affect physical experiments.

Now note that these assumptions can be denied, and when they are denied, large amounts of science and logic fail, taking much of our knowledge with them.

Significantly to a philosopher, none of these skeptical denials require one to be skeptical of logic or language. Thus, these forms of skepticism do not clearly invalidate themselves as a direct denial of the validity of logic or language would. This means that they might be formally valid.

Wittgenstein had a more practical way of classifying cultural biases. He believed the critical thing was whether we would coerce the cultural biases by locking up or medicating people who defied them. That is, whether people who violated the norms were "crazy." He considered cultural biases of this sort to be much more strongly held, perhaps grounded in human biology or physical reality in some way"

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Cultural_bias

Monometode bias

En type bias som fremkommer der bare en eller meget få metoder benyttes ved vurderinger. Et eksempel er bruken av PCL-sjekklisten for psykopati som er kritisert for å vektlegge for mye kriminell adferd, noe mange mener er mer en symptom enn årsak til psykopati. Et annen relatert eksempel er når barnevernet kun støtter seg på en (sakkyndig) kilde for en vurdering, selv om det foreligger andre.

“Videre synes CAPP å dekke et bredere og klarere definert spekter av funksjonsområder enn PCL sjekklistene. Dette har dels sin bakgrunn i at man ser det som et potensielt problem at PCL-R er så sterkt dominerende i fagfeltet at psykopati som fenomen blir ensbetydende med en høy skåre på PCL-R, mens andre potensielt viktige kjennetegn kanskje overses (monometodebias).”

<http://www.helse-bergen.no/avd/sikkerhetsfengselsogrettspsykiatri/riskvurd/voldsrisk/psykopati/psykopatisider/capp.htm>

“Second, because all the data are obtained from self-reports, monomethod bias is a potential threat to the interpretability of any findings.”

<http://64.233.183.104/search?q=cache:gJGliq6-MYcJ:web.business.queensu.ca/faculty/jbarling/Papers/personal%2520and%2520organizational%2520predicators.pdf+monomethod+bias&hl=en&ct=clnk&cd=4>

Positivt resultatat bias

To typer bias går under dette begrepet, publiseringens bias og positivt outcome bias.

” There are two cognitive biases which might be called the positive outcome bias:

- * **Publication bias** – the tendency for researchers to publish research which had a positive outcome. ”Positive” in this sense means ”eventful” as opposed to ”uneventful”.
- * **Positive outcome bias (prediction)** – a bias in prediction in which people overestimate the probability of good things happening to them. Related to wishful thinking. ”Positive” in this sense means ”good” as opposed to ”bad” feelings.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Positive_outcome_bias

Publication bias

Dette er tendensen til bare å ta med eller beskrive positive funn som stemmer overens med antatte hypoteser. Ved sakkyndiges vurderinger rundt omsorgsevner etter barneloven er dette en feil det har vist seg at det sviktes mot svært ofte. Det samme gjelder for barnevernloven når sakkyndige jobber for barnevernet. Da ligger det ofte en hypotese i forkant, og det som strider mot denne hypotese blir utelatt og ekskludert fra rapporten. Dette er en meget grov feil, det er en rekke eksempler på at skjer.

” Publication bias, also called the positive outcome bias, is typically the tendency for researchers to publish experimental results that have a positive result (found something), while consequently not publishing findings which have a negative result (found that something did *not* happen). As such, this may distort meta-analysis of large numbers of studies. The problem is particularly significant when the research is sponsored by entities that may have a financial interest in achieving favourable results.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Publication_bias

Selektion bias

Seleksjons feil oppstår når det innsamlede datamateriale (observasjoner, hendelser osv) har feil som følge av at sakkyndige beivist eller ubevist selekterer ut innsamlet materiale. Det handler om svindel med datamengden.

” Selection bias is the error of distorting a statistical analysis by pre- or post-selecting the samples. Typically this causes measures of statistical significance to appear much stronger than they are, but it is also possible to cause completely illusory artifacts. Selection bias can be the result of scientific fraud which manipulate data directly, but more often is either unconscious or due to biases in the instruments used for observation. For example, astronomical observations will typically find more blue galaxies than red ones simply because most instruments are more sensitive to blue light than red light.

There are many types of possible selection bias, including:

Spatial:

- * Selecting end-points of a series. For example, to maximise a claimed trend, you could start the time series at an unusually low year, and end on a high one.
- * Early termination of a trial at a time when its results support a desired conclusion.
- * A trial may be terminated early at an extreme value (often for ethical reasons), but the extreme value is likely to be reached by the variable with the largest variance, even if all variables have a similar mean. As a result of that early termination, therefore, the means of variables with larger variances are overestimated.
- * Partitioning data with knowledge of the contents of the partitions, and then analyzing them with tests designed for blindly chosen partitions (see stratified sampling, cluster sampling, Texas sharpshooter fallacy).
- * Analyzing the lengths of intervals by selecting intervals that occupy randomly chosen points in time or space, a process that favors longer intervals.

Data:

- * Rejection of ”bad” data on arbitrary grounds, instead of according to previously stated or generally agreed criteria

Participants:

- * Pre-screening of trial participants, or advertising for volunteers within particular groups. For example to ”prove” that smoking doesn’t affect fitness, advertise for both at the local fitness centre, but advertise for smokers during the advanced aerobics class, and for non-smokers during the weight loss sessions.
- * Discounting trial subjects/tests that did not run to completion. For example, in a test of a dieting program, the researcher may simply reject everyone who drops out of the trial. But most of those who drop out are those for whom it wasn’t working.

Studies:

- * Selection of which studies to include in a meta-analysis

- * Performing repeated experiments and reporting only the most favourable results. (Perhaps relabelling lab records of other experiments as "calibration tests", "instrumentation errors" or "preliminary surveys".)
- * Presenting the most significant result of a data dredge as if it were a single experiment. (Which is logically the same as the previous item, but curiously is seen as much less dishonest.)

Selection bias is closely related to:

- * sample bias, a selection bias produced by an accidental bias in the sampling technique, as against deliberate or unconscious manipulation.
- * publication bias or reporting bias, the distortion produced in community perception or meta-analyses by not publishing uninteresting (usually negative) results, or results which go against the experimenter's prejudices, a sponsor's interests, or community expectations.
- * confirmation bias, the distortion produced by experiments that are designed to seek confirmatory evidence instead of trying to disprove the hypothesis."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Selection_bias

Social desirability bias

Er tendensen til å respondere i en sosialt akseptert måte, heller enn hvordan man faktisk føler eller opptrer.

"The tendency to respond in a socially acceptable manner rather than according to how one truly feels or behaves"

Passer M.W. & al. (2008) Psychology, The science of mind and behaviour

Statistisk bias

Statistisk bias handler om at det gjøres feil i grunnlaget for statistiske bergneinger. Om man gjør en vurdering basert på den ene forelders omgangskrets vil dette neppe gi et godt bilde av en situasjon. Man er nødt til å "ballansere" dette med den andre forelders informasjonsbase. Innenfor dette biaset er det en rekke feilkilder.

"In statistics, a biased estimator is one that for some reason on average over- or underestimates what is being estimated. The word *bias* has at least two different senses in statistics, one referring to something considered very bad, the other referring to something that can at times produce results more useful and closer to the truth than an insistence on being "unbiased."

One meaning is involved in what is called a biased sample: If some elements are more likely to be chosen in the sample than others, and those that are have a higher or lower value of the quantity being estimated, the outcome will be higher or lower than the true value.

A famous case of what can go wrong when using a biased sample is found in the 1936 US presidential election polls. The *Literary Digest* held a poll that forecast that Alfred M. Landon would defeat Franklin Delano Roosevelt by 57% to 43%. George Gallup, using a much smaller sample (300,000 rather than 2,000,000), predicted Roosevelt would win, and he was right. What went wrong with the *Literary Digest* poll? They had used lists of telephone and automobile owners to select their sample. In those days, these were luxuries, so their sample consisted mainly of middle- and upper-class citizens. These voted in majority for Landon, but the lower classes voted for Roosevelt. Because their sample was biased towards wealthier citizens, their result was incorrect.

This kind of bias is usually regarded as a worse problem than statistical noise: Problems with statistical noise can be lessened by enlarging the sample, but a biased sample will not go away that easily. In particular, a meta-analysis will distill good data for studies that themselves suffer from statistical noise, but a meta-analysis of biased studies will be biased itself."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Bias_%28statistics%29

Trait ascription bias

Denne bias går på at den enkelte ser på seg selv som mer variabel i personlighetstrekk, mens andre er mer rigide og fastlåste i sin adferd.

” Trait ascription bias is the tendency for people to view *themselves* as relatively variable in terms of personality, behavior and mood while viewing others as much more predictable in their personal traits across different situations. This may be because our own internal states are much more observable and available to us than those of others.

This attributional bias has an obvious role in the formation and maintenance of stereotypes and prejudice, combined with the negativity effect.

A similar bias on the group level is called the outgroup homogeneity bias.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Trait_ascription_bias

Varighets bias (Durability bias)

Denne bias sier at når vi føler negative tanker tror vi at det tar lengre tid å bli friske igjen enn det faktisk gjør. Likeledes ser vi ved en del sakkyndige at ved sine vurderinger for barnevernet, så legges de ofte feilaktig til grunn at en forelder eller en familie ikke vil eller vil bruke lenger tid enn sant er på å rette opp en negativ adferd. Vi feilbedømmer negative stimuli til å ta lenger tid enn sant er for å bedres, samtidig som vi antar at positive stimuli varer lengre enn de faktisk gjør.

"The durability bias, later renamed impact bias, in affective forecasting refers to the tendency for people to overestimate the length of future feeling states.

In other words, people seem to think that if disaster strikes it will take longer to recover emotionally than it actually does. Conversely, if a happy event occurs, people overestimate how long they will emotionally benefit from it.

Daniel Gilbert theorized this bias, and proposed the name change to refer more broadly to all forms of emotional "impact", including durability as well as intensity, and the rate of ascension and descension, etc. Daniel Kahneman has also contributed research on this cognitive bias."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Impact_bias

Bomerang effekten

Består i at når menneskers tro er utfordret, så blir de enda mer overbevist om at de har rett! (sutherland, 2009:36). Det oppstår sosial angst når man har frontet sitt syn og så blir utfordret på dette. For ikke iste ansikt opprettholder man sin mening og viser andre meninger unett hvor velbegrunnet de er.

Bystander effekten

Dette er en effekt som i korthet går ut på at jo flere som observerer en hendelse av f.eks. dramatisk karakter, jo færre er det som hjelper til. Mange antar at andre allerede har hjulpet til, noe som ofte ikke er tilfelle og som har fått dødlig utgang i flere tilfeller. Ved sakkyndige rapporter kommer denne effekten til syne når en fagperson har gitt sin vurdering og en eller flere andre skal gi sin. Da tar man det for gitt at den første var riktig eller i det minste er overveiende riktig. Resultatet blir at den nye rapporten bygger på den/de eksisterende. Den nye rapporten står ikke på et selvstendig grunnlag. I barnevernet ser vi ofte utslag av dette. Om en person har fått "hjelp" av f.eks. barnevernet og f.eks. BUP skal gi en ny vurdering av "hjelp" så skjer ikke denne "hjelpen" på BUP's eget grunnlag, men bygger på barnevernets "hjelp", selv om dennes hjelp ikke hjalp!

" Bystander Effect: The Bystander Effect is a social phenomenon in which a person (or persons) are less likely to offer help to another person (or persons) when there are more people around who can also provide assistance. Many people believe that, when there is an emergency and lots of people are present, the people in need are more likely to get assistance. However, this is not the case. Rather, the more people there are who can help, the less likely each person is to offer help. Thus, when in a group, people are less likely to offer help than when they are alone."

<http://www.alleydog.com/glossary/definition.cfm?term=Bystander%20Effect>

Bottom Up prosessering

Bottom Up prosessering handler om å analysere enkeltelementer av stimulus og så kombinere disse til å forme vår persepsjon. Eksempel samle inn alle data fra en observasjon og se disse i en helhet før man trekker slutninger. Eller lese alle bokstavene før man ser hvilket ord man har.

"Bottom Up processing, individual elements of a stimulus are analyzed and then combined to form a unified perception."

Passer/Smith (2008:295) Psychology

Catharsis

Begrepet betyr rensing. Dette er et prinsipp Freud brukte for å beskrive at utøvelse av agresjon utlader aggressiv energi og midlertidig reduserer vår impuls for aggresjon. I en verden der aggresjon straffes mente Freud slik agresjon fikk utløp gjennom sosialt aksepterte adferder (som for eksempel sport) eller å se og identifisere seg med menesker som opptrer aggresivt (video, kampsport og lignende). Enkelte saker har vist at den sakkyndiges underliggende aggresjon mot det ene kjønn har resultert i ensidige rapporter mot det andre kjønn, noe som kan sees på som et utslag av mer akseptert uttrykk for underliggende aggresjon.

“Catharsis is a Greek word meaning "purification", "purging", "cleansing" or "clarification."
<http://en.wikipedia.org/wiki/Catharsis>

”One 10 year old boy with no prior history of aggression, stabbed his sister more than 80 times after she changed the channel during his favorite show”

Passer/Smith (2008:660) Psychology

Cluster illusion

Dette er en feil som oppstår fordi mennesker har en tendens til å sette i grupper ting som slett ikke har noen likhet til gruppen. Det er en konsekvens av menneskets trang til å forstå omgivelsene, og dermed plassere objekter i kjente grupper eller clustere. Fattige menenkser er for noen fattige forde de ikke girer jobb, fordi man vet om noen fattige som ikke girer å jobbe. Barn tatt av barnevernet er det pr. definisjon noe galt med foreldrene til, fordi noen foreldre mister omsorgen fordi de ikke egner seg.

” The **clustering illusion** popularly refers to the natural human tendency to ”see patterns where actually none exist.” Since according to a branch of mathematics known as Ramsey Theory complete mathematical disorder in any physical system is an impossibility, it may be more correct to state, however, that the **clustering illusion** refers to the natural human tendency to associate some meaning to certain types of patterns which must inevitably appear in any large enough data set.

For instance, most people say that the sequence ”OXXXOXXXOXXOOOXOOXXOO” (Gilovich, 1993) is non-random, when, in fact, it has many qualities which would also appear to desirable characteristics or what one expects to see in a ”random” stream, such having an equal number of each result and that the number of adjacent results with the same outcome is equal both for both possible outcomes. In sequences like this, people seem to expect to see a greater number of alternations than one would predict statistically. In fact, in a short number of trials, variability and non-random-looking ”streaks” are quite probable.

Whether or not patterns exist in a data set or not can often be decided by means of statistical analysis, or even methods of computational cryptanalysis. Consider the sequence ”XXOXOXOOOXOXOOOX”, is it random? The answer is no, if you associate the position of the X’s in the string with prime numbers, and the O’s with composites, beginning with the number 2 – the pattern is obvious. Computer programs that compress data, i.e., data compression algorithms, are designed to in a sense ”look for patterns” in data, and to form create alternative representations from which it is possible to reconstruct the original data from a compressed form. Large datasets which contain ”clusters” of a non-random nature can in general be expected to compress well, given the right encoding algorithm. On the other hand, if there is no real clustering, or pattern, in a particular data set, then one would expect it to compress poorly, if at all.

The clustering illusion was central to one widely reported study that claimed to debunk the ”hot hand” of basketball — the idea that players shoot successfully in ”streaks” — as being indistinguishable from chance, by Thomas Gilovich, Robert Vallone and Amos Tversky. Famous coaches including Bobby Knight reportedly scoffed at the idea.

Using this cognitive bias in causal reasoning may result in the Texas sharpshooter fallacy. It may also often be the cause of the gambler’s fallacy. See the representativeness heuristic.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Clustering_illusion

Conjunction fallacy

Dette er en feil som oppstår når man antar at et spesielt forhold er mer sannsynlig enn noe annet. Det går på sannsynlighet, men på en slik måte at det som ligger under egentlig er en form for forutintatthet.

” The conjunction fallacy is a logical fallacy that occurs when it is assumed that specific conditions are more probable than general ones.

The most oft-cited example of this fallacy originated with Amos Tversky and Daniel Kahneman:

Linda is 31 years old, single, outspoken, and very bright. She majored in philosophy. As a student, she was deeply concerned with issues of discrimination and social justice, and also participated in anti-nuclear demonstrations.

Which is more likely?

1. Linda is a bank teller.
2. Linda is a bank teller and is active in the feminist movement.

85% of those asked chose option 2. However, mathematically, the probability of two events occurring together (in ”conjunction”) will always be lower than the probability of either one occurring alone (assuming either probability is not zero or one).

For example, even choosing a very low probability of Linda being a bank teller, say $\text{Pr}(\text{Linda is a bank teller}) = .05$ and a high probability that she would be a feminist, say $\text{Pr}(\text{Linda is a feminist}) = .95$, then $\text{Pr}(\text{Linda is a bank teller AND Linda is a feminist}) = .05 \times .95 = .0475$, lower than $\text{Pr}(\text{Linda is a bank teller})$.

Tversky and Kahneman argue that most people get this problem wrong because they use the representativeness heuristic to make this kind of judgment: Option 2 seems more ”representative” of Linda based on the description of her, even though it is clearly mathematically less likely.

In an earlier study, policy experts were asked to rate the probability that the Soviet Union would invade Poland and the United States would break off diplomatic relations, all in the following year. They rated it on average as having a 4% probability of occurring. Another group of experts was asked to rate the probability simply that the United States would break off relations with the Soviet Union in the following year. They gave it an average probability of only 1%. Researchers argued that a detailed, specific scenario seemed more likely because of the availability heuristic, but each added detail would paradoxically make the scenario less and less likely. In this way it would be similar to the misleading vividness fallacy.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Conjunction_fallacy

Context

Kontekst er ofte medvirkende til tolkning av stimuli. Ofte kan imidlertid kontekst forvirre oss slik at feilaktige slutninger blir trukket. Se også "Perseptuelle sett". Manipulative mennesker kan lage kontekster som ser tilforlatelig ut men som ved nærmere undersøkelse er falske.

Cold Reading

Cold Reading brukes av profesjonelle manipulatorer for å få en person til å oppstre på en spesiell måte. Det gies et inntrykk av at manipulatoren kan se eller har kunnskap om deg som du ikke vet om. De utnytter menneskets iboende tilbøyelighet til å tro det meste av positiv karakter om seg selv, samt menneskets utilstrekkelighet når det gjelder det store ukjente. Astrologiske spådommer er et typisk eksempel på denne form for manipulasjon. Noe passer til alle, og vår egen usikkerhet gjør at vi godtar mer enn det vi egentlig har forutsetning for.

“In the course of a successful reading, the psychic may provide most of the words, but it is the client that provides most of the meaning and all of the significance.”

Ian Rowland (2000: 60)

Cold reading refers to a set of techniques used by professional manipulators to get a subject to behave in a certain way or to think that the cold reader has some sort of special ability that allows him to “mysteriously” know things about the subject. Cold reading goes beyond the usual tools of manipulation: suggestion and flattery. In cold reading, salespersons, hypnotists, advertising pros, faith healers, con men, and some therapists bank on their subject’s inclination to find more meaning in a situation than there actually is. The desire to make sense out of experience can lead us to many wonderful discoveries, but it can also lead us to many follies. The manipulator knows that his mark will be inclined to try to make sense out of whatever he is told, no matter how farfetched or improbable. He knows, too, that people are generally self-centered, that we tend to have unrealistic views of ourselves, and that we will generally accept claims about ourselves that reflect not how we are or even how we really think we are but how we wish we were or think we should be. He also knows that for every several claims he makes about you that you reject as being inaccurate, he will make one that meets with your approval; and he knows that you are likely to remember the hits he makes and forget the misses.

Thus, a good manipulator can provide a *reading* of a total stranger, which will make the stranger feel that the manipulator possesses some special power. For example, Bertram Forer has never met you, yet he offers the following cold reading of you:

Some of your aspirations tend to be pretty unrealistic. At times you are extroverted, affable, sociable, while at other times you are introverted, wary and reserved. You have found it unwise to be too frank in revealing yourself to others. You pride yourself on being an independent thinker and do not accept others' opinions without satisfactory proof. You prefer a certain amount of change and variety, and become dissatisfied when hemmed in by restrictions and limitations. At times you have serious doubts as to whether you have made the right decision or done the right thing. Disciplined and controlled on the outside, you tend to be worrisome and insecure on the inside.

Your sexual adjustment has presented some problems for you. While you have some

personality weaknesses, you are generally able to compensate for them. You have a great deal of unused capacity which you have not turned to your advantage. You have a tendency to be critical of yourself. You have a strong need for other people to like you and for them to admire you.

Here's another reading that you might find fairly accurate about you:

People close to you have been taking advantage of you. Your basic honesty has been getting in your way. Many opportunities that you have had offered to you in the past have had to be surrendered because you refuse to take advantage of others. You like to read books and articles to improve your mind. In fact, if you're not already in some sort of personal service business, you should be. You have an infinite capacity for understanding people's problems and you can sympathize with them. But you are firm when confronted with obstinacy or outright stupidity. Law enforcement would be another field you understand. Your sense of justice is quite strong.

The last one was from astrologer Sidney Omarr. He's never even met you and yet he knows so much about you (*Flim-Flam!*, 61). The first one was taken by Forer from a newsstand astrology book.

The selectivity of the human mind is always at work. We pick and choose what data we will remember and what we will give significance to. In part, we do so because of what we already believe or want to believe. In part, we do so in order to make sense out of what we are experiencing. We are not manipulated simply because we are gullible or suggestible, or just because the signs and symbols of the manipulator are vague or ambiguous. Even when the signs are clear and we are skeptical, we can still be manipulated. In fact, it may even be the case that particularly bright persons are more likely to be manipulated when the language is clear and they are thinking logically. To make the connections that the manipulator wants you to make, you must be thinking logically.

Not all cold readings are done by malicious manipulators. Some readings are done by astrologers, graphologists, tarot readers, and psychics who genuinely believe they have paranormal powers. They are as impressed by their correct predictions or "insights" as are their clients. We should remember, however, that just as scientists can be wrong in their predictions, so pseudoscientists and quacks can sometimes be right in theirs.

There seem to be three common factors in these kinds of readings. One factor involves *fishing for details*. The psychic says something at once vague and suggestive, e.g., "I'm getting a strong feeling about January here." If the subject responds, positively or negatively, the psychic's next move is to play off the response. E.g., if the subject says, "I was born in January" or my mother died in January" then the psychic says something like "Yes, I can see that," anything to reinforce the idea that the psychic was more precise than he or she really was. If the subject responds negatively, e.g., "I can't think of anything particularly special about January," the psychic might reply, "Yes, I see that you've suppressed a memory about it. You don't want to be reminded of it. Something painful in January. Yes, I feel it. It's in the lower back [fishing]...oh, now it's in the heart [fishing]...umm, there seems to be a sharp pain in the head [fishing]...or the neck [fishing]." If the subject gives no response, the psychic can

leave the area, having firmly implanted in everybody's mind that the psychic really did 'see' something but the subject's suppression of the event hinders both the psychic and the subject from realizing the specifics of it. If the subject gives a positive response to any of the fishing expeditions, the psychic follows up with more of "I see that very clearly, now. Yes, the feeling in the heart is getting stronger."

Fishing is a real art and a good mentalist carries a variety of bait in his memory. For example, professional mentalist and author of one of the best books on cold reading, Ian Rowland (2002), says that he has committed to memory such things as the most common male and female names and a list of items likely to be lying about the house such as an old calendar, a photo album, newspaper clippings, and so on. Rowland also works on certain themes that are likely to resonate with most people who consult psychics: love, money, career, health, and travel. Since cold reading can occur in many contexts, there are several tactics Rowland covers. But whether one is working with astrology, graphology, palmistry, psychometry, or Tarot cards, or whether one is channeling messages from the dead as many mediums claim to be doing, there are specific techniques one can use to impress clients with one's ability to know things that seem to require paranormal powers.

Another characteristic of these readings is that many claims are put in vague statement form ("I'm getting a warm feeling in the crotch area") or in the form of a *question* ("I sense that you have strong feelings about someone in this room. Am I right?") Most, but not all, of the specific claims are provided by the subject himself.

Some experts on cold reading emphasize paying attention to body language and such things as the dress of the client.

The reader begins with generalities which are applicable to large segments of the population. He or she pays careful attention to reactions: words, body language, skin color, breathing patterns, dilation or contraction of the pupils of the eye, and more. The subject of the reading will usually convey important information to the reader: sometimes in words, and sometimes in bodily reactions to the reading.

From observation, the reader will feed back to the subject what the latter wants to hear. That is the overwhelming guiding principle of the mystics: Tell 'em what they want to hear. That will keep them coming back for more (Steiner 1989: 21).

Also, *those occasions where the psychic has guessed wrongly about the subject are likely to be forgotten* by the subject and the audience. What will be remembered are the seeming hits, giving the overall impression of "wow, how else could she have known all this stuff unless she is psychic." This same phenomenon of suppression of contrary evidence and selective thinking is so predominant in every form of psychic demonstration that it seems to be related to the old psychological principle: a man sees what he wants to see and disregards the rest.

Cold reading and contacting the dead

Many cold readings do not involve fishing, vagueness, or wild guessing. The key to a

successful cold reading is the willingness, ability, and effort of the client to find meaning and significance in the words of the psychic, astrologer, palm reader, medium, or the like. A medium claiming to get messages from the dead might throw out a string of ambiguous images to the client. *Father figure, the month of May, the Big-H, and H with an N sound, Henna, Henry, M, maybe Michael, teaching, books, maybe something published.* This list could mean different things to different people. To some people it probably has no meaning. The client will either connect these dots or she won't. Clients of mediums who claim to get messages from the dead are very highly motivated clients. Not only do they have an implicit desire for immortality, they have an explicit desire to contact a dear loved one who has died. The odds are in favor of the medium that the client will find meaning in many different sets of ambiguous words and phrases. If she connects just a couple of them, she may be satisfied that the medium has made a connection to a dead relative. If she doesn't find any meaning or significance in the string, the medium still wins. He can try another string. He can insist that there's meaning here but the client just isn't trying hard enough to figure it out. He can suggest that some uninvited spirit guests are confusing the issue. It's a win-win situation for the medium because the burden is not on him but on the client to find the meaning and significance of the words.

Successful cold readings are sometimes a testament to the skills of the reader, but they are *always* a testament to the ability of human beings to make sense out of the most disparate of data. The skill of cold reading can be honed and turned into an art, as it is by professionals who work as mediums, palm readers, astrologers, and the like. Many of these professionals may not even realize what they are doing and attribute their high rate of client satisfaction to the truth of astrology or palmistry or to their own psychic powers. They may come to believe in the reality of the spirit world by becoming convinced that meaningful signals from beyond sometimes rise above the noise of daily life and are detected by skilled mediums. Some of these professionals know what they are doing and they deceive the public, if not themselves. Other professionals (mentalist) know what they are doing but they tell their clients or audiences after their performances that they need no paranormal or supernatural powers to accomplish their feats.

In evaluating cold reading, it is a common mistake to focus mainly on the reader rather than the sitter (the one for whom the reading is done). Gary Schwartz seems to have done this in his work that led up to the book *The Afterlife Experiments: Breakthrough Scientific Evidence of Life After Death*. He seems to think that if he can eliminate trickery, deceit, and fraud on the part of the mediums in his experiments, then he has eliminated cold or hot reading as a viable explanation for the validation by sitters of their readings. He makes this point throughout his book and emphasizes it in a paper he and others published in the *Journal of the Society for Psychical Research*:

Because the sitter-silent condition provides no verbal/semantic feedback to the mediums as well as minimal non-verbal feedback (save for possible sighs or breathing information from the sitters), the sitter-silent condition eliminates the plausibility of 'cold reading' as a probable explanation for the findings. For this reason, the paper reports the data from the sitter-silent condition. These form the most compelling evidence for anomalous information retrieval.*

The sitter-silent condition (a.k.a. the Russek Protocol) lets the medium do a reading within hearing distance of the sitter but does not permit the medium to ask any questions or the sitter to make any responses during the reading.

It is evident from Forer's work and from tests done on college students who are given personality or astrological readings that it is not necessary to interrogate the client to get him or her to find meaning and significance in complete sentences that were not generated on the basis of any personal knowledge. It also seems evident that many people should be able to find meaning and significance in various strings of initials, names, descriptions of places, and so on. And, while it is true that some mediums use trickery, such as having accomplices in the audience or having detective work done on the sitter, it is not necessary. What many saw Rosemary Althea do in a Penn & Teller *Bullshit!* Episode, for example, is not required for a successful reading. Her agent brought a couple whose child had committed suicide to a reading (guess what came through in the reading) and she chatted up a young man before the reading began who told her that he wanted to connect with his mother (guess who she connected to during the reading). In the same *Bullshit!* Episode, Mark Edward (no relation to John Edward) did a successful reading for a woman without using any hot reading tricks. But even his method of fishing around for something the sitter can connect to isn't necessary for a successful reading. The *sitter* is the key to the success of a reading by a medium and different mediums use different methods.

Successful readings that involve contact with dead loved ones are a testament to the wonderful capacity of our species to find meaning in just about any image, word, phrase, or string of such items. We can find Jesus in a burnt tortilla, Mother Teresa in a cinnamon bun, the Virgin Mary in a water stain or in the discoloration on the bark of a tree, or Vladimir Lenin in the soap scum on a shower curtain (pareidolia). We can see the devil in a puddle of water and hear him tempting us (apophenia). It is the same complex human brain that makes it possible for us to find these illusory meanings that allows us to write and appreciate multifaceted poetry and to discover real patterns in nature. This wonderful brain of ours, the product of tens of thousands of years of evolution, also makes it possible for us to deceive ourselves and others. Even more wonderful is the fact that this brain of ours can be used to try to understand the many ways we go right and wrong in our attempts to make sense out of life and death.

<http://www.skepdic.com/coldread.html>

Correspondent inference

Teorien handler om (adferds slutning) at man trekker slutsninger om bestemte personlighetstrekk som passer en bestemt adferd. Man tillegger en person trekk ut i fra en observert eller beskrevet adferd. "Fordi han viser adferd A, så antar vi han har trekkene b, c, d., fordi folk med adferd A ofte har trekkene b, c, d...." Faren er at man ut fra en antatt adferd generliserer bestemte trekk til en person som personen ikke nødvendigvis har men som man ut i fra adefrden tror vedkommende har fordi man har registrert at mennesker med lignende adferd har slike trekk. Det er viktig å skille det observerte individ fra en generalisert adferd om individer med lignende adferd.

"I tråd med denne teorien vil en observatør trekke slutsninger (inferences) om bestemte personlighetstrekk som passer eller hører sammen med (correspond to) en bestemt adferd."

Sosialpsykologi, Arild Raaheim (2002,s.137)

Eks. :1) Dersom Kari viser medfølelse ovenfor Arne som har vært igjennom en vanskelig periode, vil Arne gjerne slutte at Kari er en varm og oppriktig person.

Eks.:2) Dersom Kari later som om hun gråter når Eli observerer henne, vil Eli gjerne slutte at Kari har det vanskelig og trenger sympati og støtte.

I begge eksemplene tillegges en person trekk på bakgrunn av en observasjon av andre trekk! I eksempel 1) kan slutningen være riktig, men ikke nødvendigvis. I eks. 2) lures Eli til å føle sympati og støtte. Eli forledes til å tro at Kari har det vanskelig ut i fra en generalisert tanke om at mennesker som gråter har det vanskelig.

Psykologistudent, Rune Fardal, 2005

"Correspondence Bias: Tendency to draw inferences about a person's unique and enduring dispositions from behaviors that can be entirely explained by the situations in which they occur.^[1] When a behavior occurs in the presence of a sufficiently strong, facilitative force, an observer should not infer that the actor is predisposed to perform that behavior. Causes of Correspondence Bias: Lack of awareness, Unrealistic expectations, Inflated categorizations, Incomplete Corrections. Consequences: Self-induced constraints, Omnipresent constraints, Superfluous constraints. We may strive to see others as they really are, but all too often the charlatan wins our praise and the altruist our scorn. "

http://64.233.183.104/search?q=cache:eHsuwVwQ6HAJ:www.som.yale.edu/Faculty/keith.chen/negot.%2520papers/Student%2520Presentations/FalseCons_1.ppt+false+consensus+effect&hl=en&ct=clnk&cd=20

Deduktiv hypotese

Deduktiv begrunnelse vil si at man begrunner sin antagelse ut i fra en teori. Ovenfra og ned. Ut i fra en teori konkluderer vi hva premisser betyr for en bestemt sak. Vår konklusjon er sann om premissene er sanne. I forskning er bare deduktive resonemeter tillatt (Popper,K. 1989)

Eks:

- | | |
|-------------------|---|
| 1. premiss | hvis alle mennesker er dødelige OG |
| 2. premiss | hvis Sokrates er menneske |
| konklusjon | så må Sokrates være dødelig. |

”In deductive reasoning, we reason from the ”top down”, that is, from general principals to a conclusion about a specific case. When people reason deductively, they begin with a set of premises (propositions believed to be true) and determine what the premises imply about a spesefic situation.... Logicians regard it as the strongest and most valid form of reasoning because the conclusion cannot be false if the premises (factual statements) are true.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.291)

” An importante difference between deductive and inductive reasoning lies in the certainty of the result. Deductive conclusions are certain to be true if the premises are true, but inductive reasoning leads to likelihood rather than certainty. Even if we reason inductively in a flawless manner, the possibility og error always remains becayse some new observation may disprove ouer conclusion.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.292)

”Deduktiv metode; vitenskapelig metode som består i at man utleder slutninger av almenne regler, teorier og hypoteser.”

Psykologisk Leksikon , Egidius (2002,s.86)

”**Deduktiv logikk** er av typen ”hvis.... så”, at man fra en generell hypotese kan forutsi hva som vil skje.”

<http://biologi.uio.no/plfys/haa/littav/stat.htm#deskriptiv>

”**Deductive reasoning** is the process of reaching a conclusion that is guaranteed to follow, if the evidence provided is true and the reasoning used to reach the conclusion is correct. The conclusion also must be based only on the evidence previously provided; it cannot contain new information about the subject matter.

Deductive is a descriptor for one type of logical reasoning. In logic, there are two broad methods of reaching a conclusion. The alternative to deductive reasoning is inductive reasoning.

One difference between them is that in deductive reasoning, the evidence provided must be a set about which everything is known before the conclusion can be drawn. Since it is difficult to know everything before drawing a conclusion, deductive reasoning has limited use in the real world.”

<http://en.wikipedia.org/wiki/Deductive>

” Deductive reasoning works from the more general to the more specific. Sometimes this is informally called a ”top-down” approach. We might begin with thinking up a *theory* about our topic 134ase don134ig. We then narrow that down into more specific *hypotheses* that we can test. We narrow down even further when we collect *observations* to address the hypotheses. This ultimately leads us to be able to test the hypotheses with specific data – a *confirmation* (or not) of our original theories.”

<http://www.socialresearchmethods.net/kb/dedind.htm>

”Deductive reasoning, unlike inductive reasoning, is a valid form of proof. It is, in fact, the way in which geometric proofs are written. Deductive reasoning is the process by which a person makes conclusions based on previously known facts. An instance of deductive reasoning might go something like this: a person knows that all the men in a certain room are bakers, that all bakers get up early to bake bread in the morning, and that Jim is in that specific room. Knowing these statements to be true, a person could deductively reason that Jim gets up early in the morning. Such a method of reasoning is a step-by-step process of drawing conclusions based on previously known truths. Usually a general statement is made about an entire class of things, and then one specific example is given. If the example fits into the class of things previously mentioned, then deductive reasoning can be used..

Although deductive reasoning seems rather simple, it can go wrong in more than one way. When deductive reasoning leads to faulty conclusions, the reason is often that the premises were incorrect. The premises used in deductive reasoning are in many ways the most important part of the entire process of deductive reasoning. If they are incorrect, the foundation of the whole line of reasoning is faulty, and nothing can be reliably concluded. Even if just one conclusion is incorrect, every conclusion after that is unreliable, and may very well be incorrect, also.

Another instance in which deductive reasoning doesn’t work is when it is not executed properly. Using the example in the first paragraph, let’s add the premise that Bob is a baker. Can we deduce that Bob is in the room? We could only deduce this if we knew that everybody who was a baker was in the room. This was not one of the premises, though. When reading premises, it is very important not to assume anything more than exactly what is written. Deductive reasoning is perfectly effective when all of the premises are true, and each step in the process of deductive reasoning follows logically from the previous step.”

<http://www.sparknotes.com/math/geometry3/inductiveanddeductivereasoning/section2.rhtml>

”I følge Karl popper (1989) er bare deduktive resonementer tillatt i forskningen, og da kan ikke vitenskapens metode dreie seg om bekrefte og innsamling av data. Hypoteser kan ikke bekreftes og ingen mengde evidens kan øke deres sansynlighet, det vi kan gjøre er å avkrefte eller falsifisere. En teori som er vitenskapelig er falsifiserbar Det betyr at en vitenskapelig teori har et innhold som klart utelukker visse observasjoner eller resultater – hvis de opptrer falsifiserer de teorien. Teorier som er forenlig med alle slags observasjoner, er uvitenskapelige, sier popper, for de sier i grunnen ingenting.

Teorier kan aldri etableres som sanne eller sansynlige, samme hvor nye og hva slags evidens vi har i dres favør. Derimot kan de ugjenkallelig falsifiseres. Aksept er alltid forsøksvis, mens avisning er sikker.

Vi har en teori først, så deduserer vi observasjonsutsagn som vi deretter tester. Og det er empirien som har forrang – er teorien inkonsistent med testresultatet, må vi forkaste den.

I tillegg viser det seg at forskere ikke er ute etter å falsifisere sine egne hypoteser, men snarere etter å finne evidens som støtter dem.”

Lund,T. (2003), Innføring i forskningsmetodologi (s.27-30)

“Hypotetisk Deduktiv Metode (HDM) som algoritme.

HDM er en måte å påvise inkonsistens.

- 1) Ta utgangspunkt i et sett med konkurrerende hypoteser
- 2) Utled empiriske konsekvenser (EK) for hypotesene.
[SEP]
- 3) Samle inn data som kan avgjøre de empiriske konsekvensenes sannhetsverdi.
[SEP]
- 4) Eliminere de hypotesene som svekkes av dataene (inkonsistente).
- 5) Velg den av de gjenstående hypotesene som kommer best ut i forhold til kriteriene for hypotesevalg
[SEP]
- 6) Legg denne hypotesen til grunn for videre forskning.”
[SEP]

<http://www.stenmorten.com/Forbered/vitrasj.htm>

Depersonifisering

Det er lettere å anklage eller fremme negative assosiasjoner mot en ting uten "sjel" enn mot et menneske av kjøtt og blod. Ved å fjerne det menneskelige aspekt og trekk blir et individ eller gruppe lettere å ta avstand fra. Å stempe noen som et "monster" gjør det enklere å skyve en ut i kulden enn om han var en "3-barns far"! Gjennom umenneskeliggjøring distanserer man seg fra individet eller gruppen. Depersonifisering handler om mangel på identitet. Å forholde seg til andre som en ting, gjør det lettere å ta avstand fra dem. Depersonifisering gir redusert evne til moralsk refleksjon. Det handler om fremmedfjøring og fragmentering. Mennesket går på mange måter fra å være et subjekt til å bli et objekt, en ting.

Dekontekstualisering – Ut av sin sammenheng

Denne feilen oppstår når den sakkyndige tar deler av en tekst eller handling ut av sin sammenheng og dermed hindrer leseren i å forstå sammenhengen. Dette gjør det umulig for domstoler og andre og vite hva som ligger bak et etsagn eller en handling og er i realiteten uakseptabelt både etisk og faglig. Slike feil gjør sakkyndige rapporter verdiløse som faglige dokumenter.

”Vid dekontextualisering skalas situationsinformationen bort (eller unanhålls) och beskrivningen kan få en helt annan betydelse för läsaren. Genom att undanhålla den exakta replikväxlingen och bara säga att Kalle är aggressiv, får lesaren en helt annan och mer generell bild än om grunduppgifterna fått följe med i beskrivnngen.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.150)

”Dekontekstualisering dreier seg blant annet om å underslå opplysninger fra situasjoner i forhold til personbeskrivelser. Det er ikke saklig å beskrive en person som for eksempel aggressiv(aggressiv person) hvis tilfelle er at den samme person er registrert som aggressiv i noen tilfeller og i mange andre tilfeller ikke. Dekontekstualisering kan og forekomme når sakkyndige tar deler av en tekst eller handling ut av sin sammenheng og dermed hindrer leseren i å forstå sammenhengen. Dette gjør det umulig for domstoler og andre å vite hva som ligger bak et utsagn eller en handling. Slik dekontekstualisering er i realiteten uakseptabelt både etisk og faglig. Denne type feil gjør rapportene verdiløse som faglige dokumenter. Et utsagn er alltid situasjonsbetinget. Dersom situasjonene/konteksten skrelles vekk, kan beskrivelsen få en forvrengt mening for leseren.”

Undersøkelser av sakkyndige utredninger, psykolog tranøy (2006)

Demonisering

Demonisering handler om å tillegge noen et syn, en ramme eller adferd som assosieres med djevelskhet. Det er en måte å sette et negativt preg på en annen. Begrepet henger sammen med depersonalisering, der et menneske eller en gruppe fremstilles som følelsesløse enheter. Man søker frata individet eller gruppen et menneskelig uttrykk for å ramme dem i sine ytringer. Slik demoner ofte henspeiler på noe negativt, søkes individer eller grupper stigmatiseres for at andre skal ta avstand fra dem.
Demonisering handler om umenneskeliggjøring, noe som blir lett å ta avstand fra.

Den fundamentale attribusjonsfeil - tilskrivningsfeil

Den fundamentale attribusjonsfeilen er å tillegge årsaksammenheng til person, uten å først undersøke om årsak er å finne i omgivelser, derav også andre personer. Atribusjon handler om hva vi tillegger person eller situasjon. Denne feilen synes det ofte mot blandt psykologer, og vitner om liten objektiv evne, samt en forutintatt holdning til et problem. Den vitner om at psykologen er mer opptatt med å underbygge et forutintatt standpunkt enn å finne argumenter for og imot.

"Hva består den fundamentale attribusjonsfeil i?"^[1]

Vi har en tendens til å betrakte andre menneskers atferd som om den var bestemt av indre personlige egenskaper (disposisjonell attribusjon), og en tendens til å forklare egen atferd som bestemt av ytre situasjonsbetingede faktorer (situasjonell attribusjon). Denne tendensen til å forklare endres atferd ut fra personlighet og egen atferd ut fra situasjonelle faktorer er ofte en feilkilde (bias) både for vurderinger av andre mennesker og av oss selv. Når vi opplever eller leser om personer som begår ulovlige handlinger – for eksempel en som kjører for fort og dermed setter andres liv i fare – kan vi lett karakterisere slike mennesker som uansvarlige og umodne. Hvis vi derimot kjører for fort selv vil forklaringen kunne være at veien var så fin og at det var liten trafikk – og at vi hadde liten tid. Ross (1977) kaller dette for den fundamentale attribusjonsfeil. Han hevder at denne tendensen er en fremtredende egenskap ved våre vurderinger av sosiale begivenheter."

<http://www.trim.no/pub/art.php?id=615>

Politispesialist Ivar Fahsing utaler etter masterstudiet ved universitetet I leicester, England at " Når avhøret starter, katalogiserer mange umiddelbart den som skal avhøres på bakgrunn av egne oppfatninger og erfaringer. Dette kalles "The Fundamental Attribution Error". Vi foretar en ubevisst vurdering om personen troverdig eller ikke. Dette kan bli fatalt. Det er nødvendigvis ingen sammenheng mellom vitners generelle troverdig het og påliteligheten av deres utsagn. Avhøret kan bli preget av at vi prøver å fange opp bekreftelser på at vår forutfattede inntrykk er riktig"

Politispesialist Ivar Fashing

"Attribusjonsfeil er beslektet med dekontekstualisering. Det er en kognitiv forvrengning der situasjonsbetinget atferd generaliseres til personlige egenskaper. En slik egenskapstilskrivelse kalles innen sosialpsykologien for attribusjonsfeil(Heider 1958) der den sosiale kontekst tilden observerte personens atferd neglisjeres."

Undersøkelser av sakkyndige utredninger, psykolog tranøy (2006)

"The fundamental attribution error: We underestimate the impact of the situation and overestimate the role of the personal factors when explaining other peoples behaviour."

Psychology, Passer & Smith, (2004, s.592)

"Ross (1997) hevder at det kan være lettere å foreta personattribusjoner enn situasjonsattribusjoner, fordi personen ofte er lettere å identifisere enn den situasjonen vedkommende er i."

Psykologi, G.H.Nilsen & K.Raaheim (2004,s.543)

”Imidlertid alltid viktig at den sakkyndige i utgangspunktet ser adferden som utspilles i konflikten mellom de voksne atskilt fra omsorgs-adferden og omsorgs-kompetanse.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.57)

”Men det er også fare for overtolkning, det vil si at vi tolker foreldrenes motivasjoner og egenskaper i verste mening og lar være å innhente innformasjon om hva som ligger bak foreldrenes handlinger.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.210)

”Vi kan kritiseres for å ha tolket feil, for eksempel fordi vi har missforstått utsagn eller observasjoner, eller overfortolket dem fordi vi ikke hadde tatt tilstrekkelig hensyn til den sammenhengen vi var i.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.213)

”Satt på spissen ser vi det vi ønsker å se, og leter etter innformasjon som stemmer overens med de tankene vi har om et fenomen på forhånd. Vi avviser også motstridende informasjon. Vi har en tendens til å tilskrive årsaken til andres handlinger, personen og ikke situasjonen, mens vi lettere mener at egne handlinger er situasjonsbetinget. Vi har en tendens til å overvurdere omfanget av et problem avhengig av hvor ofte det omtales for eksempel i mediene, fordi det blir så slående. Disse eksemplene som det er lett å finne flere av uttrykker ulike former for tenkning basert på tilgjengelighet, som på ulike måter kan påvirke sakkyndige når de skal trekke slutninger om hva som kjennetegner en sak. ”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.216)

”Reagerer et barn negativt på flytting mellom foreldrene i forbindelse med samvær kan det tenke at barnet er i en lojalitetskonflikt føre til at man ikke leter etter andre, mulige årsaker. For eksempel kan det barnet reagerer på være at det går glipp av en type kontakt med venner som det gjerne vil ha eller at det er ugreit med lang reisevei. Det er altså viktig å holde muligheten åpen for at et fenomen kan ha flere årsaker, og at det ikke behøver å være den mest åpenbare eller den mest ”teoridrevne” årsaken som forklarer fenomenet best.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.221)

”In short we tend to presume that others based on way they act.

We commit the fundamental attribution erroo when we *explain other people's behaviour*. We often explain *our own* behaviour in terms of situation.”

Myers, David G., (2004,s.52)

”When we watch an other person act, that person occupies the center of ouer attention, and the situation becomes relatively invisible”

Myers, David G., (2004,s.55)

”The attribution error is, however, fundamental because it collors our expectations in basic and important ways.”

Myers, David G., (2004,s.58)

”When explaining someones behaviour, we underestimatet the impact of the situation and overestimatet the extent to which it reflects the individual's traits and attitudes.

This discounting of the situation, dubbed by Lee Ross (1977) the fundamental attribution error, appears in many experiments."

Myers, David G., (2004,s.51)

"Vid det fundamentala attributionsfelet (tilskrivningsfell) kan situationsfaktorer göras om till individegenskaper. Orsaker förläggas hos individen, inte hos omgivningen, miljöen eller systemet."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.150)

"Det som er nevnt over om kognitiv bias, omtales også som den fundamentale attribusjonsfeil. Ifølge Ross & Nisbett (1991) gjør vi ofte den feilen når vi prøver å årsaksforklare det som skjer, at vi unnlater å ta i betraktnsing hvordan situasjonen i mange tilfeller skaper personen. Når for eksempel noe uventet skjer, har vi en tendens til nærmest automatisk å søke etter en forklaring som dreier seg om forhold ved individet, og ikke ved situasjonen."

Sosialpsykologi, Arild Raaheim (2002,s.144)

"Når vi atribuerer, prøver vi altså og forklare hvordan ting skjer eller hvorfor mennesker handler som de gjør. Vi tillegger for eksempel andre mennesker spesielle motiv ut fra det vi umiddelbart opplever som at de foretar seg."

Sosialpsykologi, Arild Raaheim (2002,s.130)

"Attribusjonsfeil, Aktør-Observatøreffekten

Dette er en feil som ytrer seg gjennom uttalt tendens til å se andre personers atferd som forårsaket av indre faktorer, mens vi gjerne forklarer våre egne handlinger ut fra ytre årsaker."

Kognitiv Psykologi, Tore Helstrup, Geir Kaufmann (2000,s.385)

"Attribusjonsfei, Selvfavoriserende.

Vi er betydelig snillere mot oss selv enn mot andre når vi årsaksforklarer handlinger. Dette viser seg gjennom en utpreget tendens til å kreditere seg selv for suksess og skynde nederlag på yttre omstendigheter"

Kognitiv Psykologi, Tore Helstrup, Geir Kaufmann (2000,s.386)

"Attributional biases are cognitive biases which affect *attribution* -- the way we determine who or what was responsible for an event or action.

Such biases typically rely on *actor/observer differences*, which is the way people involved in an action and those outside of it view things differently.

Often they are caused by asymmetry in availability (frequently called "salience" in this context). The behavior of actors is easier to remember than the background settings; or, our own inner turmoil is more available to ourselves than it is to others. As a result, our judgments of attribution are often distorted along those lines.

In some experiments, for example, subjects were shown only one side of a conversation or were able to see one of the faces of the conversational participants. Whomever the subjects had a better view of were judged by them as being more important, influential, and having a greater role in the conversation.

Interestingly, there is some evidence that more intelligent and socially apt people are *more* likely to make errors in attribution.

The most well-known and representative example of an attributional bias is the fundamental attribution error.

Attributional biases include:

- * egocentric bias
- * false consensus effect
- * fundamental attribution error
- * group attribution error
- * group-serving bias
- * negativity effect
- * positivity effect
- * positive outcome bias
- * self-serving bias
- * trait ascription bias ”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Attributional_bias

” In attribution theory, the fundamental attribution error (sometimes referred to as the actor-observer bias) is the tendency for people to over-emphasize dispositional, or personality-based, explanations for behaviors observed in others while under-emphasizing the role and power of situational influences on the same behavior. In other words, people tend to have a default assumption that what a person does is based more on what "kind" of person he is, rather than the social and environmental forces at work on that person. This default assumption leads to people sometimes making erroneous explanations for behavior. This general bias to over-emphasizing dispositional explanations for behavior at the expense of situational explanations is far less likely to occur when people evaluate their own behavior.

The term was coined by Lee Ross some years after the now-classic experiment by Edward E. Jones and Victor Harris. The fundamental attribution error is a conceptual bedrock for the field of social psychology.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Fundamental_attribution_error

” The group attribution error is a group-serving, attributional bias identical to the fundamental attribution error except that it occurs between members of different groups rather than different individuals.

Group members are more likely to attribute a fellow group member's actions to their arbitrary circumstances, while attributing a non-group member's actions to something in that group's inherent disposition.

The group attribution error was first reported by Scott Allison and David Messick.”
http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Group_attribution_error

” In attribution theory, the fundamental attribution error (sometimes referred to as the actor-observer bias) is the tendency for people to over-emphasize dispositional, or personality-based, explanations for behaviors observed in others while under-emphasizing the role and power of situational influences on the same behavior. In other words, people tend to have a default assumption that what a person does is based more on what "kind" of person he is, rather than the social and environmental forces at work on that person. This default assumption leads to people sometimes making erroneous explanations for behavior. This general bias to over-emphasizing dispositional explanations for behavior at the expense of situational explanations is far less likely to occur when people evaluate their own behavior.

The term was coined by Lee Ross some years after the now-classic experiment by Edward E. Jones and Victor Harris. The fundamental attribution error is a conceptual bedrock for the field of social psychology.

Classic demonstration study: Jones and Harris (1967)

Subjects listened to pro and anti-Fidel Castro speeches. Subjects were asked to rate the pro-Castro attitudes of both. When the subjects believed that the speech makers freely chose which position to take (for or against Castro), they naturally rated the people who gave the pro-Castro speeches as having a more positive attitude toward Castro. However, when the subjects were specifically told that the speech makers gave either a pro or an anti-Castro speech solely as the result of a coin flip (random), the subjects still rated the people who gave the pro-Castro speeches as having, on average, a more positive attitude towards Castro than those giving anti-Castro speeches. Thus, even when subjects were aware that the speeches made were solely because of the flip of a coin, they still committed the fundamental attribution error when it came to judging pro or anti-Castro attitudes of the speech makers.

Everyday example

You are walking up to a cashier at the grocery store to check out when a man with two children cuts directly in front of you, arriving to pay the cashier before you. You are likely to grumble and think "What an incredible jerk!" Your default assumption is that the person is ill-mannered. You do not realize that the man did not even see you as his attention was largely focused on keeping his two children with him and moving to the cashier. Thus, your dispositional attribution for his behavior was, in this instance, incorrect. The man simply did not see you as his attention was focused on his children.

Why the fundamental attribution error occurs

One theoretical view holds that the error results largely from perspective. When we observe other people, the person is the primary reference point. When we observe ourselves, we are more aware of the forces acting upon us. So, attributions for others' behavior are more likely to focus on the person we see, not the situational forces acting upon that person that we may

not be aware of. In the parlance of psychology research, this is called salience -- more "salient" factors are more likely to be attributed as causal.

How to reduce the error's effects

A number of "debiasing" techniques have been found effective in reducing the effect of the fundamental attribution error:

- * Take heed to "consensus" information. If most people behave the same way when put in the same situation, then the situation is more likely to be the cause of the behavior.
- * Ask yourself how you would behave in the same situation.
- * Look for unseen causes. Since "salient" factors are usually overattributed, look for factors you would not normally take notice of. "

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Fundamental_attribution_error

Dogmatisme

Dogmatisme handler om å opprettholde bestemte meninger uten noe belegg for meningenes grunnlag. "Det er slik, dermes basta"! benyttes ofte av personer og organisasjoner som ikke har underlag eller grunnlag for sine meninger og blir dermed å anse som subjective syn, fremsatt og opprettholdt I frykt av å tape ansikt, støtte, prestisje og erkjennelse.

"Dogmatisme, det å fastholde bestemte meninger uten å ta hensyn til en kritisk undersøkelse av grunnlaget for disse meningene"

<http://www.caplex.no/Web/ArticleView.aspx?id=9307986>

” Dogmatisme: Fastklamring til et sæt læresætninger der enten er videnskabeligt tilbagevist eller principielt unddraget kritisk efterprøvning. Traditionelt har dogmatismen haft stærk udbredelse i teologiske og religiøse kredse, gerne som tro på bestemte teksters principielle ufejlbarlighed eller som blind underkastelse under autoriserede kirkelige opfattelser. Dogmatisme repræsenterer generelt set et værn om det en gang etablerede univers - dvs. en form for konservativisme.”

<http://www.leksikon.org/art.php?n=606>

Donasjons effekten

Dette er en effekt der noe oppfattes å ha større verdi om man eier det selv, har fått det donert til seg eller føler at dette tilhører ens egen sfære. Noe som tilhører andre betyr ikke så mye. Under denne feilen ligger også sakkyndiges manglende evne til å se at det som for dem er trivialiteter, faktisk betyr svært mye for de som blir undersøkt.

” The endowment effect is a hypothesis that people value a good (object) more once their property right to it has been established. In other words, people value something more as soon as they own it. In one experiment, people demanded a higher price for a coffee mug they had been given but put a lower price on one they did not own yet. The endowment effect was described as inconsistent with standard economic theory which asserts that a person’s willingness to pay (WTP) for a good should be equal to their willingness to accept (WTA) compensation to be deprived of the good. This hypothesis underlines consumer theory and indifference curves.

The effect is related to loss aversion and status quo bias in prospect theory. It was first theorized by Richard Thaler.

The existence of the effect has been questioned by economists. Hanemann (1991) noted that economic theory only suggests that WTP and WTA should be equal for goods which are close substitutes, so observed differences in these measures for goods such as environmental resources and personal health can be explained without reference to an endowment effect. Shrogen et al (1994) noted that the experimental technique used by Kahneman and Thaler (1990) to demonstrate the endowment effect created a situation of artificial scarcity. They performed a more robust experiment with the same goods used by Kahneman and Thaler (chocolate bars and mugs) and found no evidence of the endowment effect.

Whether or not the endowment effect is a relevant economic phenomenon is somewhat uncertain; it is possibly a reflection of conventional substitution effects.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Endowment_effect

Egosentrisk tankefeil

Egosentrisk tankefeil handler om at noen legger egen adfredstrekk til grunn for bedømningen av andre personer. Man projiserer/tillegger egne trekk til andre.

”Iblast tror bedømmere at den personen som bedøms fungerer som bedømmeren selv, dvs. egosentrisk tankefeil. Et vanlig eksempel er når noen tror at en annan person har samme hensikt i en fråga innan den andre yttrat seg.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.151)

Ekspertvurderinger

Når det gjelder sakkyndige og andre eksperter som benyttes i barnefaglige sammenhenger er det et krav at de har kunnskap nødvendig for den enkelte sak de skal vurdere. Det er også et klart krav at de skal gjøre vurderinger på en måte som er befestet i vitenskapelige teorier og metodikk.

“Expertbedömningar

Experter bör göra bättre bedömningar än lekmän och gör nog det I många fall. Men det finns även många problem kring expertis. En är frågan vem som egentligen är expert och på vilka grunder. Ibland hamnar frågor hos fel expert eller utanför en anlitad experts kompetensområde och ibland kan en lekman per egna erfarenheter känna till något bättre än en I frågan enbart skrivbords- eller laboratorielärd person. Det kan inträffa att en experts kunskaper och erfarenheter inte är tillämpliga på ett aktuellt fall. En lång och kanske smal utbildning och erfarenhet kan skapa en viss smalsynhet och förbiseende av andra relevanta faktorer. Frånvaro av feedback (återkoppling) vid bedömningar föreligger inom vissa områden och då kan det vara svårt att lära upp sig till expert – man får inte veta om bedömningar var riktiga eller felaktiga. Utbildning kan ibland även skapa en benägenhet att överproblematisera, dvs. Att förstora problem eller se problem där det bara finns normal variation.

En expert kan även tro att det som inte står I läroböckerna inte existerar, trots att det gör det. Även experter är felbara, dvs. Kan vara felinformerade, kan tänka fel och förbise faktorer och vara fixerade vid

tidigare erfarenheter som inte passar I en ny situation. Ibland kan förfaranden med t.ex. "second opinion" eller

en tillkallad motståndare eller ännu fler andra experters bedömningar användas för kritisk prövning av expertbedömningar. Det är dock möjligt att två eller flera experter begår samma fel. Frågan "Hur vet du detta?"

är ofta befogad att ställa även till experter. Krav på redovisning av saklig grund föreligger även för dem.

Det finns anledning iakta kritisk vaksamhet även vid anlitande av experter I utredningssammanhang."

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

”Having a strong opinion is not equivalent to being biased – as long as the opinion is warranted by the evidence”

McNally (2003:3) i ”Rememebering Trauma”

”Den sakkyndiges vurderinger må være faglig holdbare”

Nou 2006:9 Kvalitetsikring av sakkyndige rapporter i barnevernsaker,kap.6.6.2

Eksperimentell – Ikke eksperimentell

Ikke eksperimentell faglig aktivitet (forskning, observasjoner, beskrivelser ol.) forteller oss hva vi ser, men beskriver ingen årsak-effekt relasjon. Ikke-eksperimentelle metoder består i hovedtrekk av beskrivende forskning, corelasjonsforskning og kvalitativ forskning.

Beskrivende forskning beskriver karakteristikker ved et eksisterende fenomen (Salkind, 2006:11). Det kan gi oss et bilde av det fenomenet vi ønsker å vurdere.

Korrelasjons forskning gir oss en forståelse av hvordan forholdet mellom to eller flere ting er relatert til hverandre. Det betyr at vi med kunnskap om den ene kan si noe om den andre. Ser vi på forholdet mellom temperatur og vann vet vi at når temperaturen går under null, så fryser vann til is. Det er en relasjon mellom vann og temperatur. Det er den numriske korrelasjonskoefisienten som sier noe om styrkeforholdet mellom to eller flere variabler. Et meget viktig poeng ved korrelasjonsforskning er at det sier noe om forholdet mellom to eller flere variabler, men ikke sier noe om at den ene er årsak til den andre!

Eks: Det er en veletablert sannhet at når kriminaliteten øker, så øker salget av iskrem! Ingen vil påstå at den ene fører til den andre. I stedet er det en tredje variabel, nemlig temperatur om sommeren som påvirker begge(Salkind, 2006:12). Årsaksammenheng har intet med at to fenomen er relatert!

Kvalitativ forskning gir oss resulater av ikke-numerisk karakter. Kvalitativ forskning er mer interessert i innholdet av en samtale, enn antall ganger en spesiell kommentar blir gitt! Der eksperimentell forskning er kategorisk, er kvalitativ ikke-eksperimentell forskning dimensjonell!

Eksperimentell faglig aktivitet gjør at vi gjennom ulike metoder kan finne årsak-effekt. Eksperimentell forskning kan si noe om årsaken til at to variabler eller fenomener har en årsak-virkning effekt. Det er to hovedtyper av eksperimentell forskning.

Sann Eksperimentell forskning er det når forskeren har kontroll på alle faktorer som kan være ansvarlig for enhver effekt unntatt den av mest interesse i eksperimentet. Forskeren har kontroll over hvem som befinner seg i hvilken gruppe.

Kvazi eksperimentell forskning har vi når deltagerne allerede er fordelt på bakgrunn av en forutbestemt karakteristikk eller kvalitet (kjønn, alder, sosial tilhørighet ol.) Gruppeinndelingen har skjedd før eksperimentet tar til. Forskeren har derforingen kontroll over hvem som befinner seg i de ulike grupper. For å oppnå høyest grad av kontroll må en sann eksperimentell modell følges.

Sakkyndige observasjoner er av ikke-eksperimentell karakter, de kan ikke gi noen svar på årsak-virkning. De kan ikke gi noe vitenskapelig basert svar på årsak til sine observasjoner, de kan bare beskrive hva de ser. Derfor blir det et alvorlig problem i de tilfeller der de gir seg ut på å beskrive årsak til det de ser, (mors problemer skyldes fars adferd) og ut i fra en slik ikke-vitenskabelig-årsaks”forklaring” begynne å ”anbefale” hva som er til barnets beste!

Emosjonell mishandling

Emosjonell mishandling handler om mobing, verbal aggressjon og fiendtlighet

“Emosjonell mishandling i sped- og småbarnsalderen er den vanligste årsaken til desorganisert tilknytning, der barna mangler en handlingsstrategi i tilknytningsrelevante situasjoner og viser frykt for dem de er tilknyttet. Denne form for mishandling er kjennetegnet ved at

- omsorgspersonen stadig gjør affektive feil (f.eks. gir motstridende signaler),
- ofte virker desorientert (f.eks. er forvirret eller skremt av barnet),
- har mye negativt invaderende atferd (f.eks. latterliggjør barnet),
- viser stor rolleforvirring (f.eks. forventer at barnet skal være den som beroliger) og
- skaper mye avstand mellom seg selv og barnet (f.eks. holder barnet vekk med stive armer).

Emosjonell mishandling kan ha like skadelige følgetilstander som fysisk mishandling.”

[Professor Lars Smith, Morgenbladet](#)

Erfaring- Ekspertise

Det finnes ingen forskning som sier at erfaring i seg selv hever kompetansen til fagperosner. Kun når en vurdering eller prestasjon etterfølges av en umiddelbar tilbakemelding får det noen konsekvens for erfaringen. Man blir ikke bedre i golf av å slå hundre slag når man ikke ser hvor ballen lander! Det samme gjelder for sakkyndige. Og i sakkyndige saker er det meget skjeldent at de sakkyndige etter noen år går inn og ser hvordan det gikk med de barna de sendte til den ene forelderen fremfor den andre! Med andre ord, de kan påstå seg lang erfaring, men allikevel ha svært dårlig kompetanse.

En ubevist form for læring er klassisk betinging. Dette er en form for læring der en ubetinget stimulus parres med en betiget stimulus. En ubetinget stimulus er en refleksartet respons uten forutgående læring. Når hunder får mat starter automatisk spyttproduksjon (ubetinget stimulus-mat, ubetinget respons-spytt). Dette kan parres med lyden av hundepasseren slik at hunden starter spyttproduksjon når den hører hundepasseren kommer (betinget stimulus-lyd, betiget respons-spytt).

Det interesante her er at hvis det går for lang tid mellom betiget stimulus (lyd av dyrepasser) til mat blir gitt (ubetinget stimulus) så skjer det ingen læring. Lyden av dyrepasseren en time før maten kommer oppfattes ikke i relasjon til at mat kommer. Dersom ikke betiget stimulus umiddelbart etterfølges av ubetinget stimulus skjer det ingen læring eller kobling mellom disse stimuli! Dette kan i prinsippet overføres til læring rundt sakkyndig arbeid. Dersom den sakkyndige ikke får en feedback på hvordan det gikk med de råd han/hun gav, så lærer den sakkyndige heller ikke om rådene var riktige eller ikke!

Likeledes er det med operant betinging, en annen form for læring. Det er en type læring, der adferden influeres av den konsekvens som følger av adferden. Dersom en sakkyndig ikke får noen tilbakemelding eller respons på en sakkyndig rapport vil den sakkyndiges adferd ikke bli influert av rapportens konsekvenser! Dersom resultatet av en rapport forårsaker alvorlig skade for barna og den sakkyndige ikke opplever noen konsekvenser av dette, kan vedkommende fortsette å skrive skadelige rapporter fordi det ikke får noen konsekvens! Dette er Thorndikes effektlov i praksis. En respons etterfulgt av en tilfredstilende konsekvens har større sjanse til å bli gjentatt enn en respons som etterfølges av en negativ konsekvens. En sakkyndig som ikke får noen evaluering av sine rapporter, hvilket de sjeldent gjør, lærer heller ingenting om konsekvensen av rapporten. Med andre ord, de får betydelig erfaring med å skrive rapporter, men får liten eller ingen kompetanseheving av antallet rapporter. Erfaring har således lite med kompetanse og dermed ekspertise å gjøre!

”Der er liten, ingen, eller til og med en negativ effekt av erfaring (Dawes 1994). Et slikt funn kan virke kontraintuitivt, men er egentlig ikke overraskende. Erfaring resulterer i bedre ferdigheter bare når en prestasjon eller vurdering følges nokså umiddelbart av feedback, var vurderingen korrekt, eller var den gal?

En enkel analogi belyser dette: Du kan trenere i årevis på golfslag, men vil aldri bli bedre om du ikke får vite hvor ballen havnet. Det typiske i mange profesjonelle sammenhenger et nettopp mangel på umiddelbar korreksjon av egne vurderinger. Illusjonen om sammenhengen mellom erfaring og kompetanse er en av de farligste feltene fagfolk kan falle i.

Eknian og O'Sullivan's resultater er bekreftet av et tjuetalls senere undersøkelser med varierte forsøksopplegg med ulik grad av realisme, og hvor deltakerne inkluderer politifolk og andre aktorer i rettsvesenet.

Evnen til å skille løgnaktige forklaringer fra sannferdige på grunnlag av hvordan løgnerne fremtrer, ligger meget nær tilfeldighetsnivå. De viser alle at vi i alminnelighet ikke er i stand til å benytte vitners atferd som indikator på løgn og sannferdighet.”

Magnussen (2004), s.192 i Boken Vitnepsykologi

Error Flummicus

Denne feilen består i at det ikke foreligger bevis eller dokumentasjon for de fremsatte påstander.

”Dette tankefelet består i at relevant underlag i stort sett savnes”

Edvardsson(2003), s.53, Kritisk utredningsmetodikk

Error principalis

Denne feilen oppstår når det ikke foreligger premisser som støtter konklusjonene eller det er direkte feil i de premisser man legger til grunn for konklusjoner. Eks. Er en far som under 3, over tid, ulike samtaler med den sakkyndige oppgir 3 ulike lønnsforhold, hvorpå den sakkyndige konkluderer med at far sine lønnsforhold synes svært uklare, uten å vurdere (premissene) for om lønsforhold kan ha forandret seg mellom de tre samtaler. Premissen som ble lagt til grunn var at far var uetterrettelig med sine lønnsforhold, mens den riktige premiss var at fas lønnsforhold forandret seg i de måneder det gikk mellom de 3 samtaler.

"Et viktig problem er at det ofte finns saksfeil i premissene sk. Error principalis. Dette problem må møtes med kritisk ifrågesettende, kildekritikk, kontroller og tilreiktig presisjon."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.155)

Evidens

Evidens bygger mye på det engelske uttrykket for bevis, noe innlysende og opplagt, ubestridelig, og går i vitenskapelig sammenhng i retning av at noe er bevist som sant. Når et uttrykk er evident har det bestått en kritisk etterprøving og regnes som sant og ekte. Dersom ikke premissene i er rapport er evidente, kan heller ikke rapporten (som bygger på premissene) være evident og må forkastes. Evidens er en forutsetning for faglig forsvarlige rapporter.

Evidens (av lat. *Ex*, ut av, og *videre*, se), innlysende klarhet, uomtvistelighet. — *evident*, innlysende, åpenbar.

Caplex leksikon 2005

"Begrep innen filosofien som man bruker når man søker etter absolutt sikre grunnlag for kunnskap."

Psykologisk Leksikon , Egidius (2002,s.132)

"Uppgifter måste ha klarat kritisk prövning och källkritik innan de kan betecknas som evidens"

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.54)

"När en utredare inte redovisar evidens skall bedömningarne förkastas."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.56)

”Vid utredningsarbete skall även *motevidens* sökas och beaktas.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.54)

”Dolda evidens kan inte aksepteras.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.58)

”Evidensbaseret medicin (EBM) er navnet på en forholdsvis ny lægelig filosofi (religion), hvis essens er, at lægen i sit kliniske virke skal efterstræbe at udgå fra den bedste tilgængelige dokumentation.

Begreberne *evidens* og *evidensbaseret* bør kun bruges i de tilfælde, hvor man baserer sig på en systematisk litteraturgennemgang gennemført af trænede og kommersielt uafhængige personer.”

Ugeskrift for Læger 2002/164.

Etterprøvbarhet

”Dokumentene som ligger til grunn for attest, erklæring o.l. skal være tilgjengelige for mottaker av attesten eller erklæringen. Dette kan skje enten ved at de vedlegges attesten eller erklæringen, eller ved at utstederen opplyser hvordan mottakeren kan få tilgang til dem.

Attest, erklæring o.l. skal redegjøre for premisser og konklusjon på en etterprøvbar måte. Det skal tydelig fremgå hvilke opplysninger i attesten, erklæringen o.l. som beror på helsepersonellets egen undersøkelse av pasienten og hvilke opplysninger som kommer fra den undersøkte eller tredjemann, eller om opplysningene stammer fra pasientjournaler eller lignende.”

Graverutvalget, (2006),s.48

Etikk

Etikk, eller morallære, er den gren av filosofien som undersøker hva som er rett og hva som er galt, og som setter normer og prinsipper for riktig handling. Dersom man sier at noe er «uetisk» eller «umoralsk», mener man at det er i strid med visse moralnormer. Dersom man f.eks. mener at det er umoralsk å stjele, betyr dette at man slutter opp om den moralnorm som sier at man ikke bør stjele. Etikk handler om hvilken moral vi ønsker å følge. At sakkyndige rapporter er etiske og at psykologen følger etiske retningslinjer er av høyeste betydning for om rapporten kan sies å holde faglig forsvarlig standard, bygget på vitenskapelig aksepterte grunnlag. En sakkyndig rapport som bygger sine påstander/konklusjoner på uetiske premisser, som løgn og

bevist partiskhet ved valg av slutningsgrunnlag innfrir heller ikke de etiske krav som ligger forankret i lover og regler som psykologer er underlagt.

”Fra begynnelsen av 1990-tallet har det vært organisert et eget forum for sakkyndige psykologer innenfor Norsk Psykologforening, som både arbeider for å strukturere rammene rundt det sakkyndige arbeidet og for å heve kompetansen på de sakkyndige.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.13)

”For det første må det faglige arbeidet være godt nok og de vurderingene som gjøres må ha en logisk og forståelig sammenheng med det grunnarbeidet som er gjort. For det andre må det arbeidet være gjennomført på en etisk forsvarlig måte, uten unødvendig tidsbruk og uten å krenke eller belaste noen av partene unødig.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.37)

”Både av etiske og profesjonelle årsaker bør man som sakkyndig sikre at partenes syn kommer frem, og at inntrykkene og vurderingene av barn, foreldre og eventuelle andre aktører presenteres på en så nyansert og respektfull måte som mulig.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.44)

”At sakkyndige er selvkritiske i forkant, har imidlertid også en etisk dimensjon, det er snakk om å legge fram både argumenter og tvil slik at ”tilhørerskaren” på sin side får bedre grunnlag for sine overveielser, og at saken derigjennom kan få en mer rettferdig behandling.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.50)

”Sakkyndiges legitimitet er knyttet til deres profesjonelle kunnskap, og ekspertise.....”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.54)

”Arbeidet må bidra til størst mulig respekt for de beslutninger som fates, samtidig som det forutsettes at arbeidet skjer på en faglig forsvarlig måte.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.242)

”Å arbeide for høy faglig og etisk standard innen psykologisk virksomhet.”

Lover for Norsk Psykologforening.

Prinsippene er utformet i den hensikt at de skal tjene som støtte for nordiske psykologer ved stillingstagen til etiske spørsmål – beskytte klienter mot uhensiktsmessig og/eller skadelig intervensjon.

ETISKE PRINSIPPER FOR NORDISKE PSYKOLOGER

- Psykologer arbeidet ut fra kunnskap basert på forskning og underbygget erfaring.
- Psykologers arbeidsoppgaver innebærer ofte mulighet for dyptgående påvirkning av andre mennesker. Slike yrkesbetingelser stiller store krav til psykologers etiske bevissthet og er grunnen til at psykologer har valgt å utforme fagetiske prinsipper.
- Psykologen viser respekt og arbeider for å fremme utviklingen av hvert menneskes rettigheter, verdighet og integritet.

- Psykologen viser respekt for individets grunnleggende rettigheter, verdighet og integritet, og tilstreber å unngå at hans/hennes kunnskap anvendes på en måte som krenker, utnytter eller undertrykker individer.
- Psykologen er oppmerksom på og respekterer den kunnskap, innsikt, erfaring og ekspertise som klienter, relevante tredje parter og allmennheten har og respekterer kolleger og andre yrkesgruppers særlige kompetanse, forpliktelser og ansvar.
- Psykologen er oppmerksom på individuelle, rollemessige og kulturelle ulikheter basert på funksjonsnivå, kjønn, seksuell orientering, etnisk og nasjonal opprinnelse og tilhørighet, alder, religion, språk og sosioøkonomisk status, og på de begrensningene som ligger i egne kulturelle, klassemessige og kjønnsmessige forutsetninger.
- Psykologen bestreber seg på å utvikle og opprettholde høy faglig kompetanse i sitt arbeide. Psykologen tilstreber bevissthet om sine faglige og menneskelige sterke og svake sider, slik at han/hun realistisk kan vurdere med hvilken kompetanse han/hun kan påta seg oppgaver. Psykologen påtar seg kun de oppgaver, tilbyr kun de tjenester og bruker kun de metoder han/hun er kvalifisert til gjennom utdannelse, trening og erfaring.
- En forutsetning for en høy faglig kompetanse er at psykologen er oppmerksom på de fagetiske prinsippene, og integrerer etiske vurderinger i sin profesjonelle praksis.
- Psykologen er oppmerksom på de begrensningene som ligger i metoder og framgangsmåter og de begrensningene som ut fra dette må legges på de konklusjonene som kan trekkes.

Psykologen viser spesiell varsomhet når han/hun anvender metoder, hjelpebidrifter og teknikker som ennå befinner seg på utprøvningsstadiet og som ikke tilfredsstiller vanlige metodekrav, eller som psykologen ennå ikke behersker fullt ut.
- Psykologen er oppmerksom på det profesjonelle og vitenskapelige ansvaret han/hun har overfor sine klienter og overfor den organisasjon og det samfunn som han/hun lever og arbeider i.

Psykologen unngår å gjøre skade og er ansvarlig for sine handlinger. Han/hun forsikrer seg så langt det er mulig om at hans/hennes tjenester ikke misbrukes.
- Psykologen tar selvstendig ansvar for kvaliteten og konsekvensene av sitt arbeid, men er samtidig klar over at han/hun av andre oppleves som representant for sin yrkesgruppe.
- Psykologen søker å fremme integritet innen forskning, undervisning og anvendt psykologi. Dette innebærer at psykologen opptrer ærlig, upartisk og respektfull overfor relevante involverte parter. Han/hun forsøker å synliggjøre og klargjøre sin egen rolle i de ulike sammenhengene der han/hun arbeider.
- Når psykologen uttaler seg i egenskap av psykolog, tilstrebes saklighet og nøaktivitet. Psykologen informerer om psykologisk yrkesutøvelse på en slik måte at misoppfatningen eller skade for fag eller yrke unngås.
- Psykologen tilstreber bevissthet om sine egne behov, holdninger og vurderinger og om sin rolle i relasjonen. Han/hun misbruker ikke sin makt og stilling gjennom å utnytte klientens avhengighet og tillit.
- Psykologens ansvar må ses i sammenheng med den profesjonelle relasjonens karakter og oppdragets art
- Ulikhet i kunnskap og makt vil alltid påvirke psykologens profesjonelle relasjon til klienter og kolleger. Jo større ulikheten er, jo større er psykologens ansvar.

ETISKE PRINSIPPER FOR NORDISKE PSYKOLOGER

Følgende trinn er viktige i en etisk beslutningsprosess:

- Identifisering av etisk relevante temaer og problemstillinger
- Utvikling av alternative fremgangsmåter
- Vurdering av kortsiktige og langsiktige fordeler og ulemper ved hver av fremgangsmåtene i forhold alle som er involvert eller kan bli berørt
- Valg av fremgangsmåte etter grundig vurdering ut fra verdier, prinsipper og retningslinjer
- Handling, med forpliktelse til å ta ansvar for konsekvensene av handlingen
- Evaluering av resultatet av fremgangsmåten
- **Psykologen retter opp eventuelle negative konsekvenser, eller gjenopptar beslutningsprosessen hvis det viser seg at det etiske spørsmålet ikke er løst.**

ETISKE PRINSIPPER FOR NORDISKE PSYKOLOGER

“Psychologists avoid doing harm and are responsible for their own actions, and assure themselves, as far as possible, that their services are not misused.

Psychologists strive to ensure and maintain high standards of competence in their work. They recognise the boundaries of their particular competencies and the limitations of their expertise.

Psychologists seek to promote integrity in the science, teaching and practice of psychology. In these activities psychologists are honest, fair and respectful of others. They, attempt to clarify for relevant parties the roles they are performing and to function appropriately in accordance with those roles.

The larger the inequality in the professional relationship and the greater the dependency of clients, the heavier is the responsibility of the professional psychologist.

Avoidance of practices which based on result of unfair bias and may lead to unjust discrimination.

Rights of clients to have access to records and reports about themselves, and to get necessary assistance and consultation, thus providing adequate and comprehensive information and serving their best interests.

Avoidance of the misuse of psychological Knowledge or practice, and the minimisation of harm which is foreseeable and unavoidable.

Recognition that ethical dilemmas occur and responsibility is placed upon the psychologist to clarify such dilemmas and consult colleagues and/or the national Association, and based on relevant others of the demands of the Ethical Code.

Accuracy in representing information, and responsibility to acknowledge and not to suppress alternative hypotheses, evidence or explanations.”

The European Federation of Psychologists Associations EFPA, Meta-Code

”Vel så viktig som hvilken profesjonstype som skal benyttes er det imidlertid at de som oppnevnes ikke bare har et godt faglig og etisk nivå, men også erfaring og klokskap.”

Nou 1998:17,s.51, Barnefordelingsaker

”Det er ikke noe poeng at sakkyndiges arbeid ikke skal utsettes for kritikk, deri at det bringes inn for fagetisk vurdering. I noen grad må det sees som en positiv kvalitetsikring av arbeid som sakkyndig at det kan stilles åpent for fagkritisk vurdering, og hvor den sakkyndiges svar på kritikken utdypes spørsmålene og vurderingene som er gjort.”

Nou 1995:23,s.41, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Dessverre kan flere foreldre fortelle om utsagn fra barnevernskuratorer som de oppfatter som trusler og/eller grov sjikane. Når slikt skjer har barnevernet åpenbart et personalproblem. Dessverre synes dette å være vanlig.”

Håndbok for klientutvalg og barnevernofre, Åge Simonsen (2003)

”En etikk er et sett av normer og prinsipper til veiledning for menneskers handlinger. En handling har imidlertid alltid et *formål*, folk handler for å oppnå noe de betrakter som et gode, en verdi. Dersom man skal formulere en etisk teori, må man derfor først være klar over hva formålet er, dvs. Hvilket formål den etiske teorien skal fremme. Dette er et meget viktig spørsmål, siden man får helt forskjellige etiske teorier alt etter hvilket formål man tar som utgangspunkt.”

Vegard Martinsen 2000

”Etiske kriterier

At unnlate å klargjøre menneskers resurser er dypt uetisk og utredningspapirer med negativt menneskesyn bør generelt forkastes.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.194)

” *Etiske prinsipper for nordiske psykologer*”) for medlemmenes yrkesutøvelse.

Psykologforeningen har ikke vedtatt regler som spesifikt gjelder utstedelse av ulike attestar/erklæringer eller regulerer rollen som sakkyndig/utarbeidelse av sakkyndige erklæringer. De etiske retningslinjene vil være førende ved utstedelse av ulike attestar/erklæringer og for hvordan medlemmene skal opptre som sakkyndig, herunder ved utarbeidelse av sakkyndige erklæringer. I forordet til retningslinjene er det blant annet uttalt: ”De fagetiske prinsippene regulerer psykologers faglige virksomhet, som er definert som

enhver situasjon der psykologen utøver yrkesmessig virksomhet i relasjon til individ, gruppe eller organisasjon. De fagetiske prinsippene etterleves også i yrkesmessige situasjoner hvis innhold ikke umiddelbart kan karakteriseres som psykologisk faglig virksomhet, men som utøves av psykologer og bigger på ferdigheter oppnådd gjennom psykologutdannelsen.”

Graverutvalget, (2006), s.125-126

Etnosentrisme

”Etnosentrisme” vil da si at en vurderer andre kulturer ut fra de normer og verdier som gjelder i eget samfunn, uten å reflektere over gyldigheten av disse normene og verdiene i forhold til andre samfunnsformer. Likeledes kan vi si at vi har med en form for subjektiv etnosentrisme å gjøre når sakkyndige vurderer sitt perspektiv som det rette og måler andres perspektiver på livet opp mot sitt eget, der de mener normen er deres eget perspektiv.

” **Etnosentrisme** betyr å bruke en felles målestokk for å vurdere alle samfunn. Dette kan være levealder, BNP, demokrati osv. Man vurderer andre samfunn ut i fra sitt eget. *De andre* vil fremstå som mindreverdige. En innvending mot dette synet vil være at ethvert samfunn har sitt eget syn på hva som er bra/dårlig osv.

(Gresk/ latin: Sentrert om sitt eget folk.) Man vurdere andre fremmede skikker og verdier på bakgrunn av egen kultur. Det er en naturlig holdning hos alle mennesker og folkegrupper. Vi har alle et utgangspunkt hvor vi bedømmer andre ut i fra egen virkelighetsoppfatning, egne normer og verdier. For å forstå andre kulturer bruker vi vår egen, det i seg selv gjør at det ofte blir mistro og usikkerhet. Etnosentrisme er det motsatte av kulturrelativismus.”

<http://no.wikipedia.org/wiki/Etnosentrisme>

Exposure effekt- gjenkjennelses effekt

Dette er en effekt som slår ut ved at det man tidligere har opplevd eller vært i forbindelse med betraktes på en mer positiv måte enn det som er ukjent. Effekten av at det man opplever er ”kjent” på en eller annen måte gjør at man vurderer det mer positivt og troverdig. En sakkyndige som har vært utsatt for overgrep selv, vil i sin vurdering av en omsorgsperson som tilkjennegir at vedkommende har vært utsatt for

overgrep, føle en større forståelse enn om dette ikke hadde vært en felles negativ opplevlse.

” The mere exposure effect is a psychological artifact well known to advertisers: people express undue liking for things merely because they are familiar with them. This effect has been nicknamed the ”familiarity breeds liking” effect.

Simply exposing experimental subjects to a picture or a piece of music briefly led those subjects to later rate it more positively than other, similar stimuli which they had merely not been shown earlier. In another experiment, students were shown a Chinese ideogram on a tachistoscope faster than could be perceived consciously. Later, students rated these ideograms as better than those to which they had not been exposed. Interestingly, when asked, the students were able to cite specific and detailed reasons why they preferred the ideograms that they did (which must have been at least partially rationalization). This effect was first studied by Robert Zajonc”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Mere_exposure_effect

Fakta

Fakta er premisser det ikke hefter usikkerhet ved. Det er opplysninger og beskrivelser som er stadfestet som riktige. Fakta kommer direkte, gjennom sansene, til den som observerer nøyaktig. Fakta kommer før, og er uavhengige av teori. Fakta utgjør et fast og pålitelig grunnlag for vitenskapelig kunnskap. Teorier bygger på fakta.

”Fakta er et absolutt begrep.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.55)

Fallacia libidinis

Denne feilslurningen bygger på at en sakkyndig utreder via dårlig underbygde og direkte gale resonementer kommer til de slutninger man vil underbygge. Det handler om å ta snarveier for å underbygge en forutinntatt holdning/mening. Man når den ønskede konklusjon ved bruk av subjektive, feilaktige slutninger og metoder. Dette er ikke metodisk eller etisk holdbart. Rapporter med bruk av slike metoder er både usaklige og selvfølgelig uvitenskapelige. De må ut fra et faglig syn forkastes .

”Utrederne begår gang på gang tankefelet fallacia libidinis (felslut av begjærelse) – slutsatserna er gitt.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.141)

”Felslut av begjærelse (fallacia libidinis), innebærer at utredaren via ot tilreklig underbyggnad och felaktiga resonemang, språkliga glidninger og assosiasjoner, når frem til den ønskede slutsatsen.”

<http://www.dynam-it.com/forpsyk/pdf/retor.pdf>

Falsifikasjon

Karl Popper er mest kjent for sin falsifikasjonisme. Kjernen i falsifikasjonismen er at det er umulig å verifisere (bekrefte) en hypotese helt og holdent; men at det er desto viktigere å forsøke å falsifisere (avkrefte) den. Vitenskapen får ingen fremgang dersom ulike teorier blir etablert uten å bli testet, men gjennom en prosess der nyere og bedre teorier erstatter de gamle. For å kunne finne frem til de nyere og bedre teoriene må man gå gjennom en prosess der man kommer frem med nye hypoteser til de som viste seg å være feilaktig. Popper mener at alle former for vitenskapelig vurdering må ta utgangspunkt i falsifikasjon. En teori er bedre begrundet dersom den har motstått falsifikasjon, altså kritisk prøving. Vitenskapen trenger teorier som er dristige og etterprøvbare. De må ha en høy grad av falsifiserbarhet og uttale seg klart om ulike fenomener. Dette slik at de faktisk kan motbevises, men samtidig motstå alle forsøk på falsifikasjon. Dersom den sakkyndige rapport eller de premisser og hypoteser den bygger på ikke er falsifisert, er rapporten lite verdt, rent faglig. Sannsynligheten er da stor for at det finnes andre begrundelser for en konklusjon, eller at konklusjonene ikke holder faglige mål.

”Falsifikasjonsprinsippet er viktig i vitenskapen. Prinsippet tilsier at evidens som støtter en hypotese, er mindre informativ enn evidens som falsifiserer en hypotese. Hvorfor? Jo fordi bekreftende evidens er forenlig med et stort antall hypoteser eller teorier, mens falsifiserende evidens vil utelukke i allfall noen hypoteser.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.64)

”Det är nödvändigt att söka falsifisera hypotesen vid arbete med att se om den håller.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.42)

”En anklagelse som utredaren inte försökt aktivt falsifiera kan inte godtaes.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.210)

”Judd, Smith and Kidder (1991) emphasize the importance of negative case analysis. A negative case is an observation that does not fit the explanatory structure devised by the researcher. When a researcher finds a negative case, he or she revises the hypothesis and again examines all the data to make sure that they are consistent with the new hypothesis.”

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby 2003,s.104)

”Principle of Falsification:

Being unrestricted, scientific theories cannot be verified by any possible accumulation of observational evidence. The formation of hypothesis is a creative process of the imagination and is not a passive reaction to observed regularities. A scientific test consists in a persevering search for negative, falsifying instances. If a hypothesis survives continuing and serious attempts to falsify it, then it has ``proved its mettle'' and can be provisionally accepted, but it can never be established conclusively. Later corroboration generates a series of hypothesis into a scientific theory.

Thus, the core element of a scientific hypothesis is that it must be capable of being proven false. For example, the hypothesis that ``atoms move because they are pushed by small, invisible, immaterial demons'' is pseudo-science since the existence of the demons cannot be proven false (i.e. cannot be tested at all). ”

Encyclopedia Britannica 2004

”Critical Thinking:

- what claims are being made
- what evidence is being presented to support this claim.
- What is the quality of the evidence? Are there any other plausible explanations for the conclusions being drawn.
- What additional evidence would be needed to reach clearer conclusions?”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.58)

”Hvis vi konkluderer noe om ”alle” på basis av et utvalg observasjoner, vil bare en observasjon som ikke stemmer med slutningen, falsifisere konklusjonen”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (1998,s.57)

”Avsaknad av elementär kritisk medvetenhet leder till att teorier och hypoteser blir farliga maktmedel”

Rettvisan och Psykologin, Lenart Hane(1993,s.33)

Falsk konsensus effekt

Dette er en feil der personer overvurderer til hvilken grad andre er enig med, tenker og reagerer som dem selv. De tar sin egen mening til å være mer ansett enn den er. Mangel på motargumenter liger bak en slik feil. Dette er en typisk self serving bias som også kan føre til at vi anser adferd som ikke overensstemmer med vår egen som å være avvikende, ekstreme eller unormale.

”The false consensus effect refers to the tendency for people to overestimate the degree to which others agree with them. People readily guess their own opinions, beliefs and predilections as being more prevalent in the general public than they really are. The bias is commonly present in a group setting where one thinks the collective opinion of their own group matches that of the larger population. Since the members of a group reach a consensus and rarely encounter those who dispute it, they tend to believe that everybody thinks the same way.

There is no single cause for this cognitive bias; the availability heuristic and self-serving bias have been suggested as at least partial underlying factors.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/False_consensus_effect

” In psychology, the **false consensus effect** is a cognitive bias whereby a person tends to overestimate the degree of agreement that others have with them.

There is a tendency for people to assume that their own opinions, beliefs, preferences, values and habits are 'normal' and that others also think the same way that they do.[1] This cognitive bias tends to lead to the perception of a consensus that does not exist, a 'false consensus'.

The false consensus effect is caused by a tendency for people to project their way of thinking onto other people. The fallacy involves a group or individual assuming that their own opinions, beliefs and predilections are more prevalent amongst the public than they really are”

http://en.wikipedia.org/wiki/False_consensus_effect

Falsk unikhets effekt

Tendensen til å undervurdere hvor vanlig ens evner og adferd er. Man antar ens evner og adferd er mer unik enn de egentlig er. Et typisk trekk ved narsissistisk problematikk.

Falske negative/positive

Falske negative er når man antar en som faktisk snakker sant, ikke gjør det. Man mistror de utsagn man hører og tror vedkommende snakker usant, mens vedkommende faktisk snakker sant.

**falske positive oppstår når utsagn fra en som ikke snakker sant tillegges sannhetsverdi.
Man antar løgnen er sann.**

"There are two ways for psychologists to make a mistake when seeking to distinguish between genuine and faked responses. They may conclude that at truthful person was faking and reject that persons data (called false negative). Or they may decide that a person who was faking was actually telling the truth (called false positive)"

Larsen & al. (1020:106) Personality psychology

Feil-informasjons effekten

Denne effekten tar for seg hvordan mennesker kan gi avvikende besvarelser når den informasjonen de mottar er ulik, men om samme emne. Man synes å tillegge ulike forståelser etter hvor kraftig uttrykt det er som man hører om. Det kan være samme situasjon, gjengitt på ulik måte, som da gir ulikt svar. Den sakkyndige som ikke er observant på slike mekanismer kan komme til å gi en vurdering som ikke har hold i den aktuelle virkeligheten, men som bygger på elementer den sakkyndige drar inn fra lignende hendelser eller opplevelser. Elementer som i den konkrete sak overhodet ikke behøver være relevante. Enkeltpåstander og inntrykk som kan minne om overgrep behøver ikke være det, men blir det fordi den sakkyndige gjennom priming trekker inn andre og lignende informasjon for å forstå og "konkludere" i en sak. Dersom enkeltpåstander viser seg å være løgner og den sakkyndige utfyller disse løgnene i sitt forsøk på å forstå og danne seg et bilde av en hendelse, går det galt.

"Det en "husker" viser seg bla. annet være påvirket av ting som skjedde etter hendelsen, ofte kalt *feilinformasjons-effekten*."

Svardal, F. & al. (2006) Innføring i psykologi, Kommentarhefte, s.101

" The misinformation effect is a memory bias that occurs when misinformation affects people's reports of their own memory.

In one oft-cited study led by Elizabeth Loftus, people watched footage of a car accident. Later some were asked to estimate the speed at which the car was going when it *hit* the other car. Others were asked how fast they thought the car was going when it *smashed into* the other. Those who were asked the question with the *smashed* wording were much more likely to "remember" seeing broken glass in a later question (in reality, no glass had been broken in the accident). They also remembered the car as driving much faster.

Another type of misformation that appears to affect memory can come in the form of false presuppositions, such as "Did the car stop at the stop sign?" when in fact it was a yield sign.

The effect serves as an illustration of the assertion that many psychologists make about memory, that it is "constructed" on the fly rather than "played back" like a video tape, and it can apparently be influenced by suggestive wording.

In a more recent study, researchers led by Henry Roediger used this effect in conjunction with the method of the Asch conformity experiments: two participants were asked to recall information about a scene, one of whom was a confederate who gave intentionally inaccurate information. In this case, the "real" subject were likely to remember seeing things that the confederate had also reported (but which did not occur). "

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Misinformation_effect

Feilkilder

Det er viktig å være observant på mulige feilkilder i de observasjoner man gjør eller det materiale man undersøker. Feilkilder kan forandre resultatet av en undersøkelse fullstendig. Påvises det feilkilder, vil en rapporters troværdighet svekkes.

Fiendtlig media effekt

Denne effekten kommer fra at grupper eller enkeltindivider føler at media underslår deres sak, i favør for makthavere.

"The hostile media effect, sometimes called the hostile media phenomenon, refers to the finding that ideological partisans consistently tend to think that media coverage is biased against their particular side of the issue.

This tendency has been verified in a number of experiments.

In one study by Robert Vallone, Lee Ross and Mark Lepper, pro-Palestinian students and pro-Israeli students at Stanford University were shown the same news filmstrips pertaining to the then-recent Sabra and Shatila massacre of Arab refugees in Beirut during the Lebanese Civil War. On a number of objective measures, both sides found that these identical news clips were slanted in favor of the other side. Pro-Israeli students reported seeing more anti-Israel references and fewer favorable references to Israel in the news report and pro-Palestinian students reported seeing more anti-Palestinian references, and so on. Both sides said a neutral observer would have a more negative view of their side from viewing the clips, and that the media would have excused the other side where it blamed their side.

It is important not that the two sides disagreed on subjective generalizations about the media coverage as a whole, such as what might be expressed as "I thought that the news has been

generally biased against this side of the issue.” Instead, controlling for the same news clips, subjects differed along partisan lines on simple, objective criteria such as the number of references to a given subject. As such, the hostile media effect is not just a difference of *opinion* but a difference of *perception*.

This effect is interesting to psychologists because it appears to be a reversal of the otherwise pervasive effects of confirmation bias: in this area, people seem to pay more attention to information that *contradicts* rather than what supports their pre-existing views. More recently, theorists have begun using the term disconfirmation bias to explain this kind of effect.

Studies have found hostile media effects related to other political conflicts, including strife in Bosnia and in U.S. presidential elections.”

http://en.wikipedia.org/wiki/Hostile_media_effect

” This thesis investigated a new area in communication research—the hostile media effect (HME). HME is the tendency by partisans to perceive hostile bias in news coverage that appears evenhanded and objective to a neutral audience. This thesis argues that media consumers perceive hostile media bias with varied intensity in response to a neutral media report concerning an issue about which they have formed an opinion that is different from other opinions introduced in this report. Media consumers perceive a stronger media bias when the media focus on group conflicts that evoke the consumers’ group identity and prompt them to react as group members rather than as individuals. Support for the conclusions of this thesis was strengthened by the findings from social psychology research in group behavior.”

http://advanced.jhu.edu/communication/doty_thesis_Spring_2005.pdf#search=%22The%20hostile%20media%20effect%22

” The hostile media effect refers to the judgement people make that a report of an event is biased toward an opposing point of view *if the report is issued by the mass media*. If the same report is believed to be from a different origin, say it's believed to be a student report, it is judged to be neutral or slightly favoring one's own point of view.”

<http://christdot.org/modules.php?name=News&file=article&sid=8014>

Flytte poenget

Dette er en form for avsporing eller unnlatelse av å besvare det som er poenget i en beskrivelse eller diskusjon. I en diskusjon rundt tema A kan man oppleve at svaret handler om B, som er helt irelevant for A.

Eks:

Per: ”Alle skip ankom uten at noen ble skadet om bord”

Ole: ”Hvilke skip ankom sitt bestemmelsessted?”

Poenget er ikke hvor skipene ankom, men at ingen ble skadet.

Formål

Det er beskrevet i ulik litteratur at formålet med sakkyndige er å tilføre retten empirisk velbegrunnet (faglig) kunnskap som retten ikke besitter i spesielle saker. Da blir det avgjørende at den sakkyndige faktisk har kunnskap de påberoper seg og ikke bare selv søker å bevise det de selv tror er det beste for barn. Hva de sakkyndigesubjektivt mener er det ingen som er interesert i!

”Formålet med sakkyndige vurderinger er å oppdage virkeligheten, ikke å søke etter bestemte bevis.”

Reigstad (1994a)

”The only reason for the law to pay attention to the psychology is the expectation that it may improve the accuracy and effectiveness of the legal system”

Underweger & Wakefield (1992)

For og imot analyse

For og imot analyse er meget viktig for en sakkyndige rapport. Det handler om å vurdere argumenter som taler for og argumenter som taler imot. Dersom den ene eller den andre typen argumenter er utelatt eller mangler, slik at det f.eks. er et stort flertall av argumenter mot, er det all grunn til å undersøke hvorfor det er en slik slagside I argumenttilgangen. Svært ofte finner vi at den sakkyndige beivist utelater argumenter I den ene eller andre retningen. Ofte leverer sakkyndige for barnevernet rene bestillingsverk, da er argumenter som taler mot barnevernets påstander I klart mindretall. Like viktig er det å vurdere om det/de argumenter som benyttes har relevans for saken.

”För- eller emot-analys

När det gäller att diskutera eller avgöra teser (inklusive hypoteser, men även teser av t.ex. filosofisk, etisk, ideologisk etc karaktär) kan för- eller emot-analys vara ett kraftfullt verktyg. I vissa fall kan man nöja sig med en för- och emot-uppställning, där argumenten för respektive emot bara redovisas utan att kritiskt granskas och utan att vägas samman till någon slutsats eller bedömning kring tesen. En utredare har dock ofta anledning att gå vidare med en kritisk granskning argument för argument. Varje anfört argument (det gäller att inte förbise viktiga argument) granskas då med avseende på främst relevans, precisering, hållbarhet/underbyggnad i sak, motsägelser mellan argument, ”tyngd” m.m. Argument som

inte håller elimineras och motsägelser klaras ut.

Eventuellt görs för- eller emot-analyser av andra ordningen för enskilda argument i uppställningen. En kritisk vägning görs av för- respektive emot-argumenten mot varandra och denna resulterar i en bedömning eller slutsats som kan vara nyanserad eller även resultera i att tesen inte går att avgöra och att informationen är otillräcklig så långt. I andra fall behövs ingen för- eller emot-analys. Det kan finnas t.ex. ett eller ett par kriterier som avgör frågan. Exempelvis bindande teknisk bevisning vid brott eller haverier.”

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Forvaltningskikk

Det følger av alt arbeide som gjøre for og av domstolene at den som gjør slikt arbeid, holder seg innenfor god forvaltningskikk. Det betyr at man følger etiske og juridiske lover. Skrevne som uskrevne. Sakkyndige skal følge god forvaltningskikk.

I den skriftlige formidlingen av den sakkyndiges arbeid er det viktig å følge god forvaltningskikk. De som leser erklæringen skal kunne følge med i hva den sakkyndige har gjort, og det skal være mulig å forstå sammenhengen mellom den inf'ormasjon som er hentet inn og de vurderinger som er gjort. Det samme gjelder de teoretiske avveiningene den sakkyndige gjør. Partenes syn må komme fyllestgjørende frem.”

Veiledning for sakkyndige i saker etter barneloven og barnevernloven (1998,s.24)

” Det følger likevel av god forvaltningskikk at oppdraget bør utformes og henvendelsen skje skriftlig og inngå i sakens dokumenter. Det samme er tilfellet med de dokumenter som utarbeides av fagpersonen som ledd i utføring av arbeidet. Justisdepartementets lovavdeling har likevel lagt til grunn at det ikke er i strid med kravet til forsvarlig saksbehandling at en saksbeandler mer uformelt tar kontakt med fagfolk utenfor forvaltningsorganet for å få bekreftet eller sjekket opplysninger eller antagelser som saksbeandleren har gjort seg. Dersom man ved slik kontakt får nye opplysninger eller argumenter av betydning for saken, må disse imidlertid nedtegnes særskilt eller fremgå av avgjørelsen.”

Graverutvalget, (2006),s.23

Forventningseffekt

Forventningseffekt (Rosenthal-effelen) henger sammen med en forutintatt holdning til en problemstilling. Tydelige tegn på forventningseffekt er at motargumenter uteblir.

Også fravær av reell diskusjon er et trekk som går igjen der forventningseffekten er til stede. Bevist eller ubevist uteslutes alt som taler imot forventningen. Slike rapporter er ikke vitenskapelige holdbare. De er verken valide eller reliable. De er ikke reliable fordi det syn som legges til grunn er basert på en subjektiv vurdering som vil variere fra sakkyndig til sakkyndige. De er heller ikke valide, da den sakkyndiges preferanser siler det som sanses og gjennom persepsjon blir observasjonen tillagt en fordreid tolkning, gitt ut i fra et forutinntatt skjema for en situasjon eller person.

Eks: En far tar ut skilsisse og gifter seg med en kvinne fra Thailand. Generelt blandt en del i samfunnet er det en forutinntatt holdning om at en slik mann pr. definisjon (kognitivt sjema) er en drittsekke som utnytter fattige kvinner. En psykolog med et slikt skjema, vil dermed ved en observasjon av denne faren få sine vurderinger farget av et slikt skjema som sier at slike menn er "sånn og slik"! Det gir en forventningseffekt! Om denne faren var slik vet man bare ved å gå spesifikt inn og gjøre en nøyne undersøkelse av den spesifikke faren. Er han ikke slik som det forutinntatte skjemaet tilsier, så er den sakkyndiges kognitive skjema for slike menn galt i den spesifikke situasjon. I praksis dømmes denne faren for noe den sakkyndige "tror" han er, men som ikke er observert. En slik observasjon og bedømmelse er selvfølgelig ikke verken reliabel, eller valid og dermed vitenskapelig uholdbar. Andre sakkyndige uten et slikt forutintatt skjema vil kunne komme til et annet resultat (reliabilitet) og den observasjon denne nye sakkyndige gjør vil kunne beskrive virkeligheten slik den faktisk er (valid).

Et annet typisk eksempel i barnefordelingsaker er at den ene påstår den andre er psykopat. Når den sakkyndige så snakker med den andre vil dennes adferd kunne vurderes ut fra en antagelse om at denne er psykopat. Det skal ikke mye til før en slik vurdering går galt. Den andre blir ikke vurdert ut fra et nøytralt utgangspunkt, men ut i fra et forventning den andre forelder har lagt til grunn.

"Rosenthal og Rubin (1978) gjennomgikk 375 undersøkelser om forventningseffekt, og konklusjonen syntes nokså klar: Vitenskapsfolk har forventninger til undersøkelser, og disse forventningene kan påvirke resultatene av disse undersøkelsene. Rosenthal (1979) viste foreksempel at når forskere gjør feil i analyser av data (forskere gjør feil, ja!), så vil slike feil tendere til å gå i retning av å støtte forskningshypotesen."

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.176)

"Fixering vid en övertygelse leder till ensidig bekräftelsesökande och blindhet för andra möjligheter."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.148)

"Demand characteristics are cues that participants pick up about the hypothesis of a study or about how they are supposed to behave."

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.50)

"Expectancies can threaten the construct validity of the experiment. Features of the experimenter considered to be irrelevant to the experimental manipulation (expectancies, enthusiasm, suggestions for improvement) may vary systematically with the conditions. Expectancies alone or in combination with the manipulation may be responsible for the pattern of results!"

Kazdin, A. (2003,s.87) Research design i clinical psychology

”Den beste måten å eliminere forventningseffekt under observasjon av omsorgsevne er at hver av partene oppnevner hver sin psykolog som så skriver rapport uavhengig av hverandre.”

Rune Fardal Psykologstudent 2005

” The expectancy effect (or *experimenter effect*) is a common problem in scientific experiments, a researcher or subject *expects* a given result, and tends to find it in the data. The effect is so powerful that the expensive and complex double blind methodology is needed to combat it.

The problem remains, and is often a cause of "odd" results in many fringe experiments, notably in paranormal investigation. A good example was the horse Clever Hans, who seemed to be doing mathematics, but in reality took unconscious clues from his trainer. In another example, children were given rats, and told that some rats were bred for intelligence, some for dullness. In reality, the rats were chosen at random. But the "smart" rats seemed to learn mazes faster.

Another example of the theory can be demonstrated in the more recent activity of music backtracking. Some people expect to hear hidden messages when reversing songs, and therefore hear the messages. To others these may sound nothing more than random sounds.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Expectancy_effect

” En omfatende sosialpsykologisk forskning om **effekter av forventninger (iblandt kalt Rosenthal-effekten)** sedan 1960 tallet av Rosenthal m.fl. har klart visat att sådanne får effekter via ett 30-talls kanaler som tonefall, tystnad, blick, gester etc (tex Harris & Rosenthal 1985), Rosenthal 1963, Rosenthal & Rosnow 1969, Rosenthal & Rubin 1978). Forventninger behöver inte alls være uttalade för att få gennomslag.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.92)

”*A patient by any other name... : Clinician group difference in labeling bias*

Assessed the effect of labels on clinicians' judgments in a 2 * 2 design. Clinicians (N = 40) representing behavioral and analytic schools of thought viewed a single videotaped interview between a man who had recently applied for a new job and one of the authors. One-half of each group was told that the interviewee was a "job applicant," while the remaining 1/2 was told that he was a "patient." At the end of the videotape, all clinicians were asked to complete a questionnaire evaluating the interviewee. The interviewee was described as fairly well adjusted by the behavioral therapists regardless of the label supplied. This was not the case, however, for the more traditional therapists. When the interviewee was labeled "patient," he was described as significantly more disturbed than he was when he was labeled "job applicant."

Ellen J. Langer and Robert P. Abelson (1974)

Funksjonsbundethet

Dette begrepet omhandler en ensidighet og manglende evne og vilje til å være åpen for andre forståelser og løsninger av det man persiperer. Av ulike grunner nekter man å innse at en handling eller hendelse kan ha ulikt opphav eller årsak alt etter den spesielle situasjonen og setting den skjer i. Man låser seg altså til å tolke ting ut i fra sin egen subjektive preferanse.

"Duncker (1935) identifiserte den hindring for problemløsning som kalles funksjonbundethet og som innebærer at man er så fanget av å se en gjenstand utelukkende i en bestemt funksjon at man ikke innser at gjenstanden også er mulig å anvende på andre måter."

Kognitiv Psykologi, Lundh & al. (1992,s.30-31)

Gaslighting

Er en form for mental overgrep der innformasjon blir forvridd, for å favorisere overgriper, eller falsk innformasjon presenteres i den hensikt å få ofrene til å tvile på sin egen hukommelse, persepsjon og tilregnelighet. Det kan være alt fra benektelser av tildigere overgrep har skjedd, til konstruksjon av bizarre hendelser av overgriper i den hensikt å forvirre offeret. Begrepet kommer fra filmen "Gas Light", der ektemannen prøvde overbevise sin kone om at hun burde vært i et mentalsykehus.

<http://en.wikipedia.org/wiki/Gaslighting>

The Gaslight Effect happens over time - gradually - and, often, by the time you are deep into the Gaslight Tango (the dance you do with your gaslighting partner, where you allow him to define your reality) you are not the same strong - or not so strong - self you used to be.

The first stage is disbelief: when the first sign of gaslighting occurs.

The next stage is defense: where you are defending yourself against the gaslighter's manipulation.

The next stage is depression: By the time you get to this stage you are experiencing a noticeable lack of joy - and, you hardly recognize yourself anymore.

<https://www.psychologytoday.com/blog/power-in-relationships/200905/are-you-being-gaslighted>

En gaslighter, som trenger å ha rett for å bevare sin egen oppfatning av seg selv og sin følelse av å ha makt i verden.

Gaslighting er det systematiske forsøk fra én person til å erodere en annen virkelighet, ved å fortelle dem at det de opplever ikke er slik.

<http://www.empowher.com/mental-health/content/gaslighting-psychological-manipulation-extreme>

Generaliseringer

Ved generalisering settes det likhetstegn mellom individ og gruppe, det være seg adferdsmessig, kognitivt, biologisk, psykisk eller ut i fra andre relevante kriterier. For at generalisering skal være gyldig, må det underbygges på en vitenskapelig holdbar måte, der det klart fremgår at det aktuelle tema ved de mange, kan tilpasses individet og/eller omvendt. Det vesentlige blir å sannsynliggjøre at dette individet er eller har det tema man søker vist. Likeledes kan eksperimenter av individ, først generaliseres til de mange om det faktisk er slik at ikke bare ett individ har en evne, men at forsøk viser at mange har en slik evne. I en barnefordelingsak kan ikke en sakkyndige utenvidere trekke generelle sluttninger om et individ på bakgrunn av generell kunnskap. Generell kunnskap kan si noe om gjennomsnittet av de som har slike trekk, men det kan alltid være noen som ikke har slike trekk, bland annet den han i den aktuelle saken vurderer. At flere menn enn kvinner påståes å være voldelige, betyr ikke at en bestemt mann er voldelig. Likeledes er det om en kvinne er patologisk løgnaktig, så er det ikke dermed sagt at alle kvinner er patologiske løgnere.

Å generalisere er livsfarlig i hendene på kunnskapsløse fagfolk.

”De fleste psykolog-rapporter og barneverns-rapporter er fulle av teoretiske betraktninger om gruppedadferd o.l. som uten videre begrunnelse antas å gjelde også for den konkrete klienten. Det kan man på vitenskapelig grunnlag ikke gjøre, ikke engang ut fra vanlige Popperianske vitenskapsprinsipper. Det er ikke slik at den svanen man betrakter her nødvendigvis er hvit, kun fordi de fleste svaner som psykologen har observert er hvite – den kan godt være svart.

En rapport angående en mor man mener har depresjons-problem, kan f.eks fremheve at depressive mødre vil ha en tendens til å ”betro” seg til barnet, slik at disse barna blir ”mødre” for mødrerne, og barnet således blir påført psykiske lidelser senere i livet. Skal dette ha noe for seg må man i det minste på et eller annet vis sannsynliggjøre at også denne aktuelle moren vil vise en slik adferd. Det er på ingen måte innlysende før man har testet eller undersøkt den enkelte.

Vitenskapelig sett er det også slik at gruppedata kan anvendes for å skape *hypoteser* om individer, men ikke for *bedømming* av individer.

Man bør derfor sjekke alle slike teoretiske vurderinger i rapporten nøyne, og kreve disse strøket dersom det ikke er sannsynliggjort at de adferdstrekkene som fremheves også gjelder klienten. Noe annet er **utterrettelig**.“

Håndbok for klientutvalg og barnevernofre, Åge Simonsen (2003)

”Generaliseringssfell innehåller att i sak oberättigat generalisera utifrån enstaka uppgifter och inte sällan genom kognitiva förvrängningar och osakliga tolkningar (tolkningsfell) av utgångsdata.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.146)

”Har man bygget på det som kan kalles kliniske generaliseringer, eller oppsummerte erfaringer fra lignende saker, bør man også kunne si noe om likheter og forskjeller mellom den aktuelle saken og de man sammenligner med.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.56)

”Overgeneraliseringer : Å ta enkelthendelser og tilfeldigheter som uttrykk for generelle holdbare lovemessigheter. Slike kognitive fordeininger resulterer i at personen selektivt retter oppmerksomheten mot feilaktige sammenhenger som gir gale konsekvenser”

Wormnes, B. & al. (2005) Motivasjon og mestring, s.203

Gruppepolarisering

Dette er en sosial tilpasning som skjer når en gruppe diskuterer en sak. I slike tilfeller blir ofte utfallet en at gruppens gjennomsnittsmening blir mer ekstrem.

” In groups, people tend to be more extreme in their decisions.

Imagine you are arguing your point with someone else: to make the point and separate what you have to say from other people, you may exaggerate your position somewhat. The problem then is that having taken a position you feel obliged to support it, even if you think it actually is a bit extreme.

People who tend to take risky decisions will make riskier decisions in a group as the risk is shared (risky shift). People who are more conservative will tend to make very conservative decisions as they take on the persona of the group and try to protect them from the effects of any risky decisions.”

http://changingminds.org/explanations/theories/group_polarization.htm

”Explanation of Theory: Group Polarization - is the tendency to make a decision that is more extreme, either riskier or more caution, after discussion has occurred than the initial preferences of group members.”

<http://www.uky.edu/~drlane/capstone/group/gpolar.htm>

” In a striking empirical regularity, deliberation tends to move groups, and the individuals who compose them, toward a more extreme point in the direction indicated by their own pre-deliberation judgments. For example, people who are opposed to the minimum wage are likely, after talking to each other, to be still more opposed; people who tend to support gun control are likely, after discussion, to support gun control with considerable enthusiasm; people who believe that global warming is a serious problem are likely, after discussion, to insist on severe measures to prevent global warming; jurors

who support a high punitive damage award are likely, after talking, to support an award higher than the median of their predeliberation judgments. This general phenomenon -- group polarization -- has many implications for economic, political, and legal institutions. It helps to explain extremism, "radicalization," cultural shifts, and the behavior of political parties and religious organizations; it is closely connected to current concerns about the consequences of the Internet, talk radio, and highly specialized television stations; it also helps account for feuds, ethnic antagonism, and tribalism. Group polarization bears on the conduct of government institutions, including juries, legislatures, courts, and regulatory commissions. There are interesting relationships between group polarization and social cascades, both informational and reputational. Normative implications are discussed, with special attention to political and legal institutions."

Cass R. Sunstein, www.la.utexas.edu/conf2000/papers/LawofGroupPolarization.pdf

” Group Polarization: When people are placed into a group and these people have to deal with some situation, the group as a whole typically has some overriding attitude toward the situation. Over time and with group discussion, the group's attitude toward that situation may change. When it changes in such a way that the group attitude is enhanced and strengthened, then group polarization has occurred. For example, let's say a group of Republicans gather to discuss welfare reform and some new policy proposed by a democratic politician. The welfare policy calls for more money to be taken from private sector businesses and given to welfare centers. In the beginning of the discussion, the group as a whole may be somewhat against the welfare reform policy (thus having an initial group attitude). After discussing the policy, the group indicates that they are now more against the policy than ever. What has happened is that the initial attitude has been bolstered and the group is more polarized against the policy.”

<http://www.alleydog.com/glossary/definition.cfm?term=Group%20Polarization>

Gruppetenkning

Gruppetenkning er en adferd som oppstår i organisasjoner og grupper. Det kan synes å være en gruppebasert forsvarsmekanisme både for å beskytte gruppen men også for å holde de enkelte individene i gruppen innenfor "folden". Gruppetenkningens mest karakteristiske trekk er den manglende evnen til fornyelse, til å ta opp i seg forandringer som skjer utenfor gruppen. Barnevernet er en "gruppe" der dette begrepet synes ha stor gyldighet. Individer fra en slik gruppe vil ute på egenhånd operere ut i fra gruppens fastlåste mønster og tenkebaner, og vil ha store vansker med å lytte og være objektiv. Både som følge av den innnavel som skjer, men også som følge av de konsekvenser det får for slike individer om de prøver å bryte med gruppens "låste" virkelighetsbilde.

”I noen tilfeller kan gruppetenkning føre til at gruppen kan ta beslutninger med katastrofale følger. Sosialpsykologen, Irving L. Janis viser hvordan gruppetenkning karakteriseres av 8 forskjellige symptomer som faller i 3 grupper:

A) Overvurdering av gruppen – dens makt og moral.

1. en illusorisk opplevelse av usårbarhet som skaper en ekstrem optimisme og en villighet til å utsette seg (gruppen) for ekstrem risiko.
2. en ukritisk tro på gruppens moral, noe som fører til at medlemmene ignorerer de etiske eller moralske konsekvenser av sine valg

B. Mental innsnevring (closed-mindedness)

3. en kollektiv rasjonalisering som tjener til å avvise advarsler av ulike slag som kunne fått gruppemedlemmene til å gjennomtenke sine synspunkter på nytt.
4. stereotype oppfatninger av andre ledere som altfor svake, dumme eller negative til at de ”står til troende”,

C. Press i retning av enighet eller konsensus.

5. en type selvsensur hos gruppemedlemmene som bidrar til å redusere tvil og motargumenter
6. en felles forestilling om samhold og enighet.
7. direkte press rettet mot enkeltmedlemmer som uttrykker uenighet i forhold til gruppens stereotypier, delte forestillinger og fantasier eller konkrete valg og handlinger.
8. framveksten av selvoppnevnte ”tankevoktere” – medlemmer som verner gruppen mot uønsket innformasjon.

Resultater av gruppetenkning beskrives slik:

- 1) mangelfull utredning av alternativer.
- 2) Mangelfull utredning av mål.
- 3) Mangelfull utredning av risiko forbundet med de handlingstrategier som velges.
- 4) Intet forsøk på å gjennomgå et forkastet alternativ på nytt.
- 5) Lite aktiv søking etter innformasjon.
- 6) Slagside mot å vurdere tilgjengelig innformasjon ut fra allerede etablerte oppfatninger.
- 7) Mangel på beredskapsplaner.

Samholdet i gruppen er sterkt, lederen er sterk, i slike grupper utvikler gruppetenkning seg.”

Raaheim, Arild (2002,s.54-55)

”Når bestrebelsen på å oppnå enighet blir så dominerende i en gruppe, at den blir tilbøyelig til å overse realistiske vurderinger av alternative framgangsmåter.

SYMPTOMER PÅ GRUPPETENKNING (Janis 1972)

Usårlig følelse i gruppa gir risikovilje og overoptimisme

Rasjonaliseringer (bortforklaringer) – negative tilbakemeldinger ignoreres

Gruppens moral er hevet over tvil – etiske konsekvenser ses bort fra

Stereotype oppfatninger av motstanderne

Press mot avvikende meninger

Selvsensur – holder munn og undertrykker tvil

Enighet – illusjon om enstemmighet

Meningsvoktere beskytter leder og medlemmer mot kritisk informasjon

HVORDAN UNNGÅ GRUPPETENKNING (Janis 1972)

Ledere bør oppfordre til innvendinger og uttrykk for tvil

Nøkkelpersoner kan holde tilbake sine preferanser, i hvert fall til andre har fått uttrykke sin mening om saken

Opprettelse av konkurrerende grupper

Åpne for andre synspunkter utenfor gruppen

Trekke inn eksperter

Skifte på å spille ”djævelens advokat”

Dele seg i to eller flere grupper ved drøfting av løsningsforslag

Åpne opp for ny sjanse til å komme med innvendinger etter at beslutninger er tatt .”

Trine Lydersen Høgskolen i Hedmark

”Gruppetenkning.

Dette er et fenomen som kan oppstå i tette sosiale nettverk og grupper som står ovenfor en ytre trussel. I fortolkningen av denne trussen ser man seg blind på eget perspektiv og egen forståelse på en slik måte at motforestillinger ikke aksepteres, og informasjon som går mot gruppens syn, blir fullstendig ignorert. Under slike betingelser vil gruppen stå i fare for å ta åpenbart irasjonelle beslutninger.”

Livet som Deltidsforeldre, Frode Thuen, (2004,2.79)

Habilitet

Habilitet er et ufraviklig krav til de som utarbeider sakkyndige rapporter.

“Foreligger det for øvrig forhold som kan ha betydning for vurdering av utstederenes habilitet, skal dette fremgå. Selv om en vurdering i ettertid kommer til at utstederen ikke var inhabil, vil brudd på plikten til å opplyse om slike forhold være et selvstendig regelbrudd.”

Graverutvalget, (2006),s.48

“Ved utstedelse av sakkyndigerklæring skal utstederen opplyse hvem som har gitt oppdraget. Det skal videre opplyses om utstederen i løpet av de siste to år har hatt oppdrag for samme oppdragsgiver, for mottakeren av erklæringen eller for andre som kan ha interesser i utfallet av den saken som skal avgjøres på grunnlag av den. Denne kan være viktig for bedømmelsen

av habiliteten, og også mer allment for bedømmelse av forholdet mellom den sakkynlige og andre som kan ha interesse i behandlingen av en sak."

Graverutvalget, (2006), s.48

Halo effekt

Dette er en effekt der den evaluerte som følge av ett trekk blir vurdert likt vedr. andre trekk, selv om andre trekk ikke er vurdert. Man generaliserer det ene trekket til å gjelde hele personligheten. En som gifter seg med en kvinne fra asia, er pr definisjon en lavpannet drittsekk fordi et slikt bilde er tegnet av en del slike menn i media. Han er samtidig en sosial taper for det er også et bilde media har skapt rundt menn som gifter seg med en kvinne fra asia. Vi ser hvordan et trekk man finner ved en person eller i en gruppe, blir generalisert til alle i gruppen. Halo effekten handler om forutinntatthet og om liten evne til å vurdere flere sider ved en person.

Halo effekten er også å anta at noe/moen er av en bestemt forfatning, fordi en/flere er slik. Man tillegger flere en holdning/atributt man ser e har.

"The halo effect occurs when a person's positive or negative traits seem to "spill over" from one area of their personality to another in others' perceptions of them.

When soldiers were asked to rate their commanding officers in an early psychology experiment conducted by Edward L. Thorndike, he found high cross-correlation between all positive and all negative traits. People seem to rarely think of each other in mixed terms; instead we seem to see them as universally roughly good or roughly bad across all categories of measurement. Solomon Asch also performed research in this area.

A common example of the halo effect is when a person is assumed to be smart or nerdy because they are wearing spectacles."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Halo_effect

" Ein besonderes Merkmal (oder eine besondere Fähigkeit) überstrahlt alle anderen. Z.B. die Kleidung, das selbstsichere Auftreten oder die Wortgewandtheit "blenden" den Beurteiler, so dass er zu einer differenzierten Beurteilung einzelner Leistungsaspekte nicht in der Lage ist.

Im Rahmen der Personalbeurteilung kann dieses auch eine Einzelleistung sein, die derartig herausragte, dass sie den Beurteiler bei der Einschätzung der Gesamtleistung "blendet". Besonders Einzelleistungen, die sich innerhalb der Organisation weit herumgesprochen haben oder gar "durch die Presse gingen", überstrahlen die Gesamtleistung.

- * "Der Mann, der den 10-Millionenauftrag heranholt"
 - * "Der Mann, der das Computersystem abschoß - totaler Crash!"
 - * "Die Kommissarin, die den Gewaltmörder überführte!"
- <http://www.personalbeurteilung.de/wirtschaft/halo.htm>

"The extension of an overall impression of a person (or one particular outstanding trait) to influence the total judgment of that person. The effect is to evaluate an individual high on many traits because of a belief that the individual is high on one trait. Similar to this is the 'devil effect', whereby a person evaluates another as low on many traits because of a belief that the individual is low on one trait which is assumed to be critical."

E L Thorndike, "A Constant Error on Psychological Rating", *Journal of Applied Psychology*, vol. IV (1920), 25-29

Hecklers Veto

Hecklers veto er når en taler, får beskjed av en autoritet/myndighet om å avslutte sin verbale formidling fordi det fører til sosial uro.

A Hecklers veto occurs when an *acting party*'s right to freedom of speech is curtailed or restricted by the government in order to prevent a *reacting party*'s behavior. The common example is that of demonstrators (reacting party) causing a speech (given by the acting party) to be terminated in order to preserve the peace.

https://en.wikipedia.org/wiki/Heckler's_veto

Heuristikker

Heuristikker er generelle problemløsende startegier som vi benytter til visse klasser av situasjoner. Heuristikker benyttes ikke bare som problemløsende strategier, men også innen et vidt spekter av vurderinger og beslutninger. Det være vurderinger av andre mennrsker til vurderinger av vår egen helse, til beslutninger om hva vi skal kjøpe eller hvem vi skal tro på! Det er 3 ulike typer.

Anker og tilpasnings Heuristic

Dette er en type bias der vi gjør våre vurderinger på bakgrunn av et tilfeldig utgangspunkt. Dette utgangspunktet kan være galt og de tilpasninger som da gjøres, gjøres ut i fra et feilaktig "anker".

Eks1: Om en part foreslår en pris, så vil den andre part sansynligvis basere sitt bud på dette utgangspunktet, selv om det i seg selv ikke representerer den reelle verdi på det aktuelle tema.

Eks2: En psykolog forslår at barnet bør bo med sin mor, og all videre diskusjon skjer ut i fra dette premisset, selv om det ikke er sikkert at det er til det beste for barnet, fordi hvor barnet objektivt har det best ikke uten videre føleger av hva psykologen påstår.

”We tend to base estimates and decisions on known ‘anchors’ or familiar positions, with an adjustment relative to this start point. We are better at *relative* thinking than absolute thinking. The Primacy Effect and anchoring may combine, for example if a list of possible sentences given to a jury, they will be anchored by the first option.

Example

If asked whether the population of Turkey was greater or less than 30 million, you might give one or other answer. If then asked what you thought the actual population was, you would very likely guess somewhere around 30 million, because you have been anchored by the previous answer.”

http://changingminds.org/explanations/theories/anchoring_adjustment.htm

” The Anchoring heuristic refers to the human tendency to remain close to the initial estimate. For example, you started thinking about the duration for an activity that had an original estimate of five days. Anchoring causes your analysis to stay close to the original estimate, so that after your analysis the five days will remain the most likely or average duration with a range from three to four days.”

<http://www.intaver.com/downloads/EventChainMethodology2.htm>

” **Anchoring** is a term used in psychology to describe the common human tendency to rely too heavily, or "anchor," on one trait or piece of information when making decisions.

During normal decision making, individuals anchor, or overly rely, on specific information or a specific value and then adjust to that value to account for other elements of the circumstance. Usually once the anchor is set, there is a bias toward that value.

Take, for example, a man looking to buy a used car. He overly relies (anchors) on the odometer reading and the year of the car and mentally evaluates the value of that car. He does not consider how well the engine or the transmission is maintained.”

<http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Anchoring>

Representativitetsfeil heuristikk

Dette handler om å sette mennesker i bås ut i fra ytre adferd og utseende. En adferd som ofte henger sammen med situasjonen av å bli observert. Sakkynlige har en tendens til å tillegge individer trekk man finner i den kategori man plasserer mennesker, uten at det enkelte individet av den grunn har fremvist slike trekk.

Eks: Etter skilsmissen påstår mor at far var psykopat. Den sakkyndige møter så far og opplever at far reagerer på, og benekter de usanne påstander mor har fremsatt. Mor har ved sine usanne påstander aktivert den sakkyndiges klasse for "psykopater". Når far så benekter de påstander mor fremsetter, passer far inn i den sakkyndiges stereotypiske oppfatning av "benektende psykopater". Selv når far dokumenterer at mors påstander er usanne, opprettholder den sakkyndige sin stereotypiske oppfatning av far! Tversky og Khanemann (1982) mener at grunnen til at slike feil begåes er at man blander sammen representativitet med sansynlighet. Hvor representativ var far ut i fra mors usanne påstander (sannsynligvis ganske høy) og hvor sannsynlig (svært usannsynlig når mors løgner avsløres) er det at far var psykopat.

"Vid representativitetsfell/kategoritänkande utgår man från att en individ som tillhör en kategori har de egenskaper som medlemmar av kategorin anses ha. Individen anses vara representativ för kategorin."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.146)

"Bruk av representativitetsheuristikk (RH) eller "representativ tenkning" kommer til uttrykk på mange ulike måter. Generelt viser bruk av RH seg ved at vi har en tendens til å kategorisere objekter og fenomener på grunnlag av i hvilken grad slående trekk ved objektet/fenomenet ligner eller synes å være "representative" for kategorien. RH innebærer å anvende enkle likhetsskriterier på kategoriseringsproblemer, dvs. at vi "reduserer" vurderinger til gjenkjennung.

Ett eksempel. Blir forsøkspersoner spurta: "En professor liker å skrive poesi, er ganske sky, og er liten av vekst. Hva tror du er hans felt? a) Kinesiske studier; b) Psykologi", så svarer de fleste a). Grunnen er at beskrivelsen er mer "typisk", eller representativ, for hvordan man forestiller seg en sinolog enn hvordan man forestiller seg en psykolog. Svært få vil ta hensyn til at det er mange, mange ganger flere professorer i psykologi enn i sinologi, dvs. man ser bort fra baseratene."

Geir Kirkebøen, Myte om ekspertise, 1995, UiO

"We use the representativ heuristic to infer how closely something or someone fits our prototype for a particular concept, or class, and therefore how likely it is to be a member of that class. Sometimes, however, our use of representativeness can cause us to make decisions that fly in the face of logic."

Passer & Smith (2009:314) Psychology, The science of mind and behaviour

Tilgjengelighetsheuristikk

Med *tilgjengelighetsheuristikk* (TH) menes tendensen til at vurderinger av hvor hyppig "noe" forekommer (i forhold til noe annet) påvirkes av hvor lett tilgjengelig dette "noe" er (det vil både si hvor lett det er å legge merke til, hvor lett det er å huske og hvor lett det er å forestille seg). TH bidrar ofte til gode vurderinger av hyppighet. Problemet er at det er mange faktorer som ikke er korrelert med hyppighet, som kan påvirke tilgjengeligheten.

Eks: Etter skilsmissen påstår mor til sin lege, barnevern, sakkyndige osv. at far er psykopat. På bakgrunn av mors udokumenterte påstander til mange legger den

sakkyndige til grunn at far er psykopat for det har mange gitt utsyn for. Hyppigheten av påstandens forekomst gjør at den sakkyndige I sin rapport skriver at far er psykopat fordi det har mors lege sagt! Tilgjengeligheten av en påstand sier imidlertid intet om den sannhetsverdi!

“Et eksempel på hvordan dette slår ut i eksperimentsituasjoner: Man blir spurtt om hvilke ord det er flest av på engelsk: a) ord som begynner på R, eller b) ord som har R som tredje bokstav. De fleste svarer da a). Grunnen, antar man, er at det er lettere å forestille seg ord som begynner på R, selv om det er veldig mange ganger flere ord som har R som tredje bokstav.

Et annet eksempel. Forsøkspersoner får lest opp for seg en liste med kjente kvinnenavn og ukjente mannsnavn. De blir så spurtt: Hva forekom hyppigst av kvinne- eller mannsnavn? Selv om det er like mange av hver, vil forsøkspersonene systematisk svare at det var flere kvinnenavn i lista. Kjente navn er lettere å huske - lettere tilgjengelig – enn fra før ukjente navn. TH fungerer bra så lenge tilgjengelighet og hyppighet samvarierer.”

Geir Kirkebøen, Myte om expertise, 1995, UiO

Hindsight (After-the-fact)

Er en vanlig måte å forstå hendelser. Det betyr å finne årsak etter at noe har skjedd. Problemet er bare at det kan være mange årsaker til at noe har skjedd, og vanskelig å avgjøre hvem som er den riktige.

Helpersyndrom

Fagfolk som mislikter familier som stiller kritiske spørsmål og som ikke innordner seg i rollene som hjelpesløse. Fagfolk forventer familier skal innordne seg systemets regler og rutiner og fremstå som hjelpesløse, og at de skal etterspørre fagfokenes kompetanse.

“I en dansk undersøkelse foretatt i 1995 studerte Lars Uggerhøj samarbeid og kommunikasjon mellom sosialarbeidere og såkalte truede familier. I undersøkelsen går det imidlertid fram at fagfolkene mislikte de familiene som stilte kritiske spørsmål og ikke innordnet seg i rollene som hjelpesløse. Uggerhøj kaller dette et HJELPERSYNDROM, og det kjennetegnes av at fagfolk forventer at brukerne skal innordne seg systemets regler og rutiner, at de skal framstå som HJELPELØSE, og at de skal etterspørre fagpersonens kunnskap og kompetanse (Uggerhøj 1996:68)”.

Røkenes & al. (2006) Briste eller Bære

Holdbarhet

At en sakyndig rapport er holdbar ut i fra de kriterier som gjelder for slike rapporter må man kunne forvente om man skal kalte slike rapporter for faglig!

” Helseerklæringer må utformes på en slik måte at den erklæringen angår og den som den er stilet til kan forstå den, vurdere dens kvalitet og holdbarhet og danne seg en oppfatning om det spørsmålet som den skal bidra til å danne grunnlag for å avgjøre. Dette er viktig både av hensyn til tilliten til erklæringene og til at de avgjørelser som treffes på grunnlag av dem skal bli korrekte. Ved erklæringer f.eks. om manglende arbeidsdyktighet og invaliditet er det viktig at konklusjonen i erklæringen bygger på anførte, eksplisitte premisser, slik at rekvenrenten og dennes eventuelle sakkyndige rådgiver kan vurdere om konklusjonene er akseptable. Rollen som fagperson og kriteriene for god faglig, vitenskaplig fundert virksomhet er gjennomgående universelle og kan ikke fastlegges gjennom lovgivning eller andre rettsregler.

Tillit er grunnleggende for beslutningens og forvaltningens legitimitet. Med tillit forstår vi både tillit generelt i allmennheten og tillit hos partene til at saksbehandlingen er rettferdig og avgjørelsene korrekte. Åpenhet er sammen med kvalitet en viktig faktor for tillit, både når det gjelder hvordan oppdrag utformes, fagpersoner velges ut og hva som blir besluttet på grunnlag av uttalelser fra fagpersoner.”

Graverutvalget, (2006),s.28

Hukommelse

Hukommelse er menneskers evne til å lagre og igjenhente tidligere inntrykk. **Hukommelsen er aldri 100% og den blir utsatt for påvirkning slik omfattende forskning har vist. Det man putter inn er ikke det samme som det man henter ut.** Minner påvirkes av mange ulike faktorer. Dette bør man ta høyde for ved intervju av komparenter, vitner osv. Også ved samtale med barn er det viktig å være oppmerksom på de avvik som kan forekomme som følge av barns ulike utviklingsnivåer. Barn har vanskeligere for å skille mellom fantasi og virkelighet.

”Vid minnesrekonstruktion förekommer även proaktiv respektive retroaktiv interreferens (störning) dvs. Tidligare respektive senare händelser kan blandas in i minnet av en händelse.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.97)

”Hukommelse reflekterer evnen til å lære ny informasjon, lagre denne og å hente den frem i adekvate situasjoner. **Hukommelse og læring henger derfor nøye sammen.** **Hukommelses-vansker kan altså skyldes problemer på alle disse tre stadiene.** Vi kan skille mellom innlæring

av kunnskap og innlæring av ferdigheter. Fakta-kunnskap læres ofte raskt, men går også raskt i glemmeboken dersom kunnskapen ikke holdes ved like. Ferdigheter som sykling og svømming tar lengre tid å lære, men når vi behersker dem, vil ferdighetene sitte godt bevart.”

Arvid Lundervold, 1996

”Sensorisk hukommelse: Er en slags buffer for stimuli fra omverdenen. Al den information, der når vore sanser, registreres i kort tid, noget samles op og bearbejdes videre, men generelt er vi ikke bevidste om denne hukommelse; den er implicit.

Korttidshukommelsen: Er et begrenset lager, og kan højest gemme poster i et par minutter. Den har også begrænset kapacitet, og kan højest jonglerer 7 ting ad gangen (+/- 2 afhængig af personen). Korttidshukommelsen får input fra både langtidshukommelsen og den sensoriske.

Langtidshukommelsen: Har ubegrænset lagerkapacitet, og er et minde først plantet her, skal der sygdom eller skader til, for at fjerne det. Denne hukommelse er organiseret, struktureret og modtager input fra korttidshukommelsen.

Forskerne har opdelt langtidshukommelsen i tre undergrupper.

- **Episodisk hukommelse** (personlige hukommelse) er bygget på situationer og begivenheder, vi har oplevet. Her er vores erfaringer, og herfra henter vi f.eks. detaljer om en episode fra vores barndom.
- **Semantisk hukommelse** (videnshukommelse) rummer vores generelle kundskaber, vores ordforråd, vores viden om geografi og kemiske formler osv.
- **Procedurehukommelse** (handlingshukommelse) lagrer praktiske færdigheder, som at cykle, køre bil, spille tennis m.m., færdigheder, som skal øves mange gange.”

Malene Steen Nielsen, Danmarks Radio 2004

”**Explicit memory** involves conscious or intentional memory retrieval, as when you consciously recognize or recall something”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.253)

”**Implicit memory** occurs when memory influences our behaviour without conscious awareness.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.253)

” Implicit Memory

Implicit memory is a system of storage that lacks awareness, yet can influence our decisions and learning abilities.”

<http://www.sparknotes.com/psychology/cognitive/memory/section3.rhtml>

” Implicit Memory

Implicit Memory is remembering something without being aware that you are remembering it. It is an automatic or an unconscious form of memory.”

Benjamin, Hopkins, & Nation, (1994,s.261)

Hukommelsesprosesser

Inom minnesforskningen brukar vi tala om arbetsminne respektive långtidsminne.

Arbetsminnet är aktivt och tar in information från omvärld, från lagrade långtidsminnen och från anslutna små mentala förråd av aktuellt material samt sorterar bort för oss ointressant information. Arbetsminnet innehåller det vi för tillfället uppmärksammar och håller för det mesta information mycket kort tid - från sekunder till någon halvminut eller minut. Ett simpelt exempel är hur vi slår upp ett telefonnummer, håller det i arbetsminnet och ringer upp numret, men därefter låter det försvinna ur medvetandet och det organiseras i regel inte in i långtidsminnet. Men arbetsminnet kan utföra mer komplicerade operationer än så, t.ex. kalkyler eller jämförelser i flera dimensioner. Arbetsminnet är ingen passiv förvaringsplats under kort tid utan en aktiv mental verksamhet. Det verkar även i en miljö och tänker delvis med hjälp av ledtrådar och hjälpmittel från miljön, t.ex. signaler från den egna kroppen, detaljer i rummet eller naturen eller räknedosor, datorer, almanackor, lexikon, bilder, andra personers uttalanden m.m. Detta brukar kallas för situerad kognition, dvs. tänkande i sin situation eller miljö. Miljöbyte innebär mer eller mindre tankebyte. Arbetsminnet kan arbeta olika situationer och miljöer och vara mer eller mindre i samspel med omgivningen.

Långtidsminnet har mer eller mindre av struktur och organisation och några minnen skickas vidare från arbetsminnet och organiseras in i långtidsminnet. Långtidsminnet består av två avdelningar. Den ena utgörs av episodminnen som är mycket sårbara och lätt sammanblandas och glöms bort. Det är inte möjligt för oss att gå runt och minnas alla episoder. Mer positivt eller negativt känsloladdade eller dramatiska episoder kan vi minnas bättre att de ägt rum, men ofta med fel i detaljer. Utredningsmässigt måste påstås att erinringar av episoder, och särskilt efter lång tid och vad gäller detaljer, ses med stor skepsis. Det som är säkert är att det förekommer mängder av felaktigheter i sådana minnen och sammanblandningar, förväxlingar, förvrängningar och falska tillägg förekommer ofta.

Den andra avdelningen av långtidsminnet innehåller s.k. semantiska minnen, vilka utgörs av sådant som vi ofta kallar för kunskaper, t.ex. om förhållanden, om regler, om principer, om språket. I vissa fall kan vi föra samman händelsekvenser som ofta upprepats till generella sekvensminnen, s.k. scriptminnen (efter ordet manuskript), vilka kan beskriva t.ex. serien av händelser från det vi åker från bostaden till jobbet eller t.ex. hur vi brukar bete oss när vi kommer till en järnvägsstation för att åka tåg. Semantiska minnen och scriptminnen är inte alls så sårbara som episodminnen. Men bortfall kanske och fel uppstå. Våra semantiska minnen kan ibland hjälpa till med rekonstruktion av svaga episodminnen, men sådana rekonstruktioner behöver inte vara riktiga.

Det finns även automatiserade långtidsminnen såsom procedurminnen (t.ex. knyta skosnören eller simma eller momenten i att köra bil) och perceptuella minnen (t.ex. att vi automatiskt känner igen vanliga föremål typ bord, stolar, bilar etc). Sådana överinlärda minnen finns oftast kvar livet ut.

Möjligheter av minnesfel, i synnerhet vad gäller episoder (inkl samtalsminnen), är viktiga att beakta för utredare.

Uppgiftslämnare kan föra in minnesfel i intervjuer eller enkäter och utredare kan själva minnas fel och t.ex. sammanblanda fall. Svårigheter att upptäcka bortfall och fel hos minnen leder till en övertro på minnens korrekthet. Många minnesbortfall och minnesfel upptäcks inte och kan störa utredningsarbete.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Hypervirkelighet – overvirkelighet

Med hypervirkelighet förstår vi en kunstig virkelighet som eksisterer ut i fra imaginære bilder i vår egen fantasi. En form for overvirkelighet som ikke har noe med den reelle virkelighet å gjøre. Et slags fantasiprodukt av egne forestillinger blandet med de inntrykk vi får og de assosiasjoner vi gjør.

”Hyperverkeligheter kan uppkomma genom suggestioner och assosiasjoner utifrån ord och bilder. Den lättet, med vilken de flesta av oss i medvetandet kan skapa ord, meninger och bilder, medverkar til at uppgiftslämnare och utredare kan glida in i hyperverkerlighet.....detta kan göras utifrån tillit till vad en till faderen hatisk instäld person vagt antytt. När detta är i strid med sakläget föreligger hypervirkeligheter”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.25)

Hypoteser

En hypotese er I utgangspunktet en antakelse om et fenomen man søker bekrefteelse eller avkrefteelse på. Det er ikke det samme som en teori. Dersom det ikke kan vitenskapelig bekreftes at en hypotese stemmer må den forkastes og en ny bedre tilpasset hypotese kan utprøves. En hypotese er ikke et bevis.

Det er viktig å huske på at når en studie bekrefter en antagelse basert på hypotesen, så er dette bare en støtte for hypotesen, ikke et bevis på hypoten.

Hypoteser och hypotesprövning

Med termen hypotes avses ett påstående på försök som är empiriskt prövbart. Det är alltså frågan om en medveten osäkerhet och inte om en övertygelse, tro eller fix förhandsuppfattning. Hypoteser kan formuleras utifrån erfarenhet, utifrån befintliga uppgifter eller utifrån kunskap, forskningsresultat och teori eller möjligen som trevande idéer om vad som kan gälla.

En typ av hypoteser är beskrivande hypoteser. En del sådana kan gälla gruppskillnader eller egenskaper hos individer. Här talar man även om nollhypoteser eller mothypoteser till den beskrivande hypotesen.

Exempel: Hypotes: "*Män är skickligare bilförare än kvinnor*"

Mothypotes: "*Män är inte skickligare bilförare än kvinnor*" (dvs det är ingen skillnad eller kvinnor är skickligare).

Som lätt inses blir det avgörande vilket mått på skicklighet som väljs och har vi flera mått på olika aspekter,

t.ex. olycksfrihet, att köra bensinsnålt eller snabbhet på skogsvägsträckor, som vid rallyn, så kan utfallen bli olika. Dessutom behövs representativa urval av förare från respektive grupp och frågan är hur sådana urval skall göras. Skall vi t.ex. konstanthålla mängden tidigare bilkörning och träning? Eller skall jämförelsen göras med urvalsgrupper som har olika träning eller kör olika mycket? Eller skall vi låta bedöma trafikbeteendet vid uppkörningar för körkort?

En annan typ av hypoteser har karaktär av förklarings- eller tolkningshypoteser. Ett exempel kan vara att vi funnit som ett faktum att män är vållande i fler dödsolyckor i trafiken än kvinnor. Det kan då tänkas finnas flera förklaringar eller tolkningar till detta förhållande. Vi kan tala om alternativa hypoteser. Dessa kan vara samverkande eller konkurrerande.

Hypotes 1: Män kör mer och blir därför oftare vållande.

(Enligt försäkringsbolag, polis eller domstol)

Hypotes 2: Män och kvinnor har olika körstil. (Körstil kan gälla t.ex. hastighet, benägenhet till omkörning)

Hypotes 3: Män kör oftare berusade. (Berusning ökar olycksrisker)

Hypotes 4: Män har svagare risktänkande (Underskattar eller har svårare förutse risker).

Hypotes 5: Män kör mer på olycksbelastade vägsträckor.

Hypotes 6: Män har mindre uppmärksamhet på bilkörningen (Tänker mer på annat, lyssnar på bilradio etc).

Hypotes 7: Män har sämre syn.

Hypotes 8: Män har sämre hörsel.

Hypotes 9: Män har längsammare reaktionsförmåga.

Hypotes 10: Män har större benägenhet till panikhändelser.

osv.

I det här fallet kommer det att krävas en hel del undersökningsarbete för att empiriskt kunna pröva

hypoteserna. En del data borde redan finnas att tillgå i forskningslitteraturen.

När vi avbryter uppräkningen av hypoteser så löper vi risk att missa en förklarande eller bidragande faktor.

Vi kan begå tankefelet ofullständig uppräkning (*imperfecta enumeratio*). Det skulle kunna vara en hypotes nr 11 som är viktig, t.ex. att män mer sällan än kvinnor har barn i bilen, vilket påverkar körstilen. Flera faktorer kan förstås samverka och flera hypoteser kan vara mer eller mindre riktiga samtidigt. Man kan då försöka klargöra de relativt bidragen till skillnaden från olika faktorer.

Principer för tolkningsarbete (arbete med tolkningshypoteser)

0. Se till att befintliga uppgifter är källkritiskt prövade,
hållbara. Annars kan de inte användas för tolkningsarbete.

1. Lista upp tänkbara tolkningar/tolkningshypoteser

2. Pröva tolkningarna mot relevanta och hållbara befintliga uppgifter och andra kända relevanta fakta och kända relevanta sannolikheter. En relevant uppgift måste även vara hållbar för att kunna beaktas. Enbart relevans räcker inte. Eliminera tolkningar som strider mot uppgifter som uppfyller krav på relevans och hållbarhet.
3. Kvar finns noll, en eller flera tolkningar. Även om flera tolkningar finns kvar kan det vara av värde att ha blivit av med tolkningar, t.ex. pinsamma sådana som att ett brott begåtts eller att ett dyrbart fel föreligger.
4. Skaffa eventuellt ytterligare information eller pröva på nytt en del uppgifter som inte är helt säkra. Åtminstone i läge noll kvarvarande tolkningar finns anledning söka tänka fram fler möjliga tolkningar.
5. Pröva tolkningarna mot de utökade uppgifterna och sök eliminera ytterligare tolkningar.
Eventuellt blir en enda med uppgifterna väl förenlig tolkning kvar.
6. Eventuellt finner vi ingen hållbar tolkning alls eller står med en förhopningsvis riktig eller bästa tolkning eller så står vi med två eller flera kanske motsägande tolkningar som alla är väl förenliga med tillgängliga uppgifter. Vi kan få nöja oss med sådan osäkerhet.

Det är inte säkert att det går att avgöra mellan två eller fler kvarvarande tolkningar.

Det är inte sakligt godtagbart att hävda en tolkningshypotes som är godtyckligt vald utan tolkningsarbete eller hävda en tolkningshypotes med stöd av irrelevanta eller ohållbara uppgifter, t.ex. sådana som en övertygad utredare skapat genom att påverka. Som framgått är falsifieringsprincipen viktig. Det går inte som filosofen Popper påtalat att hävda en hypotes om man inte ansträngt sig för att söka falsifiera den. Det räcker inte som många verkar tro att man bara letar efter och anför stödevidens för en hypotes (tankefelet ensidigt bekräftelsesökande/"confirmation bias"). Även felaktiga hypoteser kan få betydande stöd. Det går då inte att veta om det finns motevidens eller avgörande bevis mot hypotesen eftersom man inte sökt efter sådana.

Att sakna eller undanhållarelevanta uppgifter vid hypotesprövning kan få förödande effekter på hypotesprövningen. Favorisering av en hypotes på bekostnad av andra kan leda fel. Evidensfabrikation, t.ex. genom anförande av triviala evidens eller genom påverkan av uppgiftslämnare eller genom extremt subjektiva evidens ("tyckanden", "intrryck" etc) kan undergräva hypotesprövningen. Uppgiftsunderlaget behöver vara rimligt allsidigt och fullständigt utan stora "vita" områden. Att det saknas uppgifter kring en eller flera av de möjliga hypoteserna är inte sakligt acceptabelt. Uppgifter som starkt kontaminerats med en utredares subjektivitet bör källkritiskt avföras och inte användas vid hypotesprövning.

En hypotesprövning kan kontamineras av en utredares övertygelse/förhandsuppfattning, som

då fungerar som en pseudohypotes (antas förhastat vara giltig och det behövs bara mer bekräftande uppgifter, här är osäkerheten i hypotesbegreppet elimineras). Denna kan utan nämnvärt beaktande av alternativa hypoteser få styra sökandet efter bekräftande uppgifter varvid sökande efter falsifierande uppgifter undviks. Godtyckliga tolkningar i linje med övertygelsen kan då föras in i utredningsarbetet och leda till fabrikation av skenbart stödjande uppgifter t.ex. genom påverkan av uppgiftslämnare (exempelvis suggestioner, förväntningar, förutsättande, ledande och argumenterande påståenden och frågor gentemot uppgiftslämnare) eller rentav förfalskning eller undanhållande av omständigheter kring uppgifter (dvs. en uppgift kan ibland tolkas till övertygelsens fördel när omständigheterna runt den undanhålls eller precisering undviks). Utredningsarbetet bedrivs då enligt cirkulär logik och slutar med att övertygelsen skenbart framstår som bekräftad. Något annat resultat har inte givits någon möjlighet eller liten möjlighet att framträda. Alternativa hypoteser har ignoreras. Detta är naturligtvis en typ av illusorisk hypotesprövning som ligger långt utanför saklighetens domän.

Som vetenskapshistorien visat kan det ibland ge god avkastning att ställa upp s.k. kontrainduktiva hypoteser, dvs. hypoteser som går tvärt emot etablerade föreställningar eller etablerad teori. Kopernikus hypotes om attjorden rörde sig runt solen brukar ibland nämnas som exempel. Inom socialt arbete prövade vi t.ex. med framgång på en basstation för ungdomar att när det rapporterades från skolan m.fl. att Kalle var oduglig etc., så uppställdes den kontrainduktiva hypotesen att "*Kalle har resurser*". Exemplet belyser även hur en hypotes genom sin existens kan påverka verkligheten. Kalle är naturligtvis känslig för såväl negativa som positiva förväntningar. Detta visade sig ofta vara fallet.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

An important point about testing hypotheses is that you set out to **test** them, not to **prove** them. As a good scientist, you should be intent on collecting data that reveal as much of the truth about the world as is possible and letting the chips fall where they may, whether you agree or disagree with the outcomes. Setting out to prove a hypothesis

Salkind (2006:7) i Exploring Research

Ideologisk tankefeil

Ideologiske tankefeil er feilslutninger som bygger på ideologiske skiller. Menn-kvinner, er et skille der ofte antagelser om omsorgsevne eller andre karakteristikker bygger på ideologi og ikke fakta.

"Even ideologiske tankefeil av diskriminerende art kan forekomme tex at en mor i slutbedømningen tilskrives egenskapen at hun kan "gi omsorg" medan fadderen – enligt materialet ikke har same omsorgsformoga – ikke färdel av samme argument."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.154)

Illusorisk korrelasjon

Illusorisk korrelasjon bygger på et bevist eller ubevisst ”ønske” om å ”se” det man ønsker skal være virkeligheten. Man knytter bevist eller ubevisst ting sammen som ikke har noen statistisk tilknytning til hverandre eller manglende kunnskap om kognitive prosesser. Fordi to hendelser skjer nært i tid, betyr ikke det at de har noe med hverandre å gjøre. Å konstruere en slik tilhørighet, er illusorisk korrelasjon. En slik adferd vitner om klar forutinntatthet fra den sakkynlige. Når man ser enkelte trekk som kan underbygge et forutintatt syn, ser man bort i fra at disse trekk også kan bety noe annet. Dette kalles også *illusorisk kausalitet*. Et annet eksempel er når man linker begreper sammen som i utgangspunktet ikke har noen sammenheng. Aftenposten hadde 26.9.2009 et oppslag med overskriften ”*Småbarnsmor fengslet etter Malvikbranner*”! Poenget var brannstifting, hva har det da med saken å gjøre at vedkommende er småbarnsmor? Her kommer man faktisk inn på stereotypiske holdninger ved at man synes tro småbarnsmødre ikke kan være pyromane. Et annet eksempel er bruken av kjendiser i reklameøyemed. Hva har vel Tiger Woods med Rolex å gjøre? Det søkes dannet en illusorisk korrelasjon mellom Woods perfeksjon på golfbanen og rolex sin kvalitet. Det er ingen sammenheng! Noen par som leneg har forsøkt å få barn adopterer et barn. Like etterpå har de blitt gravide. Betyr det at det er en sammenheng mellom adopsjon og graviditet? Selvfølgelig ikke, noe også Gilovich 1991, viste. AT to fenomener optrer samtidig i tid, betyr ikke at det ene er en årsak til den andre. Feilen er ofte at oppmerksomhet trekkes til situasjonen slik at vi forledes ved den eksisterende representativitet av de to fenomener. Høy motivasjon til å tro på et forhold øker illusorisk korrelasjon.

Motsetningen til illusorisk korrelasjon er vitenskapelig empiri, kunnskap basert på observasjon.

”Illusorisk korrelasjon er ett eksempel hvordan vi ”ser” sammenhenger uten reelt grunnlag. Chapman og Chapman (1967) konkluderte ut fra dette at i alle fall to mekanismer kunne forklare en slik illusorisk korrelasjon. Både forventninger etablert ved meningssammenheng og felles trekk kunne skape en illusjon av sammenheng.

Har vi først kommet til en oppfatning, som kan være etablert ved en tilfeldig observert sammenheng, er strategien å søke etter bekreftende evidens for hva vi tror (Hansen 1980), snarere enn å avkrefte oppfatningen. [Er man positivt innstilt til at mødre skal ha barna ved samlivsbrudd, er det lett å finne eksempler som styrker troen]. Problemet her er at den oppfatningen vi (tilfeldigvis) startet med, kan villede oss, slik at konklusjonen mer er en funksjon av teori enn av virkelighet!”

”Exempelvis kan man anta att om en far är kritisk mot myndigheter, så er han mindre lämpad som förälder. Det kan naturligtvis lika gärna förhålla sig tvärt om – att en kritisk föreluder skyddar barnet och företräder dess interessen bättre än en mot myndigheter passiv föreluder.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.152)

”An illusory correlation occurs when people belivet that two variables are statisticly related, even though there is no real evidence for this relationship.”

Cognition, Matlin (2005,s.426)

Illusjonen av kontroll

Dette er illusjonen av å tro at man har kontroll, mens man i realiteten ikke har det. I vanskelige situasjoner vil mennesker ha en tendens til å tro at de har en frm for kontroll. Det har de ofte ikke. Mange tror at deres form for kontroll styrer utfallet av hendelser. Dette er en illusjon.

” The illusion of control is the tendency for human beings to believe they can control or at least influence outcomes which they clearly cannot.

The predominant paradigm in research on unrealistic perceived control has been Ellen Langers (1975) illusion of control. Langer showed that people often behave as if chance events are accessible to personal control. In a series of experiments, Langer demonstrated first the prevalence of the illusion of control and second, that people were more likely to behave as if they could exercise control in a chance situation where skill cues were present. By skill cues, Langer meant properties of the situation more normally associated with the exercise of skill, in particular the exercise of choice, competition, familiarity with the stimulus and involvement in decisions.

One simple form of this fallacy is found in casinos: when rolling dice in craps, it has been shown that people tend to throw harder for high numbers and lower for low numbers. Under some circumstances, experimental subjects have been induced to believe that they could affect the outcome of a purely random coin toss. Subjects who guessed a series of coin tosses more successfully began to believe that they were actually better guessers, and believed that their guessing performance would be less accurate if they were distracted.

Taylor & Brown (1988), have argued that positive illusions are adaptive as they increase motivation and persistence. This position is supported by Banduras claim that optimistic self-appraisals of capability, that are not unduly disparate from what is possible, can be advantageous, whereas veridical judgements can be self-limiting (Bandura, 1989, p.1177). We should, however, note here Banduras use of the qualification not unduly disparate from what is possible. His argument is essentially concerned with the adaptive effect of optimistic beliefs about control and performance in circumstances where control is possible, rather than

perceived control in circumstances where outcomes are genuinely non-contingent on an individual's behaviour.

Bandura has also suggested that: "In activities where the margins of error are narrow and missteps can produce costly or injurious consequences, personal well-being is best served by highly accurate efficacy appraisal." (1997, p71)

Taylor and Brown (1988) argue that positive illusions are adaptive, since there is evidence that they are more common in normally mentally healthy individuals than in depressed individuals. However, Pacini, Muir and Epstein (1998) have shown that this may be because depressed people overcompensate for a tendency toward maladaptive intuitive processing by exercising excessive rational control in trivial situations, and note that the difference with non-depressed people disappears in more consequential circumstances.

There is also empirical evidence that high self-efficacy can be maladaptive in some circumstances. In a scenario-based study, Whyte et al. (1997) showed that participants in whom they had induced high self-efficacy were significantly more likely to escalate commitment to a failing course of action. Knee and Zuckerman (1998) have challenged the definition of mental health used by Taylor and Brown and argue that lack of illusions is associated with a non-defensive personality oriented towards growth and learning and with low ego involvement in outcomes. They present evidence that self-determined individuals are less prone to these illusions.

Fenton-O'Creevy et al (2003) argue, as do Gollwitzer and Kinney (1989), that while illusory beliefs about control may promote goal striving, they are not conducive to sound decision-making. Illusions of control may cause insensitivity to feedback, impede learning and predispose toward greater objective risk taking (since subjective risk will be reduced by illusion of control).

In a study of the illusion of control in a population of traders working in investment banks, Fenton-O'Creevy et al (2003, 2004) found that traders who were prone to high illusion of control had significantly worse performance on analysis, risk management and contribution to desk profits. They also earned significantly less.

One important explanation for illusion of control may lie in self-regulation theory. To the extent that people are driven by internal goals concerned with the exercise of control over their environment, they will seek to reassert control in conditions of chaos, uncertainty or stress. Failing genuine control, one coping strategy will be to fall back on defensive attributions of control - leading to illusions of control (Fenton-O'Creevy et al, 2003)."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Illusion_of_control

Imperfecta enumeratio – overlate tolkning til leser

Dette handler om å legge en del premisser til rette for leseren slik at den sakkyndige slipper å ta stilling til problemet, men overlater til leseren å ”dømme”. Ofte er premissene av en slik karakter at de er fordømmende. Dette kan kalles ”halvsannheter”!

” Imperfecta enumeratio (ofullständig uppräkning). ...den klart vanligaste varianten tycks vara att inte skriva ut nogen tolkning alls utan överlåta åt läsaren att göra den tolkning som samanhaget antyder (sk. Kontextuell implikasjon). Läsaren kan ha svårt att se alternativa tolkningar till exempelvis tendensiöst beskrivna händelser och begår antagligen ofta tankefelet Imperfecta enumeratio.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.146)

”I en sakkyndig rapport vedr. barnefordeling, fortalte ex.kona til sin lege at hennes tidligere mann var psykopat. Ingen dokumentasjon forelå. Legen fortalte så den sakkyndige psykolog at konas ex.mann var psykopat. Legen hadde aldrig sett mannen. Den sakkyndige som klart var på parti med ex.kona skrev i rapporten at hennes tidligere mann var en psykopat, og benyttet legens som sannhetsvitne! Dette fremkom i rapportens premissoversikt. Dette ble ikke diskutert senere i rapporten. Barna ble flyttet fra mannen etter 8 år! Senere viste det seg at ex.kona var psykopat!”

Fra en sakkyndig rapport, 2002.

”Kilden eller utrederen kan oppvise gråve tanke eller metodefeil tex ensidig bekreftendesökende, imperfecta enumeratio.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.194)

”Tankfelet imperfekta enumeratio (forbiseende av alternative tolkninger som gjør minst like bra forklaringer).”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.198)

Induktiv hypotese

Metoden tar utgangspunkt i enkeltilfeller og trekker generelle slutsnitt på bakgrunn av disse enkeltilfellene. Kommer fra induksjon, som er antagelsen om at en generell hypotese, teori eller lov kan antas ut i fra en spesiell observasjon. For å kunne forme en induktiv hypotese må man imidlertid ha observert alle forekomster av det man trekker en hypotese om. Dersom det bare finnes en observasjon som ikke samsvarer med hypotesen er den gal!

”Inductive proof: Everything is a goat.

1) Base case: Consider a set of elements consisting of one goat. That goat is a goat, so all elements in this set are goats.

2) Inductive hypothesis: If any set of k elements are all goats, then any set of $k+1$ elements are all goats.

Proof of inductive hypothesis: Let S be any set of $k+1$ goats. Number them 1 to $k+1$, by any selection method you like.

Now remove goat #1. The remaining set of goats 2 to $k+1$ is a set of k goats. So by assumption, they are all goats.

Now put back goat #1 and remove goat # $k+1$. Again, the remaining set of k goats (#1 to # k) are goats.

Now since there was an overlap between the two sets (for example, goat #2 was in both sets), and in each set all the goats are goats, then all the goats in the larger set of $k+1$ must also be goats.

We have proven by induction that any set of things, of whatever size, consists of goats. So everything is a goat.”

John Berry, USA Logikk (2004)

”In Inductive reasoning, we reason in a ”bottom up” fashion starting with specific facts and trying to develop a general principle....An important difference between deductive and inductive reasoning lies in the certainty of the result. Deductive conclusions are certain to be true if the premises are true, but inductive reasoning leads to likelihood rather than certainty. Even if we reason inductively in a flawless manner, the possibility of error always remains because some new observation may disprove our conclusion.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.292)

”Induktiv metode, å komme til en slutning eller en sammenfattende bedømmelse gjennom eksempler eller observasjoner.”

Psykologisk Leksikon , Egidius (2002,s.225)

”An important difference between deductive and inductive reasoning lies in the certainty of the results. Deductive conclusions are certain to be true if the premises are *true*, but inductive reasoning leads to likelihood rather than certainty.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.292)

” **Induktiv logikk** er generaliseringer ut fra en enkelt observasjon..”

<http://biologi.uio.no/plfys/haa/littav/stat.htm#deskriptiv>

” Unlike deductive reasoning, Inductive reasoning is not designed to produce mathematical certainty. Induction occurs when we gather bits of specific information together and use our own knowledge and experience in order to make an observation about what must be true. Inductive reasoning does not use syllogisms, but series of observations, in order to reach a conclusion.”

<http://webpages.shepherd.edu/maustin/rhetoric/inductiv.htm>

” Many people distinguish between two basic kinds of argument: **inductive** and **deductive**. Induction is usually described as moving from the specific to the general, while deduction begins with the general and ends with the specific; arguments based on experience or observation are best expressed inductively, while arguments based on laws, rules, or other widely accepted principles are best expressed deductively.”

<http://www2.sjsu.edu/depts/itl/graphics/induc/ind-ded.html>

” In contrast to deductive reasoning, conclusions arrived at by inductive reasoning do not necessarily have the same degree of certainty as the initial assumptions.”

http://en.wikipedia.org/wiki/Inductive_reasoning

” Inductive reasoning works the other way, moving from specific observations to broader generalizations and theories. Informally, we sometimes call this a ”bottom up” approach. In inductive reasoning, we begin with specific observations and measures, begin to detect patterns and regularities, formulate some tentative hypotheses that we can explore, and finally end up developing some general conclusions or theories.”

<http://www.socialresearchmethods.net/kb/dedind.htm>

”Inductive Reasoning.

A form of reasoning in which a conclusion is reached based on a pattern present in numerous observations.”

<http://www.sparknotes.com/math/geometry3/inductiveanddeductivereasoning/section1.html>

”Inductive reasoning is the process of arriving at a conclusion based on a set of observations. In itself, it is not a valid method of proof. Just because a person observes a number of situations in which a pattern exists doesn’t mean that that pattern is true for all situations. For example, after seeing many people outside walking their dogs, one may observe that every dog that is a poodle is being walked by an elderly person. The person observing this pattern could inductively reason that poodles are owned exclusively by elderly people. This is by no means a method of proof for such a suspicion; in fact, in the real world it is a means by which people and things are stereotyped. A hypothesis based on inductive reasoning, can, however, lead to a more careful study of a situation. By inductive reasoning, in the example above, a viewer has formed a hypothesis that poodles are owned exclusively by elderly people. The observer could then conduct a more formal study based on this hypothesis and conclude that his hypothesis was either right, wrong, or only partially wrong.

The power of inductive reasoning, then, doesn’t lie in its ability to prove mathematical statements. In fact, inductive reasoning can never be used to provide proofs. Instead, inductive reasoning is valuable because it allows us to form ideas about groups of things in real life. Whether we know it or not, the process of inductive reasoning almost always is the way we form ideas about things. Once those ideas form, we can systematically determine (using formal proofs) whether our initial ideas were right, wrong, or somewhere in between.”

<http://www.sparknotes.com/math/geometry3/inductiveanddeductivereasoning/section1.html>

” Metoden tar utgangspunkt i enkeltilfeller og trekker generelle slutninger på bakgrunn av disse enkeltilfellene. Resonemeter om fremtiden er også induktive. Slutning fra virkning til årsak og omvendt kan også betraktes som induktive slutninger. Felles for alle former for induksjon er at vi slutter oss til noe som er ukjent og usett, enten dette gjelder slutninger om personers karakteregenskaper; slutninger om personer vi ikke har sett, men som tilhører en bestemt populasjon, eller slutninger som generaliserer over tid eller over situasjoner. Felles er også at slutningen er ugyldig eller ikke tankenødvendig, i den forstand at konklusjonen ikke følger logisk av premissene. Det er alltid *prinsipielt* mulig at en konklusjon om det ukjente og usette kan være feil, selv om generaliseringer også kan ha (mer eller mindre begrenset) gyldighet.

Det finnes mye empirisk forskning (Khaneman, Slovic & Tversky, 1988; Nisbett & Ross, 1980) som viser at vi er meget raske til å trekke slutninger om andres egenskaper eller intensjoner, uten å tenke over verken begrepsvaliditet eller antall enkeltilfeller. Vi bekymrer oss lite om legimiteten av våre slutninger og trenger ofte ikke mer enn ett observert tilfelle før vi generaliserer. Også kausale slutninger – slutninger fra noe som har skjedd til hva det var som gjorde at det ble slik er vi raske til å trekke. I forskning derimot, ligger det klare begrensinger og restriksjoner på resonementene og det henger sammen med strengere krav og andre standarder.

Det finnes mye forskning som viser at vi finner en murlig årsak veldig fort, og at selve lettheten i å finne den taes som et tegn på at det er riktig(Nisbett & Ross, 1989). Blandt annet er ”tydelighet” (salience) et viktig kriterium for valg av mulig årsak, altså det som fremstår for oss som sentralt og som vi har likt tilgjengelig for hukommelsen. Vi har stor tiltro til våre egen diagnostiske slutninger, og sjekker dem derfor ikke selv om de er notorisk upålitelige.

Ethvert nytt tilfelle som stemmer med generaliseringen, vurderes som å støtte og bekrefte den. Slike tilfeller eller observasjoner regnes med andre ord å utgjøre positiv evidens for generaliseringen (hypotesen). I dagliglivet kan vi trekke slutninger vi ikke kan i forskningen.

Lund,T. (2003), Innføring i forskningsmetodologi (s.22-27)

Informativ sosial innflytelse

Dette handler om at man ser på hva andre gjør og så følger man samme sosiale adferd som dem. Man fatter altså ikke egne beslutninger, men velger å innordne seg det andre mener. En typisk hendelse som man finner blandt flere psykologisk sakkyndige i barnevernsaker. De gir en rapport som er i tråd med det barnevernet vil ha.

” Informational Social Influence: When you make decisions about how to behave, there are many sources of information available to help you make these decisions. Sometimes you may need to seek out experts, conform to the way others or a group are behaving, or look to some other source of information. One other way is to use informational social influence; you look to the behaviors of others who are also in the same or similar situation to see how they behave. Then, you can follow their lead. For example, you travel to another planet, where

some nice aliens offer to show you around. They decide to take you to one of their sporting events that is unlike anything you have ever seen. The problem is that, since you have no idea what the game is about, you don't know what is good, bad, when to cheer, boo, or how to act in general. What can you do? You can simply watch how others are behaving, what they react to, what is going on when they cheer, when they boo, etc. In this way, you seek information from your social surroundings, which influence your behavior.”

<http://www.alleydog.com/glossary/definition.cfm?term=Informational%20Social%20Influence>

Internkontrollrutiner

Helsepersonellovens kapittel 3 inneholder bestemmelser om krav til organisering av virksomhet. Her kommer det frem at helsepersonell skal ha internkontrollrutiner. Det gjelder også for sakkyndigvirksomhet.

”Et internkontrolltiltak for sakkyndigvirksomhet er å dobbeltsjekke opplysninger og kliniske vurderinger.”

Rosenqvist & al. (2002:43) Rettspsykiatri i praksis

Introspeksjon

Introspeksjon er en metode for datainnsamling der den som observerer, undersøker og eksaminerer sine egne indre mentale prosesser og erfaringer. Dette er en meget kritisert metode, fordi den står i fare for å bli meget subjektiv og fordi det er meget vanskelig, for ikke å si umulig å kontrollere i ettertid. Dersom rapporten gjennomgående er bygget på denne metoden er det et alvorlig varsle om at ting kan gå galt.

”Introspektiv metode. Psykologisk undersøkelsesmetode som består i at forskeren selv eller forsøkspersonene redegjør for hvordan de akkurat i øyeblikket opplever sine tanker, sanseintrykk, følelser, motiver, interesser osv.”

Psykologisk Leksikon , Egidius (2002)

Just-world fenomenet.

Dette er en effekt som refererer til at mennesker tror verden er ”bare” så derfor er det man opplever noe man selv har påført seg selv. Det handler om at man er sin egen lykkesmed på et vis. Det som skjer , det ”bare” skjer. Strøk du på eksamen, så strøk

du! Ikke skyld på andre! Slo din mann deg, så var det sikkert en grunn til det, du fikk som fortjent. Ble barna fratatt deg, så var det sikkert "noe" som gjorde det og du fikk som fortjent. Tapte du rettsaken, så var det fordi du hadde fail! Vant barnevernet frem, så var det fordi det de hevdet var riktig!

Sakkynlige som begår denne feilen synes ute av stand til å tenke selv, men henger seg på tidligere vurderinger uten selv å foreta en dypere egenvurdering. For å si det slik lerner (1978) sa det ”*individuals have a need to believe that they live in a world where people generally get what they deserve and deserve what they get*”.

” The just-world phenomenon, also called the just world effect or just world hypothesis, refers to the tendency for people to believe the world is "just" and so therefore people "get what they deserve."

One study gave women what appeared to be painful electric shocks while working on a difficult memory problem. Those who observed the experiment appeared to blame the victim for her fate, praised the experiment, and rated her as being less physically attractive than those who had seen her but not the experiment.

In another study, subjects were told two versions of a story about an interaction between a woman and a man. Both variations were exactly the same, except at the very end the man raped the woman in one and in the other he proposed marriage. In both conditions, subjects viewed the woman's (identical) actions as inevitably leading to the (very different) results.

Studies have shown that those who believe in a "just world" may be more likely to believe that rape victims must have behaved seductively, battered wives must have deserved their beatings, that sick people must have caused their own illness and that the poor deserve their lot.

The just-world phenomenon was first theorized by Melvin Lerner. ”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Just-world_phenomenon

” Imagine for a moment that you are walking down a dirty street in a large inner city. The sun is just starting to set and out of the corner of your eye, you notice a movement off to your left. As you draw near, you look over and see a filthy, gaunt old man staring at you as you walk by. Slightly embarrassed, you quickly turn your head back toward the direction in which you were walking. [photo by Michael Hartman, copyright by Michael Rennick -- used with permission]

Many of us have been in a similar situation and have reacted in the very same way. But why are we embarrassed by the homeless person? Is it that we just don't like to see human suffering that close? Maybe. Or could there be something else bothering us, somewhere in the back of our mind? Why is the homeless person in the shape he is in? For that matter, why are most of the homeless in the situation they are in? Is it that they are lazy and won't get a job or is it that life dealt them a bad hand? Maybe that something that was bothering you earlier was the idea that you live in a just world, and situations such as homelessness don't happen to people like you or me, just those people who are somehow more "susceptible" to these types of misfortunes.

Regardless of the reality of the situation, many people may have a tendency to attribute blame to the homeless man and his character. This attributional process was originally coined by Lerner (1965) as the just world hypothesis. In its simplest form, it states that "**individuals have a need to believe that they live in a world where people generally get what they deserve and deserve what they get**" (Lerner, 1978, p.1030). More specifically, the just world theory has implications in how it may help people maintain the belief that their world is stable and orderly. Growing up, most of us have been taught that hard work and virtue always pay off. Is not America the land of opportunity? In addition, most of us believe that good is rewarded and evil is punished. Therefore, it is not very hard to see that we may have come to believe that those who do well in life are good and those who fail must somehow deserve their failure. Subsequently, the just world hypothesis serves an important adaptive function in our life in that it helps us to maintain our belief that we deserve our good fortune in life and those who experience misfortune must not have adhered to the famous "American Way" of hard work and effort.

Measuring a belief in a just world was originally formulated by Rubin and Peplau (1975) in their belief in a just world scale which has been said to measure a "global" belief in a just world. More specifically, this means that the scale measures one's belief in a just world in all domains of life (e.g. for both the self and for others). Consequently, Lipkus's (1991) scale was designed to distinguish between belief in a just world for the domains of the self, for others, and in the socio-political realm. Through the use of these scales, it has been found that individuals who have a low belief in a just world may experience trouble in the realization that there world is not orderly and people don't always get what they deserve and deserve what they get.

A real world application of belief in a just world relates to the controversial book, *The Bell Curve*. In this, the just world principal illustrates the way in which our own biases can have an important effect on the way we perceive and attach meaning to events and people around us.

This goal of this tutorial is to examine further the belief in a just world as it relates to interpersonal relations, the self, and cultural factors that affect this belief. With regard to interpersonal relations, we look at how the belief in a just world relates to the "blaming the victim" phenomenon. For the self, the belief in a just world has been shown to have implications for psychological well being, stress, and depression. Finally, we look at how the just world varies across cultures and differences within those cultures."

” The Just World Theory , By Claire Andre and Manuel Velasquez :
Afterwards, they said that the 22-year-old woman was bound to attract attention. She was wearing a white lace miniskirt, a green tank top, and no underwear. At knife-point, she was kidnapped from a Fort Lauderdale restaurant parking lot by a Georgia drifter and raped twice. But a jury showed little sympathy for the victim. The accused rapist was acquitted. "We all feel she asked for it [by] the way she was dressed," said the jury foreman.

The verdict of the jurors in the Fort Lauderdale rape trial may have been influenced by a widespread tendency to believe that victims of misfortune deserve what happens to them. The need to see victims as the recipients of their just deserts can be explained by what psychologists call the *Just World Hypothesis*. According to the hypothesis, people have a strong desire or need to believe that the world is an orderly, predictable, and just place, where people get what they deserve. Such a belief plays an important function in our lives since in order to plan our lives or achieve our goals we need to assume that our actions will have predictable consequences. Moreover, when we encounter evidence suggesting that the world is not just, we quickly act to restore justice by helping the victim or we persuade ourselves that no injustice has occurred. We either lend assistance or we decide that the rape victim must have asked for it, the homeless person is simply lazy, the fallen star must be an adulterer. These attitudes are continually reinforced in the ubiquitous fairy tales, fables, comic books, cop shows and other morality tales of our culture, in which good is always rewarded and evil punished.

Melvin Lerner, a social psychologist, has conducted a series of experiments to test this hypothesis. In an impressive body of research, he documents people's eagerness to convince themselves that beneficiaries deserve their benefits and victims their suffering. In a 1965 study, Lerner reported that subjects who were told that a fellow student had won a cash prize in a lottery tended to believe that the student worked harder than another student who lost the lottery. In another study a year later, Lerner and a colleague videotaped a simulated "learning" experiment in which it appeared that the "participants" were subjected to electric shocks. Lerner found that subjects who observed the videotapes tended to form much lower opinions of these "victimized" participants when there was no possibility of the victim finding relief from the ordeal, or when the victim took on the role of "martyr" by voluntarily remaining in the experiment despite the apparent unpleasantness of the experience. Lerner concluded that "the sight of an innocent person suffering without possibility of reward or compensation motivated people to devalue the attractiveness of the victim in order to bring about a more appropriate fit between her fate and her character."

If the belief in a just world simply resulted in humans feeling more comfortable with the universe and its capriciousness, it would not be a matter of great concern for ethicists or social scientists. But Lerner's Just World Hypothesis, if correct, has significant social implications. The belief in a just world may undermine a commitment to justice.

Zick Rubin of Harvard University and Letitia Anne Peplau of UCLA have conducted surveys to examine the characteristics of people with strong beliefs in a just world. They found that people who have a strong tendency to believe in a just world also tend to be more religious, more authoritarian, more conservative, more likely to admire political leaders and existing social institutions, and more likely to have negative attitudes toward underprivileged groups. To a lesser but still significant degree, the believers in a just world tend to "feel less of a need to engage in activities to change society or to alleviate plight of social victims."

Ironically, then, the belief in a just world may take the place of a genuine commitment to justice. For some people, it is simply easier to assume that forces beyond their control mete out justice. When that occurs, the result may be the abdication of personal responsibility, acquiescence in the face of suffering and misfortune, and indifference towards injustice.

Taken to the extreme, indifference can result in the institutionalization of injustice. Still, the need to believe that the world is just can also be a positive force. The altruism of volunteers and of heroes who risk their lives to help strangers in need is a result of people trying to restore justice to insure that the world remains just. As Melvin Lerner writes, "We have persuasive evidence that people are strongly motivated by the desire to eliminate suffering of innocent victims."

Neither science nor psychology has satisfactorily answered the question of why the need to view the world as just exerts such a powerful influence on human behavior and the human psyche. But the research suggests that humans have a need to bring their beliefs about what is right into conformity with the objective reality they encounter--and that they will work to achieve consistency either by modifying their beliefs or attempting to modify that reality. By becoming more conscious of our own tendencies, we may be more inclined to take the latter approach.

The need to see victims as the recipients of their just deserts can be explained by what psychologists call the "Just World Hypothesis."

<http://www.scu.edu/ethics/publications/iie/v3n2/justworld.html>

Kildekritikk

Kildekritikk handler om en kritisk tilnærming til de kilder man benytter. Denne kritiske gjennomgangen er det den sakkyndige som har ansvaret for. Viktige begreper ved kildekritikk er: Troverdighet, Objektivitet, Nøyaktighet og Egnethet. Hvor kommer innformasjonen fra? Sier kilden noe som er relevant for saken? Har den sakkyndige vist kildekritikk?

"Kildekritikk er et samlebegrep for metoder brukt for å skille verifiserte opplysninger fra spekulasjoner (Leth og Thurén 2000).

Kildekritikk handler om å vurdere kvaliteten på den informasjonen du har funnet, i forhold til utgangspunkt ditt. "

<http://www.sokogskriv.no/norsk/basis/kildekritikk/index.html>

"Ekthet er kilden det den utgir seg for å være? Er kilden en forfalskning?

Tidsnærhet jo mindre avstand det er i tid mellom hendelsene som omtales og at den ble nedtegnet, jo større troverdighet kan en feste til den. Øyenvitneberetninger er mer troverdige enn fortellinger som har blitt fortalt fra person til person.

Uavhengighet er kilden et referat eller en avskrift av en tidligere kilde?

Tendens kan en mistenke at kilden gir et falsk bilde på grunn av skaperen økonomiske, politiske eller personlige interesser for å påvirke mottakeren på en bestemt måte.

Representativitet er kilden typisk for en klasse av kilder, eller er den ikke representativ?

Kan informasjonen i kilden være et resultat av tilfeldighet i utvalget? Statistikkfaget kan ofte gi nøyaktig svar på dette om datagrunnlaget er komplett nok."

<http://no.wikipedia.org/wiki/Kildekritikk>

Kausalitet – når den ene påvirker den andre

Kausalitet handler om sammenheng mellom f.eks. to fenomener, variabler eller premisser. Påvirkningen mellom de to (eller flere) er et uttrykk for kausalitet. For sakkyndigearbeid er dette meget viktig grunnet samspillet mellom årsak – virkning, Provokasjon – reaksjon. Et eksempel er : Frustrasjon – aggressjon, som innebærer at frustrasjon fører til aggressjon. (også andre ting kan føre til aggressjon; smerte, angrep og fornærmelse). For en sakkyndige kan reaksjonen fremstå som alvorlig, og fokus settes ofte feilaktig (fund. Attribusj.feil) på reaksjon hos "B" for årsak til reaksjonen. Dermed kan man ende opp med å "skyte pianisten fordi man ikke liker musikken"!

I barnefordelingsaker kan A provosere/frustrere B til en aggressiv adferd. Om den sakkyndige ikke ser A sin provokasjon, kan man ende opp med å fordømme B! Dersom det foreligger kausalitet, blir det viktig å finne ut hvorfor B opptrer som han/hun gjør! Eks: En psykopat manipulerer gjennom løgner og påstander en person, B, til å reagere med en aggressjon/frustrasjon. Det eneste den sakkyndige ser er B sin aggressjon/frustrasjon! Spørsmålet blir hvem som er best egnet som omsorgsperson? Offeret, eller psykopaten? Ved kausalitet blir det derfor livsviktig for barna at man stiller spørsmål ved hvorfor B viser aggressjon. At B reagerer på A viser at det er kausalitet mellom de to. Kan man begrunne hvorfor B viser aggressjon, har man kausal samvariasjon, virkning årsak er kausalt relatert. Ser den sakkyndige bort i fra slike forhold er det all grunn til å forkaste rapporten. Kausalitet sier sjeldent noe om retningen, hva som følger av hva, hva som forårsaker hva.

"Kausalitet = kausalitet foreligger når et fenomen direkte fremkalles eller med en viss grad av sansynlighet opptrer som et resultat av et annet fenomen foreligger eller opptrer."

Egidius, Henry. (2002,s.253)

"Kausalitet mellom to hendelser foreligger når det kan vises at den ene påvirker den andre (Cook & Campbell 1979)."

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.160)

"Eksperimentell forskning har vist at det høyst sannsynlig er en kausal relasjon mellom observert vold og egen aggressjon (barn som ser andre utføre vold, blir mer tilbøyelige til selv å utløse vold).

Et interessant spørsmål blir; hvordan fører observasjon av aggressjon til økt aggressjon?"

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.162)

"I følge Mill kan vi fastlegge om en faktor har en bestemt effekt på ulike måter, hvorav 2 – samsvarsmetoden (Method of agreement) og forskjellmetoden (Method of difference) – kanskje er de viktigste.

Samsvarsmetoden innebærer følgende: hvis vi observerer en regelmessig sammenheng mellom en bestemt effekt og en mulig årsak antar vi at det foreligger en kausal sammenheng mellom disse.

Forskjellmetoden. Inntreffer en effekt noen ganger når en mulig årsak ikke er til stede? Hvis det bare er en faktor som er forskjellig når en effekt er til stede fra når den ikke er til stede, vil vi anta at denne ene faktoren er årsak til effekten.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.163)

”Når forskning viser at det er sammenheng mellom røyking og lungekreft, og i tillegg kan påvise *hvordan* røyking kan være årsak til lungekreft, foreligger kausal samvariasjon.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.132)

Key Informant Bias

Dette er et typisk utvelgelsesproblem i kvalitativ forskning. Kvalitative forskere bygger noen ganger på et lite antall innformater for en større del av sine data. Selv om disse informanter er ”purposefull selected” og dataene i seg selv er valide, er det ingen garanti for at disse informanters syn er typisk for den konkrete sak. (Maxwell 2005:91).

Kjønnsforskjeller

Stadig blir det i sakknydige rapporter beskrevet at den ene parts omsorgsadferd avviker fra den andre. Dersom dette er typisk kjønnspesifikk og den sakknydige ikke evner å se dette perspektivet, vitner det om manglende kunnskap om kjønnenes ulike måter å ta seg av barn på. Det kan også vitne om at den sakknydige er forutintatt og bruker disse naturlige forskjeller for negativt å stigmatisere den ene part. Dette er å regne som forfalskning av fagkunnskap, selektiv, subjektivitet og en måte og forlede retten til feilaktig slutninger.

Omsorgen er ulik, men den ene er ikke noe bedre enn den andre og omvendt, hos normale mennesker. Barnet trenger normalt impulser fra begge kjønn. At de er forskjellige er en forutsetning for at barnet skal få de impulser som det har behov for, for å vokse opp til et menneske med en normal fysisk og følelsesmessig utrustning. Spesielt på det følelsesmessige plan er dette viktig.

Svært ofte ser man at vurdering av fedre som omsorgspersoner blir gjort på kvinnelige omsorgskriterier. Kvinner har en større hang til nærhet og berøring, menn har større hang til aktivering og lek. En fars omsorgsevne må vurderes på bakgrunn av menns unike samspill med barn, ikke på bakgrunn av kvinners samspill med barn, og omvendt.

Klinisk – Rolleforståelse

De sakkyndiges ofte store feil med å tenke på de observerte ut i fra en klinisk patologisk tankegang fører ofte galt avsted. Det er sikkert veldig nyttig når man har med syke mennesker som erkjenner sine problemer, men når man har med tilsynelatende friske mennesker å gjøre blir et slikt perspektiv fullstendig galt. Mens fokuset for den klinisk syke er å evne å se andre løsninger på sitt ofte fokuserte og kompliserte problem, blir fokuset for den friske å være mer løsningsorientert.

Det hjelper ikke den friske å se mange ulike løsninger, om man ikke får løst et problem. Som oftest vet den friske løsningen. For den psykisk syke derimot er det ikke alltid så lett å forstå hva som er galt og fører til psykisk sykdom. Da blir det desto viktigere å se etter mer enn en løsning for å finne ut av problemene.

Blir dette overført til vanlig observasjon ender man opp med å anklage den som faktisk går inn og stanser en konflikt, for konflikten, fordi man ikke er interessert i den reelle løsning eller skyldige, men tenker klinisk og ser bare her og nå! Det en part kan ha manipulert den andre til å gjøre eller reagere på, synes ikke, men den projisertes reaksjon blir synlig! Dette er beskrevet som typisk psykopat-manipulasjon, der den egentlig skyldige fremstår som et offer for den uskyldiges aggressive frustrasjon og agresjon. En reaksjon som kan komme av lang tids frustrasjonsoppbygning.

Den kliniske siden av psykologien alltid vært opptatt av de positive sidene ved folk, og vært ute etter å finne tak i og bygge opp om folks ressurser og egne mestringsevner. Da kan det være av betydning å legge fortidens onde minner bak seg og heller fokusere på resurser i fremtiden. Ved observasjon med tanke på omsorgsevne er det helt andre faktorer som spiller inn og som må vektlegges. Det er helt umulig å si noe om fremtiden så lenge man ikke kjenner fortiden. Tidlige handlinger og adferd blir derfor viktigere enn "å se fremover" ved vurdering av fremtidig omsorgsevne.

Et typisk eksempel på en klinisk vurdering er den psykolog Furrevik gir i en saknydig rapport i 2003 "*Plagene influerer ikke eller i liten grad hennes daglige fungering og evne til å utøve omsorg for sine barn. Plagene antas å bli reduseres dersom hun får mulighet til å leve et mer konflikt fritt liv!*" I en klinisk vurdering er slike beskrivelser ok, men i en sakkyndig rapport der man skal gi en vurdering av hvem av to foreldre som er best egnet eller om forelder eller barnevernet skal inn, har ikke dette noen plass! Faktisk vil slike kliniske vurderinger være et dikvalifiserende element i slike vurderinger. Dessverre blir det ofte til at de sakkyndige får "sympati" med slike syke mennesker fremfor den friske av foreldrene!

Den typiske "terapi" tankegangen ser vi beskrevet her:

"Klinikere ... burde vurdere om de ikke skulle vie mindre tid til hvordan mennesker blir dysfunksjonelle, og i stedet bruke det meste av energien sin på å lære hvordan man kan utvikle og fremme mekanismer som styrker motstandskraften og evnen til å bli frisk igjen ved

møtet med foreliggende og forventede risikoer og stressfaktorer (Cowan, Cowan og Schulz 1996, s. 16). ”

Broberg & al. Klinisk Barnepsykologi (2006,s.71)

Problemet oppstår når en sakkyndig tar med seg en slik tankegang inn i en vurdering av omsorgsevne. I en sakkyndig vurdering skal de ikke ”glemme fortiden og se fremover, de skal vurdere fremtiden på bakgrunn av fortiden. Skulle noen blitt friske kunne man glemt fortiden og bare sett fremover. Om valget står mellom å la et barn vokse opp med en psykopat eller en normal, må man se på fortiden. Glemmer man fortiden, så blir situasjonen for barnet katastrofal.

”I litteraturen på området, eksemplifisert ved Dawes (1994)(House of Cards), blir kritikken særlig sterkt når det oppleves at profesjonelle kombinerer konklusjoner trukket på et usikkert kunnskapsgrunnlag med ekstrem skråsikkerhet, under henvisning til sin ekspertstatus.

Først og fremst tror vi sakkyndige bør klargjøre hva slags status den kunnskapen de bruker i sine avveininger har. Har man først og fremst bygget på kontakten med partene og barnet i saken, får man si det eksplisitt. Har man bygget på det som kan kalles kliniske generaliseringer, eller oppsummerte erfaringer fra lignende saker, bør man også kunne si noe om likheter og forskjeller mellom den aktuelle saken og de man sammenligner med. Bruker man teoretisk eller forskningsbasert kunnskap, bør den likeledes være åpen for diskusjon. Hovedpoenger er som tidligere nevnt, at beslutningstaker egentlig ikke etterspør skråsikkerhet fra den sakkyndiges side. Det er snakk om sannsynlighetsovervekt, og av den grunn er det både legitimt og viktig å trekke opp argumenter for både og mot det standpunkt man er kommet frem til.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.56)

”En ustrukturert klinisk tilnærminghar blitt kritisert på grunn av lav interrater reliabilitet, det vil si at to klinikere ikke kommer til samme resultat.; lav validitet det vil si at treffsikkerheten i vurderingen ikke er stort bedre enn sjanse, samt at man ikke har kunnet spesifisere fremgangsmåten for vurderingen. Dette betyr at ingen egentlig kan ettervurdere en slik vurdering”

Rettspsykiatri i praksis, Rosenqvist/Rasmussen (2004,s.192)

”Kliniske psykologer arbetar med mäneskor som har mer eller mindre grova mentala problem. Långtifränn alla mäniskor har sådanna problem och generaliseringar utifrån den kliniska erfarenheten är mycket risicabelt. Inte desto mindre använder sig domstolarna av just kliniska psykologer i många samanhäng.”

Rettvisan och Psykoloigin, Lenart Hane(1993,s.52)

”Psykologien må anvendes på en annen måte innenfor en rettslig ramme enn i en terapeutisk sammenheng”

Myhren/Steinsbekk (2000)

At dette skillet melom klinisk prykolog og sakkyndig er problematisk beskriver Rosenqvist selv:

utbetalingar fra folketrygden eller ikke. I dette tilfellet er legen folketrygdens sakkyndige, og ikke pasientens representant. Det er det ikke alltid like lett å forstå, verken for pasient eller lege.

Rosenqvist (2002) i Rettspsykiatri i praksis

De personer som oppnevnes som sakkyndige vil ofte ha erfaring og kompetanse fra behandlingsarbeid med barn og familier. Om denne kompetansen tas i bruk i arbeidet som sakkyndig, må ikke dette gjøre rollen uklar med hensyn til hovedformålet. Det er derfor viktig at den sakkyndige er svært bevisst og tydelig markerer forskjellen mellom rollen som sakkyndig og som behandler. Ønsket om å være til hjelp må ikke hindre

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven, Barne og familidepartementet, 1998,s.15

“- Dette har å gjøre med rollen vi hadde. Vi var ikke leger, vi opptrådte ikke i den rollen. Hun var ikke vår pasient, vi undersøkte henne ikke klinisk, vi skrev ikke journaler eller legeerklæring og vi har ikke utført noe som kan ses som behandling, sier han...Hellesøy sammenligner vurderingen han gjorde på samme måte som han foretar vurderinger i retten”.

Psykiater Odd Hellesøy i Dagbladet 23.1.2008 (Vallasaken)

“Helsepersonell opptrer i forskjellige roller ved utstedelse av attestar og erklæringer, og det gjelder forskjellige regler og krav knyttet til de forskjellige rollene. Viktige skiller går mellom rollen som behandler og sakkyndig, og mellom rollen som sakkyndig eller rådgiver for beslutningsorganet og andre situasjoner.”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.23

“Som terapeuter er vi lite opptatt av om det pasienten forteller er objektivt riktig. Vi aksepterer stort sett pasientens historie, selv om det kan reises tvil om sannhetsgehalten.”

Einar Kringlen, Seksuelle overgrep, gjenvunnet hukommelse og multippel personlighetsforstyrrelse, Tidsskrift for Den norske lægeforening 2002; 122: 202-8.

“En undersøkelse foretatt for noen år siden viste imidlertid at over halvparten av legene i behandlerforhold tilla i blant eller ofte pasientens ønske større vekt enn sitt eget medisinske skjønn.”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.24

“Den som mottar en attest eller erklæring fra en behandler forventer på sin side faglige nøytrale attestar. Av helsepersonelloven fremgår at attestar, erklæringer o.l. skal være objektive og korrekte. I praksis kan likevel legeerklæringer fra en parts fastlege eller annen

behandlende lege ute i samfunnet, miste mye av sin verdi både på grunn av behandlerens nære tilknytningsforhold til pasienten, og også fordi legen sjeldent har tilstrekkelig god kunnskap om de vedtak som skal treffes”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.24

“Storbergets reaksjon på skandalen omkring mulig falske helseerklæringer høsten 2005 var bl.a. at muligheten for at ”privatpraktiserende leger og psykologer kan komme inn og indirekte overprøve viktige deler av det offentlige strafferettssystemet” er en ”systempolitisk utfordring”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.24

“Når helsepersonellet opptrer som sakkyndig, kommer andre hensyn enn hensynet til pasienten og pasientbehandlingen inn. Det foreligger ikke lenger et tosidig behandlerpasientforhold, en tredje part kommer inn og skal ha opplysninger og helsepersonellet kan ha selvstendige plikter i forhold til sistnevnte. Oppdragsgiveren kan være domstolen, trygdeetaten, forsikringsselskaper osv., men også pasienten i egenskap av part i en sak.”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.24

“Helsepersonell har bakgrunn i en vitenskap som orienterer seg mot universelle lover med gyldighet utover menneskers verdier og beslutninger. Dette får betydning bl.a. for krav til sikkerhet for å fastslå kausalitet – behandleren reagerer på indikasjon, forvaltningen på sannsynlighetsovervekt eller andre bevisbyrderegler, og forskeren på vitenskapelig bevis”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.25

“Når en fagperson uttaler seg om forhold som ligger utenfor sin spesialitet og erfaring, har ikke uttalelsen større faglig tyngde enn uttalelsen til en annen lekperson. Ofte uttaler en fagperson seg om slike forhold fordi han eller hun blir spurtt om det, uten å gjøre klart at grunnlaget for uttalelsen ikke er faglig, men for eksempel alminnelig erfaring. Dersom den som skal treffe avgjørelse på grunnlag av uttalelsen ikke er bevisst på grensene for vedkommendes faglige ekspertise, kan avgjørelsen bli truffet på et sviktende grunnlag.

Utfordringen er formulert på følgende måte av Johs. Andenæs: ”De sakkyndiges bedømmelse av tiltalte og hans personlighet vil måtte bero på den mosaikk av opplysninger og inntrykk som de får gjennom samtaler med tiltalte selv, lesning av dokumentene i saken, samtaler med pårørende og kjente osv. Dette materiale kan være av varierende kvalitet, det blir ikke forelagt domstolen i rettslige former, og det er i praksis ikke godt mulig å føre motbevis. Om de sakkyndige på dette grunnlag foretar vurderinger av tiltaltes troverdighet og moralske habitus, kan det ved domstolens bedømmelse av bevisene i saken bli tillagt en større vekt enn det fortjener. Og det er neppe heldig for oppfatningen av psykiaternes rolle i straffesaken at de ikke bare gir domstolen grunnlag for avgjørelsen av reaksjonen, men også er med på å få tiltalte kjent skyldig.”

Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.26

“I mange tilfeller blir innholdet av en erklæring fra helsepersonell avgjørende for utfallet av saken. Det betyr at kvaliteten på erklæringen kan være av avgjørende betydning for sakens utfall”

“Graverutvalget (2006) skriver i sin rapport, s.27

“Generelle hensyn som ligger til grunn for forvaltningens virksomhet er kvalitet, tillit og effektivitet. Disse hensynene er derfor også viktige når helsepersonells rolle I beslutningsprosessen skal vurderes.

Kvalitet betyr i overordnet forstand at forvaltningens beslutninger blir riktige. Bruk av fagkyndige og vitenskapelig basert kunnskap som ledd i forberedelsen av en forvaltningsavgjørelse bygger på den antagelse at tilføring av teori, empiri, metode og erfaring fra ulike fagfelt vil styrke kvaliteten av de beslutninger som treffes. Det er en generell trend internasjonalt at vitenskapelige råd spiller en økende rolle både for generelle og konkrete offentlige avgjørelser.¹² Når det gjelder enkeltsaker består fagkyndiges bistand som oftest av vurderinger av bevis for å klargjøre et faktisk forhold eller vurderinger av lovens vilkår i forhold til et faktum, eventuelt for å stille opp hypoteser om fremtidig utvikling.”

Graverutvalget (2006),s.27

” Helsepersonell opptrer i forskjellige roller ved utstedelse av attestere og erklæringer, og det gjelder forskjellige regler og krav knyttet til de forskjellige rollene. Viktige skiller går mellom rollen som behandler og sakkynlig, og mellom rollen som sakkynlig ellerrådgiver for beslutningsorganet og andre situasjoner.”

Graverutvalget, (2006),s.23

“Ved vurdering av hvilke tiltak arbeidsgruppen vil anbefale, har gruppen særlig lagt vekt på fire hensyn:

1. Tiltak bør bidra til tydeligere rolleforståelse blant parter som er involvert ved utstedelse og bruk av den enkelte attest/erklæring. Dette gjelder først og fremst I forhold til helsepersonellet som utsteder attesten/erklæringen, men også i forhold til de personer eller instanser som bestiller eller mottar ulike attestere/erklæringer.
Problemstillinger knyttet til åpenhet og habilitet er sentralt.
2. Tiltak bør bidra til bedre kommunikasjon mellom de parter som er involvert ved bestilling, utstedelse, mottak og bruk av ulike attestere/erklæringer.
3. Tiltak bør bidra til at attestere/erklæringer har høy kvalitet, slik at den som skal vurdere eller avgjøre en sak hvor attestere/erklæringer fra helsepersonell inngår som en del av sakens faktum, får et best mulig beslutningsgrunnlag.
4. Tiltak bør bidra til å gjøre det vanskeligere å utstede uriktige attestere/erklæringer, samt gjøre det enklere å avdekke uriktige attestere/erklæringer. De tiltak arbeidsgruppen foreslår retter seg i utgangspunktet mot helsepersonellet og de attestere/erklæringer som de utsteder”

Graverutvalget, (2006),s.40

Komparenter

Komparenter er ”andre” som den sakkyndige henter sine opplysninger fra. Ofte er dette lærere, helsepersonell, naboer osv. Det er viktig å se om komparenter gjengir egne observasjoner eller om de gjengir hva andre har fortalt dem. En komparent som aldri har sett personen det gjelder, kan vanskelig uttale seg objektivt om denne personen. Likeledes er det viktig å se om det komparenter uttaler, egentlig har noe med mandatet og evt, omsorgsevne å gjøre, eller om det handler om subjektive preferanser. At en komparent ut i fra sin yrkes-status (politi, psykiater, lege mm) tillegges stor troverdighet, betyr ikke automatisk at deres subjektive påstander er mer troverdige enn andres! Det er innholdet i beskrivelser og dets relevans for saken som er viktig. Opplysninger fra komparenter fremstår i mange saker som rene partsinnlegg for den ene part. Det spiller ingen rolle om det er barnevern, leger, barnehager, psykologer, politi eller venner og bekjente. Nære bånd og familiære tilknytninger i mange bygdesamfunn medfører klare risikoer for sammenblanding av roller. Bånd kan være tette både gjennom familier og bekjente. Dette spiller klart inn på en del av de uttalelser man får beskrevet.

”Det bör alltid klargöras om det är referenten sjölv som står för en iakttagelse eller om det är någon annan och vem i så fall (andrahandsuppgifter måste kontrolleras med källan om de skall användas).

Referenter bör i regel höras oberoande av varandra. Förekommande utbredd praxis att høra två eller flera personal tillsammans är förkastlig.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.79)

”De berörda skall systematiskt erbjudas replik för referent. Av berörd ice replikerat material bör aldrig användas.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.80)

Generellt beträffande uppgiftslämnare gäller att en effektiv kontrollfråga är ”Hur vet du detta?” Anmälningar uppkommer ofta ur konfliktsituationer och kan vara ett sätt att hämna, förfölja eller utagera egen oro – medvetet eller omedvetet.

G rundkravet för dessa bör vara att de har förstahandsinformation utifrån kontakter med den som utreds och det gäller därför att klarlägga arten och mengden av kontakt samt när och hur den skett”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.

”Uppgifter utan personkälla måste förkastas som otillförlitliga.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.39)

”Referenter som kommer med negativa personuppgifter skall avkrävas preciserad saklig grund för dessa uppgifter, om de skal tas på allvar.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.49)

”En kränkande eller anklagande uppgift får av etiska och demokratiska skäl absolut inte införas i en utredning utan att replikk har erbjudits.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.50)

”Uppgifter som passerat en mellanhand kan inte anses tilförlitliga. Ursprungskällan behöver kontaktas för tilförlitlighet.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.51)

”Den amerikanske juristen J. Kaplan anga i 1968 fölgende faktorer som avgjörande ved vurderingen av et vitneutsagn:

1. Sansynligheten for at vitnet har oppfattet begivenheten riktig.
2. Sannsynligheten for at han har husket hva han så.
3. Sannsynligheten for at det er hans hensikt og fortelle det han husker.
4. Sannsynligheten for at han er i stand til å fortelle det han ønsker å fortelle
5. Sannsynligheten for at retten retten har forstått hva han har fortalt.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.41)

”Vi har en alminnelig tendens til å overvurdere høye hastigheter og undervurdere lave. Det samme gjelder tidsforløp. Farlige eller ubehagelige opplevelser oppleves ofte som om de varer i en evighet, selv om de bare har vart i minutter eller kanskje sekunder.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.43)

Kompetanse (se også erfaring-ekspertise)

Det er et ufravikelig krav at en sakkyndig faktisk fremviser kompetanse i det arbeidet denne skal gjøre.

”Gjennom utvalgets kontakt med representanter for barneverntjenesten kommer det fram at det er stor forskjell på eksterne fagpersoners kompetanse til å utrede barnevernsaker”

NOU 2006:9 Kvalitetsikring av sakkyndige rapporter i barnevernsaker

”De sakkyndige vurderinger må være faglig holdbare”

NOU 2006:9 Kvalitetsikring av sakkyndige rapporter i barnevernsaker

I enkelte saker kreves det høyt spesialisert fagkunnskap for å kunne foreta en sakkyndig

vurdering.

Graverutvalget, (2006), s.159

Slik arbeidsgruppen ser det kan det være et problem at helsepersonell sjeldent får tilbakemelding på attestater/erklæringer de har avgitt. Dette gjelder først og fremst dersom de har utarbeidet attestater/erklæringer som er mangelfulle eller ikke holder høy nok kvalitet, men også dersom attesten/erklæringen er god.

Arbeidsgruppen mener at en mer systematisk tilbakemelding fra mottager av attestater/erklæringer, vil kunne være et tiltak som kan bidra til høy kvalitet på ulike typer attestater/erklæringer. Positiv og negativ tilbakemelding på det arbeid man har gjort som behandler eller sakkyndig, vil være opplærende, kvalitetssikrende og kvalitetsforbedrende til senere anledninger.

Graverutvalget, (2006), s.

Konfliktdempende

Dette handler om hvordan den sakkyndige opptrer ovenfor partene ved en undersøkelse. Bidrar den sakkyndige til konflikten eller klarer den sakkyndige å holde seg nøytral. Sakkyndige som bare refererer den ene parts påstander er konfliktdrive. Likeledes er det konfliktdrive å hindre barnet samvær med en eller begge foreldre om det ikke foreligger tungtveiende grunner for dette.

”I sin evaluering av ordningen med foreldermekling ved samlivsbrudd oppsummerte Ekeland & Myklebust (1997) at utviklingen av konfliktnivået viste seg å ha sammenheng med hva slags avtaletype man hadde for barna. Ifølge foreldrene virket det å dele omsorgen konfliktdempende, mens konfliktnivået økte blant de som valgte mindre enn vanlig samvær.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.152)

”En viktig innsats fra den sakkyndige vil kanskje mer enn noe annet være å prøve å legge forholdene til rette så foreldre skal kunne lytte til barna og ta hensyn til deres oppfatninger.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.177)

Konklusjoner

Konklusjoner handler om å trekke slutninger på grunnlag av de premisser som finnes. Uten premisser både for og imot, blir det ingen konklusjon. Konklusjon forutsetter at det har vært en forutgående diskusjon, noe som fordrer motstridende premisser/opplysninger. Noe annet blir bare å fastslå påstander.

”Å trekke en slutning (det engelske ordet inference) innebærer at vi anvender kjente fakta til å lære noe om ukjente fakta.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.34)

”En sentral del av vurderingsprosessen som en sosial prosess er, at de vurderinger som gjøres og de konklusjonene som trekkes kan rettferdiggjøres.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.36)

”....det er viktig å diskutere ulike fortolkninger av det man observerer med dem.
(foreldrene).”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.39)

”Man må ha en åpen holdning både i innformasjonsinnhenting og – innformasjonsbearbeidingsprosessen, der den sakkyndige hele tiden må argumentere mot seg selv for å unngå å ta standpunkt på et utilstrekkelig grunnlag.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.45)

”Konklusjonene må stå i et logisk forhold til det som har gått forut, og det skal være mulig for andre å skjonne sammenhengen mellom den informasjon som er innhentet (faktum i saken slik den sakkyndige ser den) og den måten informasjonen er bearbeidet på og de konklusjonene som trekkes.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.45)

”Det kan også lønne seg å skrive ned avveiningene i spørsmålsform og liste opp argumenter for og imot de ulike konklusjonene.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.47)

”Videre kan det lønne seg å argumentere mot seg selv som et ledd i de avveiningene , som gjøres, slik det ble eksemplifisert ovenfor, slik at tvilen holdes i live hele tiden.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.47)

”Selv om det er omdiskutert, forutsetter mandatet at sakkyndige har, om ikke et fastlagt syn, så i alle fall et begrunnet standpunkt.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.49)

”Hvis man derimot er tydelig på ulike, mulige premisser for en avgjørelse og hva som kan tale for at den ene eller den andre forutsetningen bør være mest mulig tungveiende, blir den sakkyndiges avveininger et profesjonelt bidrag til beslutningstakeren – som det skal være.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.57)

”Et spørsmål om hvorvidt et barn skal ha fast bosted hos far eller mor, krever en sammenligning mellom positive og negative kvaliteter ved de to omsorgsituasjonene.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.221)

”Dawes (1998) fokuserer på betydningen av å formulere argumenter både for og imot de alternativene som finnes, og reflektere over dem.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.230)

”En annen måte er ved å tilstrebe så grundig informasjonsinnhenting som mulig innen for de rammene som er, og som sakkyndig være nøy med å diskutere det man observerer og får kjennskap til mellom partene. Slik kan man sjekke ut i hvor stor grad dette stemmer med de inntrykk de selv har.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.250)

”Noen saklige normer som utvalget mener er sentrale for sakkyndig arbeid er følgende:

1. Å vurdere sikkerheten i de konklusjoner som kan trekkes av det faglige arbeidet”

Nou 1995:23,s.39, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Observasjon og vurdering av “bevis” for og imot en konklusjon (hypotese) er alltid nødvendig. Det er ikke tilstrekkelig kun å fremsette “bevis” for den konklusjonen man har trukket. I slik balansert vurdering må det, på strukturert vis, settes opp person-egenskaper o.l. som trekker begge veier, ikke bare letes etter negative trekk ved en person og utelate det som trekker andre vei. En balansert vurdering blir så godt som aldri gjort.”

Åge Simonsen (2003)

”Någon eller några påvisade omdömesbrister i texten ger anledning till att sätta frågetecken för texten som helhet.”

”Uppgifter utan personkälla måste förkastas som otillförlitliga.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.39)

”En utredare måste kunna skilja mellan grunnläggande uppgifter och tolkningar av dessa.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.59)

”Tenkbara tolkningar skall listas”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.60)

”Ibland tas tolkningen av innformation för given och uppgiftslämnaren eller utredaren kommer inte ens på tanken att informationen skulle kunna ges någon annan tolkning. Ibland kan uppgiftslämnaren inte ens specificera något konkret utan hänvisar till sin känsla.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.148)

”Om en tolkning lämnar en väsentlig del av den föreliggande informationen oförklarad, kan denna tolkning inte anses ge en säkerställt riktig beskrivning av den bakomliggande verkeligheten

Om en tolkning skall kunna accepteras som en säkerställt riktig beskrivning av den bakomliggande verkeligheten, måste den vara ensam om att ge en restlös och rimelig förklaring till den föreliggande informationen.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.189)

”Noen ganger opplever mann at den sakkyndige ikke konkluderer etter at både for og imot-premisser er redegjort for, f.eks. to parters syn. Dermed blir tvilen hengende i ”luften” og danner sammen med den øvrige rapporten grunnlag for slagseite i rapporten. Ofte kan man finne at resten av rapporten har bevist slagseite og dermed bidrar en slik ikkekonkluderende situasjon til at leseren ubevist trekker egne slutninger”

Rune Fardal, Psykologistudent, 2005

”Hvilken av fortolkningene som er den beste, følger ikke automatisk av data. Vårt problem når vi skal fortolke og/eller forklare det vi observerer, er todelt: For det første må vi tenke oss et spekter av mulige beskrivelser eller forklaringer av det vi ser, og for det andre må vi avgjøre hvilken av disse mulige beskrivelsene/forklaringene som er den beste. På samme måte må forskeren ikke bare nøye seg med å formulere mulige beskrivelser og forklaringer av observerte psykologiske fenomener, noe av oppgaven er også å finne ut hvilken av dem som er den beste (dette er med andre ord spørsmål om validitet).

Forskere som forsøker å utvikle teorier, må altså ikke bare være kreative (dvs. Finne mulige alternative forklaringer på en gitt observasjon); forskere må også være kritiske, slik at feilaktige forklaringer kan lukes ut. Det siste punktet er viktig. Fordi samme observasjon kan fortolkes på ulike måter og derfor støtte forskjellige teorier, kan ikke forskeren skille mellom gode og dårlige teorier bare ut fra observasjoner som støtter teoriene”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (1998,s.41-42)

”Hvis vi konkluderer noe om ”alle” på basis av et utvalg observasjoner, vil bare en observasjon som ikke stemmer med slutningen, falsifisere konklusjonen”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (1998,s.57)

”Hypotesutprövning kan inte ske hur som helst gjennom lösliga associationer och ordsammanställningar – noggrant observation och värdering av evidens för resp mot en hypotes krävs, inte bara söking av evidens för en hypotes”

Rettvisan och Psykologin, Lenart Hane(1993,s.29)

”Guettler, K. (1988) påpekar också att seriöst psykoanalytisk arbete bla kräver för- och emotargumentasjoner, hansynstagande till situatjonsbetingelser samt arbete med motöverföringar .”

Rettvisan och Psykologin, Lenart Hane(1993,s.32)

”The tendency to see the necessity of acquiring comparative information before coming to a conclusion is apparently not a natural one – which is why training in all the sciences includes methodology courses that stress the importance of constructing control groups”

Stanovich, K.E. (2004) How to think straight about psychology (s.85)

”Uüberzeugtes Schlussfolgerung

Slussatser kan draes trots at det fattas nogen premisser (überzeugtes Schlussfolgerung). Premisser savnes iblandt helt.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.155)

Kontekstuell implikasjon

Denne feilen handler om å ikke beskrive noen konklusjon, men heller beskrive premisser og hypoteser der man legger opp til at leseren selv vil komme til den konklusjon man ønsker skal fremkomme.

” Den klart vanligste varianten tucks vara at ikke skrive ut noen tolkning alls utan overlate til leseren at gjøra den tolkning som sammanhenger antyder (sk kontekstuell implikasjon). Leseren kan ha svårt at se alternative tolkninger til eksempelvis tendensiøst beskrivna hendelser og begår antageligen ofta tankefelet imperfekto enumeratio. Et minimumskrav bør være at utrederen i det minste opplyser leseren om at det finnes flere mulige årsaker, tolkninger etc. Og at utrederen ikke kunnat klargjøre hva som gjelder.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.146)

Kontradiktorske prinsipp

Det kontradiktorske prinsipp er et grunnleggende prinsipp i all rettspleie. Det går ut på at alle parter skal ha anledning til å utale seg i en sak. Dersom ens parts syn utelates er dette et klart brud på dette prinsipp og fører automatisk til at en rapport må forkastes. Slik generalsekretær Per Edgar Kokvold I Norsk Presseforbund utaler til dagbladet 3.2.2008, I forbindelse med utgivelse av boken ”Ett år I Ellens liv”, at ”*Han sier det innen mediabransjen er et sentralt prinsipp å la berørte parter få muligheten til samtidig imøtegåelse av påstander. Brudd på denne regnes som svært grovt.*”! Det kan ikke være tvil om at dette også må gjelde I saker med sakkynlige psykologer ol. Det er et særlig grovt overtramp når den ene part fremsetter udokumenterte påstander om den ondre, uten at den andre skal ha noen mulighet til å motsi slike påstander før rapporten brukes I en rettslig sammenheng!

”Prosessrettlig grunnsetning som går ut på at hver av partene skal ha rett til å bli hørt, og å bli bekjent med hva den annen part gjør gjeldende før dom avsies”

Rettsnorge.no

”Forvaltningsloven

§ 16. (forhåndsvarsling).

Part som ikke allerede ved søknad eller på annen måte har uttalt seg i saken, skal varsles før vedtak treffes og gis høve til å uttale seg innen en nærmere angitt frist. Dersom en

mindreårig over 15 år er part i saken og blir representert av verge, skal dette også gjelde den mindreårige selv. Fristen løper fra den dag varslet er avsendt, når ikke annet uttrykkelig er sagt.

Forhåndsvarslet skal gjøre greie for hva saken gjelder og ellers inneholde det som anses påkrevd for at parten på forsvarlig måte kan vareta sitt tarv. I regelen gis forhåndsvarsel skriftlig. Det skriftlige forhåndsvarslet kan gis ved bruk av elektronisk kommunikasjon når mottakeren uttrykkelig har godtatt dette og har oppgitt den elektroniske adressen som skal benyttes for slikt formål. Er det særlig byrdefullt å gi skriftlig underretning, kan underretningen gis muntlig eller på annen måte.

Forhåndsvarsling kan unnlates dersom:

- a) slik varsling ikke er praktisk mulig eller vil medføre fare for at vedtaket ikke kan gjennomføres,
- b) parten ikke har kjent adresse og ettersporing av ham vil kreve mer tid enn rimelig i forhold til partens interesser og til betydningen av varslet,
- c) vedkommende part allerede på annen måte har fått kjennskap til at vedtak skal treffes og har hatt rimelig foranledning og tid til å uttale seg, eller varslet av andre grunner må anses åpenbart unødvendig.”

Norges Lover, Forvaltningsloven

”Kontradiksjon. Partsoffentlighet og dokumentinnsyn.

I sivile saker så vel som i straffesaker er der et prinsipp om at det ikke skal avsies dom eller treffes annen avgjørelse av viktighet før partene har fått uttale seg. Her kan dette sammenlignes også med utrykket ”fair play” – motsetningsvis som det vil være ”rått parti” om man overkjøres uten anledning til å forklare seg. Det har sammenheng med at saken skal opplyses slik at riktigst mulig avgjørelser kan treffes. Det foreligger derimot ingen plikt til å uttale seg for en part.

Der er sammenheng mellom kontradiktorske prinsipp og rett til dokumentinnsyn og rett til å være til stede under forhandlingene.

Viktig er det at kandidatene ser at det kontr prin rekker videre enn til å få opplysningene under , selve hovedforhandlingen Man må få anledning til å forberede seg – dette er kanskje den viktigste side av det kontr prins. For å hindre overrumpling har vi regler om prosessuell preklusjon.

Mange kand er overraskende kortfattet om det kontr. Prins. Det til tross for at det ofte likevel fremhevet som både grunnleggende og nærmest overordnet de øvrige prinsippene.”

http://www.jus.uit.no/student/4/sensorv_4_h98_1teori.htm

Kontrast effekt

Denne feilen oppstår når man påvirkes av en stimuli i omgivelsene som virker ikke på ens beslutning. Dette stimuli har ikke nødvendigvis noe med beslutningen å gjøre. Det kan være f.eks. noe som påvirker oss følelesmessig, og som ubevist eller bevist får innvirkning på vår beslutning. Eks. Kan være en far som tar ut skilsmiss fra sin ex. og der ex.én fremstiller seg som et offer i situasjonen. Det kan fremstå som trist og man kan få medlidenshet med exén, uten at dette har noe som helst med omsorgsevne å gjøre. Det kan være helt legitime grunner for farens ønske om skilsmiss som ikke har noe med noen av foreldrenes omsorgsevne å gjøre.

” A contrast effect is the enhancement or diminishment, relative to normal, of a perception and related performance as a result of immediately previous or simultaneous exposure to a stimulus of lesser or greater value in the same dimension. (In this definition a "normal" perception is one free of surrounding context, positive or negative.)

Contrast effects are ubiquitous throughout human and non-human animal perception, cognition, and resultant performance. A hefted weight is perceived as heavier than normal when "contrasted" with a lighter weight. It is perceived as lighter than normal when contrasted with a heavier weight. An animal works harder than normal for a given amount of reward when that amount is contrasted with a lesser amount and works less energetically for that given amount when it is contrasted with a greater amount. A person appears more appealing than normal when contrasted with a person of less appeal and less appealing than normal when contrasted with one of greater appeal.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Contrast_effect

Kontra induktiv hypotese

Dette er hypoteser som går imot gjeldende teori eller hypoteser. Dette er meget viktig ved sakkyndiges arbeid. Det er nært forbundet med å falsifisere hypoteser. Noe som er helt nødvendig for at noe skal kunne kalles vitenskapelig holdbart.

”Vitenskapsteoretiern Feyerabend (1977) har lansert begreppet kontra induktiv hypotes om uppställda hypoteser som går tvärsemot etablerade teorier.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.43)

Kontroll

Innformasjon innkommet til den sakkyndige må kontrolleres om de skal benyttes som grunnlag for å konkludere eller trekke slutninger. Påstander som ikke er sanne kan ikke underbygge senere konklusjoner. Påstander som ikke er kontrollert kan heller ikke legges til grunn som sanne uten videre.

”Informationskällor måste utan undtag redovisas av det självklara skälet att uppgifter skall kunna kontrolleras, förtydligas och utsättas för källkritik av andra berörda.

En uppgift skall ha angiven personkälla alternativt dokumentkälla.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.35)

”Har tekster eller artikler det blir vist til noen gyldighet for denne undersøkelsen og denne saken?”

Psykologstudent, Rune Fardal 2005

Kontrollgruppe

Ved vitenskapelige studier benyttes kontrollgrupper for å se likhet/forskjell på spesielle grupper man søker innformasjon om i forhold til normalgrupper (kontrolgrupper)..

En **kontrollgruppe** er en gruppe deltakere i et vitenskapelig forsøk som fungerer som **kontroll** av hovedgruppen – det vil si at gruppen brukes som referanse til sammenligning med hovedgruppen som mottar en behandling, eller en annen faktor som man ønsker å studere virkningen av

<http://no.wikipedia.org/wiki/Kontrollgruppe>

Korrelasjon

Korrelasjon betyr sammenheng eller gjensidig forbindelse, grad av sammenheng. Begrepet benyttes i forholdet mellom to variabler. Det er et viktig negrep i psykologi som er av stor betydning i saker med sakkyndige. I en undersøkelse kan psykologen fine at to forhold korrelerer, når det ene forholdet inntrer, så inntrer også det andre forholdet. Dette betyr ikke at det ene forholdet nødvendigvis påvirker det andre. Det kan være et 3 forhold som påvirker dem begge. Det er viktig når det handler om å finne ut hvor barn har det best å vokse opp. Den sakkyndige plikter å finne en slik årsaksammenheng om dette skal benyttes i en rapport. At noe korrelerer sier ikke noe om årsak –virkning, eller hva som påvirker hva.

”Two variables may be associated without having a causal relationship. The presence of a correlation does not necessarily imply causation”

Stanovich, K.E. (2004) How to think straight about psychology (s.69-70)

Krisemaksimere

Dette er et gjennomgående trekk ved sakkyndige at en del krisemaksimerer for å underbygge sin egen holdning i en sak. Deretter bruker de den samme krisestemningen som grunnlag for å flytte barn. En slik udokumentert krisemaksimering kan forståes som at den sakkyndige har hastverk med å tvinge et syn igjennom. Krisemaksimering som ikke er fulgt opp av solid dokumentasjon blir å regne som en forfalskning.

”Etter å ha krisemaksimert ulike forhold ved den som ble observert, ”konkluderte” den psykolog med at det var viktig å flytte barnet til den andre forelder før skolen begynnte. Noen faglig begrunnelse for krisemaksimeringen fantes ikke i rapporten.”

Fra psykologisk sakkyndige rapport, 2002

Kuleshov – effekt

Dette er en effekt der omgivelsene til det man skal vurdere forandres, og ved hver enkelt ”bakgrunn” blir de emosjonelle følelser ulike, selv om det er den samme personen man undersøker. Dette er viktig, da det betyr at den setting en sakkyndige ser deg i aktivitet med dine barn er med på å forme hans/hennes inntrykk av deg. Den emosjonelle persepsjon de oppfatter blir viktig for utfallet av vurderingen.

” Lev Kuleshov was an early Russian filmmaker who believed that juxtaposing two unrelated images could convey a separate meaning. In the Kuleshov experiment he filmed Ivan Mozhukhin, a famous Russian actor, and shots of a bowl of soup, a girl, a teddy bear, and a child's coffin. He then cut the shot of the actor into the other shot; each time it was the same shot of the actor. Viewers felt that the shots of the actor conveyed different emotions suggested by the other stimulus, though each time it was in fact the same shot.

Kuleshov used the experiment to indicate the usefulness and effectiveness of film editing. The effect has also been studied by psychologists.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Kuleshov_effect

Kulturforskjeller

Ved sakkyndige rapporter er det meget viktig å være klar over eventuelle kulturforskjeller mellom den sakkyndige, og de som blir observert. Mye adferd og kommunikasjon, er ulik, mellom de ulike kulturer. En norsk sakkyndige som kommer hjem til en familie med en eller flere barn fra f.eks. Thailand og registrerer at denne kanskje går barbent inne. I en kald årstid ville dette kanskje vært sett på som mindre bra om vedkommende hadde en etnisk norsk kuturbakgrunn. For et barn med Thailandsk kuturbakgrunn er det uhøfflig å ikke gå barebent, dessuten er barnet opplært i sin kultur til at dette er god adferd. Når vi ser eksempler på sakkyndige som bruker dette som foreldre er det tydelige tegn på at de ikke har kunnskap om kulturelle forskjeller.

Kunnskap

At den sakkyndige kan dokumentere kunnskap om det han/hun skal bedømme er viktig. Spesifisering av metode som er benyttet vil gi en pekepinne på hvilken kunnskap som er benyttet. Innen psykologien er det ulike retninger, og ikke alle retninger har egnede metoder for denne typen sakkyndige rapporter. Det kan være lurt å se om den sakkyndige tidligere er innlagt til psykologforeningen for befatning med slike rapporter. Å bare skrive at anerkjente metoder er benyttet er ikke holdbart, de må spesifiseres slik at man kan etterprøve dem. Likeledes er det viktig å være oppmerksom på at det er stor forskjell på klinisk bruk av psykologi og den psykologi som benyttes i sakkyndigsaker.

I litteraturen på området, eksemplifisert ved Dawes (1994)(House of Cards), blir kritikken særlig sterkt når det oppleves at profesjonelle kombinerer konklusjoner trukket på et usikkert kunnskapsgrunnlag med ekstrem skråsikkerhet, under henvisning til sin ekspertstatus. Først og fremst tror vi sakkyndige bør klargjøre hva slags status den kunnskapen de bruker i sine avveininger har. Har man først og fremst bygget på kontakten med partene og barnet i saken, får man si det eksplisitt. Har man bygget på det som kan kalles kliniske generaliseringer, eller oppsummerte erfaringer fra lignende saker, bør man også kunne si noe om likheter og forskjeller mellom den aktuelle saken og de man sammenligner med. Bruker man teoretisk eller forskningsbasert kunnskap, bør den likeledes være åpen for diskusjon. Hovedpoenger er som tidligere nevnt, at beslutningstaker egentlig ikke etterspør skråsikkerhet fra den sakkyndiges side. Det er snakk om sannsynlighetsovervekt, og av den grunn er det både legitimt og viktig å trekke opp argumenter for både og mot det standpunkt man er kommet frem til.

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.56)

”...fordi foreldre med rette mener at de har bedre innsikt i sine barns reaksjoner enn det en sakkyndig, om enn profesjonell, kan oppnå på den relativt korte tiden en utredning varer.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.164)

”Prediksjonsproblemet har sammenheng med at den beste predikturen for at noe vil skje, er at det har skjedd før – for å si det populært. Hvis det er tvil om at noe har skjedd, eller hvis den ene partens holdninger er basert på mistanker uten at noe dokumentert har skjedd vil den sakkyndige stort sett ha vanskelig for å gi en god begrunnet vurdering av hvorvidt noe av dette vil skje.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.169)

”Som sakkyndige i en sak hvor medlemmer av en minoritetsgruppe er inne i bildet, bør vi være ekstra oppmerksomme på hvordan våre egne holdninger kan bidra til å gi oss blinde flekker i vår faglige vurderingsevne.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.183)

”Utgangspunktet for profesjonelt sakkyndig arbeid må være at en i prinsippet aksepterer at foreldre har innsikt i og kunnskap om sine barn.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.188)

”Som sakkyndig er vårt bidrag den skjønnsanvendelsen som følger av vår profesjonelle kunnskap kombinert med informasjonsinnhenting, informasjonsbearbeiding, og avveininger i den enkelte saken.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.212)

”I følge Meehl er intuitivt det man ikke evner å sette ord på.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.214)

”Sammenligninger må begrunnes, det vil si at den sakkyndige må kunne besvare hvorfor hun eller han mener fenomener er like eller forskjellige, eller har lik eller ulik verdi.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.221)

”Med andre ord er klinikere dårlige til å predikere. Vi greier ganske ofte å predikere mer enn 50/50, men ikke mye bedre, og ikke så bra som resultatene blir når statistiske formler som er konstruert for formålet, brukes.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.222)

”Vi har nytte av all den kunnskap som er om vurderingsfeil, fordi den minner oss på, at sakkyndige, som alle andre, vil begå feil.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.235)

”Dawes (1994) mener at det er klart dokumentert at treffsikkerheten når det gjelder vurderinger, ikke øker i takt med hvor lang erfaring man har.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.225)

”Det understrekkes at vi må stille visse krav til kunnskap for at den skal kunne kalles holdbar, fordi mennesket som problemløser lett gjør identifiserbare, systematiske, feil, og fordi det understrekkes at vi må forvente at feil begåes. Med andre ord har ikke skrásikkerhet noen plass i kliniske vurderinger.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.232)

"Foreldres vilje og evne til samarbeid har avgjørende betydning for om delt bosted kan fungere som en god løsning.

Barn av foreldre i konflikt er oftere engstelig og usikre, med behov for ekstra stabilitet og sikkerhet."

Nou 1998:17,s.81, Barnefordelingsaker

"Forvaltningens engasjerte ekspert eller rettens oppnevnte sakkyndige skal, gjennom skjønnsmessig bruk av sitt fag og sin erfaring, synliggjøre faglige problemstillinger i saken slik at beslutningstakerne kan treffe en avgjørelse i tråd med barnas beste. Den faglige bistanden forventes å bidra til å klargjøre grunnlaget for beslutningstakeren."

Nou 1995:23,s.9, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Den sakkyndige oppnevnes i kraft av sin ekspertise. Ved å påta seg jobben forutsettes det at den sakkyndige har foretatt en selvstendig vurdering av sin kompetanse i forhold til de problemstillinger han eller hun er bedt om å uttale seg om. I tvistesaker som omhandler barn er vurderingstemaene kompliserte og av høy vanskelighetsgrad."

Nou 1995:23,s.11, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Problemet for sakkyndige med forankring i behandlerollen er at tilegnete kunnskaper og erfaringer ikke uten videre lar seg overføre og anvende når man opptrer som sakkyndig. Følgelig står man i fare for å trekke sin faglige kompetanse lenger enn det faktisk er grunnlag for. Selv om erfaring i å behandle mennesker i vanskelige situasjoner er nyttig også i rollen som sakkyndig, dreier det seg om ulike roller som setter ulike faglige krav."

Nou 1995:23,s.11, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Den sakkyndige må kunne redegjøre for oppdragsgiver om kunnskapen er basert på relevant og holdbar teori og empiri eller annen erfaringsbasert vite. Dette stiller store krav til stadig oppdatering av kunnskap."

Nou 1995:23,s.11, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"En konflikt som er løst med en rettslig beslutning vil ikke være løst psykologisk for barnet dersom foreldrene har fått forstrekket konflikten."

Nou 1995:23,s.33, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Kartlegging av foreldres samlede omsorgskompetanse er målet for en omsorgsvurdering"

Nou 1995:23,s.34, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"I den grad saken krever faglig teoretisk belysning som supplement til vurderingsprosessen, må det stilles som krav at det gjøres bruk av teori med dokumentert overføringsverdi til barnevernrelaterte tema, og at det teoretiske grunnlaget eksplisitt gjøres rede for."

Nou 1995:23,s.35, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Utvalget er av den oppfatning at det må kunne kreves at barnefaglige sakkyndige i barnelovsaker er oppdatert i forhold til nyere teori, forskning og erfaringer om barn og voksne etter samlivsbrudd, og at man har et reflektert og kritisk syn på grenseoppgangen mellom faglige og mer verdimeslige betraktninger."

Nou 1995:23,s.35, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Det er ikke utviklet konsensus om hvilke teoretiske grunnlag som kan og bør legges til grunn for arbeidet som sakkyndig i barnefaglig arbeid."

Nou 1995:23,s.37, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Fakta : saksförhollande som inte kan bestridas"

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.23)

"Det anses av många som et faktum att psykologer är bättre på att bedöma människor än lekmän, men det finns inga vetenskapliga bällegg för detta och synnerhet inte i ett enskilt fall."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.24)

"For at vi skal vite noe, må dette "noe" være sant. Vi kan ikke si at vi vet noe hvis dette er usant. Dette forholdet er innarbeidet i vårt dagligspråk. Vi kan ikke si at vi vet at hovedstaden i Norge heter Stockholm, men vi kan både tro det og tro at vi vet det – og ta feil.

Uten perfekt evidens kan konklusjonen ikke bli legitimert, og da kan vi heller ikke si at vi har kunnskap. Det er alltid en mulighet for feil.

Kunnskap må være offentlig og tilgjengelig for kritisk gransking. Uten disse antagelser har vi ikke vitenskap (Gjertsen 1989,s.68)"

Lund,T. (2003), Innføring i forskningsmetodologi (s.30-32)

Konsekvent

Det er av avgjørende betydning at den sakkyndige opptrer konsekvent i sin vurdering. Det skjer at sakkyndige synes å legge et sett av regler til grunn for den ene part og ett annet sett av regler for andre. Eller de regler som gjelder for den ene ikke gjelder for den andre. En part blir kritisert, mens den andre ved brudd på de samme regler ikke blir kritisert. Dette vitner om en stor grad av forutintatthet og diskvalifiserer rapporten umiddelbart.

"Flere rapporter bærer preg av at man ved vurdeing av den ene part begrunner avvikende eller negativ adferd som et utslag av omgivelsenes mens man for den andre tillegger slike trekk til personen. Dette kan bare skje om den sakkyndige er forutintatt i saken. Slike rapporter skal forkastes da de bryter med foreliggende etiske lover hva gjelder rettferdighet og respekt.

Psykologstudent, Rune Fardal, 2005

Kulechov effekt

En effekt fra filmskaperen Kulichov, der han viset det samme ansiktsuttrykk i en kortfilm avbrutt bare av ulike filmklipp. (en suppetalerken, en jente, et barns kiste osv).

Det viste seg at tilskuerne tolket det samme ansiktsuttrykk ulikt, avhengig av de andre klipp, hhv sult, desire eller sorg. Settingen det samme ansiktsuttrykk ble sett i gjorde at tilskuerne forandret oppfatningen av hva ansiktsuttrykket gav utsyn for.

” Kuleshov edited together a short film in which a shot of the expressionless face of Tsarist matinee idol [Ivan Mozhukhin](#) was alternated with various other shots (a plate of soup, a girl, a little girl's coffin). The film was shown to an audience who believed that the expression on Mozhukhin's face was different each time he appeared, depending on whether he was "looking at" the plate of soup, the girl, or the coffin, showing an expression of hunger, desire or grief respectively.”

http://en.wikipedia.org/wiki/Kuleshov_Effect

Ladede spørsmål

Dette er spørsmål som leder folk til å svare på en bestemt måte. Eks. Er du for å forby alkohol som er roten til mye vold?

Logikk

Det er viktig at rapporten og de slutninger og konklusjoner fremstår som logiske ut fra de premissene som ligger til grunn. Av dette følger at det skal være mulig å etterprøve disse. At premissene er sanne er en forutsetning for at man skal kunne trekke logiske slutninger fra dem. Viktig er det å være oppmerksom på at faktakorrekthet ikke er det samme som logisk korekthet. Fakta kan være gale, men logikken kan likevel være korrekt. Eks:

- Alle ting som røykes er bra for vår helse
- Sigarett røykes
- derfor er sigarett godt for vår helse.

premissene er usanne, men logikken er korrekt. Også emosjoner kan få oss til å forlate logikken til fordel for hva vi ”føler”! Eksempler har vist at en gråtende forelder som kommer til barnevernet og påstår den andre forelder saboterer samvær, vil lett kunne forlede barnevernet til å reagere selv om påstanden ikke stemmer med faktum! Også ”innpakningen” av den informasjon vi mottar kan påvirke våre slutninger vekk fra logikk. Eksperimenter (Kahneman & Tversky, 1979) har vist at deltagere som ble fortalt at en kreftbehandling som hadde 50% sjanse for å gjøre pasienten frisk ble ansett for å være mer effektiv, enn de som ble fortalt at behandlingen hadde 50% sjanse for å ikke gjøre pasienten frisk. Dette er et resultat av at mennesker synes tillegge større kostnader til negative utfall.

”Hvorvidt logiske slutninger er gyldige eller ikke, avhenger av om de følger fra premissene.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.26)

”Logikk och sannolikhetsteori.

..tex. kan man inte hävda att något gäller när vissa fakta inte föreligger.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.9)

”Genomförandet av en utredning måste vara underkastat logiska krav och får inte ske på ett godtyckligt sätt eller anpassas efter den önskade slutsatsen.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.128)

”Människor är mer benägna att tro att påståenden är sanna när de har stött på dem förut, vilket är logisk irrelevant”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.159)

”Det er klart at hvis en beretning inneholder selvmotsigelser, inkonsekvenser eller påstander om kasualt uforenliges enkelheter, så kan ikke beretningen i sin helhet være riktig. Slike ting vil naturlig kunne oppfattes som tegn på svak intelligens eller på usannferdighet hos fortelleren og dermed svekke vår tiltro til beretningen i det hele”

Dahl, O (1980,s.69-70) Grunntrekk i historieforskningens metode lære

Logisk feilslutning

Dette handler om at man trekker sluttninger som strider mot logiske regler for sluttninger. Man kan ikke konkludere med at en person klarer omsorgen på egenhånd når all historikk tilsier at vedkommende trenger andre, deriblant sine foreldre for å klare omsorgen. Da blir det en logisk brist å påstå at vedkommende klarer omsorgen alene.

” A **logical fallacy** is an error in logical argument which is independent of the truth of the premises. It is a flaw in the structure of an argument as opposed to an error in its premises. When there is a fallacy in an argument it is said to be invalid. The presence of a logical fallacy in an argument does not necessarily imply anything about the argument's premises or its conclusion. Both may actually be true, but the argument is still invalid because the conclusion does not follow from the premises using the inference principles of the argument. By extension, an argument can have a *logical fallacy* even if the argument is not a purely logical one; for instance an argument that incorrectly applies principles of probability or causality can be said to have a logical fallacy.

Recognizing fallacies in practical arguments may be difficult since arguments are often structured using rhetorical patterns that obscure the logical connections between assertions.

As we illustrate with various examples, fallacies may also exploit the emotions or intellectual or psychological weaknesses of the interlocutor. Having the capability of recognizing logical fallacies in arguments will hopefully reduce the likelihood of such an occurrence.

A different approach to understanding and classifying fallacies is provided by argumentation theory; see for instance the *van Eemeren, Grootendorst* reference below. In this approach, an argument is regarded as an interactive protocol between individuals which attempts to resolve a disputed proposition. The protocol is regulated by certain rules of interaction and violations of these rules are fallacies. Many of the fallacies in the list below are best understood as being fallacies in this sense.

Contents

1 Examples of fallacious arguments

1.1 Example 1

1.2 Example 2

1.3 Example 3

2 Fallacies in the media and politics

3 A list of fallacies

4 See also

5 References

6 External links

Examples of fallacious arguments

In the strictest sense, a logical fallacy is the incorrect application of a valid logical principle or an application of an nonexistent principle:

1. Some acts of killing human beings are legal in this state.
2. Some acts of killing human beings are illegal in this state.
3. Therefore some acts of killing human beings are both legal and illegal in this state.

This is fallacious. Indeed, there is no logical principle which states

1. For some x , $P(x)$.
2. For some y , $Q(y)$.
3. Then for some z , $P(z)$ and $Q(z)$.

The easiest way to show the above inference is invalid is by using Venn diagrams. In logical parlance, the inference is invalid, since under at least one interpretation of the predicates it is not validity preserving.

Unfortunately, few fallacious arguments are as clear cut as the above example suggests. A great many arguments involve causality, which is certainly not part of formal logic. Others involve psychological ploys such as use of power relationships between proposer and interlocutor, appeals to patriotism and morality, appeals to ego etc., to establish necessary

intermediate (explicit or implicit) premises for an argument. Indeed, fallacies very often lay in unstated assumptions or implied premises in arguments that are not always obvious at first glance. One way to obscure a premise is through enthymeme.

We now give a few examples illustrating common errors in reasoning. Note that providing a critique of an argument has no relation to the validity of the conclusion. The conclusion could very well be valid, while the argument itself is unsound. See argument from fallacy.

In the following, we view an argument as a dialogue between a *proposer* and an *interlocutor*.

Example 1

James argues:

1. Application of the death penalty is killing a human being.
2. Killing a human being is wrong.
3. Therefore, application of the death penalty is wrong.

This argument claims to prove the death penalty is wrong. This particular argument has the form of a categorical syllogism. Any argument must have *premises* as well as a conclusion. In this case we need to ask what the premises are, that is the set of assumptions the proposer of the argument can expect the interlocutor to grant. The first assumption is almost true by definition: the death penalty is the killing of a criminal who has been duly convicted under a process of law. The second assumption is less clear as to its meaning. Since the assertion has no quantifiers of any kind, it could mean any one of the following:

- * Every act of killing a human being is wrong.
- * Most acts of killing a human being are wrong.
- * All acts of killing a human being are wrong, except those that are carried out for some legitimate purpose such as deterring serious crime.
- * Some acts of killing a human being are wrong.

The third interpretation for example would be those of individuals who accept the Fifth Commandment under a common interpretation in Judeo-Christian theology. In that interpretation, the above syllogism would then fail to have validated its second premise. James may try to assume that his interlocutor believes every act of killing is wrong; if the interlocutor grants this then the argument is valid. In this case, the interlocutor is essentially conceding the point to James. However, the interlocutor is more likely to believe some acts of killing are not wrong, for instance those carried out in self defense or in legitimate warfare; and in this case James is not much better off than he was before he formulated the argument, since he now has to prove the assertion that the death penalty is not a legitimate form of killing, which is a disguised form of the original thesis. From the point of view the interlocutor, James commits the logical fallacy of begging the question.

Example 2

Barbara argues:

1. Andre is a good tennis player.
2. Therefore, Andre is 'good', that is to say a *morally* good person.

Here the problem is that the word *good* has different meanings, which is to say that it is an *ambiguous* word. In the premise, Barbara says that Andre is good at some particular activity, in this case tennis. In the conclusion, she says that Andre is a morally good person. These are clearly two different senses of the word "good". The premise might be true but the conclusion can still be false: Andre might be the best tennis player in the world but a rotten person morally. Appropriately, since it plays on an ambiguity, this sort of fallacy is called the fallacy of equivocation, that is, equating two incompatible terms or claims.

Example 3

A humorous variant of the fallacy of ambiguity is as follows. Ramesh argues:

1. Nothing is better than eternal happiness.
2. Eating a hamburger is better than nothing.
3. Therefore, eating a hamburger is better than eternal happiness.

This argument has the appearance of an inference which applies transitivity of the two-placed relation *is better than*, which in this critique we grant is a valid property. The argument is an example of *syntactic ambiguity*. In fact, the first premise semantically does not predicate an attribute of the subject, as would for instance the assertion

A potato is better than eternal happiness.

In fact it is semantically equivalent to the following universal quantification:

Everything fails to be better than eternal happiness.

So instantiating this fact with *eating a hamburger*, it logically follows that

Eating a hamburger fails to be better than eternal happiness.

Note that the premise *A hamburger is better than nothing* does not provide anything to this argument. This fact really means something such as

Eating a hamburger is better than eating nothing at all.

Fallacies in the media and politics

Fallacies are used frequently by pundits in the media and politics. When one politician says to another, "You don't have the moral authority to say *X*", this could be an example of the *argumentum ad hominem* or *personal attack* fallacy; that is, attempting to disprove *X*, not by addressing validity of *X* but by attacking the person who asserted *X*. Arguably, the politician

is not even attempting to make an argument against X , but is instead offering a moral rebuke against the interlocutor. For instance, if X is the assertion:

The military uniform is a symbol of national strength and honor.

Then ostensibly, the politician is not trying to prove the contrary assertion. If this is the case, then there is no logically fallacious argument, but merely a personal opinion about moral worth. Thus identifying logical fallacies may be difficult and dependent upon context.

In the opposite direction is the fallacy of argument from authority. A classic example is the *Ipse dixit*—"He himself said it" argument—used throughout the Middle Ages in reference to Aristotle. A modern instance is "celebrity spokespersons" in advertisements: a product is good and you should buy/use/support it because your favorite celebrity endorses it.

An appeal to authority is always a logical fallacy though it can be an appropriate form of rational argument if, for example, it is an appeal to expert testimony. In this case, the expert witness must be recognized as such and all parties must agree that the testimony is appropriate to the circumstances. This form of argument is common in legal situations.

By definition, arguments with logical fallacies are invalid, but they can often be (re)written in such a way that they fit a valid argument form. The challenge to the interlocutor is, of course, to discover the false premise, that is the premise which makes the argument unsound.

A list of fallacies

The entries in the following list are neither exhaustive nor mutually exclusive, that is, several distinct entries may refer to the same pattern. As noted in the introduction, these fallacies describe erroneous or at least suspect patterns of argument in general, not necessarily argument based on formal logic. Many of the fallacies listed are traditionally recognized and discussed in works on critical thinking; others are more specialized.

- * Ad hominem (also called *argumentum ad hominem* or *personal attack*) Including:
 - * *ad hominem abusive* (also called *argumentum ad personam*)
 - * *ad hominem circumstantial* (also called *ad hominem circumstantiae*)
 - * *ad hominem tu quoque* (also called *you too argument*)
 - * Amphibology (also called *amphiboly*)
 - * Appeal to authority (also called *argumentum ad verecundiam* or *argument by authority*)
 - * Appeal to belief
 - * Appeal to consequences (also called *argumentum ad consequentiae*)
 - * Appeal to emotion including:
 - * Appeal to fear (also called *argumentum ad metum* or *argumentum in terrorem*)
 - * Appeal to flattery
 - * Appeal to the majority (also called *argumentum ad populum*)
 - * Appeal to pity (also called *argumentum ad misericordiam*)
 - * Appeal to ridicule
 - * Appeal to spite (also called *argumentum ad odium*)

- * Two wrongs make a right
- * Wishful thinking
- * Appeal to motive
- * Appeal to novelty (also called *argumentum ad novitatem*)
- * Appeal to probability
- * Appeal to tradition (also called *argumentum ad antiquitatem* or *appeal to common practice*)
- * Argument from fallacy
- * Argument from ignorance (also called *argumentum ad ignorantiam* or *argument by lack of imagination*)
- * Argument from silence (also called *argumentum ex silentio*)
- * Argumentum ad baculum (also called *appeal to force*)
- * Argumentum ad crumenam (also called *appeal to wealth*)
- * Argumentum ad lazarium (also called *appeal to poverty*)
- * Argumentum ad nauseam (also called *argument from repetition*)
- * Argumentum ad numerum
- * Base rate fallacy
- * Bandwagon fallacy (also called *appeal to popularity*, *appeal to the people*, or *argumentum ad populum*)
- * Begging the question (also called *petitio principii*, *circular argument* or *circular reasoning*)
- * Cartesian fallacy
- * Conjunction fallacy
- * Correlative based fallacies including:
- * Fallacy of many questions (also called *complex question*, *loaded question* or *plurium interrogacionum*)
- * False dilemma (also called *false dichotomy* or *bifurcation*)
- * Denying the correlative
- * Suppressed correlative
- * Dicto simpliciter, including:
 - * Accident (also called *a dicto simpliciter ad dictum secundum quid*)
 - * Converse accident (also called *a dicto secundum quid ad dictum simpliciter*)
 - * Equivocation
 - * False analogy
 - * False premise
- * Fallacies of distribution:
 - * Composition
 - * Division
 - * Ecological fallacy
- * Faulty generalization including:
 - * Biased sample
 - * Hasty generalization (also called *fallacy of insufficient statistics*, *fallacy of insufficient sample*, *fallacy of the lonely fact*, *leaping to a conclusion*, *hasty induction*, *secundum quid*)
 - * Overwhelming exception
 - * Statistical special pleading
 - * Gambler's fallacy/Inverse gambler's fallacy
 - * Genetic fallacy

- * Guilt by association / Honor by association
- * Historian's fallacy
- * Homunculus fallacy
- * If-by-whiskey
- * Ignoratio elenchi (also called *irrelevant conclusion*)
- * Inappropriate interpretations or applications of statistics including:
 - * Biased sample
 - * Correlation implies causation
 - * Gambler's fallacy
 - * Prosecutor's fallacy
 - * Invalid proof
 - * Lump of labour fallacy
 - * Meaningless statement
 - * Middle ground (also called *argumentum ad temperantiam*)
 - * Misleading vividness
 - * Naturalistic fallacy
 - * Negative proof
 - * Non sequitur including:
 - * Affirming the consequent
 - * Denying the antecedent
 - * No true Scotsman
 - * Package deal fallacy
 - * Pathetic fallacy
 - * Perfect solution fallacy
 - * Poisoning the well
 - * Questionable cause including:
 - * Correlation implies causation (also called *cum hoc ergo propter hoc*)
 - * Fallacy of the single cause
 - * Joint effect
 - * Post hoc (also called *post hoc ergo propter hoc*)
 - * Regression fallacy
 - * Texas sharpshooter fallacy
 - * Wrong direction
 - * Red herring
 - * Reification (also called *hypostatization*)
 - * Relativist fallacy (also called *subjectivist fallacy*)
 - * Retrospective determinism (it happened so it was bound to)
 - * Shifting the Burden of proof
 - * Slippery slope
 - * Special pleading
 - * Straw man
 - * Style over substance fallacy
 - * Syllogistic fallacies, including:
 - * Affirming a disjunct
 - * Affirmative conclusion from a negative premise
 - * Existential fallacy
 - * Fallacy of exclusive premises

- * Fallacy of four terms (also called *quaternio terminorum*)
- * Fallacy of the undistributed middle
- * Illicit major
- * Illicit minor ”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Logical_fallacy

Lover

Det er en forutsetning for sakkyndige rapporters gyldighet at psykologen holder seg innenfor de lover og regler som gjelder for denne typen rapporter. Det være seg juridiske som etiske og moralske. Her er noen av de viktigste referert.

”Etiske prinsipper for nordiske psykologer:

[http://www.psykol.no/default.aspx?aid=9044520&i=9044528”](http://www.psykol.no/default.aspx?aid=9044520&i=9044528)

Norsk Psykologforening 2005

Vitner

“Det er bare de mer alvorlige sykdomstilstander som gir lovlig forfall. Eksempler på dette er akutte tilstander som krever øyeblinkelig behandling og tilstander som vil bli vesentlig forverret som følge av oppmøte i retten. Den hverdag som møter behandlende helsepersonell er at de relativt sjeldent blir konfrontert med situasjoner der en pasient trenger erklæring i forhold til oppmøte i en retssak. I de tilfeller dette skjer er situasjonen ofte den at oppmøte vil føles ubehagelig for pasienten som f.eks frykter konsekvenser av vitnemål i form av represalier eller lignende eller der vedkommende frykter at vitnemål vil kunne ødelegge viktige menneskelige relasjoner som vedkommende har. Dette er imidlertid belastninger som kan følge av å måtte møte i retten og som ikke gir grunnlag for fritak.”

Graverutvalget, (2006), s.53

Barneloven

§ 31. Rett for barnet til å vere med på avgjerd

Etter kvart som barnet blir i stand til å danne seg eigne synspunkt på det saka dreiar seg om, skal foreldra høyre kva barnet har å seie før dei tek avgjerd om personlege tilhøve for

barnet. Dei skal leggje vekt på det barnet meiner alt etter kor gammalt og moden barnet er. Det same gjeld for andre som barnet bur hos eller som har med barnet å gjere.

Når barnet er fylt 7 år, skal det få seie si meining før det vert teke avgjerd om personlege tilhøve for barnet, mellom anna i sak om kven av foreldra det skal bu hos. Når barnet er fylt 12 år skal det leggjast stor vekt på kva barnet meiner.

Det fremgikk både av barnets adferd og hva barnevernet selv skrev at barnet hadde formidlet, at barnet ville bo med sin far. Den sakkyndige tok ingen hensyn til dette. Barnet gav klart tilkjenne at det ville bo med sin far, men det ble aldri vurdert eller tillagt vekt av den sakkyndige.

§ 36. Kvar barnet skal bu fast

Foreldra kan gjere avtale om kven av dei barnet skal bu hos fast. Dersom dei er samde om det, kan dei avtale at barnet skal bu fast hos begge.

Er foreldra usamde, må retten avgjere at barnet skal bu fast hos ein av dei.

§ 42. Barnet sin rett til samvær.

Barnet har rett til samvær med begge foreldra, jamvel om dei lever kvar for seg. Foreldra har gjensidig ansvar for at samværsretten vert oppfylld.

Barnet har krav på omsut og omtanke frå den som er saman med barnet. Den som er saman med barnet, kan ta avgjerder som gjeld omsuta for barnet under samværet.

Til tross for at det forelå en rekke beskrivelser av at mor saboterte samværet med barna og far bade I sommerferier og ellers blir ikke dette vurdert noe sted på en seriøs måte. Det blir som alt annet som taler mot den sakkyndige oversett og undratt seriøs vurering.

§ 48. Det beste for barnet

Avgjerder om foreldreansvar, om kvar barnet skal bu fast og om samvær, og handsaminga av slike saker, skal først og fremst rette seg etter det som er best for barnet.

Ved avgjerda skal det takast omsyn til at barnet ikkje må bli utsett for vald eller på anna vis bli handsama slik at den fysiske eller psykiske helsa vert utsett for skade eller fare.

Til tross for at det blir dokumentet at barnet etter flyttingen I 2002 raskt blir anvist til BUP blir dette ikke noe sted vurdert av den sakkyndige! At all faglitteratur, og mor selv viser at hun er mer optatt av sine egne problemer blir fullstendig oversett!

§ 59. Sakshandsaminga

Dommaren skal påskunde saka så mykje som mogeleg.

Dommaren skal på kvart trinn i saka vurdere om det er mogeleg å oppnå forlik mellom partane, og leggje tilhøva til rette for det.

Domstolloven og tvisteloven gjeld for retten si handsaming av saker etter kapitlet her, så langt ikkje anna følgjer av reglane her.

Tvistemålsloven

§ 3-7. Rettlig medhjelper

(1) En part kan la seg bistå av en rettslig medhjelper. Den rettslige medhjelperen må fylle vilkårene for å være prosessfullmektig etter § 3-3.

§ 11-5. Rettens veiledningsplikt

(1) Retten skal gi partene slik veileding om regler og rutiner for saksbehandlingen og andre formelle forhold som er nødvendig for at de kan ivareta sine interesser i saken. Retten skal også å forebygge feil og skal gi den veileding som er nødvendig for at feil kan rettes opp. For adgangen til å rette feil gjelder § 16-5.

§ 13-3. Innkalling av vitner og sakkyndige til rettsmøte

(1) Advokater sørger for å innkalte vitner deres part skal føre, om ikke retten bestemmer noe annet. Retten kan pålegge parten selv eller prosessfullmektig som ikke er advokat, å foreta innkallingen. I andre tilfeller innkaller retten vitnene. Da skal innkallingen forkynnes.

(2) Vitner skal om mulig gis én ukes varsel. Fristen kan innskrenkes til én dag dersom hensynet til rask behandling av saken gjør det påkrevd eller det legges til rette for at vitnet kan avhøres uten å forsømme viktige gjøremål. Vitner som befinner seg i nærheten av rettsstedet eller et sted hvor fjernavhør kan foretas, plikter å møte straks om dette kan skje uten vesentlig ulykke for vitnet.

(3) Innkallingen skal inneholde opplysninger som bestemt for parter i § 13-2 fjerde ledd. For innkalling av vitner som har rett til å nekte å gi forklaring, gjelder også § 24-3 annet ledd.

(4) Sakkyndige som skal gi forklaring i rettsmøte etter § 25-5 annet ledd, skal innkalles av retten ved forkynnelse med passende varselfrist.

§ 21-4. Partenes sannhets- og opplysningsplikt

(1) Partene skal sørge for at saken blir riktig og fullstendig opplyst. De skal gi de redegjørelser og tilby de bevis som er nødvendig for å oppfylle plikten, og har plikt til å gi forklaringer og beivistligang i henhold til § 21-5.

(2) En part skal også opplyse om viktige bevis som parten ikke har hånd om, og som parten ikke har grunn til å regne med at den annen part er kjent med. Dette gjelder uansett om beviset er til støtte for parten selv eller den annen part.

Her svikter den sakkyndige fullstendig. Ved å unndra alle fars dokumenter om mor, blir ikke saken riktig og fullstendig opplyst! Nettopp lovens beskrivelser av at også bevis som ikke støtter et syn skal fremlegges, slår fullt ut for den sakkyndige når alle negative beskrivelser av mor så gjennomgående blir utelatt

!

§ 25-1. Hva sakkyndigbevis er

Sakkyndigbevis er en fagkyndig vurdering av faktiske forhold i saken.

§ 25-2. Vilkårene for å oppnevne sakkyndig

(1) Retten kan oppnevne sakkyndig etter begjæring fra en part eller av eget tiltak etter § 21-3 annet ledd når det er nødvendig for å få et forsvarlig faktisk avgjørelsесgrunnlag.

Når vilkåret for en sakkyndig skal være å få et forsvarlig avgjørelsесgrunnlag, og den skkyndige som vist I analysen undrar den ene parts beskirvelser, samt forvrenger fakta på den måten som det her gjøres, fremstår ikke rapporten som et grunnlag for et forsvarlig avgjørelsесgrunnlag.

§ 25-3. Antall sakkyndige. Valget av sakkyndig. Sakkyndige utvalg

(1) Det oppnevnes én sakkyndig. Hvis det ikke fører til uforholdsmessige kostnader eller forsinkelser, kan det oppnevnes mer enn én sakkyndig dersom karakteren av sakkyndigspørsmålene, sakens betydning eller andre forhold tilsier det. Retten kan oppnevne nye sakkyndige ved siden av tidligere oppnevnte.

(2) Som sakkyndige velges personer som har den nødvendige kynighet og erfaring. Er det opprettet utvalg av sakkyndige, skal det oppnevnes fra utvalget når det ikke er ønskelig å oppnevne andre. En sakkyndig som begjæres oppnevnt av begge parter og er villig, oppnevnes hvis ikke særlige grunner taler mot det.

§ 25-4. Mandat. Instrukser

Retten fastsetter hva den sakkyndige skal utrede, og gir de nødvendige instrukser. Retten kan pålegge partene å utarbeide forslag til mandat for de sakkyndige.

§ 25-6. Sakkyndige vitner

(1) En part kan føre vitner som sakkyndigbevis.

(2) Et sakkyndig vitne kan følge forhandlingene i sin helhet og kan tillates å stille spørsmål til parter, vitner og sakkyndige. Avhøret skjer før øvrig etter reglene for vanlige vitner.

§ 26-2. Føring av dokumentbevis

Dokumentbevis føres ved at beviset gjennomgås, og det som er viktig påpekes. Gjennomgåelsen skal ikke være mer omstendelig enn behovet for forsvarlig bevisføring tilsier.

§ 26-8. Tvangsfullbyrdelse

(1) Hvis en som ikke er part, nekter å etterkomme rettskraftig kjennelse om tilgang til bevis, kan retten treffe avgjørelse om at kjennelsen skal tvangsfyllbyrdes.

§ 29-21. Saksbehandlingsfeil

(1) Feil ved saksbehandlingen skal tillegges virkning hvis det er nærliggende at feilen kan ha hatt betydning for den avgjørelse som er anket.

Det er all grunn til å legge til grunn at den sakkyndiges behandling av sken faller inn under begepet saksbehandlingsfeil. Det er begat alvorlige feil i den faglige metoden, det er begat alvorlige feil ovenfor fars rettigheter og det er i vurderingene begat alvorlige feil. Dette bryter klart mot Tvm § 29-21

Forvaltningsloven

“For saker som skal avgjøres av et forvaltningsorgan har forvaltningen ansvaret for sakens opplysning, jf forvaltningsloven § 17. Av kravet om forsvarlig saksutredning kan det ikke utledes noe alminnelig krav om at det må innhentes uttalelser fra fagpersoner.”

Graverutvalget, (2006), s.29

§ 6. (abilitetskrav).

En offentlig tjenestemann er uigild til å tilrettelegge grunnlaget for en avgjørelse eller til å treffe avgjørelse i en forvaltnings sak

- a) når han selv er part i saken;
- b) når han er i slekt eller svøgerskap med en part i opp- eller nedstigende linje eller i sidelinje så nær som søsknen;
- c) når han er eller har vært gift med eller er forlovet med eller er fosterfar, fostermor eller fosterbarn til en part;
- d) når han er verge eller fullmektig for en part i saken eller har vært verge eller fullmektig for en part etter at saken begynte;
- e) når han leder eller har ledende stilling i, eller er medlem av styret eller bedriftsforsamling for, et selskap som er part i saken og ikke helt ut eies av stat eller kommune, et samvirkeforetak, eller en forening, sparebank eller stiftelse som er part i saken.

Likeså er han uigild når andre særegne forhold foreligger som er egnet til å svekke tilliten til hans upartiskhet; blant annet skal legges vekt på om avgjørelsen i saken kan innebære særlig fordel, tap eller ulempe for ham selv eller noen som han har nærlig personlig tilknytning til. Det skal også legges vekt på om ugildhetsinnsigelse er reist av en part.

§ 10. (hvem habilitetsbestemmelsene gjelder for).

Foruten for offentlige tjenestemenn gjelder bestemmelsene i kapitlet her tilsvarende for enhver annen som utfører tjeneste eller arbeid for et forvaltningsorgan.

§ 11a. (saksbehandlingstid, foreløpig svar).

Forvaltningsorganet skal forberede og avgjøre saken uten ugrunnet opphold.

§ 12. (advokat eller annen fullmektig).

En part har rett til å la seg bistå av advokat eller annen fullmektig på alle trinn av saksbehandlingen.

Som fullmektig kan brukes enhver myndig person eller en organisasjon som vedkommende er medlem av. Forvaltningsorganet kan likevel tilbakevise den som uten å være advokat, søker erverv ved å opptre for andre i forvaltingssaker, men ikke i saker der vedkommende har rett til å yte rettshjelp etter domstolloven § 218. Tjenestemann tilsatt ved forvaltningsorgan innenfor det forvaltningsområde som saken hører under, kan ikke opptre som fullmektig.

§ 13a. (begrensninger i taushetsplikten når det ikke er behov for beskyttelse).

Tauhetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

1. at opplysninger gjøres kjent for dem som de direkte gjelder, eller for andre i den utstrekning de som har krav på taushet samtykker,

§ 13b. (begrensninger av taushetsplikten ut fra private eller offentlige interesser).

Tauhetsplikt etter § 13 er ikke til hinder for:

1. at opplysningene i en sak gjøres kjent for sakens parter eller deres representanter,
2. at opplysningene brukes for å oppnå det formål de er gitt eller innhentet for, bl.a. kan brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll,

Part eller partsrepresentant som blir gjort kjent med opplysninger etter første ledd nr. 1, kan bare bruke opplysningene i den utstrekning det er nødvendig for å vareta partens tarv i saken.

17. (forvaltningsorganets utrednings- og informasjonsplikt).

Forvaltningsorganet skal påse at saken er så godt opplyst som mulig før vedtak treffes. Det skal påse at mindreårige parter har fått mulighet til å gi uttrykk for sitt syn, i den grad de er i stand til å danne seg egne synspunkter på det saken gjelder. De mindreåriges syn skal tillegges vekt i samsvar med deres alder og modenhet.

Dersom det under saksforberedelsen mottar opplysninger om en part eller den virksomhet han driver eller planlegger, og parten etter § 18 jfr. § 19 har rett til å gjøre seg kjent med disse opplysninger, skal de forelegges ham til uttalelse. Dette gjelder likevel ikke når

- a) opplysningene bekreftes av framstilling som parten selv har gitt eller kontrollert i anledning av saken eller parten ikke har kjent oppholdssted,
- b) rask avgjørelse i saken er påkrevd av hensyn til andre parter eller offentlige interesser,
- c) opplysningene ikke har avgjørende betydning for vedtaket eller underretning av andre

grunner er unødvendig eller uhensiktsmessig ut fra hensynet til parten selv, for eksempel fordi han vil bli gjort kjent med opplysningene ved melding om vedtaket.

Partene bør også for øvrig gjøres kjent med opplysninger av vesentlig betydning som det må forutsettes at de har grunnlag og interesse for å uttale seg om, og som parten etter § 18 jfr. § 19 har rett til å gjøre seg kjent med. Ved avveiningen skal legges vekt på om rask avgjørelse er ønskelig og om hensynet til parten er tilstrekkelig varetatt på annen måte, for eksempel ved at han er gjort kjent med retten etter § 18 jfr. § 19 til å se sakens dokumenter.

Dersom en mindreårig over 15 år er part i saken og blir representert av verge, skal opplysninger som nevnt i annet og tredje ledd også forelegges den mindreårlige selv, hvis ikke den mindreårlige har erklært at det ikke er nødvendig.

§ 18. (partenes adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter).

En part har rett til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, for så vidt ikke annet følger av reglene i denne paragraf eller § 19. Dersom en mindreårlig er part i saken og blir representert av verge, gjelder dette også den mindreårlige selv. Retten til innsyn gjelder også etter at det er truffet vedtak i saken. En mindreårlig under 15 år skal ikke gjøres kjent med opplysninger som er underlagt lovbestemt taushetsplikt.

En part har ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument som et forvaltningsorgan har utarbeidd for sin interne saksforberedelse. Han har heller ikke krav på å gjøre seg kjent med dokument for den interne saksforberedelse som er utarbeidd

- a) av et underordnet organ,
- b) av særlige rådgivere eller sakkyndige,
- c) av et departement til bruk i et annet departement.

Bestemmelsen i foregående punktum omfatter også dokument som gjelder innhenting av dokument som nevnt under bokstavene a, b eller c.

Selv om dokumentet er unntatt etter reglene i annet ledd, har parten rett til å gjøre seg kjent med de deler av det som inneholder faktiske opplysninger eller sammendrag eller annen bearbeidelse av faktum. Dette gjelder likevel ikke faktiske opplysninger uten betydning for avgjørelsen og heller ikke når opplysningene eller bearbeidelsen finnes i et annet dokument som parten har adgang til.

Annet ledd gjelder ikke saksframlegg med vedlegg som blir gitt til et kommunalt eller fylkeskommunalt folkevalgt organ.

§ 19. (innskrenket adgang til visse slags opplysninger).

En part har ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument

- a) som er av betydning for rikets sikkerhet, forholdet til fremmede stater eller landets forsvar,
- b) som angår tekniske innretninger, produksjonsmetoder, forretningsmessige analyser og berekninger og forretningshemmeligheter ellers, når de er av en slik art at andre kan utnytte dem i sin egen næringsvirksomhet, eller
- c) som det av hensyn til hans helse eller hans forhold til personer som står ham nær, må anses utilrådelig at han får kjennskap til; likevel slik at opplysningene på anmodning skal gjøres kjent for en representant for parten når ikke særlige grunner taler mot det.

Med mindre det er av vesentlig betydning for en part, har han heller ikke krav på å få gjøre seg kjent med de opplysninger i et dokument som gjelder

- a) en annen persons helseforhold, eller
- b) andre forhold som av særlige grunner ikke bør meddeles videre.

Helsepersoneloven

§ 1. Lovens formål

Lovens formål er å bidra til sikkerhet for pasienter og kvalitet i helsetjenesten samt tillit til helsepersonell og helsetjeneste.

§ 4. Forsvarlighet

Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.

Helsepersonell skal innrette seg etter sine faglige kvalifikasjoner, og skal innhente bistand eller henvise pasienter videre der dette er nødvendig og mulig. Dersom pasientens behov tilsier det, skal yrkesutøvelsen skje ved samarbeid og samhandling med annet kvalifisert personell.

§ 15. Krav til atester, legeerklæringer o.l.

Den som utsteder attest, legeerklæring o.l. skal være varsom, nøyaktig og objektiv. Attest, legeerklæring o.l. skal være korrekte og bare inneholde opplysninger som er nødvendige for formålet. Helsepersonell som er inhabil etter forvaltningsloven § 6, skal ikke utstede attest, legeerklæring o.l.

Domstolsloven

§ 224. Advokatvirksomhet skal utøves i samsvar med god advokatskikk. Det hører til kravet om god advokatskikk blant annet at advokatvirksomhet skal utøves grundig, samvittighetsfullt og i overensstemmelse med hva berettigede hensyn til klientenes tarv tilsier, og at oppdrag skal utføres tilstrekkelig hurtig.

Straffeloven

§ 120. Har en offentlig Tjenestemand i nogen Tjenesten vedkommende Protokol anført Usandhed eller lagt Skjul paa Sandheden, eller har han ved Udfærdigelsen af Protokoludskrift, Telegram eller Telefonmeddeelse eller ved Stempling, Merkning eller anden tjenstlig Erklæring, der er afgiven for at tjene som Bevis, anført eller bevidnet Usandhed eller lagt Skjul paa Sandheden, straffes han med Tjenestens Tab eller med Fængsel indtil 3 Aar, men indtil 6 Aar, saafremt han har handlet i Hensigt at forskaffe sig eller andre en uberegtiget Vinding eller at skade nogen.

§ 163. Den som for retten gir falsk forklaring under avgitt forsikring, straffes med fengsel inntil 5 år.

På samme måte straffes den som utenfor retten gir falsk forklaring under avgitt forsikring i tilfeller hvor bruk av forsikring er lovhemlet.

§ 165. Som i § 163 bestemt straffes også den som bevirker eller medvirker til at en ham vitterlig usann forklaring under avgitt forsikring avgis av en annen i et tilfelle som der nevnt.

§ 166. Med Bøder eller med Fængsel indtil 2 Aar straffes den, som afgiver falsk Forklaring for Retten eller for Notarius eller i Fremstillinger, han som Part eller Retsfuldmægtig i en Sag fremlægger for Retten, eller som mundtlig eller skriftlig afgiver falsk Forklaring til nogen offentlig Myndighed i Tilfælde, hvor han er pligtig til at forklare sig til denne, eller hvor Forklaringen er bestemt til at afgive Bevis.

Paa samme Maade straffes den, der bevirker eller medvirker til, at en ham vitterlig usand Forklaring i noget af de ovennævnte Tilfælde afgives af en anden.

Også her rammes den sakkyndiges usanne beskrivelser av saken.

§ 246. Den som rettsstridig ved ord eller handling krenker en annens æresfølelse eller som medvirker dertil, straffes med bøter eller med fengsel inntil 6 måneder.

Endret ved lov 10 mars 1939 nr. 1.

§ 247. Den som i ord eller handling optrer på en måte som er egnet til å skade en annens gode navn og rykte eller til å utsette ham for hat, ringeakt eller tap av den for hans stilling eller næring fornødne tillit, eller som medvirker dertil, straffes med bøter eller med fengsel inntil 1 år. Er ærekrenkelsen forøvet i trykt skrift eller i kringkastingssending eller ellers under særdeles skjerpende omstendigheter, kan fengsel inntil 2 år anvendes.

Også her rammes den skyndiges fremstilling. Når fakta I saken så bevisst utelates og forvrenges som det some r beskrevet over er det liten tvil om at dette absolutt bidrar til å skade fars navn og rykte!

§ 249.

1. Straff etter §§ 246 og 247 kommer ikke til anvendelse dersom det føres bevis for beskyldningens sannhet.

§ 250. Er ærekrenkelsen fremkalt av den fornærmede selv ved utilbørlig adferd eller gjengjeldt med en legemskrenkelse eller ærekrenkelse, kan straff bortfalle.

§ 270. For bedrageri straffes den som i hensikt å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning

- (1) ved å fremkalte, styrke eller utnytte en villfarelse rettsstridig forleder noen til en handling som volder tap eller fare for tap for ham eller den han handler for, eller
- (2) ved bruk av uriktig eller ufullstendig opplysning, ved endring i data eller programutrustning eller på annen måte rettsstridig påvirker resultatet av en automatisk databehandling, og derved volder tap eller fare for tap for noen.

Straffen for bedrageri er bøter eller fengsel inntil 3 år. Medvirkning straffes på samme måte.

Straffeprosessloven

§ 108. Enhver plikter etter innkalling å møte som vitne og forklare seg overfor retten, med mindre annet er bestemt ved lov.

§ 109. Plikt til å møte som vitne ved tingrett og lagmannsrett har enhver. Retten kan frita et vitne som har mer enn 800 km reise med rutegående befordringsmiddel eller 125 km på annen måte, eller en tilsvarende strekning dels på den ene, dels på den annen måte, for møteplikt dersom fremmøte vil medføre uforholdsmessige ulemper eller kostnader sammenlignet med vitnets betydning for sakens opplysning.

Løgner

Den sakkyndige er ansvarlig for den rapporten vedkommende lager. Den sakkyndige er således ansvarlig for å sjekke at de premisser som legges til grunn ikke er usanne, man valide. Dersom det ikke gjøres aktive forsøk på å verifisere dette, og usanne premisser legges til grunn for avgjørelser, er ikke rapporten vitenskapelig valid eller reliabel, hvilket er et krav for faglig holdbarhet. Da skal rapporten avvises. Løgner kan avsløres ved å sjekke dokumenter opp mot hverandre og mot personers adferd og påstander.

”En vanlig moralistisk tankfell, när menniskor tros lämna felaktiga uppgifter eller vilselede, är oberättigad lögnanklagelse.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.152)

”Et problem for seg er løgnere. Et bonmot som mange har slutet seg til, er at det ikke lyves så mye noe sted som i norske rettssaler.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.56)

”Å bli grepert i løgn innledningsvis (rettsak) - selv om den er av mindre betydning for selve saken – etterlater ett inntrykk som henger i under resten av eksamenisjonen. Hvis man vet man har et våpen som dette, kan det være en hensiktsmessig åpning.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.41)

”Hovedmålet for den som har til hensikt å vise at en forklaring er usann, må derfor vise at den i seg selv er usannsynlig, og at den er sammenhengende og ikke stemmer overens med andre opplysninger som foreligger i saken. Ofte vil alle disse vilkårene være tilfredstilt.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.254)

”Den beste fremgangsmåten for å avsløre en løgn vil ofte være å stille spørsmål om mer perifere detaljer, gjerne slike som ikke har betydning for de sentrale delene av hendelsesforløpet, men som det må forventes at vitnet hadde registrert om han hadde snakket sant.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.255)

”Konfrontasjon i massiv form vil det sjeldent være grunnlag for. Da må en ha et batteri av opplysninger som er tilstrekkelig til å knuse vitnet fullstendig når de blir forelagt ham.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.258)

”Forfalskninger av innsamlingsdata og opplysninger gjort av den sakkyndige, forfalskning av forsknings uttalelser eller henvisninger samt uteblivelse av motargumenter regnes alle for å være forfalskning av rapporten”

Psykologistudent, Rune Fardal, 2005

”Att undvika motexempel verkar vara en utbredd förfalskingsteknik inom socialtjänestens utredare.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.130)

Slarv, fabulering och lögn

Slarv, fabulering eller lögn kan inträffa hos både uppgiftslämnare och utredare. Gränserna mellan dessa fenomen är rätt flytande. År man t.ex. medveten om att man slarvat och inte upplyser om det så kan det betraktas som lögn. Uttalanden i gråzonen mellan fabulering och lögn kan ha drag av både dera, t.ex. en viss medvetenhet men inte särskilt klar om att man inte har täckning i sak för vad man påstår.

På senare år har förts en debatt om forskningsfusk och analogt skulle man kunna tala om utredarfusk, vilket

kan innehålla de nämnda fenomenen. Utredningstexter som påvisbart innehåller slarv,

fabuleringar eller lögner

skall naturligtvis källkritiskt förkastas. Det finns då goda skäl att misstänka fler fel än de som upptäckts.

Med slarv avses t.ex. bristande noggrannhet, bristande kontroller, egen påverkan av uppgifter, svag och fördröjd dokumentation, citatfel, referatfel, bristande kritisk prövning av metoder och uppgifter, obestyrkt och oreplikerat material, oklara formuleringar, felräkning m.m. En del slarv kan synas, medan annat kan vara dolt i en utredningsprocess. Det kan vara viktigt att i en utrednings text nämna de kontroller som utförts, så läsaren inte behöver misstänka slarv i de aspekterna. Exempelvis skall uppgiftslämnare ha fått korrigera och bestyrka sammandrag av lämnade uppgifter och utredda personer skall ha fått möjlighet att systematiskt replikera på de uppgifter som berör dem. Det är naturligtvis att anse som slarv eller fusk att basera en slutdiskussion och bedömning på uppgifter som är obestyrkta och icke replikerade.

Med fabulering avses att munnen eller pennan går fortare än den egna mentala kritiska granskningen hinner med.

Ibland märker vi att vi fabulerar och korrigeras snabbt vad vi sagt eller skrivit. Ibland märker vi det inte, men omgivningen kan märka att vi inte kan ha täckning i sak för vad vi påstår. En föreläsare kan lätt råka ut för fabulera, då det är svårt att i förväg tänka igenom varje formulering. Samma gäller t.ex. muntliga uppgiftslämnare i utredningar. En del överdrivet språk kan förekomma i samband med fabulering, t.ex. ord som "alltid", "varje gång", "aldrig", "ständigt", "oerhört", "absolut", "mycket" m.fl. och befogade osäkerhetsmarkörer och reservationer i språket och i sak kan saknas. Ibland syns det att att en text som startar relativt faktabaserat efterhand urartar till fabulerade uttalanden, t.ex. kan det förekomma i anmälningar och i utredningar. Fabuleringar kan bemötas med begäran om klargörande av vad personen menar eller av begäran om redovisning av saklig grund eller med enkla ifrågasättanden eller med motsägande uppgifter. I enklaste fall kan det räcka med ett lätt ifrågasättande av typen "Stämmer det?". Ofta återtas eller dämpas en fabulering vid en konfrontation. I utredningsintervjuer kan finnas anledning konfrontera fabuleringar hos uppgiftslämnare.

Med lägn avses enligt en mycket vedertagen definition att medvetet lämna vilseledande uppgifter. Detta kan ske

genom att medvetet undanhålla uppgifter, genom att medvetet förvränga uppgifter eller genom att medvetet framföra oriktiga uppgifter. Ofta används begreppet lögn felaktigt i sammanhang där det rör sig om någon annan grund till att fel uppkommer, t.ex. glömska, varseblivningsfel, minnesfel, tankefel, missuppfattning, förvirringstillstånd, psykisk störning, berusning, suggestion såsom ledande fråga som en person inte kan stå emot, bristande förmåga att kritiskt pröva uppgifter m.m. Ibland uppkommer uppgifter i en social påverkans- och anpassningsprocess, t.ex. när ett barn känner att det måste svara på en vuxens förutsättande eller ledande fråga och då svarar i sak fel, kanske utifrån en idé om att den vuxne vet vad som är sant. Den vuxne har då gett upphov till den felaktiga uppgiften genom olämpligt frågebeteende. Det är därför lämpligt med återhållsamhet och försiktighet kring att anklaga någon för lögn som är ett mycket laddat begrepp. Andra förklaringar bör först elimineras. Man bör t.ex. inte i ljuset av forskning kring samtalsminne anklaga en person för lögn på grund av att han har svårt att minnas samtal för lång tid sedan som nyligen skett i

tsunami-debatten i tidningarna. Men det finns belägg för att lögner används mycket inom t.ex. kriminella subkulturer, i affärsliv och reklam och i en del politiska processer och även vid forskningsfusk. I sådana sammanhang kan ljugande utgöra en medveten metod bland andra för vinst, prestige och maktutövning. En utredare bör inte vara främmande för att bli serverad lögner. Ett roligt gammalt exempel är när socialantropologen Margaret Mead blev blåst av ett par informanter i Söderhavet för många år sedan och i västerlandet i böcker spred myten om det fria sexlivet i den aktuella kulturen på grund av de lögnaktiga uppgifter hon inte kontrollerat med andra och förhastat rapporterat. Ett slags practical joke med vetenskapliga konsekvenser.

En fråga som ofta berörs är om det går att upptäcka lön utifrån hur en person beter sig, t.ex. skruvar på sig.

Det finns forskning om sådant, men för oss lekmän finns i praktiken inte sådana möjligheter i enskilda fall,

eftersom människor beter sig olika och vi blandar in allehanda godtyckliga kriterier. Det är dessutom så att oavsett om någon ljuger eller talar sanning så söker personen i allvarliga sammanhang att presentera sig som trovärdig. Det behöver därför inte vara någon skillnad på hur en sanning respektive en lön uttalas. Vi kan lika gärna kasta krona om personen ljuger eller inte. Att en del naivt tror att de kan utifrån beteendet avgöra om en person talar sanning eller ljuger är en annan sak. Allmänt sett har vi en "truth bias", dvs. tendens att tro att många lögner är sanningar. Lögnare kan utnyttja detta att vi i allmänhet tror att andra människor är vederhäftiga.

Skall vi avslöja lögnare krävs annat arbete än att leta efter tecken i en persons beteende. Vi kan jämföra vad personen säger med andra säkrare källor. Vi kan jämföra vad personen säger vid olika tillfällen – lögnare kommer ibland inte ihåg vad de sagt tidigare. Om t.ex. en påstådd händelse inte inträffat så har lögnaren ingen ursprunglig minnesbild, bara sitt eget prat som är lättare att glömma. Vi bör uppmuntra personen att berätta och prata på. Det kan då dyka upp motsägelser eller personen kan på något sätt försäga sig eller trassla in sig. Vi bör ställa uppföljande frågor med begäran om preciseringar och förklaringar och inte näja oss med vaga besked, när den som talar borde veta mer precis om det påstådda faktiskt inträffat. Om lögnaren inte förutsett den uppföljande frågan så kan det uppkomma svårigheter att svara, något som är mycket tydligt i en del polisförhör. En lögnare kan hamna i det läget att det behövs ytterligare lögner för att vidmakthålla den första och kanske viktiga lögnen. Upptäckt av någon av stödlögnerna kan bli lögnarens fall.

Det är alltså innehållet i vad en person säger som bör vara i fokus när vi söker avgöra frågan om lön eller sanning och inte letande efter diverse beteendetecken eller intuitiva avgöranden. Men ibland går det inte att avgöra frågan då en lön och en sanning kan framföras på samma sätt.

Mandat

Er de besvarelser den sakkyndig kommer til, eller de konklusjoner som gjøres, besvarelser på mandatet? Det er selvfølgelig et absolutt krav at mandatet besvares og at den sakkyndige ikke leverer en rapport som besvarer noe annet.

"En typisk feil som ofte går igjen i sakkyndige rapporter er at sakkyndige synes mer opptatt av å bevise at den ene parten er godt egnet enn å vurdere hvem av to som er best egnet fra barnet.

Eks: Det har liten faglig verdi å bevise at f.eks. en deprimert person ved hjelp av en mengde medisiner og et stort nettverk tilsynelatende kan klare omsorgen om den annen part er frisk og ikke trenger verken medisiner eller nettverk for å klare omsorgen! Da er det ikke en vurdering av de to, men en bevisoppbygging på at den ene kan klare det med masse hjelp, kjemisk og menneskelig!! Slik skaper urettferdighet og med det økt konflikt og er ikke til barnets beste, men til den deprimertes beste. Barnet blir medisin for den deprimerte i stedet for at den voksne er der for barnet."

Rune Fadal, psykologstudent (2005)

Mental løsning

***Mental løsning*, er tendensen til å holde på løsninger som har fungert i fortiden. Dette kan resultere i mindre effektiv problemløsning.**

Mentale sett

Mentale sett handler om kognitive skjemaer av ubeviste forventninger. De kan styre våre persepstoner og såkdes være grunnlag for feilslutninger.

"Unconscious expectation; mental set."

Passer/Smith (2008:296) Psychology

"Mental set - the tendency to stick to solutions that have worked in the past"

Passer/Smith (2008:312) Psychology

Metakognisjon

Dette er et begrep som referer til individets tro på egen kunnskap. I mange tilfeller har det vist seg at troen er større enn kunskapen skulle tilsi! mange saker har vist at sakkyndiges metakognisjon nok overgår det resultat deres arbeide tilsier. Et aspekt av metakognisjon er metaoppfatning som ikke er noen garanti for faglig godt arbeide. de

kan ofte gi et inntrykk av at de forstår problemstillingen de ikke forstår. Et annet begrep er metahukommelse som representerer din kunskap om dine hukommelses evner.

”Metacognition refers to your awareness and understanding of your cognitive abilities”
Passer/Smith (2008:322) Psychology

Metode

Den sakknydige er ansvarlig for å redegjøre for hvikle metoder (vitenskapelige regler) som benyttes og ikke bare skrive at ”vanlig metodikk er benyttet”! Metodene skal kunne etterprøves og må holde anerkjent vitenskapelig standard. Dersom metoder ikke er spesifisert, kan de heller ikke etterproves og rapporten må avvises. En viktig metode er å prøve premisser for og imot en hypotese, og ikke bare for eller imot! Metodiske svakheter skal fremkomme.

“....skulle en granske den ene parten i en tilspisset personkonflikt, skulle det i en nøytral saksutredning vært benyttet samme metode om begge hovedparter”

Leder i Norsk Psykiatrisk Forening, Jan Olav Johannesen, uttaler til klassekampen 2.1.2008

”Kritisk-vitenskaplig metodikk innrymmer vissa av nästen alla forskare vedretagna grundprinciper, som även bör gälla för utreningsverksamhet. Sådana krav er ... , prövning för respektive emot alternativa hypoteser med lika anstrengning, öppen redovisning av underlag och av tankeleden fram till slutsatser och bedömningar, pågående kritisk diskussion om metoder-resultat-slutsatsar....”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.8)

”Till de mest grunnläggande kraven på en utredning hör...

- * Bakgrundsfakta och bakomliggande perspektiv skall framgå tydligt i texten.
- * Det material/de källor som utredaren använt skall finnas så tydlig redovisade att kontroll kan genomföras....
- * Uppgifter utan angiven kontrollerbar källa kan inte godtas....
- * Källkritik och kontroll skall tillämpas... psykologiska faktorer som förutfattade meningar, förväntan, förvrängd varseblivning (perceptuell distortion), konflikter, vänskap, omdömebrister hos källa etc....
- * Hypotästenkande skall användas, dvs. Alternativa hypoteser ställs upp och prövas mot på förhand fastställda kriterier eller för respektive emot med lika ansträngning....
- * En hypotes som utredaren inte ansträngt sig för att falsifera kan inte godtas som giltig av det änkla skälet att det inte är känt om den skulle förkastas vid närmare sökning efter motevidens. ...
- * Slutsatsar och bedömningar skall logisk sammanhänga med det presenterade grundmaterialet....
- * Har alternativa förklaringar inte prövats så kan en vald förklaring inte hävdas i en bedömning.”

- * Utredningsarbetet skall ske förutsätningslöst, arbetet för inte innebära att utredaren eftersträvar att ensidig leta och redovisa material som bekräftar en färhandsuppfatning.
- * För frågaställningens väsentligt material får aldrig undanhållas eller färvrängas t.ex. genom att sammanhanget utelämnas.
- * Uppgifter skall ha saklig grund och får inte företräda, fabriceras eller fabuleras.
- * Vid återgivning av källa skall stor noggrannhet iakttas och missvisande, döljande av sammanhang eller förvrängning får ej ske. Felkällor måste beaktas när saklig grund hävdas. Källkritik kan leda till avisande av anförd saklig grund.
- * Vid utredningsarbete måste hänsyn tas till den mänskliga normalvariationen. Utredaren har inte i et demokratisk samhälle rätt att vissa normala variationer, t.ex. att vara idrottsintresserad eller att tyca illa om myndighetspersoner, skulle vara bättre eller sämre än annat. I så fall föreligger ideologisk aktivitet inom utredningsarbetet vilket inte är lämpligt.
- * Diskriminering... Det er t.ex. ikke tillatt å føre inn et generelt antagande at kvinner er bedre på å gi omsorg eller fostra barn enn menn er. Døremot kan ulikheter eventuelt påvise empirisk i en viss familj.
- * Klientperspektivet er nødvendig. De personer som er i fokus i en utredning skal ges så mykett utrymme de sjølv ønsker for å legge fram det de mener var relevant – muntlig eller skriftlig. Dette er nødvendig for god problemløsning, da de berørte har en stor del av den viktige informasjonen og dialogen er viktig. Dette er også viktig ur demokratisk og etisk punktsett.
- * At skriva inn t.ex. negativa oppgifter eller negativa, spesielt verdeladdade, utalanden om noen uten redovisat hållbart underlag kan ikke anses akseptabelt vara sig fra saklig eller etisk synpunkt.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.11-14)

”Progresive sakkyndig-rapporter : rapporter som gir ny kunnskap, basert på etisk og forsvarlig oppbygning.

Degenererende sakkyndige-rapporter : rapporter som bryter viktige faglige og etiske prinsipper og som har klare mangler.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.15)

”På denna nivå (organisationskulturell) existerar också utbredda föreställningar om att man har rätt att tilråttalägga utredningsarbete och utredningstexter så att man får igenom ett önskat beslut i nämnder och domstolar. Detta är både olämpligt och oetiskt.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.17)

”Kritisk-sakligt utredningsarbete bör efterstreva samma grundprinciper som vetenskapligt arbete.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.27)

”Utredaren bör inför seg själv och andra söka medvetandegöra sitt eget och möjliga alternativa perspektiv.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.28)

”Psykiatrien er – kanskje mer enn noen annen samfunnsinstitusjon – splittet i flere hovedretninger som heller ikke er enhetlige innad. Bare innen psykoterapi eksisterer et dusin hovedretninger. Noen kan f.eks mene at psykiatriske lidelser er mer eller mindre kroniske, mens andre kan mene at det overhodet ikke eksisterer kroniske lidelser. Det er selvsagt ikke uvesentlig om ordet “kronisk” er brukt i en rapport, noe som altså kan være avhengig av hvilke psykologer som utreder, mer enn av klientens faktiske problem.”

Åge Simonsen, (2003)

”Dersom utredningen skal kunne utsettes for en rimelig kritisk granskning, må dette være kjent slik at det kan tas høyde for svakheter i teori og metode.”

Åge Simonsen, (2003)

”Siden både den som observerer og den eller de som blir observert er levende subjekt som påvirker hverandre, og med forutinntatte meninger og holdninger, er det ikke bare å observere. Man kan ikke stille seg utenfor buret og nøytralt og objektivt observere hvordan apemoren mater sine unger. Det må brukes en metode som på en eller annen måte tar høyde for dette “objektiviseringsproblemets”.”

Åge Simonsen, (2003)

”Grunnliggande fakta och observasjonsuppgifter skall i texten tydlig skiljas från tolkningar”
Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.34)

”Denna vanliga strategi att undanhålla viktig information leder til en falsk bild av familien.”
Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.35)

Nedsättande och generaliseringar uttalanden av detta slag är inte acceptabla ur saklig synpunkt. Om detta bedöms ha betydelse skall evidens redovisas öppet gennom preciserade situationsbeskrivningar och ett neutralt språk användas.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.35)

”Precisering ökar möjligheterna att påvisa att en uppgift är falsk”
Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.41)

”I bland föreligger som ett gravt metofel vid observationer att iakttagaren har ignorera eller underlät att rapportera alla motsägande exempel.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.129)

”Att undvika motexempel verkar vara en utbredd förfalskingsteknik inom socialtjänestens utredare.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.130)

”Such description is qualitative because it is expressed in nonnumerical terms using language and images.”

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby 2003,s.100

The data in naturalistic observation studies are primarily qualitative in nature; that is, they are descriptions of the observations themselves rather than quantitative statistical summaries."

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby 2003,s.102)

"The important point here is that no study is a perfect test of a hypothesis. However, when multiple studies using multiple methods all lead to the same conclusion, our confidence in the findings, and our understanding of the phenomenon are greatly increased."

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby (2003,s.79)

Tydlighet och öppen redovisning

En utredare måste vara tydlig inför sig själv, inför uppgiftslämnare och läsare och inför användare av utredningen. Genom tydliga frågeställningar klargör utredaren vad det är för uppgifter som söks och vad som skall besvaras – för sig själv inte minst. Begrepp i en frågeställning kan behöva definieras och klargöras.

Det är även viktigt med tydlighet kring felkällor och osäkerhet i uppgifter och resultat. Det är viktigt med en så tydlig och öppen redovisning att läsaren har möjlighet att upptäcka eventuella svagheter och ifrågasätta resultaten. Att inte upplysa läsaren om felkällor och svagheter eller undanhålla relevant material bör betecknas som fusk, om det sker medvetet.

Läsaren bör ha möjlighet att upptäcka fel eller diskutabla inslag, som utredaren inte upptäckt. Alla utredningar kan mer eller mindre diskuteras kritiskt och det är viktigt att det sker på korrekta grunder. Den absolut invändningsfria, perfekta utredningen kan nog bara existera i en platonisk idévärld. Ur källkritisk synpunkt så föranleder brister i tydlighet och öppen redovisning misstankar om att utredningen inte gått rätt till eller inte är hållbar. Bristande redovisning föranleder källkritiskt förkastande.

Till tydlighetskravet hör naturligtvis även sådant som tydlig disposition, tydlig rubriksättning och ett begripligt språkbruk och undvikande av egocentriskt tal och språkliga påfågelsknep, där utredare knäcker läsaren genom att använda t.ex. abstrakta formuleringar och svårbegripliga termer och förutsätter att läsaren vet sådant som läsaren inte vet.

Frågeställning/ar/

Om frågeställningarna inte är givna kan det vara en god investering att lägga ner tid på att lista upp ett större antal tänkbara frågeställningar genom idésprutning och sedan sätta sig ner och kritiskt pröva och prioritera bland dem. Frågeställningar behöver ofta logiskt och språkligt hyfsas till, då den första formuleringen ofta är angriflig. Det kan ha smugit sig in olämpliga förutsättningar eller antaganden eller flera frågeställningar kan ha sammanblandats i samma formulering. De bör då formuleras var för sig både för klarhetens skull och därför att de kan behöva undersökas på olika sätt och ge olika svar. Några enkla exempel kan vara följande:

Vilken vård behöver Kalle? (förutsätter att det finns något problem hos Kalle, förutsätter att han behöver vård, vilken är Kalles uppfattning?)

Hur skall vi ta hand om krävande klienter? (vad är en krävande klient? enligt vem/vilka? kan organisationen ha svårt för berättigade krav? vilken frågeställning skulle klienter formulera kring detta?)

Hur vanlig är rökning och alkoholkonsumtion hos studenter vid X universitet? (två olika beteenden i samma frågeställning bör bli två frågeställningar, dessutom är det känt att dessa beteenden kan vara olika mellan könen varför separata frågeställningar för män respektive kvinnor bör formuleras, även ålder kan vara befogat att bygga in i frågeställningarna)

Utredningssmetod/arbetssätt

- konstrueras så den kan besvara de aktuella frågeställningarna
- tidsuppgifter för insamling av material, utredande samtal etc
skall redovisas
- noggrannhet
- så tydligt redovisad att någon annan kan göra om
utredningen
- av utredaren insedda felkällor redovisas
- redovisa vid behov material i bilagor

Fakta, faktoider och desinformation

Med ett faktum menas enligt NE:s ordbok ”*sakförhållande som inte kan bestridas*”. Detta går lätt att konstatera för en del sakförhållanden. Som exempel brukar jag lyfta upp en stol och be de närvarande räkna antalet ben. Det går då för en viss observatör att räkna flera gånger, dvs. kontrollräkna. Det går även att se om samtliga oberoende observatörer kommer till samma resultat, dvs. överensstämmelse mellan bedömare (interbedömarreliabilitet). Här ryms både replikation och triangulering således.

Är alla överens kan vi hävda att det fastställda antalet ben är ett faktum. Kontroll, oberoende och noggrannhet är nyckelbegrepp vid fastställande av fakta.

I detta exempel vållar inte

subjektivitet något problem, men det kan det göra i andra sammanhang, t.ex. om flera iaktagare skulle beskriva en persons utseende. Engångsobservationer kan naturligtvis bli problematiska, t.ex. om jag hävdar att jag talade med Kalle för ett år sedan på telefon om något.

Här kan finnas minnesfel, t.ex. att jag förväxlat Kalle med någon annan eller att jag bara tänkt ringa honom, men minns det som att jag faktiskt ringt. Direkt varseblivning kan också vara felaktig, t.ex. vid snabba förlopp, dåliga iaktagelsebetingelser m.m. Ett klassiskt exempel är jägare som skjuter på andra jägare, bärplockare, hästar m.m., s.k. förvrängd varseblivning. Det finns många exempel där vittnen senare pekat ut fel person vid brott, på senare tid uppdagat genom DNA-analyser kring amerikanska våldsbrott.

Ett annat problem är att det mesta som vi anser vara fakta härrör från andra källor än vår egen iaktagelse. Det kan vara otillförlitliga mediauppgifter eller arbetskamraten som berättar vad någon sagt eller gjort, s.k. hörsägen, eller det kan vara sådant som hämtats ur läroböcker eller forskningsartiklar, eventuellt kan det skrivna ha felaktigt återgivits eller feltolkats. Det kan vara statistik, där vi inte vet hur insamlingen av

uppgifterna exakt gått till, eller survey-undersökningar där formulär och frågor eller intervjuare kan ha påverkat svaren eller det funnits minnesfel eller skäl att inte svara uppriktigt hos de intervjuade. Det är väl känd hur svarsfördelningar på intervju- eller enkätfrågor kan ändras drastiskt utifrån någon minimal förändring i en frågas formulering eller i hur svarsalternativen utformas.

Att nå fram till och hävda fakta verkar ofta handla om att kontrollera uppgifter och om att upptäcka och hantera många varierande slag av felkällor. Föreligger risker för fel verkar inte faktum eller fakta vara de rätta termerna.

Däremot kan vi kanske tala om osäkra påståenden med visst specificerat stöd. Men mer sällan kan vi tala om fakta i betydelsen sakförhållanden som inte kan bestridas. Det förefaller mig som om termen fakta och antagandet att något är fakta ofta används i sammanhang där en försiktighetsprincip vore lämpligare. Fel förekommer ofta när helst det är möjligt att de kan förekomma.

Termen faktoid infördes av tidningen Dagens forskning under dess korta existens. Det avser faktaliknande påståenden. Faktoider kan definieras som utbredda, i kultur eller subkultur kringflytande, falska försanthållanden eller begrepp, som ofta inte ifrågasätts. Inom företagsvärlden har vi t.ex. myten om bonusavtalens positiva effekter för företagens framgångar. Inom psykoterapikulturer grässerar mängder av myter, t.ex. om den olyckliga barndomens inflytande, om förträning av övergrepp som förklaring till symtombilder, om olika terapimetoders positiva effekt, om nödvändigheten av professionella samtal efter katastrofer och kriser osv. Sådana faktoider gynnar uppenbarligen vissa yrkesgrupper. Det är skillnad på att ställa upp en hypotes eller ett antagande där man är medveten om osäkerheten och på att hävda en faktoid som sanning. Jag vill här peka på risken för att faktoider infiltrerar utredningar via utredarens själv eller via uppgiftslämnare eller anlitade sakkunniga.

Termen desinformation definieras som vilseledande information och avser att falska uppgifter förs in i ett utredningsarbete, där de utan att ifrågasättas eller upptäckas kan komma att störa utredningsarbetet. Utredare kan själva komma att tillföra utredningsarbetet desinformation. Uppgiftslämnare kan av varierande motiv komma att lämna felaktiga uppgifter eller undanhålla viktiga uppgifter i anslutning till lämnade uppgifter eller fabulera eller minnas fel eller vilja hjälpa till eller tillskapa uppgifter i ett psykiskt stört tillstånd. Ett talande exempel utgör utredningen av Palme-mordet, där omfattande desinformation figurerade genom uppgiftslämnare, genom att utredarna konstruerade felaktiga fantombilder som ledde till ytterligare desinformation etc. Men desinformation kan uppkomma även i ordinära intervju- och enkätundersökningar, t.ex. genom att betydande andelar av de svarande missförstår frågor eller har skäl att svara fel i viss riktning eller slarvigt öser i en mängd kryss utan att läsa och tänka efter tillräckligt innan de svarar (s.k. satisfiering, att göra sig själv och undersökaren nöjd). I en enkel liten drogenkät av min son till en skolklass i åk 1 på gymnasiet föreslog jag att han skulle ta med drogalternativet "Oxy 3" (Elektrolux då nya dammsugarmärke!) i ett par frågor. Svaren utföll så att 5-6 st av 30 påstod sig dels känna till denna drog och dels ha prövat denna drog. Hade studien gjorts i stor skala kunde det eventuellt ha blivit så att 15-20 procent skulle rapporterats ha använt en drog som inte existerade. Kanske ville de som svarat jakande inte visa sig okunniga eller oerfarna på

drogområdet. Frågan är bara hur det var med svaren för de droger som faktiskt existerade??? Det är lätt att bara avge svar som inte behöver ha koppling till verkliga förhållanden i intervjuer och enkäter och det gäller även för vuxna svaranden.

Precisering

Precisering är ett nyckelbegrepp i utredningsarbete, därför att det är oklart vad vaga och substanslösa uppgifter betyder. Skall vi komma någon vart vid utredningsarbete krävs en rimlig precisering både från utredarens sida och uppgiftslämnares sida. Annars vet inte ens utredaren själv vad uppgifter betyder. Precisering är viktigt för att bli kvitt löst och vagt prat som inte har i utredningsarbete att göra.

Precisering av ett påstående definieras som att antalet möjliga tolkningar av påståendet minskas. Hur långt de behöver minskas för att uppnå en rimlig precisering nivå beror på kraven i den aktuella utredningen. Preciseringen kan behöva drivas olika långt för olika uppgifter. En viss uppgift kan t.ex. vara mycket avgörande i sina detaljer och kan feltolkas om inte preciseringen drivs långt. En annan uppgift kan vara trivial och saknastörre betydelse. Följande exempel kan något klargöra problemet med precisering. Ibland handlar det om att kunna precisera mänskliga beteenden, situationer och förlopp i stället för att göra påståenden av generalisering och intetsägande karaktär. Betrakta följande påstående om 14-årige Kalle, som för övrigt är den vanligast typen av påstående om unga pojkar i sociala utredningar och då utan precisering.

"Kalle är aggressiv".

Säger påståendet något i sak? Inte som det står, men om vi lägger till en källa, t.ex. en lärare, som uttalat påståendet som sin egen uppfattning, så säger påståendet oss att källan har uttalat denna uppfattning (detta kan vara ett faktum; obs att det inte nödvändigtvis är så att källan själv har denna uppfattning, den kan komma från någon annan). Vad källan syftar på eller lägger för betydelse i termen "aggressiv" är dock oklart. Men vad i sak säger påståendet då om Kalle? Absolut ingenting, då varje antydan till anförande av sakliga omständigheter saknas. Det är ett generalisering, värderande påstående om en person som säkerligen uppvisar mänskliga variationer. Vad krävs för att vi skall komma in i saklighetens domän? Det krävs preciserade beskrivningar av vad som hänt i ett antal situationer – beteenden och förlopp och inte bara Kalles beteenden.

Precisering nivå 1

Situation: *Kalle har sagt "jävla pappskalle" till sin engelsklärare på lektion den 30 mars 2006.*

Är preciseringen tillräcklig? Knappast för syftet att bedöma Kalle på ett allsidigt sätt. Vad hade hänt före?

Hur såg förloppet ut? Vad hände efter? Här finns många tolkningsmöjligheter.

Precisering nivå 2

Situation: *Engelskläraren har vid flera tillfällen tidigare givit besked och kontrabesked om*

skrivningstillfället. Den 23 mars gav läraren beskedet att det skulle bli en grammatikskrivning den 30 mars. Till denna dyker Kalle upp och får först då veta att läraren inställt skrivningen. Därvid yttrar Kalle orden ”jävla pappskalle” och slår en bok mot bänken. Om orden yttrades direkt till läraren eller till den närmaste kamraten är oklart. Läraren hörde uttalandet och uppfattade det som riktat direkt till honom. Även andra elever gjorde irriterade uttalanden som dock läraren inte kan erinra sig. Läraren har beklagat sig för kuratorn, dock utan att nämna att han givit besked och kontrabesked till klassen. Klagomål har inkommit från två målmän rörande engelsklärarens sätt att ge besked och kontrabesked.

(Kalle själv, läraren, kuratorn och två målsmän är hörda den 4 april 2006)

Utifrån denna precisering kan det som inträffat knappast berättiga till uttalandet att Kalle är aggressiv, möjligen till att hävda att han utsatts för olämpligt lärarbeteende och då överreagerat något. Preciseringen antyder att det snarast finns problem i lärarens beteende mot eleverna. Vid preciseringar kan nyanser framträda och en svart-vit situation bli mer grå och med ansvar hos flera parter.

I utredningssammanhang är vi inte betjänta av några generaliseringar av angivet slag. Det exemplifierade slaget av utredningstext har inte i en saklig utredning att göra. Däremot kan preciserade beskrivningar av situationer, beteenden och förflopp, där omständigheter i sak klarläggs tänkas vara relevanta i en utredning. Den här beskrivna händelsen ter sig dock tämligen trivial.

Nollställning eller partiell nollställning av utredarens uppfattning (fenomenologisk reduktion)

I vissa fall kan en så långtgående nollställning av utredarens uppfattning som möjligt vara befogad, dvs. utredaren skall börja från noll och utreda förutsättningslöst. Även om det av psykologiska grunder inte är helt möjligt kan det vara en lämplig metodisk ambition.

I en del fall finns robusta fakta att starta ifrån och det kan vara lämpligt att utgå från dem, men i övrigt inta en öppen attityd kring det man inte har fakta kring. Metoden kanske kan betecknas som grundfakta plus partiell nollställning.

När utredaren får ta del av föga hållbara, felaktiga och kanske icke relevanta, vaga, intuitiva etc. uppgifter i utgångsläget kan dessa få en störande eller destruktiv inverkan på utredningsarbetet och resultatet. Om utredaren i ett sådant läge t.ex. utgår från att felaktiga uppgifter är sanna och utvecklar en egen förhandsuppfattning utifrån dem kan det få katastrofala konsekvenser för utredningsarbetet. Det som skulle utredas antas ibland gälla redan från början och t.ex. cirkulär logik och ensidigt bekräftelsesökande kan komma att tillämpas. Störande uppgifter kan komma från t.ex. uppdragsgivare, gamla dokument, media, remisser, gamla journaler, vagt grundade anmälningar, uppgiftslämnare, påstådda experter etc.

Utredare som från början har en övertygelse om vilka resultaten bör bli bör allvarligt ifrågasättas och skall i en del fall inte alls komma ifråga utan skiljs från sin uppgift, t.ex. vid brottsutredningar. Skälet är den destruktiva inverkan en övertygelse får i själva

utredningsarbetet.

Kunskap

Åtminstone för mer komplexa utredningar krävs relevant kunskap hos utredaren, dvs. kunskap dels om utredningsmetodik och dels om de faktorer som finns på spelplanen inom det aktuella området.

En utredare som inser sig inte ha tillräckliga kunskaper själv bör komplettera med kunskaper från kvalificerade källor, t.ex. experter, facklitteratur eller informanter av andra slag. Detta bör naturligtvis ske med en källkritisk inställning.

En utredare som inte inser sina kunskapsbegränsningar kan komma att löpa amok i utredningsarbetet och kan nå fram till felaktiga slutsatser. Ett exempel utgör de utredare som inte förstår den destruktiva inverkan av en egen fix övertygelse. Ett annat exempel utgör omedveten införsel av faktoider i utredningsarbetet.

Ett ytterligare exempel utgör de utredare som underläter att rimligt säkerställa de uppgifter som tas med i utredningen genom bestyrkanden från uppgiftslämnare, genom systematisk replikering och genom möjliga kontroller i övrigt. Bristande förståelse av förekomst av felkällor och snedvridande faktorer utgör också en kunskapsbegränsning.

Källkritik

En utredare har ett källkritiskt ansvar, dvs. har ansvar för att påståenden i utredningen kritiskt prövas

och avförs om de inte klarar prövningen. Utredaren skall inte skylla ifrån sig på källorna.

Grundprincip: förkasta alla påståenden (uppgifter, analyser, bedömningar etc) som på sakliga grunder/med goda skäl kan misstänkas vara felaktiga.

Själva termen källkritik kan te sig något missvisande, då det är kritisk prövning av uppgifter/påståenden som står i fokus, inte främst källorna. Källkritik är en misstankes- och sällningsmetodik – påståenden sällas bort på grund av grundade misstankar. Det behöver inte alls bevisas att de förkastade uppgifterna är felaktiga. Ett sådant krav skulle innebära orimliga konsekvenser i sak, t.ex. att skulle inte många tvivelaktiga icke kontrollerbara påståenden kunna förkastas. Det förtjänar att påpekas att det är vedertaget att den som hävdar något har bevisbördan – den som riktar källkritik har bara bevisbördan för att de skäl som anförs existerar - dessa kan vara av allmän natur och är ofta rätt okontroversiella. När det föreligger flera sakliga grunder att förkasta ett påstående så finns anledning tala om ett källkritiskt kluster – sådana verkar ofta föreligga, då en dålighet verkar dra med sig andra när det gäller omständigheter kring påståenden. Ett beslut att förkasta en uppgift blir närmast självklart när det föreligger ett källkritiskt kluster kring uppgiften. Förkastandet blir då inte beroende av ett enda, i det aktuella fallet kanske diskutabelt, kriterium. Beroende på hur viktigt det är att ett korrekt utredningsresultat nås kan finnas något utrymme för att överse med svaga eller tveksamma ensamma invändningar mot ett påstående/uppgift. Men de kan ändå föranleda osäkerhetsmarkeringar kring utredningsresultat.

Ingen garanti finns för att kvarvarande uppgifter eller påståenden är alltigenom korrekta. Ett felaktigt påstående

kan råka passera en källkritisk prövning. Det kan även inträffa att korrekta uppgifter råkar ut för att förkastas.

Metodens resultat är att den genomsnittliga kvaliteten/korrekteten hos de kvarvarande uppgifterna är högre än den genomsnittliga kvaliteten/korrekteten hos den ursprungliga mängden av uppgifter. Källkritik bör alltså

fungera väl på större mängder av uppgifter, men kan slå fel vad gäller enskilda uppgifter. Även andra metoder för att värdera uppgifter, t.ex. intuition, auktoritetstro, antal troende på uppgiften etc., kan slå fel och ter sig inte så invändningsfria som källkritisk metod.

Det bör påpekas att ett förkastande inte sällan kan gälla hela utredningar, undersökningar etc. på grund av att felaktiga metoder, avsaknad av rimligt säkerställda uppgifter, förbiseenden, felkällor eller ohållbara resonemang föreligger. Ett källkritiskt kluster föreligger då ofta kring hela dokumentet.

Jag skall här antyda några grupper av källkritiska kriterier som kan föranleda förkastande av påståenden.

1. Dokumentationskriterier

Dokumentationen kan saknas eller vara i undermåligt skick. Exempelvis kan finnas anonyma källor, uppgifter utan dateringar, avsaknad av uppgifter från en eller flera intervjuade, uppgifter nerskrivna i efterhand, av källan obestyrkta sammandrag av uppgifter, av berörd person/part icke replikerade uppgifter, sakfel, vaga uppgifter, hörsägen, minnesmässigt orealistiskt långa citat av vad som sagts nerskrivna i efterhand, extremt subjektiva uttalanden från utredaren (t.ex. "tycka-tro-känna-uppleva"-kulturen), undanhållande av t.ex. vilka frågor som ställts. En eller flera brister i dokumentationen föranleder ofta förkastande.

2. Grundläggande innehållskriterier

Innehållet i ett uttalande eller text kan föranleda misstankar om att det inte står rätt till.

Viktiga frågor att ställa

kan vara följande:

"Vad finns?"

"Vad fattas?"

"Hur vet Du (källan, jag) detta?

Det kan saknas uppgifter om t.ex. syfte eller frågeställning/ar/, om använda metoder och om tankeled fram till bedömning. Det kan finnas kategoriska och generaliseringar utan täckning. Faktafel och faktoider kan förekomma. Vaghet och motsägelser kan förekomma. Sammanhang kan vara utelämnat kring uppgifter. Skvaller och rykten kan användas. Källan förmår ibland inte skilja på observationer och tolkningar. Innehållet kan vara rörigt och förvirrat ur logisk synpunkt. Det framgår ofta inte vilka de sakliga grunderna till påståenden skulle vara. Det kan vara uppenbart att urval och hantering av information är sådan att en viss part gynnas eller

missgynnas. Exempelvis kan en utredning jaga fel hos den ena parten i en konflikt och söka efter positiva omständigheter kring den andra parten. Det kan även vara uppenbart att utredaren utgår från kontroversiella värderingar.

3. Frågekriterier

Stora mängder information uppkommer genom att frågor ställs till människor av intervjuare, utredare, forskare, journalister osv. I många fall verkar det förekomma sådant som ledande situationer och förutsättande, ledande, argumenterande, upprepade etc frågor samt ledtrådar även i intervjuarnas svarsreaktioner. Information från starkt påverkande intervjuer bör inte accepteras. Många gånger framgår inte hur frågorna som ställdes sett ut och det finns då anledning ställa sig skeptisk till informationen. Det är t.ex. inte ovanligt att intervjuare föreslår svar åt den intervjuade och metoden att erbjuda en begränsad uppsättning svarsalternativ är vanlig i intervjuer och enkäter. Om det inte finns inspelningar av mer fria intervjuer, så krävs ett bestyrkande från uppgiftslämnare av sammandrag av lämnad information. Även vid inspelningar kan det vara befogat att sammandrag bestyrks.

4. Minneskriterier

Vid värdering av uppgifter bör hänsyn ofta tas till möjligheten av minnesfel. Stora minnesbortfall, särskilt när det gäller inträffade episoder (inkl samtal), förvrängningar, förväxlingar av källa, selektiv erinring och efterkonstruktioner, omtolkningar av vad som skedde samt falska tillägg är frekventa normalfenomen.

I enkätformulär ställs ibland orealistiska eller höga minneskrav, t.ex. att man skall kunna minnas hur många gånger något inträffat under det senaste året eller halvåret.

5. Källans kvalitet

Skall vi bry oss om en vad en källa uppger så måste källan ha haft möjlighet att göra de iakttagelser som behövs eller ha en tillräcklig kompetens och förstahandskändedom. Om t.ex. en person uttalar sig om vad som sades vid ett samtal så bör personen ha varit närvarande, annars blir det frågan om hörsägen eller skvaller. En lärare som haft ett barn i ett år i sin klass har både omfattande erfarenhet av barnet och kompetens att bedöma barnets inlärningsförmåga eller kunskaper inom ett ämne. En obehörig vikarie som varit i klassen några gånger är en mycket sämre källa. Ett vid iakttagelsen nyktert vittne bör vara att föredra framför ett som var berusat. Även en informants sätt att berätta, att göra urval av information och att överväga osäkerhet m.m. säger en del om kvaliteten på uppgifterna. En källa som i vissa stycken uppenbarligen överdriver och fabulerar eller uppvisar en fix övertygelse kan anses tvivelaktig. Ibland kan källor söka undvika att svara på frågor eller avleda samtalet in på något annat eller söka smickra utredaren osv. Sådant bör ge anledning till skepsis. Det kan således framkomma mängder av olika omständigheter kring en källa som kan föranleda ett förkastande av vissa eller alla uppgifter från källan. Det kan påpekas att vid t.ex. postenkäter så vet vi ofta inte om avsedd person fyllt i enkäten eller hur pass seriöst eller slarvigt eller ärligt det skett.

6. Fältet runt källan

Kring en uppgiftslämnare kan det finnas sociala nätverk, nära socialt tryck, relationer eller större makt-intresse-fält, som kan leda till förändringar av uppgifter eller helt felaktiga uppgifter. En nätverkskarta kan göras. Kan det finnas påverkan från familj, vänner, arbetsplatsen, någon förening eller annan intressegrupp? Förekommer hot eller risk för repressalier mot källan? En central fråga är relationen mellan källan och den individ, grupp,

organisation etc som källan lämnar uppgifter om. Finns lojaliteter, vänskap, ekonomiska beroenden eller konflikter? Att uppgifter kan överdrivas, förvrängas, omtolkas eller fabriceras i heta konflikter är väl känt liksom att konflikter ibland leder till anmälningar till myndigheter.

Härrör uppgiften ur ett skvallerklimat, t.ex. i en personalgrupp? Hur ser relationerna mellan de aktuella källorna ut? Kan de ha pratat sig samman eller ha rekryterat varandra?

En annan viktig relation är den mellan en uppgiftslämnare och mottagaren, t.ex. en tjänsteman på en myndighet eller en forskare. Om mottagaren nedvärderar källan eller är dålig på att lyssna kan information gå förlorad eller bli förvanskad. Om mottagaren har en bestämd uppfattning eller motiv kan de inkomna uppgifterna komma att förvrängas till att passa mottagarens uppfattning eller motiv. Att t.ex. tidningsredaktioner som mottagare ibland förvränger uppgifter i sensationsskapande riktning och med mer laddade ord är väl känt.

I bland föreligger större makt-intresse-fält med åtminstone någon stark aktör vid uppkomsten av uppgifter.

Ett exempel är interna utredningar av missförhållanden som lägger locket på. Före politiska val skickas ofta enkäter ut till politiker på t.ex. riksdagslistor kring hur de ställer sig till en viss intresseorganisations favoritfrågor – ofta med förutsättande och ledande frågor. Inkommna svar kan sedan bearbetas hur som helst av den egna organisationen. Sådana resultat kan av flera skäl inte tas på allvar.

7. Analyskriterier

En del dokument innehåller inte bara grundläggande uppgifter utan även analyser. I dessa analyser kan vid närmare granskning finnas tankefel såsom oberättigade generaliseringar, godtyckliga tolkningar, slutsatser

utan saklig grund, motsägelser, ensidig hypotesprövning, ignorerande av alternativa hypoteser, användande

av argument till förmån för en favorithypotes som även kunde ha anförts till stöd för alternativa hypoteser osv. osv. Grova brister i det uppvisade tänkandet bör föranleda ett källkritiskt avvisande.

8. Etiska krav

Påståenden som kan skada individer, familjer och grupper bör hanteras med försiktighet.

Kan de avföras från utredningen är det en fördel. I bland rör det sig om icke relevanta uppgifter som inte skall tas med. I den utsträckning de gäller viktiga sakförhållanden, bör de formuleras med försiktighet. Det är t.ex. inte sakligt och inte juridiskt acceptabelt med kategoriska uttalanden om att en viss person har begått en klandervärd gärning eller ett brott, när så inte klarlagts eller vad gäller brott har fastställts av domstol.

Enligt Europakonventionen som även är svensk lag, så skall en för brott misstänkt person betraktas som oskyldig till dess att domstol avgjort saken. Denna princip bör föranleda konsekvenser även för hur många andra påståenden om icke brottsliga, men klandervärda beteenden beskrivs i språkligt hänseende. Att särskilt föga preciserade påståenden på skvaller- och fabuleringsnivå inte skall föras vidare borde vara en självklarhet.

En utredare måste även upprätthålla skillnaden mellan att någon påstår att en person gjort

något å ena sidan och att personen faktiskt gjort detta något. Det finns gott om exempel där en person inte gjort något som någon påstår att personen gjort. Ord som ”påstår, påstådd” m.fl. är för övrigt utmärkta för en utredare, som inte själv var närvarande vid det påstådda tillfället. Jämför den språkliga formuleringen ”Kalle slog Pelle” med ”Pelle påstår att Kalle slog honom” (detta kan vara ett faktum, utan att det första påståendet är ett faktum).

Det bör även påpekas att vaga uttalanden om personer i utredningar kan ges negativa vantolkningar av läsare och användare av utredningen. Det tidigare anförda exemplet ”Kalle är aggressiv” och ”Kalle slog Pelle” kan belysa även de etiska kraven på uppgifter. Laddat och osakligt journalistspråk hör inte hemma i utredningstexter.

Bo Edvardsson (2006), BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Motoverføring

Oppstår når psykologen eller den sakkyndige lar sine egne følelser innfluere på sine responser på den som blir vurdert. En forelder med en tilsynelatende tåredryppende historie vil oppnå medfølelse som igjen kan påvirke den sakkyndige til å bli negativ til den andre forelder, ved at den sakkyndige føler med vedkommende. Slike overføringer er meget vanlige når man har med psykopater og narsissistiske personligheter å gjøre. Det er en del av deres manipulasjon av omgivelsene.

”Psychoanalysts must guard against countertransference, or letting their own feelings influence their response to their patient”

Abnormal psychology, Oltmanns & al. (2004)

”I et stort antall sakkyndige rapporter som gjelder barnefordeling, går det meget klart frem at den sakkyndige ofte på et tidlig stadium i prosessen har vært utsatt for en form for motoverføring, slik at den sakkyndige bevisst eller ubevisst har latt seg bruke, gjennom preferanser for den ene part. Ofte har dette skjedd som følge av medlidenshet med en ofte usann historie som er påstått fra den ene part.”

Psykologstudent, Rune Fardal, (2004)

Negativ effekt

Dette er en effekt, motsatt av den fundamentale attribusjonsfeil. Her tillegges personer man ikke liker negative trekk, mens positive trekk tillegges situasjonen. Det er altså om å gjøre at personen som blir vurdert ikke får dra nytte av eventuelle positive sider. Det som finnes å si positivt skapes av situasjonen og ikke personen. Negative trekk derimot er det personen som er ansvarlig for. Om den sakkynlige ikke korrigerer for dette blir rapporten lite verdt.

”The negativity effect is an attributional bias that occurs when subjects are asked what they think caused actions of other people whom they dislike. Under these conditions, the positivity effect is reversed and people rate the *positive* behavior of those they dislike to the situation and their *negative* behavior to something in their inherent disposition.

The negativity effect is sometimes called the *ultimate attribution error* because of its clear role in racial prejudice. (See fundamental attribution error.)

Studies have also found that people assign more weight to negative information in descriptions of others.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Negativity_effect

Negativitetsfeil

Negativitetsfeil oppstår når vi har med forutintatthet og manglende evne til objektiv vurdering å gjøre. Da vil den sakkynlige bevisst søke etter negative trekk som kan brukes mot den ene part i en sak.

”Negativitetsfeil innehåller att en person eller en familj ensidigt utsätts för felsökande, negativt tolkande och negativa bedömnningar.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.149)

”Negativ balanse.

Et klassisk eksempel på slik negativ söking er når den sakkynlige ut i fra en situasjon blir tvunget til å beskrive positive samhandlinger mellom barn og den han ikke favoriserer av foreldrene. Da vil det alltid etterfølges av en negativ kommentar som liksom skal veie ned i forhold til den positive kommentaren. Eller vise til at den prefererte part har like god om ikke bedre evne, selv om det ikke foreligger noen dokumentasjon på en slik evne hos denne.”

Rune Fardal, (2005) psykologistudent

”The negativity effect is an attributional bias that occurs when subjects are asked what they think caused actions of other people whom they dislike. Under these conditions, the positivity effect is reversed and people rate the *positive* behavior of those they dislike to the situation and their *negative* behavior to something in their inherent disposition.

The negativity effect is sometimes called the *ultimate attribution error* because of its clear role in racial prejudice. (See fundamental attribution error.)

Studies have also found that people assign more weight to negative information in descriptions of others.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Negativity_effect

Normativ sosial innflytelse

Denne feil handler om å innrette seg etter andre for å motta den belønning som følger av å bli akseptert av andre mennesker, samtidig som man unngår deres avvisning.

” Normative Social Influence: Sometimes people behave in ways just to gain approval from others, even if they don't necessarily believe in what they are doing. This is normative social influence -- influence resulting in the desire to gain approval or avoid disapproval. For example, if you go to a play, many times you will applaud when others do even if you didn't really like the play that much. You do this to avoid the disapproval of the other people.”

<http://www.alleydog.com/glossary/definition.cfm?term=Normative%20Social%20Influence>

Objektivitet

Det er et absolutt krav til sakkyndige at de skal opptre objektivt. Alt annet må forkastes og avvises. Dersom en sakkyndige tar parti eller på annen måte viser manglende objektivitet er det grunn for å avvise rapporten.

”Scientists also must remain open-minded to conclusions that are supported by facts, even if those conclusions refute their own beliefs.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.31)

”A third drawback of a case study is the possible lack of objectivity in the way the researcher gathers and interprets the data. Although such bias can occur in any type of research, case studies can be particularly worrisome because they are often based largely on the researchers' subjective impressions.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.38)

Oppvurderingstendens

"Begrepet oppvurderingstendens betegner at mennesker som generelt har en meget positiv (og kanskje naiv) oppfatning av andre, tenderer mot å overdimensjonere det positive og nedtone det negative av det observerte."

Kvello (2007), s.67

Observasjoner

Det er viktig å se om de observasjoner og vurderinger som gjøres, er relevante ut i fra den sakkyndiges mandat. Å vurdere en persons politiske meninger eller deltagelse i samfunnsdebatt, har liten relevanse for en persons omsorgsevne. Det er også meget viktig å holde observasjoner klart avskilt fra vurderinger, antagelser og tolkninger. Observasjoner er beskrivelser av inntrykk i form av synsintrykk og hva den/de observerte selv gav uttrykk for verbalt og emosjonelt. For å få et riktigst mulig bilde av observasjoner er det meget viktig at de utekkekende er beskrivende og ikke begir seg inn på tolkninger. En tolkning er ikke en observasjon!

En person som gråter under en observasjon kan gjøre dette av mange årsaker. Observasjon er en måte å innhente inninformasjon på. Hvordan man så forklarer eller forstår den innhentede inninformasjon, handler om tolkning og forståelse av denne inninformasjon. Observasjon handler om å samle premisser for en senere vurdering, som igjen danner grunnlag for konklusjoner. Noen observasjoner er det lett å tolke og forstå, andre har mer komplekse årsaksammenhenger.

Det er også viktig å skille melom andres narrativer (historier, fortellinger, beskrivelser) av den man observerer, og egne observasjoner. Med andre ord, ikke tolke egne observasjoner ut i fra andres narrativer om den man observerer. 3 parta beskrivelse av den man observerer, er ikke en observasjon, men en gjenfortelling fra 3 parts hukommelse. Det kan åpne for at beskrivsle er sybjektve tolkninger allerede i de narrativer som beskrives.

“Observation (iakttagelse) kontra tolkning

En utredare behöver skilja på observationer (iakttagelser) och tolkningar. Kvaliteten på påstådda observationer kan naturligtvis variera, men under goda observations- och dokumentationsbetingelser kan de nå hög eller fullständig säkerhet även om observationer ofta inrymmer moment av snabba och automatiska tolkningar som kan ge upphov till fel.

Närhet till det observerade, enkelt och långsamt förlopp, gott om tid, möjlighet att upprepa observationer, flera oberoende observatörer, goda möjligheter att se och höra, direkt dokumentation eller rentav någon objektiv registrering typ videofilmning, ljudband eller fotografier eller insamling av relevanta föremål kan leda till hög säkerhet i observationsmaterial. Men det finns även vanskliga observationer typ den påstådde cykeltjuven som ett vid tillfället berusat vittne kikande ut genom ett fönster senare påstod sig känna igen som den som på natten släpat iväg en cykel på 50 meters håll.

Tolkningar har oftast en mycket mer osäker karaktär. En eller flera observationer som är relativt säkra kan ofta tolkas på flera sätt. Felaktiga tolkningar är därför ett mycket vanligt fenomen och i synnerhet om de görs på spekulation utan tillräckligt underlag eller utifrån en fix förhandsuppfattning eller kringflytande kulturell modeföreställning.

Ett exempel på skillnaden mellan observation och tolkning kan vara att vi tänker oss att en föreläsningsdeltagare reser sig, tar sina saker och går ut. Det kan vara lätt för flera oberoende observatörer att bli eniga om att det inträffade skett. Observationen har hög säkerhet. Däremot är det oklart vad som är den korrekta tolkningen kring orsaken: tyckte personen att föreläsningen var dålig, hade personen inte tid att stanna längre, blev personen sjuk, fick personen ett SMS som framtvingade att personen måste gå osv. Vi vet inte utan fler uppgifter. Det blir bara spekulationer.

Det är viktigt att utredare i text upprätthåller skillnaden mellan grundläggande observationsmaterial och tolkningar så långt det går. Dessa bör på något sätt separeras i texten, i skilda stycken eller kolumner eller genom att tydligt markera språkligt vad som är vad. Varken utredaren själv eller läsaren skall behöva tro att i texten införda tolkningar är observationer. Det är även viktigt att understryka att det endast är uppgifter som överlevt källkritisk granskning som kan användas som underlag vid tolkning. Skräpuppgifter skall inte användas som underlag för tolkningsarbete.”

Bo Edvardsson (2006), BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

”Observasjon er å legge merke til det som skjer på en særlig oppmerksom måte.”
Løkken og Søbstad, 1995

Omsorgsvikt

Omsorgsvikt er delt in i to hovedgrupper: Fysisk og psykisk omsorgsvikt.

Fysisk omsorgssvikt. Innebærer manglende tilførsel av tilstrekkelig mat, klær, husvære, hygiene, beskyttelse eller overvåkning.

Psykisk omsorgssvikt. Innebærer fravær av kjærlighet, sikkerhet, hengivenhet, emosjonell støtte eller psykologisk hjelp når det trengs. At barn observerer vold i partnerforhold oppfattes også som en type omsorgssvikt.

Sviktende opplæring og utvikling. Innebærer at barnet ikke følges opp i forhold til skole, det reageres ikke på fravær fra skolen og barnet får ikke dekket sine mest

grunnleggende opplæringsbehov.

Medisinsk omsorgssvikt. Innebærer forsinket eller avvist kontakt med helsetjenesten, noe som kan skade barnets helse.

Othellofeilen

Dette oppstår når den som forteller sannheten blir misstrodd. Dette oppstår ofte i den forvirring som skjer når det finnes psykopatisk manipulasjon. På grunnlag av forutinntatthet, partiskhet eller manipulasjon av den sakkynlige, blir den sannferdige misstrodd. Ofte fordi sannheten i slike tilfeller overgår virkeligheten. Sannheten kan være for fantastisk!

”Ett annat problem är Othellofelet, då den som talar sanning bedöms ljuga eller anklagas för att ljuga.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.188)

“The play "Othello" by William Shakespeare.

Paper Summary:

This paper examines how in the play "Othello" by William Shakespeare, the main character Othello starts the play as being the most powerful of all the characters and how this soon ends when he makes the mistake of trusting his 'friend' Iago. It analyzes how Iago deceives Othello causing Othello's downfall and how Iago becomes more powerful. It also looks at how this mistake leads to another as Othello dramatically ends the play by killing his innocent wife.”

<http://www.academone.com/lib/paper/48703.html>

Overkonfidens

Dette stammer fra folks behov for å se på seg selv som kunnskapsrike og kompetente (Blanton 6 al. 2001) og at det syn man har er det riktig.

”Overconfidence, the tendency to overestimate one's correctness in factual knowledge, beliefs and decisions”

Passer/Smith (2008:315-16) Psychology

Over og underdiagnostikk

Over og underdiagnostikk handler om at normale variasjoner om et emne eller trivielle tegn feiltolkes. Dette forekommer også der den sakkynlige blander inn egne subjektive antagelser som for denne saken ikke er relevante. Likeledes er det beskrevet flere tilfeller der den sakkynlige ikke vil vurdere meget relevante opplysninger for en sak

fordi det ikke passer med den sakkyndiges mer eller mindre forutinntatte holdninger. Manglende kunnskap om f.eks. psykopatisk manipulasjon kan bidra til at den sakkynedige ikke oppdager at han/hun blir manipulert og således ikke får med seg meget relevant personlighets-innformasjon.

Över- och underdiagnostik

I bland kan överdiagnostik inträffa. En uppgiftslämnare eller utredare anser sig ha konstaterat ett problem som inte existerar om saken undersöks närmare. Överdiagnostik kan t.ex. uppkomma genom att förekommande normala variationer eller triviala tecken feltolkas eller genom att bedömaren blandar in egna intuitiva idéer, erfarenheter och föreställningar som inte alls har med sakfrågan att göra. Utbildning kan t.ex. tillhandahålla begrepp och teorier som kan användas felaktigt och leda till överproblematisering. Ett exempel utgör hysterin kring påstådda sovjetiska ubåtar på svenska farvatten på 1980-talet, där det senare visade sig att triviala ljud från djur och fiskar utifrån någon förhandsuppfattning tolkats som ubåtsljud.

Underdiagnostik kan också inträffa. En uppgiftslämnare eller utredare kan underlåta att söka information eller att göra kontroller eller kan missa att upptäcka sakomständigheter. Det kan finnas en benägenhet att inte uppfatta och närmare undersöka problem, t.ex. därför att de skulle vara pinsamma att tala om eller dyrbara att åtgärda. Resursbrist kan leda till underdiagnostik. Andra inverkande faktorer kan vara lojalitet och politiska faktorer. Det kan vara inopportunt eller politiskt icke korrekt att påtala vissa problem. Ett exempel på underdiagnostik kan de tidiga faserna i den svenska statsledningens reaktioner på uppgifter om tsunami-katastrofen i Sydostasien vara.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Parimony

Dette begrepet går under ulike navn (ex. Occams racor ol.) og sier kort og godt at av to eller flere forklaringer på et fenomen, velger man den enkleste. Dette er et akseptert prinsipp innen vitenskap.

”In the context of science, parsimony means that if competing views or interpretations of any phenomenon can be proposed, one adopts the simplest one that can explain the data or information”

Kazdin, A. (2003,s.7) Research design i clinical psychology

Patologi

Patologi forekommer i mange former. Det er viktig at man er obs på de mest vanlige.

Uppgiftslämnarpatologi och utredarpatologi

Med patologiska (sjukliga) fenomen avses här inte sådana som föranleder psykiatrisk diagnos, men väl fenomen som starkt stör utredningsprocessen och resultatet. Det finns många exempel på patologiska fenomen i utredningsarbete, t.ex.

- den extremt subjektiva ”tycka-tro-känna-uppleva”-kulturen, där subjektiva fenomen hos uppgiftslämnare eller utredare felaktigt anses relevanta
- uppgiftslämnaren eller utredaren sammanblandar sig själv med det/den/de som utreds
- utredaren är blind för relevanta omständigheter, ser inte vad som finns att se
- uppgiftslämnare kan ha gjort sina observationer och tolkningar utifrån en bestämd uppfattning
- uppgiftslämnare kan under suggestion från utredaren konstruera sådana uppgifter som uppgiftslämnaren tror att utredaren vill ha, t.ex. vittnen som vill ”hjälpa” polisen genom att tillverka uppgifter
- utredaren låter en fix förhandsuppfattning eller övertygelse starkt styra och påverka arbetet, t.ex. vilka informationer som införskaffas, vilka frågor som ställs, vilka tolkningar som görs, vad som väljs in och väljs bort av uppgifter till utredningen
- uppgiftslämnares eller utredares vanföreställningar kan kontaminera en utredning
- utredare kan uppvisa en oförmåga att lyssna, vilket kan sammanhänga med ”inre brus”, dvs. att tänka på annat, fundera på replik, notera irrelevanta omständigheter osv.
- tidigare erfarenheter kan inverka negativt, när de förs in utan grund
- överproblematisering kan förekomma utifrån utredarens kunskaper och erfarenheter
- förnekande av delar av verkligheten eller av uppgifters relevans kan förekomma
- teori och forskningsresultat kan missbrukas genom t.ex. selektivt eller felaktigt utnyttjande
- uppgiftslämnare eller utredare begår allvarliga tankefel, t.ex. ensidigt bekräftesesökande eller driver en favorithypotes
- uppgiftslämnare eller utredare för in egna motiv i processen, t.ex. att nå privata ekonomiska vinster, kunna förfölja eller trakassera någon, få uppmärksamhet, etablera relation till någon etc.
- besserwisser-mentalitet och självtillräcklighet

- evidensfabrikation genom t.ex. att samla in och belasta utredningen med triviala uppgifter, överdriva uppgifter, förvränga uppgifter, klä av uppgifter deras sammanhang eller förfalska uppgifter eller ljuga ihop uppgifter
- gruppänkande (bristande verklighetsrelaterande) hos en grupp av uppgiftslämtnare eller utredare
- okritisk auktoritetstro – att inte kunna kritiskt ifrågasätta även påstådda auktoriteter
- övertro på teori och forskningsresultat
- källkritiskt sett undermåliga uppgifter godtas och används
- logiskt förvirrat klippkollageutredande utan styrande frågeställningar
- metodiken besvarar inte frågeställningarna utan innebär sysslande med annat
- angivna frågeställningar besvaras inte utan andra resonemang förs på slutet
- viktiga relevanta uppgifter undanhålls/mörkas
- mänskliga resurser beaktas inte, trots att de är relevanta
- människor betraktas i alltför hög grad som objekt och erkänns inte som subjekt (tänkande, kännande och handlande varelser), vilket innebär bristande verklighetsrelaterande

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Patetisk feilslutning

Dette er en feil der den logiske slutningen mellom to helt forskjellige størrelser er umulig å trekke.

” The pathetic fallacy is the logical fallacy of treating inanimate objects or conceptual entities such as countries as if they have thoughts or feelings. (Compare to reification.)

For example:

- * "Rwanda wants to punish the Congo!"
- * "Ah, it is no good. That car just refuses to start!"
- * "the moving object, due to its mass, wants to keep going"
- * "Being heavier than air, water wants to go down more than air does, so it makes the air go up"
- * "X flies up to Y because positive and negative charges like one another"
- * "Iron likes a magnet"

John Ruskin coined this phrase in his work "Modern Painters".

One particularly common appearance of the fallacy is when dealing with evolution. Specifically, members of an evolving species do not "want" to develop a certain trait (or if they do it is of no evolutionary relevance). Nor can evolution "dislike" a particular subset of the population, though it may be the case that a subset is less likely to breed and hence disadvantaged.

The fallacy is sometimes used in literature. For example, in a drama or novel, the weather might seem to be in tune with the characters' feelings."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Pathetic_fallacy

Peak-end rule

Denne feilen oppstår ved at vi tillegger våre opplevelser eller inntrykk ut i fra hvordan de var på sitt beste eller verste. Inntrykk på det mer jevne synes å få mindre betydning. Det vil si at om en observasjon inneholder en "feil" fra forelderen, så kan denne bli utslagsgivende ved at den farger helhetsbildet. Likeledes er det om det ved observasjonen inntrer en spesiell positiv observasjon, da er det denne som kan farge hele observasjonen.

" According to the peak-end rule, we judge our past experiences almost entirely on how they were at their *peak* (pleasant or unpleasant) and how they ended. Virtually all other information appears to be discarded, including net pleasantness or unpleasantness and how long the experience lasted.

In one experiment, people were subjected to loud, painful noises. In a second group subjects were exposed to the same loud, painful noises as the first group, but after which was appended somewhat less painful noises. This second group rated the experience of listening to the noises as much less unpleasant than the first group, despite having been subjected to the more discomfort than the first group, as they experienced the same initial duration, and then an extended duration of reduced unpleasantness.

This heuristic was first suggested by Daniel Kahneman and others. He argues that because people seem to perceive not the sum of an experience but its average, it may be an instance of the representativeness heuristic."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Peak-end_rule

Peggy Hill Syndrome

Peggy Hill er en regneseriefigur fra en amerikansk animasjonserie : "King of the Hill". Hennes narsissistiske adferd har gitt opphav til dette syndromet. Alt hun sier og gjør er perfekt på alle måter.

"A common syndrom of women and even some men that makes the subject feel infallible and that anything that they say or do is perfect in every way. Named for "Peggy Hill" of the FOX show "King of the Hill" who believes she is a genius and has never made a mistake and refuses to admit defeat in spite of being proved wrong. Symptoms include: obsessive cleaning, argumentation, constant additions of new house or family rules, the constant need to have the last word and the inability to mind ones own business, as well as other syndromes fitting to this line of attitude.

One who suffers from Peggy Hill Syndrome often will demand explanations of ones whereabouts and actions of the day, then begin to criticize the logic and reasoning behind the decisions made during the day, leading into a long night of arguments, all of which are one sided. The syndrom is not the fault of the victim, more than it is of an overly strict upbringing and/or abusive youth."

<http://www.urbandictionary.com/define.php?term=Peggy+Hill+Syndrome>

Prosjeksjon

Prosjeksjon vil si og mentalt overføre på andre egne negative trekk. Dette resulterer ofte i en tro om at den andre mener det negative om denne personen. Når så en sakkyndige med projeksjonsproblematikk (ja sakkyndige kan også lide av personlighetsforstyrresler) overfører egne negative trekk på den observerte fremstår disse trekk for den sakkyndige som om de tilhører den observerte, mens de i realiteten er den sakkyndiges egne trekk.

” Psychological projection (or projection bias) can be defined as unconsciously assuming that others share the same or similar thoughts, beliefs, values, or positions on any given subject. According to the theories of Sigmund Freud, it is a psychological defense mechanism whereby one "projects" one's own undesirable thoughts, motivations, desires, feelings, and so forth onto someone else (usually another person, but psychological projection onto animals and inanimate objects also occurs). The principle of projection is well-established in psychology.

An illustration would be an individual who feels dislike for another person (let's say Bob), but whose unconscious mind will not allow him to become aware of this negative emotion. Instead of admitting to himself that he feels dislike for Bob, he projects his dislike onto Bob,

so that the individual's conscious thought is not "I don't like Bob," but "Bob doesn't seem to like me."

Peter Gay describes it as "the operation of expelling feelings or wishes the individual finds wholly unacceptable too shameful, too obscene, too dangerous by attributing them to another." (*Freud: A Life for Our Time*, page 281)

The concept is anticipated in the writings of Friedrich Nietzsche and in the gospels:

"He who fights with monsters might take care lest he thereby become a monster. And if you gaze for long into an abyss, the abyss gazes also into you."

- *Beyond Good and Evil*

"And why beholdest thou the mote that is in thy brother's eye, but considerest not the beam that is in thine own eye?"

- Matthew 7:3 KJV

Psychological projection is the subject of Robert Bly's book *A Little Book on the Human Shadow*. "Shadow" refers to the projected material.

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Projection_bias

Persepsjon

Persepsjon vil si å gi mening til det våre sanser forteller oss, det er den aktive og kreative prosess ved organisering og bearbeiding av de rå sansestimuli vi gjennom vårt sanseapparat registrerer. Dette er stimuli gjennom syn, hørsel, smak, balanse, temperatur osv. , men også gjennom motivasjon, emosjoner, temperament ønsker forventninger og lignende. Da persepsjon er en subjektiv tolkning av disse stimuli, er det naturlig å anta at to mennesker kan komme til ulikt resultat på bakgrunn av de samme sanseinntrykk. Måten sanseinntrykk tolkes på er nært forbundet med de omgivelsene det skjer i. Persepsjon tolkes defor ofte ut fra setting og emosjoner.

"Internal factors, such as our motives and interests act as powerful filters and influence which stimuli in our environment we will notice."

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.135)

"Recognizing a stimulus implies that we have a perceptual schema, a mental representation of an image, to compare it with."

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.138)

"Perceptual set – a readiness to perceive stimuli in a certain way, based on our expectations, assumptions, motivations and current emotional state."

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.139)

”The studies of perceptual constancies shows that our perceptual hypotheses are strongly influenced by the context, or surroundings, in which a stimulus occurs.”

Psychology , Passer & Smith, (2004,s.144)

” **Selective perception** may refer to any number of cognitive biases in psychology related to the way expectations affect perception.

For instance, several studies have shown that students who were told they were consuming alcoholic beverages (which in fact were non-alcoholic) perceived themselves as being "drunk", exhibited fewer physiological symptoms of social stress, and drove a simulated car similarly to other subjects who had actually consumed alcohol. The result is somewhat similar to the placebo effect.

In one classic study on this subject related to the hostile media effect (which is itself an excellent example of selective perception), viewers watched a filmstrip of a particularly violent Princeton-Dartmouth football game. Princeton viewers reported seeing nearly twice as many rule infractions committed by the Dartmouth team than did Dartmouth viewers. One Dartmouth alumnus did not see any infractions committed by the Dartmouth side and erroneously assumed he had been sent only part of the film, sending word requesting the rest.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com>Selective_perception

“Subjektive fordreininger -persepsjonslover og observasjon i miljøarbeidet
Tingliggjøring – objektkonstans.

Som mennesker har vi en tendens til å oppfatte omverdenen vår som ting, som gjenstander, som noe som har faste kvaliteter over tid (objektkonstans). Ser vi at det henger noe stoff foran et vindu, ser vi dette stoffet gjerne som en *gardin*, ikke f.eks. som et formløst, mykt, ettergivende materiale. Har vi i tillegg lagt merke til at gardina er rød av farge, vil vi også i svak nattbelysning oppfatte gardina som rød, selv om lysbølgene som når øynene våre tilsvarer sort lys. Overført til barn som "observasjonsmateriale" forteller dette oss at vi har en tendens til å tingliggjøre mennesker og menneskelige fenomener. Vi kjenner f.eks.ofte en trang til å få satt et navn på problemet. Har vi først så fått "tak i" problemet, kan vi finne det vanskelig å oppdage at det skjer forandringer. ("Thomas er (og blir) sånn")

I visuell persepsjon har vi en tendens til å la noe i synsfeltet sige "fram" og bli figuren eller hovedsaken i bildet, mens andre deler blir bakgrunn. Ulike personer i samme situasjon kan la ulike ting bli figur og h.h.v. grunn. Vi er på sett og vis ikke i stand til å holde hele bildet. Dette forteller oss at vi i observasjonsarbeidet gjerne plukker ut og gjør noen fenomener til hovedsaken mens andre ting kommer i bakgrunnen. I en observasjonsrapport kan på denne måten f.eks. en (faglig lite interessant) slåsskamp få stor plass, mens andre ting blir summarisk referert, eller ikke nevnt i det hele tatt. Hva som blir hovedsaken (figuren) henger sammen med hva som har skjedd førøvrig (grunn). Har det vært en svært urolig kveld på institusjonen, vil småbråk kunne bli oversett, mens litt mas på en rolig kveld kan bli gitt stor oppmerksomhet.

Tilpasning og grenseforskjeller.

Hvis sansene blir utsatt for vedvarende stimulering, vil sensitiviteten svekkes (tilpasning). Eksempelvis: Bor man ved en konstant trafikkert vei, "hører" man ikke støyen etter noe tid. I arbeid med asosiale gutter kan man tilsvarende etter en tid bli "døv" for banning i språkbruken.

For å oppfatte en endring i belysning eller lydstyrke, må forandringen være av en viss absolutt størrelse. Evnen til å oppfatte endring henger også sammen med den relative forandringen. Tenner man et stearinlys ute på en solfylt dag, oppfatter man ikke lysendring. Stearinlyset i en mørk kjeller oppfattes derimot umiddelbart. At den relative forskjellen er av betydning oppfatter mange barn ofte som urettferdigheter. Svein, som sjeldent pleier å gjøre leksene sine, får kanskje ros fordi han jobber et kvarter. Annie, som pleier å sitte en time, blir derimot oversett sjøl om hun jobber konsentrert i to hele timer. Dette eksemplet kan sies å være et eksempel på utslag av både fenomenet "tilpasning" og "grenseforskjell" i miljøarbeiderens observasjon.

Noen andre forhold som påvirker persepsjonen/observasjonen.

(bl. a. fra Løkken og Søbstad)

* *observatørens behov*: Er vi sultne, merker vi raskt en svak lukt av nystekt brød. Er vi slitne etter en nattevakts jobben og ønsker ro, legger vi godt merke til litt uro ved frokostbordet.

* *førsteinntrykket*: Erfarer vi den nye ungdommen på ungdomshjemmet som hyggelig og sympatisk de første dagene, er det lett å *overse* mere negative atferdsformer i en periode.

* *sisteinntrykket*: Dersom det oppstår en negativ situasjon helt på slutten av ei arbeidsøkt/vakt, er det lett å la denne begivenheten karakterisere hele vakta.

* *generell oppvurdering/nedvurdering*: Oftest ønsker man at det skal være et godt arbeidsklima i ei personalgruppe. Dette kan føre til at man gjennomgående oppvurderer eller idaliserer det som foregår i personalgruppa. Tilsvarende - gutten som er blitt oppfatta som bråkete - finner vi stadig vakk negative sider ved (sider som ikke har med uro eller bråk å gjøre)

* *nivelleringstendensen*: I den norske kulturen er vi opptatt av likhet. Dette betyr at vi lett oppfatter oss som "like flinke" i personalgruppa, eller at studentene oppfatter at alle i gruppa har hatt "like roller" i gruppeprosjektet (oppfatningen av forskjellighet kan oppstå først når det er blitt ei krise eller en konflikt i gruppa)

At ting er *overraskende*, at det *varer lenge*, at det er *emosjonelt prega*, at det skjer *raske forandringer*, er også forhold som øker sannsynligheten for at begivenheten blir observert/kommer i fokus.

* *uforutsette hendelser, forstyrrelser, svikt i opplegget* for observasjonen etc. er begivenheter som kan fjerne det faglige grunnlaget for hele observasjonsarbeidet."

<http://home.hio.no/~erik/2aar/persepsjon.htm>

Perseptuelle forstyrrelse (distortions)

Dette handler om å se for seg en hypervirkelighet på bakgrunn av ønsker og forhåpninger. En slags billedliggjøring av et forutintatt syn.

”Perseptuell distortions. Att tycka sig se och höra sådant som förväntas, trots att verkligheten är anorlunda.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.145)

Perseptuelle sett

Perseptuelle sett er nærr forventninger og setting leggger føring for hvordan vi tolker virkeligheten. Perseptuelle sett kan produseres av tidligere opplevelser som fører til forventning og av motivasjonelle og emosjonelle tilstander. Teknisk kan vi si at perseptuelle sett er en redusert terskel for å persipere en viss type stimuli.

” Perceptual set theory stresses the idea of perception as an active process involving selection, inference and interpretation. Perceptual set is a bias or readiness to perceive certain aspects of available sensory data and to ignore others.”

http://www.furthereducationlessontrader.co.uk/perceptual_set_theory.htm

”Her tolkes 13 i første linje som tall, mens det i siste linje tolkes som bokstav,

I I I2 I3 I4

A B C D

Hvordan vi persiperer avhenger av settingen og dermed forventningen.”

” Bruner and Minturn, 1955 demonstrated that immediate visual and environmental context can effect perception of an ambiguous figure. Their results proved this to be the case”

” Perceptions can be influenced by people's expectations. For example, what is seen in the middle drawing below depends on which end one began viewing the pictures.”



http://wps.prenhall.com/hss_kassin_essentials_1/15/3932/1006645.cw/index.html

"Et eksperiment av Siipola (1935) viste denne effekten med korte glimt av strenger av bokstaver. En gruppe ble fortalt at de ville se ord relatert til "boats", en annen gruppe at deres ord ville være relatert til "animals" Typen ord var: *seal wharl*

"Boat" gruppen så disse som "sail" og "wharf" (verft), mens "animal" gruppen så de samme som "seal" og "whale"!"

Hardy, M (1999,s.26) Beginning psychology

Personlighets- inventorier / tester

Dette handler om hvordan individet beskriver seg selv. Her er det viktig at den sakkyndige ser slike beskrivelser opp i mot andre tilgjengelige opplysninger i saken. Psykopater kan f.eks. gi en beskrivelse som stemmer dårlig med sakens dokumenter. Samtidig kan de innrømme ting som allerede er kjent. Da blir det viktig for den sakkyndige å avsløre dette. Det kan være av livsviktig betydning for barnet. MMPI og MMPI2 er et eksempel på Personlighetsinventorier.

"Hvorvidt personens svar i slike undersøkelser er til å stole på er usikkert. Svarene kan beskrive personen som denne er, eller som denne ønsker å være."

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.127)

"Personlighetsinventorier omtales ofte som personlighetstester. Fellestrekket er at personer bes om å gjøre vurderinger der det ikke finnes fasitsvar. Oftest skal man vurdere seg selv, f.eks ved å anngi på en skala hvilken grad ulike beskrivelser passer."

www.humanContent.com, 2005

Perspektivtotalisering

Det er meget viktig at man ved forklaringer av ulike hendelser, og adferd benytter ulike perspektiver innen psykologi. Man har det psykodynamiske perspektiv, det kognitive, det biologiske, det sosialpsykologiske og det adferdspsykologiske perspektiv. Det er ikke alltid alle perspektiver egner seg like godt til å forklare alt, men man bør kunne vise til flere enn ett gjennomgående perspektiv som forklarer alt! Alle perspektiver har sin styrke og sine vakkheter.

"När enbart samma perspektiv (psykologisk), teori eller förklaring används i många eller alla sammanhang så finns anledning tala om tankefelet perspektivtotalisering. Genom att undvika perspektivväxling så missar utredaren viktiga aspekter och faktorer."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.147)

Placeborapporter

Er et utrykk for sakkyndige rapporter som tilsynelatende fremstår som psykologisk velbegrundede, men som ved nærmere analyse overhodet ikke har faglig holdbarhet. Dette er rapporter som egentlig ikke skulle vært tatt i bruk, men som blir brukt, og som lurer rettsystemet.

”Placebo.

Et stoff som i seg selv overhodet ikke har noen innvirkning på den sykdom eller forstyrrelse den iverksettes mot.”

Psykologisk Leksikon , Egidius (2002,s.385)

”Placeboeffekten kaldes den iagttagelse, at visse stoffer og metoder, som beviselig ikke har nogen medicinsk effekt, alligevel kan gøre nogle mennesker raske. Det klassiske eksempel er blindtests, hvor nogle forsøgspersoner opnår en markant og målbar bedring i deres tilstand, selvom de kun har fået kalktabletter, i stedet for den rigtige medicin eller test-medicinen.”

Wikipededia Encyclopedia, Danmark 2005

”Placeboeffekt, effekten av att tro sig inta ett medel med verkan, men som egentligen är verkningslöst, ett så kallat placebo, det vill säga ett blindpreparat. Det har visat sig att muntorrhet, förstopnning och huvudvärk, ofta förekommande biverkningar av läkemedel, också är vanliga bland dem som tar blindpreparat.”

Wikipededia Encyclopedia, Sverige 2005

Positivitet effekt

Denne feilen skjer når man tillegger noen man liker positiv effekt, samtidig som man tillegger noen man ikke liker negativ effekt. I situasjoner der man har preferanser for en person tillegges dennes person de positive effekter av adferd, mens negative trekk tillegges situasjonen.

” The positivity effect refers to the tendency for people to attribute the *positive* behavior of other people whom they *like* to their disposition, while attributing *negative* behavior to their situation. It is thus an attributional bias.

The opposite effect is called the negativity effect in which the opposite bias in attribution is found when subjects rate others whom they specifically *dislike*.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Positivity_effect

Potemkin village

Da Chaterina II av Russland ville seile nedover elven Volga til Krim for å se denne delen av sitt rike sørget statsminister Grigory Potemkin for at det ble reist falske fasader av små landsbyer langs bredden, der han utkommanderte jublende mennesker. Alt for at Chatarina skulle tro han hadde gjort en stor innsats. Derav uttrykket "Potemkin village". Begrepet har senere blitt brukt til å beskrive en imponerende fasade for å hindre avsløring en bakenforliggende negativ tilstand.

"The Nazi German Theresienstadt concentration camp, called "the Paradise Ghetto" in World War II, was designed as a concentration camp that could be shown to the Red Cross, but was really a Potemkin village: attractive at first, but deceptive and ultimately lethal, with high death rates from malnutrition and contagious diseases. It ultimately served as a way-station to Auschwitz-Birkenau."

http://en.wikipedia.org/wiki/Potemkin_village

"In the 1700s, the courtesans of Queen Catherine of Russia gave her tours along the Volga river where she witnessed a happy and thriving bourgeoisie living in clean and prosperous villages. But this was all a show to cover disease, poverty, and misery that lay just behind the facade that had been erected for her benefit. This is the origin of the phrase Potemkin Village, a place where a politically generated appearance covers a less impressive underside."

<http://mises.org/story/905>

Predikering

Sentrale svakheter ved predikering er at fagpersoner tenderer mot å fokusere på nærvær av risikofaktorer framfor fravær av dem, og mer på risikofaktorer enn beskyttelsesfaktorer. Andre svakheter ved predikering er at man gjerne leter etter fakta som bekrefter ens antagelser, og derved utelukker viktig informasjon som står i motsetning til de antagelser man har (Budd et al. 2002, Sanbonmatsu et al. 1997).

Kvello (2007:80)

Pregnans

Pregnans er et begrep fra gestaltpsykologien. Enkelt forklart så betyr det at den som observerer eller persepterer (tolker) nøyser seg med enkeltdeler av hele bildet eller situasjonen. Deretter antar man at resten er slik man antar det er. Man ser enkelthendelser som man gjenkjenner fra et kognitivt skjema og konstruerer de manglende bitene på bakgrunn av skjemaet. F.eks. kan den sakkynlige se den ene parts frustrasjon og tolke dette som aggressjon, selv om det er den andre som forårsaker frustrasjonen. Den sakkynlige unnlater å sjekke fordi de fragmentene han ser passer med et forutintatt skjema.

”Så snart en (perceptuell) organisering har funnet sted , har den en tendens til å binde oppfatningen slik at vi senere har vanskelig for å se stimulusmaterialet på andre måter. Organiseringsprinsippene sier ikke bare noe om hva som gruppertes sammen med hva. De antyder også hvordan det endelige mønsteret vil se ut: nemlig så homogent, regelmessig, synetrisk og sluttet som mulig, eller for å benytte et gestaltpsykologisk yndlingsuttrykk, mest mulig pregnant. Dette kan innebære at enkelte detaljer oversees mens andre fremges eller fortegnes slik at de føyer seg inn i totalbildet.”

Innføring i psykologi, (2004), Nilsen, Raaheim

Premisser

Premisser er de påstander, dokumenter, utsagn, observasjoner osv, som den sakkynlige gjør i sine forundersøkelser og som danner grunnlaget for diskusjonen (for og imot) som ender opp med konklusjoner. Det er av avgjørende betydning at man tar med også de premisser som taler imot en hypotese. Om dette ikke skjer, vil en diskusjon ikke være mulig, og med det heller ingen konklusjon. Uten diskusjon av premisser for og imot, ender man bare opp med å fastslå påstander. Noe som ikke regnes som faglig forsvarlig og fører til at en rapport må avvises.

”Er det for eksempel blitt hevdet at en av foreldrene har psykiske problemer, kan det å få påstanden bekreftet, bety at den sakkynlige blir mer skeptisk til vedkommendes mulighet som omsorgsperson. ”

Sakkynlig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.34)

”Et annet generelt problem er at man, fordi det er liten tid, stort sett ikke får gått i dybden, på alle områder som potensielt kunne vært viktig. Man må prioritere hvilke områder som skal blyses, og selv da kan det være vanskelig å få tilstrekkelig med innformasjon.”

Sakkynlig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.41)

”Endringer i hvordan konteksten forståes, kan føre til radikale endringer i måten den innhente innformasjonen bearbeides og forståes på.”

Sakkynlig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.43)

"I henhold til normativ beslutningsteori skal det være mulig å veie de ulike alternativenes verdi mot hverandre, og den "riktige" beslutningen blir den som gir størst subjektiv nytte."
Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.43)

"Her vil vi kort diskutere noen premisser for utformingen av sakkyndige rapporter som vi synes er vesentlige. Det første premisset er enkelt: man bør følge god forvaltingsskikk. Dette betyr nettopp å redegjøre for hva som er gjort i saken, skille fakta fra vurderinger, vise at det er sammenheng mellompremisser og konklusjoner og sørge for at alle standpunkter kommer frem. Man kommer langt bare man ivaretar disse hensyn."²

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.52)

"En sak skal søkes belyst på best mulig måte før det treffes en beslutning."
Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.14)

"Foreldre som blir gjenstand for sakkyndig gransking har krav på å bli gitt tid til å bli forstått og mulighet til å formidle sin virkelighetsforståelse. Denne må skriftlig og muntlig fremføres på respektfull måte som ivaretar hensynet til personlig integritet, selv om den sakkyndiges vurderinger går på tvers av foreldrenes oppfatninger av saksforholdet."

Nou 1995:23,s.10, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

"Fra familiens ståsted er det også viktig at resultatet av det sakkyndige arbeidet, både premisser og konklusjoner, kan gjøres til gjenstand for kritisk etterprøving og kontroll."
Nou 1995:23,s.10, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

" Man har erfaring med sakkyndige som oppleves å ta parti for den ene part og at selve sakkyndighetsarbeidet først og fremst tar sikte på å få bekreftet egne fordommer og ideologisk tankegods til fortrengsel fra en analytisk og kritisk tilnærming til sakskomplekset. Sakkyndige kritiseres for å medvirke til å øke sakens konfliktnivå blant annet ved å ty til sterke negative og psykiatribelastende beskrivelser av personer som ikke har opplevd seg som hjelpetrengende eller psykisk belastet. Man har konkrete erfaringer med sakkyndige som synes å mangle evnen til å kunne sette et kritisk økelys på seg selv og egen posisjon i forhold til partene. Sakkyndige lar seg bruke, bevisst eller ubevist av en av partene, lar seg manipulere og forføre av noen foreldres negative beskrivelser og oppfatninger av den andre. Påstandene fra den ene parten fremføres deretter i rapporten som "sannheter" i stedet for å gjøres til gjenstand for kritisk vurdering og gransking."

Nou 1995:23,s.28, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

For many research questions, samples of behaviour taken over a long period provide more accurate and useful data than single, short observations."

Cosby Paul C. (2003,s.107)

"Dette er selvsagt alvorlig og altfor vanlig. Det er derfor viktig å sjekke rapporten grundig for eventuelt å kunne trekke frem slike påstander."

Åge Simonsen (2003)

"Obehövligt material shall inte tas med i en utredning och speciellt inte om det kan vara kränkande."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.48)

“Etter arbeidsgruppens oppfatning er det viktig både av hensyn til å få saken best mulig belyst, partens interesser og tilliten til forvaltingens avgjørelser, at parten har mulighet for å uttale seg om de premisser som legges ved bruken av eksterne rådgivere. Siden hovedregelen blir at utredninger fra rådgivere er underlagt partsoffentlighet, er det vanskelig å se prinsipielle innvendinger mot å gi partsrettigheter også i denne fasen av saksbehandlingen

Offentlighet om bruk av sakkyndige har betydning rent generelt for tilliten til forvaltingens avgjørelser. Mandat og oppdrag til sakkyndige vil være underlagt generell offentlighet etter den nye offentlighetsloven og unntak kan bare gjøres etter § 15 tredje ledd”

Graverutvalget, (2006),s.42

Primacy effekt

Dette er en effekt som slår ut slik at når man mottar større datamengder, så vil man ha en tendens til å huske best de delene man persiperte først og sist, og ikke så godt de i midten.

” The **primacy effect**, in psychology, is a cognitive bias that results from disproportionate salience of initial stimuli or observations. If, for example, a subject is read a sufficiently-long list of words, he or she is more likely to remember words read toward the beginning than words read in the middle.

The inverse of the primacy effect is the recency effect. Taken together the primacy effect and the recency effect predict that, in a list of items, the ones most likely to be remembered are the items near the beginning and the end of the list (serial position effect). Lawyers scheduling the appearance of witnesses for court testimony, and managers scheduling a list of speakers at a conference, take advantage of these effects when they put speakers they wish to emphasize at the very beginning or the very end of a long list.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Primacy_effect

Probatio

Motsatsen til *refutatio*, og betyr bevisførsel, om å fremføre argumentasjon *for* et bestemt syn.

Problemlösning

Problemlösning er et omfattende psykologisk område der man må ta i bruk mange ulike metoder. Det er viktig at man ikke umiddelbart ser seg blind på det som kan virke oppagt. En del personligheter har store evner når det gjelder å manipulere sakkynlige og andre eksperter. Verden er ikke svart hvit hos andre enn mennesker med narsissistiske og borderline strukturer. Det som kan se ut som en oppagt løsning på et problem har i mange saker vist seg å være den for barna verste løsning.

Problemlösning kan skje i 4 trinn:

1. Tolke og fostå problemet
2. Generere hypoteser eller mulige løsninger
3. Teste hypoteser eller mulige løsninger
4. Evaluere resultatet, evt, revurdere steg 1,2 eller 3

Problemlösning – hindrande och underlättande faktorer

Utredningsarbete kan syfta till problemlösning och kan ha en problemlösande karaktär. Olika lösningsförslag kan prövas i ett utredningsarbete – teoretiskt eller praktiskt. Det är skillnad på bästa möjliga lösning och en tillräckligt bra lösning och lösning på försök. Faktorer som ambitionsnivå, resurser, tid, förmåga etc finns med i bilden. Det finns mängder av faktorer som kan hindra och/eller underlätta problemlösning. En faktor som i ett fall är hindrande kan i ett annat fall vara underlättande.

För att nå framgång behövs klara mål, kanske delmål och grundlig problemanalys med ett bra faktamässigt grepp om problemet. Det kan krävas kunskaper och research.

Det kan också krävas kreativa processer/idésprutning i vissa faser och logisk och kritisk prövning i andra faser. Erfarenheter inom området kan underlätta. Men tidigare erfarenheter kan i ett annat fall leda till mentala fixeringar och begränsningar. Omedvetna antaganden och tankevanor kan blockera. Tankefel kan uppträda. Idéer kan avfärdas förhastat.

Grupptänkande med bristande verklighetskontakt och överdriven enighetssträvan kan uppträda. Brist på feedback kan göra det svårt att bedöma lösningsförsök. Okunnighet kan göra att man inte vet vad man inte vet. Rädslor kring en öppen, kritisk diskussion kan hindra problemlösandet. Utredaren kan lägga endast ett eller för få förslag – bättre förslag kunde funnits med om tankeprocesserna fått verka lite till och idéer tagits bättre tillvara.

Konsekvensanalysen för förslagen kan vara för tunn.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

”If we frame a problem poorly, we can easily be led into a maze of blind alleys and ineffective solutions”

Passr/Smith (2008:311) Psychology

Prognosefeil

Ved prognoser skal den observertes tidligere adferd tillegges vekt, da risikoforskning klart viser at slik adferd er det beste målet for fremtidig adferd. Jo lengere tilbake i tid man har dokumentert adferd, jo sikrere kan man stille prognose for individets fremtidige adferd. Fagfolk som ved fremtidsprognosenter utelater vesentlig forhistorie bør man være skeptiske til. I en rekke litteraturhenvendelser finner vi at den beste prognoseren er den som legger til grunn et individs tidligere adferd.

”Riskforskning pekar på att uppmärksamhet bör ges allvarliga objektiva indikationer (vad mänskor faktisk och säkerställt gjort) vid prognosering kring risker, t.ex. riskrelaterade händelser som vapenbrott, våldsanväntning, etc.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.158)

”Past behaviour provides an indicator of the former...

In a majority of situations, an individual's past behaviour is the best predictor of future behaviour.”

House of Cards, Robyn M. Daves (1996,s.105)

”Evaluating the efficacy of psychotherapy has led us to conclude that professional psychologists are no better psychotherapists than anyone with minimum training – sometimes than those without any training at all; the professionals are merely more expensive.

Moreover, in predicting what people will do, clinicians are worse than statistical formulas, and statistical formulas are a lot less expensive.”

House of Cards, Robyn M. daves (1996,s.101-102)

”Statistical formulas have also been found to be superior to clinicians in predicting future heart attacks.”

House of Cards, Robyn M. daves (1996,s.92)

”In fact, in a series of studies David Faust and his colleagues discovered that professional psychologists could not even detect young adolescents who were faking brain damage on standard intellectual tests after being given virtually no instructions about how to do it other than ”to be convincing””

House of Cards, Robyn M. daves (1996,s.91)

”Contrary to expectations, experienced interviewers were no more valid than inexperienced interviewers.”

House of Cards, Robyn M. daves (1996,s.87)

”A related question is whether the clinical approach is superior to the actuarial approach in a number of fields – including medicine, business, criminology, accounting, livestock judging, and so on. These questions have been extensively studied by psychologists themselves. The answer to them is no.”

House of Cards, Robyn M. daves (1996,s.82)

”At ikke kliniske data gir et minst like godt, kanskje bedre grunnlag for forutsigelaer av farlighet enn kliniske data, har vært påpekt av flere. Således konkluderte for eksempel

dalgard (1966) i sin undersøkelse med at antall tidligere dommer og den generelle sosiale tilpasningen ga et bedre holdepunkt for å forutsi farlighet enn kliniske vurderinger.

Det viste seg at forutsigelser basert på de sosiale og historiske dataene, gav vesentlig større treffsikkerhet, og færre falsek positive, enn forutsigelser basert på kliniske data. Den beste prediktor var tidligere voldshandlinger. Andre variabler bidro ikke signifikant ut over dette.. ved gjennomgang av 44 prdiksjonstudier som i alt omfattet 16000 psykisk avvikende lovovertridere, konkluderte D. Mosmann (1994) med at treffsikkerheten i forutsigelsene er klart bedre enn hva man skulle vente ut fra ren tilfeldighet (dette gjelder 81% av undersøkelsene). Imidlertid viste det seg at de undersøkelsene som baserer forutsigelsene på ikkekliniske data, gav en betydelig bedre treffsikkerhet enn de som baserte seg på kliniske data. Igjen er tidligere vold den beste prediktor for farlighet. Mossman konkluderte med at psykiaterne ikke har noen spesiell kompetanse til å forutsi vold hos psykiatriske pasienter, verken på kort eller lang sikt.”

Georg Høy, Odd S. Dalgard (2002,s.262)

”Skepsisen mot å bygge farlighetsbedømninger på psykiatriske symptomer og klinisk skjønn har sin bakgrunn i en rekke undersøkelser, også norske, som har vist liten overenstemmelse mellom psykiaterens prediksjon og det senere forløpet. I denne sammenhengen er særlig den forholdsvis store andelen ”falske positive” tilfeller bekymringsfull, det vil si lovovertridere som viser seg å være ufarlige, men som på vurdringstidspunktet ble antatt å være farlige.”

Georg Høy, Odd S. Dalgard (2002,s.259)

”Det finns en mycket omfattande forskning om bedömninigar. Resultaten är mycket klara . bedömare gör praktisk taget aldrig så sofistikerade och giltiga bedömninigar som de själva tror att de gör. Ju större bedömningsunderlag, desto större är tilsyn till bedömninigan men desto sämre är den faktiska kvaliteten, utöver en viss gräns. ’änniskor kan sellan göra gode subjektiva bedömninigar av mer än 5-10 informations- ”bitar” samtidig (Dawes, faust & meehl, 1989). Det har också visat sig att enkla statistiska modeller är klart bättre än de subjektiva omdömen som psykologer gör.”

Rettvisan och Psykologin, Lenart Hane(1993,s.53)

Prosesering

Prosesering av sanseintrykk kan skje nedenfra og opp, down-up prosesering eller ovenfra og ned, top-down prosesering. Således leser vi ”syk_el” som sykkel fordi vi har en top-down prosesering som setter inn den manglende bokstav der vår eksisterende hukommelse på bildet av dette ordet tilsier det.

Pseudovitenskap

Pseudovitenskap er metoder som utgir seg for å være vitenskapelig belagt, men som ikke er det.

Typiske trekk ved pseudovitenskap er:

- Hypoteser er typisk ikke testbare
- Om vitenskapelige tester er brukt, er metoden ikke vitenskapelig og validiteten av data er tvilsomme.
- Støttende bevis har en tendens til å være fortellinger og historier eller støtter seg på autoriteter som er såkalte eksperter på et område. Reelle vitenskapelige referanser er ikke sitert.
- Påstander overser konfliktfylte bevis.
- Påstander blir fremsatt i vitenskaplig-lignende terminologi og ideer.
- Påstander har en tendens til å være vag, rasjonaliserer sterkt tro og appelerer til "preconceived" ideer.
- Påstander er aldri revurdert

Cosby, 2009:7, Methods in behavioural research

Psykologisk koalisjon

Dette kunne vi også kalt kognitiv koalisjon da det ikke er noen reell koalisjon, men mer en sympatiserende koalisjon. Den sakkyndige viser i realiteten en forutintatt holdning, gjennom å føle en tilknytning til den ene parten.

"Ibland är det tydlig att utredaren gått i psykologisk koalition med den ena parten. Vid ett enda tydlig tecken på partiskhet bör en utredning förkastas och göras om av någon som kan utreda opartisk."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.217)

"Det var uppenbart att utredarna gått i psykologisk koalition med kvinnan genom att inte hävda något kritiskt över huvud taget mot henne"

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.218)

Reaktivitet – påvirkning av den sakkyndige.

Reaktivitet kalles det når den sakkyndige påvirker den/de som det gjøres observasjon av. Likeledes påvirkes den sakkyndige av de som observeres og av situasjonen der observasjonen skjer.

"Reaktivitet foreligger når den som studeres påvirkes av det å bli studert."

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.94)

”Når forskeren observerer barns lek gjennom enveisspeil, bruker skjult kamera eller gir villedende innformasjon skjer dette for å sikre at observasjonen ikke påvirker det som skal observeres.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.95)

”En åpenbar feilkilde i systematisk observasjon er reaktivitet; den som observeres, påvirkes av det å bli observert.

Skåring i systematisk observasjon bør gjennomføres på en reliabel måte. Høy reliabilitet innebærer at skåring av data skjer på en konsistent måte..

I praksis gjennomføres ofte reliabilitetssjekk ved at to observatører gjennomfører skåringen av det samme datamaterialet.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.115)

”A measure is said to be reactive if awareness of being measured changes an individual's behaviour. A reactive measure tells what the person is like when he or she is aware of being observed, but it does not tell how the person would behave under natural circumstances.”

Metods in Behavioral research Cosby Paul C. (2003,s.93)

”A potential problem with participant observation, however, is that the observer may lose the objectivity necessary to conduct scientific observation.”

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby 2003,s.103

”A second issue is reactivity – the possibility that the presence of the observer will affect people's behaviour.”

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby 2003,s.106

”If subjects are aware of that their performance is being assessed, the measures are said to be *obtrusive*. Obtrusive measures are of concern in relation to external validity because awareness that performance is being assessed can alter performance from what it would otherwise be. If awareness of assessment leads persons to respond differently from how they would usually respond, the measurees are said to be reactive. In clinical research the fact that clients are aware of the assessment procedures raises an important question about the generality of the findings.”

Kazdin, A. (2003,s.45) Research design i clinical psychology

Red Herring

Dette er et uttrykk som henspeiler på at man forsøker avlede oppmerksomheten fra sannheten eller et viktigere forhold ved å flytte fokus til noe annet.

A **red herring** is an idiom referring to a device which intends to divert the audience from the truth or an item of significance.

[http://en.wikipedia.org/wiki/Red_herring_\(idiom\)](http://en.wikipedia.org/wiki/Red_herring_(idiom))

“This term for deliberate misdirection originated as a metaphor based upon hunting: the originator of the metaphor wrote about how hounds chasing after a hare might be distracted from the hunt by the smell of a red herring that had been dragged across the trail.”

<http://tvtropes.org/pmwiki/pmwiki.php/Main/RedHerring>

Referanser

Den sakkyndige plikter å angi referanser for de metoder som benyttes. Likeså for de henvisninger som skal være til påstått forskningsgrunnlag og henvisninger til vitenskapelige teorier, artikler osv.

”Öppen redovisning av grundmaterial och tankegångar är nödvändig för en trovärdig utredning och en utredning utan nøyaktig redovisning skall förkastas.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.58)

Refutatio

Motsatsen til probatio og betyr gjendrivelse eller imøtegåelse og avvisning av motstanderens synspunkter.

Rekonstruksjonsfeil

Rekonstruksjonsfeil handler om å tilegne personer, handlinger eller situasjoner trekk, sider eller egenskaper som ikke har vært til stede i den aktuelle tilfellet, men som man

ut i fra et prototypisk tilfelle ellers vil regne med er til stede. Det kan være at man har et bestemt kognitivt skjema for en bestemt type hendelser. F.eks. at man mener menn som gifter seg med en kvinne fra Thailand, er noen sosiale tapere (jmf. påstander fra div. krisesentermiljøer). Da kan man komme til å tillegge en slik mann trekk og adferd som slett ikke verken er observert eller til stede ved personen. Men gjennom en rekonstruskjonsfeil i forbindelse med å beskrive en hendelse, så tillegges hendelsen feil grunnet vår tendens til å tilpasse omgivelsene til våre til dels forutinntatte skjemær. Dette skjer fordi det stemmer med vårt skjema og ikke fordi personen viser slike trekk.

”This tendency to supply schema-consistent items represents an interesting reconstruction error”

Cognition, Margaret W. Matlin (2005,s.278)

Relevans

De premisser som brukes må ha relevans for mandatet som skal besvares. Om det samles inn premisser som så ikke fremkommer i vurderingen eller i diskusjonen kan det være grunn til å se om dette er ment å skulle farge holdningen til de som leser rapporten. Å velge ut relevant informasjon ved problemløsning er viktig. Eks: Om du har en skuff med 20 svarte sokker og 11 hvite sokker, hvor mange sokker må du (med bind for øynene) ta ut før du har et par i samme farge? Det viktige her er ikke antall sokker men antall farger. 3 sokker er nok for å være sikker på at man har et par med samme farge.

”Utredaren bör noga tänka igenom vilket urval av information som eftersöks och dokumenteras. Vad är syftet med att ta med detta och inte detta? Uppfyller urvalssättet kraven på saklighet och opartiskhet i grundlagen? Vilka etiska överväganden bör göras? Vilken respekt visas de utredda som människor?”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.57)

Reliabel – pålitelighet.

Reliabilitet handler om pålitelighet. Dersom andre får det samme svar på samme eksperiment, sies det å være reliabelt. Med andre ord er etterprøvbarhet viktig. Det fordrer imidlertid at premisser er sanne og at det foretaes en diskusjon av disse (for og imot) før man konkluderer. Det er ulike typer reliabilitet:

- Test-retest reliabilitet: Er skårene stabile over tid?
- Indre reliabilitet: Måler alle items i testen det samme, indikert ved høy korrelasjon?
- Interjudge reliabilitet: er det enighet mellom ulike bedømmere av testen?

”Reliabilitet : Pålitelighet, I tester med høy reliabilitet er målinger i liten grad påvirket av tilfeldige omstendigheter.”

Psykologisk Leksikon, H. Egidius (2002,s.434)

”In psychology **reliable** is connected to consistency and credibility. If the same *measure* is repeated several times, the measure is said to be **reliable** if we get the same *result* every time. (provided that what is measured is the same). Notice that **reliable** have nothing to do with reality! A clock can be reliable (by measuring time in a very consistent way), but at the same time measure the time completely wrong (eks. The clock is set 1 hour late). In order for **reliable** to be true, what is measured must be true.

”A conclusion is said to be **reliable** if others come to the same conclusion, using the same premises. In science it is therefore important to show the premises for the conclusion ! Otherwice, it's bad science!”

Wikipedia, encyclopedia.

”Utvalget er av den oppfatning at sakkyndiges faglige bidrag i barnelovsaker først og fremst bør innrettes i forhold til beskrivende metoder som kan etterprøves.”

Nou 1995:23,s.36, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”Reliabilitet nevnes ofte i samme åndedrag som validitet, så la oss se nærmere på dette begrepet. Reliabilitet er et mye enklere begrep, og betyr ganske enkelt konsistens. Hvis samme måling gjentas flere ganger, så er målet reliabelt hvis samme resultat oppnåes hver gang.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.29)

”Idealet i vitenskap er høyest mulig validitet og høyest mulig reliabilitet. (Trochim (1998))”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.29)

”At en observasjon er reliabel, innebærer (i alle fall i prinsippet) skal kunne være mulig å gjenta observasjonen med samme resultat.

Hvis graden av målefeil er liten, har vi å gjøre med et presist mål, er feilen stor, er målet mindre presist. For å sikre reliabiliteten er det viktig at graden av målefeil reduseres.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.91)

”Jo større uenigheten er mellom observatørene, desto mindre reliabel (pålitelig) er målemetoden. Det krever faktisk høy grad av samsvar mellom observatørene for at skårene skal regnes som reliable.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.94)

”Hvis personens bevissthet om det å være under observasjon påvirker atferden, er dette en direkte trussel som påvirker så vel validiteten som reliabiliteten av våre data. Reliabiliteten trues hvis måleprosedyren reduserer påliteligheten i data.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.94)

”Beregning av testers reliabilitet.

Hvis tester skal være av verdi, må de være reliable. Hvis en test ikke mäter det den mäter, på en konsistent måte, kan det reises alvorlige innvendinger mot den. Hvordan skal man vite om en test er reliabel? Korrelasjonskoeffisienten brukes ofte for å beregne hvor reliabel en test er. Høy korrelasjon (dvs. $R=+0.80$ eller mer) mellom skårene indikerer god korrelasjon.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.129)

”Reliability refers to the consistency or stability of a measure of behaviour.

Put simply, a reliable measure does not fluctuate from one reading to the next.”

Cosby Paul C. (2003,s.85)

”The importance of reliability is obvious. An unreliable measure of length would be useless in building a table.

Trying to study behaviour using unreliable measure is a waste of time because the result will be unstable and unable to be replicated.”

Cosby Paul C. (2003,s.86)

”Diagnosens reliabilitet er av avgjørende betydning. Reliabilitet sier noe om i hvilken grad man får det samme resultat hvis man for eksempel gjentar det kliniske intervju eller om forskjellige psykiatere undersøker samme person. Hvis en måleprosedyre er fri for tilfeldige variasjoner og man får stabile konsistente resultater, snakker men om høy reliabilitet (pålidelighet).

Hvis to psykiatere i de fleste tilfeller stiller samme diagnose, er altså reliabiliteten høy.

Hvis man gir en test to ganger til samme gruppe og stort sett får samme resultat begge gangene, er test-retest-reliabiliteten høy.”

Psikiatri, Einar Kringlen (2003,s.479)

”Reliability, the degree to which test scores for a group of test takers are consistent over repeated applications for a measurement procedure and hence are inferred to be dependable, and repeatable for an individual test taker; the degree to which scores are free of errors of measurement for a given group.”

APA Standards for education an psychology testing (1999,s.180)

”The reliability of a classification of mental disorders is the degree of diagnostic agreement among users.

Reliability is usually evaluated by comparing agreement across several diagnosticians who examine the same patients.

In test theory, reliability refers to the consistency of scores obtained with the same test on different occasions or with different sets of equivalent items.”

Millon & al. (1999) Oxford textbook of psychopathology.

Representativt utvalg

Dette er et begrep som benyttes ved statistiske beregninger. Det bygger på at utvalget av de personer man søker innformasjon om må være hentet i fra den aktuelle saken, representative utvalg. Å spørre 1000 kvinner og 10 menn om hva de mener om likestilling er ikke en representativ fordeling av kjønn for å få et balansert svar på spørsmålet. Å undersøke elementer i en sak som ikke vedkommer saken, gir lite representative svar. Det utvalget den sakkyndige gjør av premisser for en sak må være representativt for saken. Om den sakkyndige bare velger barnevenets påstander i en sak, blir den ikke representativ for de parter som er i saken.

Et beslektet begrep er representativitet, som ofte blandes sammen med sansynlighet, hvilket ikke er det samme.

Representativa urval, av vad?

Det talas ofta om representativa urval eller stickprov ur grupper eller populationer och då ofta med statistisk metodik. Detta är viktigt vid vissa slag av frågeställningar eller hypoteser.

Det finns andra slag av urvalsproblem som verkar ha mindre diskuterats, kanske därför att de varit svårare att angripa statistiskt. Om vi skall göra en allsidig bedömning av en person, så blir urvalet av situationer viktigt.

Det är då inte lämpligt att utgå från t.ex. någon enstaka situation eller ens några få situationer utan det bör krävas ett bredare urval från olika slags livssituationer, t.ex. arbets situationer av flera slag, hemsituationer, situationer inom föreningar, inom fritid, i relation till samhälle och myndigheter m.m. Vid personbedömning verkar ofta skeva urval föreligga. Samma kan gälla vid bedömning av en organisation – den kan t.ex. bedömas enbart på grundval av några misslyckade situationer.

Ett annat exempel på situationsurval utgör metoden med insamling av kritiska händelser, dvs. händelser som innebär framgång eller misslyckande i förhållande till t.ex. en organisations målsättningar. Här löper man risken att förbise viktiga förlopp av smygande eller grålunksartad karaktär, vilka kanske kan vara viktigare för uppfyllande av målsättningarna. Men metoden kan ändå ge värdefull information.

Ett annat i utredningssammanhang vanligt problem utgör urvalet av de konkreta frågor som en utredare ställer till sin eller sina informanter. Om det utredande samtalet innehåller ett urval av frågor kring endast en av flera möjliga hypoteser, så ges andra hypoteser föga möjlighet att framträda. Det man inte frågar om kan man inte nå klarhet om. Jag har t.ex. sett dialogutskrifter där förhörsledare utöver några hypotesneutrala frågor har kört så där 100-200-300 frågor om en enda av de i sammanhanget möjliga hypoteserna och då i regel även med övervägande förutsättande och ledande frågor i urvalet. Alternativa hypoteser har erhållit noll eller kanske några få frågor. Detta är ett mycket allvarligt urvalsproblem i utredningens logik och innebär även påverkansproblem av typ att söka bekräfta en förhandsuppfattning/övertygelse genom skevt frågeurval.

Ett annat problem utgör det urval av lämnade uppgifter som förs in i en utrednings text. I

själva utredningens text måste då klargöras vilka principer som tillämpats för urval och bortval av uppgifter. Vid partiska utredningar syns ibland att det inte står rätt till, t.ex. kan finnas maximalt med negativa uppgifter om den ena parten och många positiva uppgifter och inga negativa om den andra parten. Principer för urval och bortval av uppgifter måste redovisas, om inte bör utredningen källkritiskt förkastas.

Även urval av uppgifter ur forskningslitteratur kan ibland vara skevt. Exempelvis kan utväljas och refereras forskningsresultat i linje med någon favorittes utredaren driver och forskning som talar emot den tesen nämns inte. Ibland refereras valda uppgifter vagt och till och med felaktigt. Det krävs intellektuell redlighet av utredare.

En utredare behöver både vara medveten, tydlig och rimligt systematisk i urvalsfrågor och inte förbise eller tiga ihjäl dem. Använda urvalsprinciper måste öppet redovisas i en utrednings text.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Respons set

Dette er tendensen til å besvare spørsmål fra et bestemt perspektiv. Et typisk eksempel er ”faking good” der man bevsarer ut fra et perspektiv på at man er vellykket. Også ”faking bad” er et slikt perspektiv der man besvarer utfra et ønske om å fremstå som dårligere enn man er. narsissisters grandiose selvbilde er et typisk eksempel der man fremstiller seg som verdensmester i det meste.

Retningsproblem – 3 variabel problem

At årsaksammenhengen mellom to hendelser A og B er slik at A fører til B, vet man ikke før man har utelukket at B fører til A. En del sakkyndige uttalelser handler om hvem som gjør hva til hvem. Hvem evner ikke samarbeide, hvem provoserer hvem? I saker der man har med narsissistiske/psykopatiske individer å gjøre er det lett å bli lurt. Noe som kan se ut som en opplagt sak, behøver slett ikke være det. Årsak virkning er ikke alltid slik det umiddelbart kan se ut. I slike og andre tilfeller er det meget viktig å sjekke både årsak-virkning og virkning – årsak. Hvem starter hva, hvem reagere egentlig på hvem. En manipulerende mor kan provosere en far til aggressive utbrudd. Den som bare ser aggressjonen, kan feilaktig få et inntrykk av at far er aggressiv og mindre egnet enn mor til omsorg. Ved å stille spørsmål om HVORFOR far er aggressiv, kan situasjonen snu seg. Man ser morens underliggende aggressjon i form av løgner, og skjult aggressjon gjennom manipulasjoner og psykisk trakasering. Dette er enda verre for et barn.

”Before emmediately concluding that a correlation between variable A and variable B is due to changes in A causing changes in B, we must first recognize that the direction of causation may be the oposite, that is from B to A”.

Stanovich, K.E. (2004) How to think straight about psychology (s.75)

”The fact that even if two variables have a direct causal relationship, the direction of that relationship is not indicated by the mere presence of the correlation.”

Stanovich, K.E. (2004) How to think straight about psychology (s.79)

Retorikk

Rettorikkens hovedfunksjon : Overtale for å overbevise.

Falske vitneprov, fabrikerte bevis, korrupte dommere.

Justismordets natur: Retten blir forbryter.

Komuneforvaltningen handler i strid med forvaltningsloven, som de har plikt til å kjenne, men som de ikke kjnener.

Mislykkede gjenopptakelse av saker dekker til justismord.

Gruntrekk ved rettens natur: retten blir makt ved at makten blir rett og heves over det riktige.

Rettsvesenet lar seg sjeldent rokke, selv om det beviselig og åpenbart tar feil.

De viktigste faktorene som fører til justismord:

- Forhåndsdømming
- Feil fortolkning av tegn
- Mangel på tilgang til tegn
- Falske eller fiktive fortellinger
- Falske vitnemål
- Falske tilståelser
- Falske dommer
- Falske sakkyndige
 - o Uholdbare uttalelser
 - o Mangelfulle metoder
 - o Overvurdering av egen kompetanse
 - o Gale diagnoser
 - o Dårlig skjønn

Retten kan konstruere fortellinger som ikke stemmer med virkeligheten

Hermeneutikk : Fortolkninhsislære

Rettens dramatiske teater er hovedhensikten med rettsprosessen.

Ironi er å si en ting og mene det motsatte.

Måten vi sier ting på, er like viktig som det vi sier.

Hvem har rett? Den som kjenner sannheten eller den som argumenterer best?

Et indisium er i følge Aristoteles en mulig indikasjon, men beviser er sikre tegn.. Indisier er ufullstendige beviser, som ikke kan utelukke muligheten for at den tiltalte er uskyldig, mens beviser utelukker dette.

Å sammenligne er å påstå likhet, ikke å rettferdiggjøre sammenligningen.

0-dokumenter er ”notater, tips, brev, arbeidsnotater og saksdokumenter som blir ansett uten betydning for saken”

Ensidige fremstillinger der den ene sides vurdering skamroses og der den andre side omtales negativt.

Vitner på den ene side gis lav status, vitner på den preferanse siden gir høy status.

Måten noe sies på kan være like avgjørende som innholdet i det som sies.

Logisk argumentasjon tilsier at bevis som hver for seg ikke holder, ikke smlet kan holde.

Å sette ord og utrykk i anførelstegn er et retorisk grep for å svekke dets troverdighet, redusere dets betydning.

Tunnellsyn: man ser ikke andre muligheter enn det man har bestemt seg for (Confirmation bias).

Slett psykologi gir ofte føringer for den stregeste justis.

I retorikk er ikke bare en persons *logos*, argumentasjon/tekniske bevis viktig, men også *ethos*, en persons troverdighet og karakter.

3 x tvil er ikke lik ingen tvil, like lite som $3 \times 0 = 3$. Bevis som hver for seg er uholdbare kan ikke samlet sett holde.

Å dikte opp argumenter er å tilpasse virkeligheten til fortellingen.

Vektlegging av *ethos* (troverdighet og karakter) i en sak har bare ett av to mulige formål: å mistenkliggjøre eller opphøye.

Når usikre tegn blir til sikre tegn har man med *fictio* (diktning) å gjøre. Ulogiske slutninger blir logiske, fiksjon blir fakta, en oppdiktet fortelling blir en sann autentisk fortelling. NB! En oppdiktet fortelling blir ikke sann i kraft av at en fagperson fremsetter den. Den er like oppdiktet uansett avsenders autoritet.

Avgjørende å vite hvem som fremsører et budskap, hva er budskapets opprinnelse?

Gjentakelse av et budskap i en tekst (dom, rapport) er et retorisk grep for å forsterke budskapet.

Et mulig generelt trekk ved justismordets anatomi er: Ved fravær av *logos* (argument/bevis) økes fokus på *ethos* (karakter) og *fictio* (diktning).

Å påstå sakkyndige for den private part er partiske, mens offentlig oppnevnte sakkyndige ikke er det er det sakkyndige paradoks, at sakkyndige ikke er troverdige, for samme sakkyndige kan vel ikke være troverdige når det offentlige betaler og ikke troverdige når private betaler. Det betyr jo at sakkyndige lar seg kjøpe. Og hva er det da som tilsier at de ikke lar seg kjøpe av det offentlige?

Justismord skyldes nesten alltid feil for tolkning av retorikkens grunnspørsmål: Hvem gjorde hva når og hvordan og hvorfor?

Hva er bevis?

1. Beviser (entydige og sikre tegn)
2. Sansynligheter (Sansynlige tegn)
3. Indisier (tvetydige og usikre tegn)

Noen fagfolk/dommere er langt mer opptatt av å klubbe folks forklaring ned, enn å forklare hendelsesforløpet.

Noen fagfolk er ikke opptatt av om det de tror er bevist, men å motbevise det de ikke tro på.

Noen har en forestilling om at det troverdige er det sannsynlige og at det sannsynlige er det som skjer.

Når en statistisk tenkemåte tres over hodet på enkeltmennesket står rettssikkerheten i fare.

Retrospektive undersøkelser

Undersøkelser som ser på fortidens adferd og hendelser. Dette er viktige undersøkelser om man skal predikere noe om fremtiden. Om man skal bedømme hvem som er best egenet som omsorgsperson er det viktig å se hvordan denne personen har vært i fortiden. Det er et akseptert fundamntt inne vitenskap at det beste kriteriet for å si noe om fremtidlig adferd, er å se på fortidens adferd.

”I retrospektive (tilbakeskuende) undersøkelser gir folk innformasjon om seg selv eller andre fra tidlige faser i livet.

Ikke uventet er slike opplysninger usikre, blant annet fordi det kan være vanskelig å huske år tilbake.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.116)

Rettferdighet

Dette handler om at den sakkyndige skal behandle begge parter på samme måte uten å forfordele noen. Tegn på urettferdighet vil automatisk heve et allerede høyt konfliktnivå og er ikke til barnets beste.

”For det første må den sakkyndige rettferdiggjøre sine arbeidsmetoder og mål i forhold til partene, som ofte er både skeptiske til at en sakkyndig utredning skal foretas og engstelige for hva utfallet vil bli. For det andre må den sakkyndige kunne rettferdiggjøre sitt arbeid og sine vurderinger gjennom den skriftlige erklæringen, som leses av oppdragsgiver, prosessfullmektiger og parter.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.37)

”På den annen side er det viktig for kommunikasjonen med partene at man er åpen på hvilke dokumenter som er mottatt og at de vil bli lest av den sakkyndige. Dette kan for eksempel

være viktig for å gi partene en anledning til å vise frem dokumenter de synes er viktige, men som ikke er sendt den sakkyndige på andre måter.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.38)

”Dermed blir spørsmålet om rettferdiggjøring av sitt arbeid spesielt viktig, både av hensyn til ens egen faglige troverdighet, og ikke minst av hensyn til løsningen for barnet i saken skal bli best mulig.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.48)

”I og med at den sakkyndige må kunne rettferdiggjøre sine konklusjoner, oppstår imidlertid også behovet for å kunne henvise til mer generell kunnskap.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.56)

”Den store utfordringen for oss som fagpersoner ligger i å kunne skille mellom det som er annerledes, men akseptabelt, og det som er annerledes og uakseptabelt. Alt som er forskjellig kan ikke være uakseptabelt, selv om en selv ikke liker det (Qureshi 1996).”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.206)

”Nettopp i den rettferdiggjørende konteksten sakkyndig arbeid er en del av får det betydning at den sakkyndiges skjønnsanvendelse er forståelig og logisk – at parter og beslutningstakere kan stole på at skjønnsanvendelsen ville vært omtrent tilsvarende i en liknende sak.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.215)

”Det er viktig å tenke gjennom hvordan man kan gi partene rettferdig behandling som sakkyndig, ikke minst fordi konfliktene forut for en sakkyndig blir oppnevnt ofte oppstår fordi en av partene føler seg urettferdig behandlet eller krenket av motparten, et offentlig system eller andre involverte personer som fosterforeldre eller behandlere. Spørsmålet om rettferdig behandling kan reises på alle trinn i det sakkyndige arbeidet, når det gjelder hva man gjør for å få frem nødvendig informasjon, hvordan informasjonen bearbeides, og hvordan resultatet av arbeidet som er gjort, formidles.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.249)

”Videre kan man, hvis man velger å snakke med komparenter sørge for ikke å snakke med flere som er identifisert med den ene enn med den andre.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.249)

”Uansett tilsier et rettferdighetsprinsipp at man som sakkyndig er kritisk til sine egne fortolkninger og åpner for at de kan være feil. Den verdenen vi forholder oss til er mangesidig og vår forståelse konstrueres sosialt som et resultat av samspillet mellom oss selv og andre.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.252)

”Og behandle noen rettferdig betyr å gi et balansert bilde av dem, og ikke, som både sakkyndige og saksbehandlere ofte kritiseres for ensidig gå inn for å underbygge den konklusjonen man er kommet fram til. Å behandle noen rettferdig betyr også å bestrebe seg på at deres standpunkter skal komme frem, igjen presentert på en respektfull måte. Videre er det snakk om å gjøre rimelig og forståelig rede for hva man selv har gjort, og hva slags begrunnelser man har for sine vurderinger, slik at parter, prosessfullmektiger og

beslutningstakere kan forstå prosessen og ha muligheten til å kritisere den hvis det er ønskelig.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.252)

”Dersom den ene part har fri saksførsel og den andre ikke kan det oppstå ubalanse i partenes posisjon i prosessen.”

Nou 1998:17,s.17, Barnefordelingsaker

” ...må det stilles visse krav til det organ som skal behandle barnefordelingsaker. Disse kravene er bla. annet :

1. Saksbehandlingen må være preget av rettsikkerhet, i den forstand at flest mulig av de avgjørelser som treffes er materielt riktige.
2. Partene må oppleve at saksbehandlingen er hensynsfull og rettferdig”

Nou 1998:17,s.64, Barnefordelingsaker

”Utvalget er enig i at dagens situasjon med svak kvalitetskontroll av sakkyndiges realkompetanse svekker rettsikkerheten og befolkningens tillit til og respekt for de beslutninger som fattes.”

Nou 1995:23,s.39, Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver

”fair treatment of testtakers is not only a matter of equity, but also promotes the validity and the reliability of the inference made from the test performance”

APA Standards for educational ant psychological testing(1999,s.85)

“...skulle en granske den ene parten i en tilspisset personkonflikt, skulle det i en nøytral saksutredning vært benyttet samme metode om begge hovedparter”!

Leder i Norsk Psykiatrisk Forening, Jan Olav Johannessen, uttaler til klassekampen 2.1.2008

Rettigheter

Partene I barnefordelingsaker har etter loven like rettigheter.

”De vesentlige spørsmål dreier seg om partens rettigheter i forhold til fagpersoner som forvaltningen betaler for, da forvaltningen ikke kan motsette seg at en part søker bistand hos en fagperson han selv betaler for.”

Graverutvalget, (2006),s.41

Rettsikkerhet

Den sakkyndige skal følge de lover å regler som gjelder for slike rapporter. Brudd på etiske og juridiske regler fører til at rettsikkerheten svekkes. De sakkyndiges konklusjoner kan bli livsfarlige om de fattes på manglende grunnlag. Selvmord er ikke uvanlig som følge av gale beslutninger.

”Bristfylliga utredningar kan leda til felaktiga eller olämpliga beslut med höga kostnader mänskligt och ekonomiskt som följd. Rättssekkärheten sätts ur spell och människors förtroande för myndigheterna undergrävs av låg kvalitet på utredningar.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.6)

”Helsepersonelloven §4.

Helsepersonell skal utføre sitt arbeid i samsvar med de krav til faglig forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ut fra helsepersonellets kvalifikasjoner, arbeidets karakter og situasjonen for øvrig.”

Helsepersonelloven §4, Norges Lover (2003,s.2735)

Åpenhet om faglige vurderinger og måten de brukes på i forvaltningen er viktig for tilliten både til de faglige rådgiveres rolle og forvaltningen.

Åpenhet er viktig også i forhold til tilliten til og legitimiteten av helsepersonells erklæringer og forvaltningens avgjørelser.”

Graverutvalget, (2006),s.41

”Det er viktig at både pasienten, den som skal motta erklæringen og allmennheten kan ha tillit til at attestutseder ikke har andre hensyn å ta enn å gi en så fyllestgjørende og korrekt erklæring som mulig.”

Graverutvalget, (2006),s.46

” Helsepersonell skal heller ikke utstede attest/erklæring om forhold det ikke har fått kunnskap om gjennom sin virksomhet. Det er likevel ikke noe krav til at kunnskapen er basert på undersøkelser og lignende som helsepersonellet selv har utført. Attesten/erklæringen kan også bygge på opplysninger som er innhentet fra andre. Også opplysninger som er gitt helsepersonellet av pasienten selv, kan brukes hvis det fremgår hvor helsepersonellet har opplysingene fra.

Attesten/erklæringen skal skrives slik at den kan forstås av pasienten og mottakeren, uten unødvendig bruk av faguttrykk. Den skal redegjøre for premisser og konklusjoner på en etterprøvbar måte. Dokumentasjon (tidligere utredninger, epikriser, laboratoriefunn osv.) skal vedlegges eller på annen måte være tilgjengelig for mottakeren av erklæringen.”

Graverutvalget, (2006),s.47

Rolleblanding

Om den sakkyndige psykolog blander sammen kunnskap brukt ved kliniske situasjoner med kunnskap og metoder for normalpopulasjonen er dette meget alvorlig og vitner om manglende forståelse og kunnskap hos den sakkyndige. Slik sammenblanding kan få alvorlige følger og faktisk bidra til katastrofale situasjoner for barn. Om man ser eksempler på dette i en sakkyndig rapport må rapporten forkastes. Se også Aktuarisk og Klinisk metode.

”Den sakkyndige må skille mellom kunnskap og metodikk benyttet i en klinisk situasjon, og kunnskap og metoder benyttet ovenfor en normalpopulasjon. Dersom den sakkyndige blander dette sammen, vitner det om manglende forståelse av forskjellene i adferd mellom psykisk syke og friske mennesker. Dette er alvorlig faglig svikt.

For eksempel vil det i en klinisk situasjon være viktig og ønskelig at pasienten evner å søke hjelp fra andre for seg selv og sine barn og trekke på sitt sosiale nettverk for å bli frisk, dette vitner om psykisk modenhet. I en normalpopulasjon vil en slik avhengighet til sosialt nettverk og behov for hjelp, tvert imot være et tegn på at man ikke evner å ta vare på sine barn selv. Det å stadig spørre om hjelp og vise avhengighet av andre vitner om dårlig psykisk modenhet og manglende omsorgsevne. Det som i en klinisk situasjon er en riktig løsning, behøver ikke være riktig i en normalpolpulasjon. Det som kjennetegner den voksne og friske, er selvstendighet og evne til selvhjelp. For den syke derimot er kjennetegnet å være hjelpetrengende. Å opptre ovenfor normale som man gjør for kliniske pasienter blir som å behandle voksne mennesker som barn. I ulike personlighetstester går det klart frem at man må tolke besvarelser forskjellig ut i fra om man har med psykisk syke å gjøre eller friske i en normalbefolkning. Likeledes er det viktig å vite at tester som f.eks. MMPI er bygget opp på grunnlag av et utvalg av meget psykisk syke mennesker. En slik test benytet på friske mennesker vil vise helt andre svar enn på en syk populasjon. Dette fremgår også av testenes lærebøker og dokumentasjon.

En sakkyndig som blander disse rollene mangler forståelse og er ikke moden for en sakkyndigoppgave. Slike psykologer gjør vondt verre for barna.”

Rune Fardal, psykologistudent, 2005

Rosy retrospection

Gjenhenting av svakt positive hendelser som mer positive enn man opplevde dem. Vr hukommelse er ingen eksakt gjenhenting av opplevelser, den konstrueres ut i fra brikker om den aktuelle hendelse. Dette gjør at hukommelsen kan påvirkes av øyeblikkets emosjoner og opplevelser. Vi underrapporterer vonde opplevelser og overdriver positive opplevelser.

Sakkyndige

Forhold rundt den sakkyndige er det viktig å være oppmerksom på. Det er mange feilkilder som kan gjøre seg gjeldende. Denne oversikten er en del av dem. Å kunne skille mellom klinisk situasjon og normalsituasjon er meget vesentlig når det gjelder forståelse og metoder. Videre må det være helt klart at det i en sakkyndig vurdring ikke er noen symetri mellom den som observerer og den som blir observeret.

”I opplæring av profesjonelle hjelgere er det en hovedutfordring å formidle at den profesjonelle samtale ikke er gjensidig, men asymmetrisk (Holm 1996, Nerdrum 1997). Det er klientens opplevelsesverden som skal være tungdepunktet i begges konsentrasjon. Dette gjelder etter min oppfatning enten den profesjonelle arbeider med diagnostikk, sakkyndige utredninger eller mer direkte hjelp i form av terapi. Etter mange års erfaring med opplæring av profesjonelle hjelgere har det slått med hvor vanskelig dette kan være å få til, og hvor utsatt hjelperen er for sin egen tilvante samtalemåte med å gi og ta, ta stilling til å rådgi den andre.”

Per Nerdrum i Rønnestad & al. (2003,s.87-88) Det kliniske intervjuet.

” ...forvaltningen etter forvaltningsloven § 17 og etter særskilte lovbestemmelser ... ha et selvstendig ansvar å sørge for korrekte avgjørelser.”

Graverutvalget, (2006),s.30

”Uten egen hjemmel kan forvaltningen ikke pålegge partene å engasjere sakkyndige eller å dekke de utgifter forvaltningen har med å få saken opplyst. Forvaltningen kan heller ikke avgjøre spørsmålet om å bruke nødvendig sakkyndig bistand ut fra budsjettmessige hensyn utover den generelle avveining som ligger i forvaltningsloven § 17 om at den innsats som legges i opplysning av saken må ses i forhold til sakens kompleksitet og viktighet.”

Graverutvalget, (2006),s.31

” Forvaltningens avgjørelse av om den skal innhente uttalelse fra en fagperson og spørsmålet om valg av fagperson er ikke gjenstand for kontradiksjon. En part kan ikke angripe denne avgjørelsen. Parten kan selvsagt senere hevde at vedtaket lider av en saksbehandlingsfeil som følge av hvordan forvaltningen har forberedt saken i denne henseende. For at en slik anførsel skal nå frem må det da enten være brukt en inhabil fagperson slik at det foreligger brudd på forvaltningsloven § 6 jf. § 10 eller at forvaltningens valg og bruk av fagperson har ført til at saken ikke har blitt forsvarlig opplyst, jf forvaltningsloven § 17.

Med mindre loven gir uttrykkelig hjemmel til det, kan ikke forvaltningen overlate til en utenforstående fagperson å treffe avgjørelse i saken, verken om bedømmelse av faktiske forhold, om faglige spørsmål eller om tolkning eller anvendelse av den

aktuelle hjemmelsbestemmelsen på det enkelte tilfellet. Avgjørelse må treffes av en som har fullmakt til å treffe avgjørelse på vegne av organet, og organet har et selvstendig ansvar for alle ledd i saksforberedelsen. Forvaltningsorganet er derfor ikke bundet av en fagpersons uttalelse verken om bevis, faglige vurderinger eller av om lovens betingelser for å treffe vedtak foreligger, se til illustrasjon Rt 1992 s. 1303. Forvaltningen skal foreta en konkret helhetsvurdering, hvor de sakkyndiges arbeid og uttalelse vil være en av flere opplysninger.”

Graverutvalget, (2006),s.23

”Med attribusjonsstil, menes hvordan en person typisk forklarer hendelser.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.30)

”Slagsider i forskerens innformasjonsbehandling.

Det er vanskelig å behandle innformasjon objektivt. En rekke mulige feilkilder kan slå uheldig ut når data analyseres. Disse gjelder i større eller mindre grad for alle typer forskning, men vil naturligvis slå sterkere ut, hvis stor grad av skjønn og fortolkning ligger til grunn for databehandlingen.

1. Data overload. Det er begrenset hvor mye innformasjon vi klarer å håndtere på en gang.
2. Førsteinntrykk. Tidlig innformasjon tillegges ofte stor vekt, og danner et anker for tolkningen av senere innformasjon.
3. Tigjengelighet av innformasjon. Innformasjon som er lett tilgjengelig, får ofte større oppmerksomhet enn innformasjon som er vanskelig tilgjengelig.
4. Bekreftende evidens. Vi har en tendens til å vektlegge innformasjon som stemmer med våre forventninger, og overse innformasjon som ikke stemmer med forventninger.
5. Intern konsistens. Innformasjon som avviker fra et mønster vi allerede har festet oss ved, , tillegges ofte for liten vekt.
6. Data kan ofte ha ulik grad av reliabilitet. Noen former for data er sikre, andre er usikre. I behandling av kompleks innformasjon har vi en tendens til å betrakte alle data som like reliable.
7. Ufullstendig innformasjon. Hvis vi har manglende eller ufullstendig innformasjon om noe, er det lett å undervurdere den innformasjon vi tross alt har.
8. Revisjon av hypoteser. Når ny innformasjon dukker opp, har vi en tendens til enten å overreagere (revidere hypotesen for mye) eller være for konservative (revidere hypotesen for lite).
9. Tenkt tendens. Når vi trekker en konklusjon, har vi ofte en tendens til å sammenligne med et tenkt gjennomsnitt, selv om dette gjennomsnittet ikke er kjent.
10. Tiltro til egen dømmekraft. Når vi gjennomfører en bedømmelse, har vi overdreven tiltro til denne bedømmelsen.
11. Sammenfall. Når vi observerer at to hendelser inntreffer samtidig, har vi en tendens til å fortolke dette som en korrelasjon.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.105-106)

”Selvmotsigelser er pr. definisjon ulogiske og bør derfor ikke forekomme i offentlige dokument. Forekomsten av mange slike ulogiske resonnement vil også indikere lav vurderingsevne og inkompétance hos utrederne.”

Åge Simonsen (2003)

”Den sakkyndige viser forståelse for at han/hun, slik sosialpsykologisk forskning viser, virker inn på de som observeres og tar dette perspektivet inn i rapporten når adferd beskrives”

Bla. Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.16)

”Man kunne nok unnlatt å innkal dem (sakkyndige) langt oftere enn det som er vanlig i dag. Når sakkyndige er innkalt til hovedforhandlingen, skal de eksaminereres etter de samme regler som for vitner, jf. Straffeprosessloven §144 og tvistemålsloven §248. Det samme gjelder sakkyndige vitner, jf. Straffeprosessloven §149 og tvistemålsloven §248.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.115)

”Å rokke ved en sakkyndige konklusjon – å få den sakkyndige til å innse at han har tatt feil - skal man aldri ha noen forhåning om....Sakkyndige opptrer gjerne med stor autoritet og skrásikkerhet.”

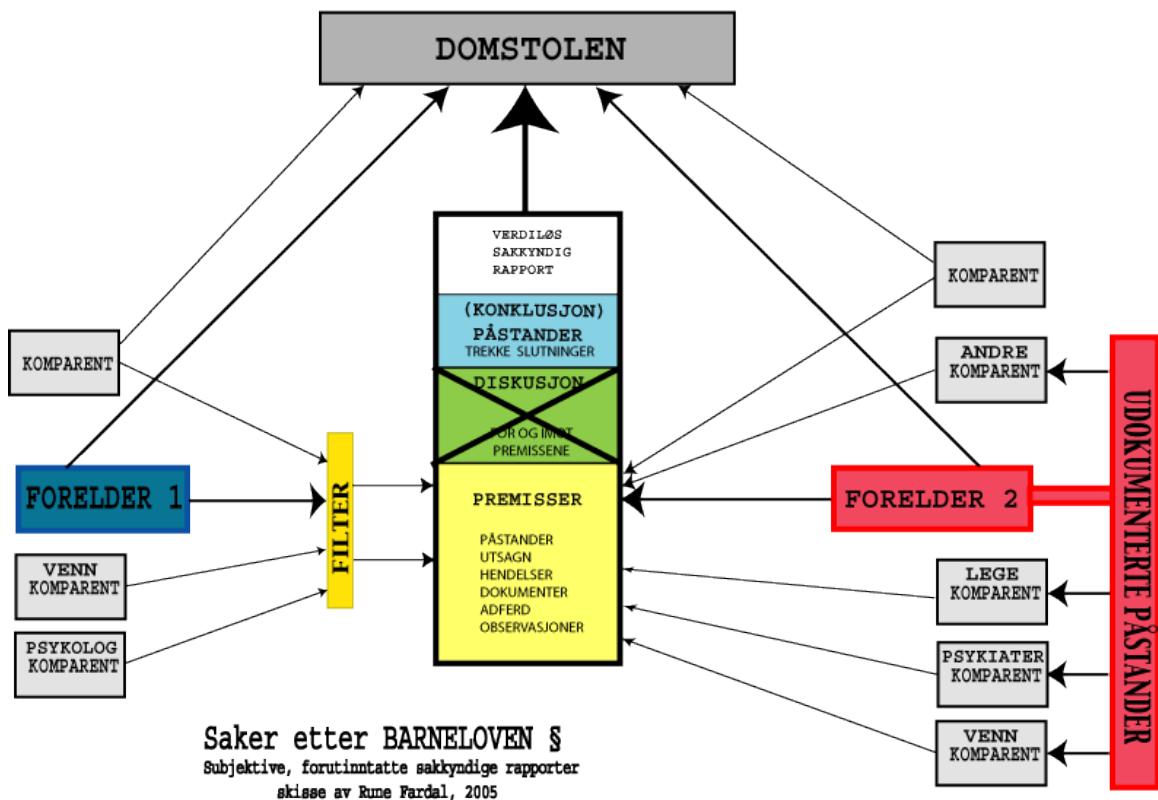
Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.268)

”Ellers er den beste muligheten ved å rokke ved en sakkyndig erklæring og ta for seg det faktiske grunnlaget for den sakkyndige vurderingen..... Hvis det kommer frem under saken at det faktiske grunnlaget er feilaktig vurdert kan det også bli spørsmål om å endre den sakkyndige vurderingen.... Det har også forekommert at sakkyndige har trukket konklusjonen ut i fra en metodikk som gjør at forklaringen blir verdiløs.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.270)

”Et skjematiske kart over informasjonstrømmen slik den fremstår i en del saker, der den sakkyndige psykolog fremstår både forutintatt og partisk. Den ene parts opplysninger tillegges ukritisk vekt, mens den andre parts opplysninger bevisst utelates. Det foregår heller ingen reell diskusjon av noen premisser, fordi store deler av motstridende premissgrunnlag beivist er utelatt. Den ene forelder opplever også ofte at dennes informasjon må gjennom et kritisk filter for i det hele tatt å bli vurdert i slike rapporter. Den sakkyndige ser beivist bort i fra at de opplysninger som kommer fra en del komparenter, for det første ikke har faglig verdi og for det andre kun er en gjengivelse av de påstander den ene part har kommet med.”

Skisse, psykologstudent Rune Fardal, 2005



”Alle observasjoner er påvirket av den som observerer. Å observere innebærer alltid å ta et perspektiv der flere er mulig, og det er dette perspektivet som bestemmer hva man faktisk observerer av det som er potensielt observerbart i en situasjon. Det er alltid noe som blir utelatt. Det er altså ikke mulig bare gå ut i verden å se. All observasjon innebærer tolkning. Et åpent sinn betyr ikke at hodet er tomt. Observatøren har alltid med seg antagelser, interesser og forutsetninger som leder observasjonen. Disse danner grunnlag for kategorisering av observasjonene enten observatøren er seg det bevisst eller ikke. Derfor er gode observasjoner avhengig av at observatøren er oppmerksom på sine egne holdninger og andre forhold som kan føre til at innformasjonen som blir trukket ut, blir skjev, eller at forskjellige observasjoner ikke blir behandlet likt.”

Utviklingspsykologi, Stephen V. Tetzchner (2003,s.43)

” 5.3.1.2 Tydeliggjøring av plikten til ikke å tilbakeholde relevante opplysninger

Når det gjelder de overordnede krav i loven er det etter arbeidsgruppens mening en svakhet at bestemmelsen ikke uttrykkelig sier at alle de opplysninger som er relevante for formålet skal gis i erklæringen, jf. særlig bestemmelsens formulering om at attestere, erklæringer o.l. bare skal ”inneholde opplysninger som er nødvendige for formålet”. Erfaringene viser at dette er et punkt hvor det ofte oppstår problemer. Dette skjer enten ved at det i en attest/erklæring holdes tilbake opplysninger som helsepersonellet burde ha forstått ville være av betydning for formålet med / mottageren av attesten/erklæringen, eller ved at det ikke opplyses at erklæringen bygger på en begrenset del av de opplysninger helsepersonellet har om den pasient/person attesten/erklæringen gjelder.”

Graverutvalget, (2006),s.44

” Det er et overordnet krav at den som utsteder attest, erklæringer o.l. skal være varsom, nøyaktig og objektiv. Han eller hun skal utøve sin virksomhet med respekt for pasientens rettssikkerhet og integritet og for mottageren av erklæringens behov. Attester, erklæringer o.l. skal gi en faglig beskrivelse av pasientens helsetilstand og være så utfyllende og tydelig at formålet med erklæringen oppfylles. Attest, erklæring o.l. skal skrives slik at den kan forstås av pasienten og mottageren uten unødvendig bruk av faguttrykk. Dette innebærer også at den må skrives på en tydelig måte, både med hensyn til språk og utforming.”

Graverutvalget, (2006),s.

”Formidlingsmåten [sakkyndig rapport] må være tilpasset partene, og vurderingene må formidles slik at de ikke kan oppfattes som partiske.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.24)

”Følgende er forslag til en grov mai for den sakkyndiges erklæring:

- 1) Sakens oppdragsgiver, sakstype og mandat.
- 2) Beskrivelse av arbeidsopplegg, metoder og observasjonenes art og omfang.
- 3) Aktuell situasjon - en kort beskrivelse av barnets nåværende situasjon og en avklaring av hvilke alternativer som foreligger for barnet.
- 4) En sammenfatning av den informasjonen som danner grunnlag for den sakkyndiges vurderinger. Partenes syn på de aktuelle spørsmål inkluderes og tydeliggjøres.
- 5) Sammenfattende drøfting av vurderingene slik at det gis både vurderinger av spesifikke spørsmål som reises i mandatet, samtidig som dette ses i en helhetlig faglig belysning av saken.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.25)

Den sakkyndiges spesielle bidrag

” Hensikten med informasjonen er å belyse grunnlaget for den sakkyndiges vurderinger og den må være direkte relevant for spørsmålene i saken. Det er den sakkyndiges vurderinger med drøfting av muligheter, løsninger, sammenhenger, konsekvenser og sikkerhet som er den sakkyndiges spesielle bidrag. Derfor må dette utgjøre den vesentligste delen av erklæringen.

Personene som vurderes bør fortrinnsvis beskrives i kraft av sin kompetanse og sine ressurser i forhold til barnet, samtidig som det ikke må undersla om det er viktige behov som ikke dekkes for barnet, eller om foreldre eller andre kan ha atferd som truer barnets • sikkerhet og utvikling. De vesentligste vurderingene bør gå klart fram i erklæringen, selv om den sakkyndige skal og kan utdype sine vurderinger muntlig for nemnd eller rett.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.25)

”En erklæring, attest eller lignende fra et helsepersonell, blir ikke ugyldig selv om utstederen har overtrådt habilitetskravene i § 15, men utstederen vil kunne straffes eller bli gitt administrative reaksjoner etter helsepersonelloven. På den annen side vil det forhold at en

erklæring er avgitt til forvaltningen i strid med helsepersonellovens bestemmelser kunne få betydning for gyldigheten av det vedtak som er truffet på grunnlag av den etter vanlige forvaltningsrettslige regler”

Graverutvalget, (2006),s.43

” Det kan oppleves som krenkende å bli karakterisert av en sakkyndig oppnevnt av det organet som skal ta beslutningen i saken, og som stigmatiserer at en selv, motparten og andre kan lese en "autoritativ O definisjon" av en som mor, far eller barn.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.25)

” I den muntlige fremstillingen kan det på spørsmål fra beslutningstakere og partsrepresentanter være en utfordring å trekke grensen mellom det man har tilstrekkelig kompetanse og informasjonsgrunnlag til å vurdere, og det som faller utenfor.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.26)

” Det forventes at den sakkyndige opptrer i samsvar med de lover og retningslinjer som gjelder for den profesjonen vedkommende tilhører, i tillegg til det spesielle regelverk som gjelder for arbeidet som sakkyndig og som det er redegjort for i del I. Lov om leger av 13. juni 1980 nr 42 (legeloven) § 33 gir spesifikke anvisninger for lege som opptrer som sakkyndig og anses som retningsgivende også for psykologer som påtar seg oppdrag som sakkyndig.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.26)

”Tilbakekall av autorisasjon eller lisens er en streng reaksjon som sjeldent brukes. Dette kan føre til at det i for liten grad blir reagert når helsepersonell skriver mangelfulle eller misvisende attestater/erklæringer. Dette kan igjen føre til at mottakere av slike attestater i liten grad benytter klageadgangen overfor tilsynsmyndighetene. Slik arbeidsgruppen ser det burde tilsynsmyndighetene ha en klar lovhemmel til å sanksjonere overfor brudd på reglene om attestater og erklæringer. Dette kan skje ved at tilsynsmyndighetene gis adgang til å tilbakekalle helsepersonells rett til å utferdige attestater, erklæringer og lignende.

Graverutvalget, (2006),s.49

Yrkespraksis

”Den sakkyndige må både overfor oppdragsgiver og involverte personer kunne redegjøre for hva som anses som god yrkespraksis i forhold til den aktuelle oppgaven han/hun påtar seg.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.26)

” Interessene til den svakere part skal særlig vies oppmerksomhet i arbeidet. Det sakkyndige arbeidet skal derfor først og fremst utføres slik at det tar hensyn til det aktuelle barnets interesser og velferd.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.26)

” Den sakkyndige skal gi faglige perspektiv på de spørsmål som utredende myndighet eller beslutningstaker ønsker å få belyst. Den sakkyndige skal ikke foreta eller formulere en beslutning, men gi råd som beslutningstaker skal kunne vurdere på linje med andre synspunkter på det aktuelle saksforholdet.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.26)

” **Psykologi** Universitetet i Oslo

I profesjonsstudiets 3. semester undervises det i kognitiv psykologi der vitnepsykologi inngår som en del av undervisningstilbudet. Et av læringsmålene for 9. semester på profesjonsutdanningen i psykologi er å gjøre studentene kjent med psykologiens organisering som profesjon, lover med relevans for psykologens virksomhet og fagetiske problemstillinger i profesjonsutøvelsen. Kurset (Profesjon, roller og fagtekikk) består av obligatoriske forelesninger og seminarundervisning i mindre grupper. De obligatoriske forelesningene og seminarene går over seks dager (til sammen 12 dager). I seminarene gis anledning til fordypende refleksjon og diskusjon av konkrete, praktisk forankrede etiske problemstillinger og dilemmaer. Siktemålet er oppøving av personlig skjønn og dømmekraft. Fagetiske dilemmaer knyttet til rollen som sakkyndig er svært aktuelle diskusjonstemaer i seminargruppene.

Undervisning i rollen som sakkyndig inngår i forelesningsrekken, og har innen den nåværende utforming av profesjonsstudiet et omfang på 5 timer. I disse forelesningene gis en oversikt over ulike typer av sakkyndighetsarbeid; barnevern, barnefordeling, testing/vurdering (for eksempel testing av barn med henblikk på spesialundervisning) og rettspsykiatrisk vurdering. Studentene gis en innføring i de viktigste elementene i en sakkyndighetserklæring, og de sentrale rettspsykiatriske begreper (f.eks bevisstløshet, mangefullt utviklede/varig svekkede sjelsevner) klargjøres.

Studentene skal bevisstgjøres på den rolle psykologen innehar som sakkyndig. Som behandler har psykologen et direkte ansvar overfor sin klient. Som sakkyndig arbeider man på oppdrag fra tredjepart, enten det er barnevernet, rettsapparatet eller skoleverket. I forelesningene diskutes spørsmålet om hvor langt sakkyndigheten strekker seg, dvs. om grensene for den psykologiske fagkunnskap. En sikter mot en kritisk refleksjon omkring metodebruk og den profesjonelle rolle psykologen påtar seg når vedkommende arbeider på oppdrag fra tredje person. Psykologisk Institutt har tilsatt professor II i vitnepsykologi som gir valgfrie kurs innen rettspsykologi.”

Graverutvalget, (2006),s.128

Innenfor klinisk psykologi er det 10 spesialiteter. For å bli godkjent psykologspesialist må det først tas et innføringsprogram. Innføringsprogrammet er likt for alle spesialiteter uavhengig av hvilken fordypning som velges senere. Innføringsprogrammet består av 96 undervisningstimer fordelt over ca. ett år. I dette innføringsprogrammet er det obligatorisk undervisning i rettspsykologi og sakkyndig utredning, denne undervisningen går over en dag. Undervisningen tar bl.a. for seg generelt om sakkyndigrollen, ulike sakkyndige felt, øvelser

og hvordan opptrer I rettslig sammenheng. Fordypningsprogrammet i klinisk nevropsykologi har spesialisterklæringer, sakkyndighetsarbeid o.a. som tema avslutningsvis i programmet.

Graverutvalget, (2006),s.129

”ABC modellen om differensiert kvalifisering av sakkyndige for rettsvesenet (presentert av Randi Rosenqvist i tidsskriftet Nordisk Rettsmedisin, nr. 2 for 1998). Kompetansenivå A forutsetter en faglig godkjent utdannelse, for eksempel cand.med. eller cand.psychol. Denne kompetansen forutsettes dokumenter ved embetseksperten, autorisasjon og eventuelt en godkjent spesialitet. Hvor godt skolert helsepersonell på kompetansenivå A er i sakkyndighetsarbeid, vil være avhengig av hvor mye det undervises i dette på grunnutdannelsen og i spesialistutdannelsen. Kompetansenivå C er et faglig fordypningsnivå hvor den sakkyndige kan tilegne seg spisskompetanse innenfor ulike rettsmedisinske disipliner. I en del saker vil de medisinske eller psykologiske problemstillingene være så spesielle faglig sett at en vanlig spesialist, selv med en sakkyndigutdannelse på B-nivå, vil ha vanskeligheter med å gi en tilstrekkelig god sakkyndigerklæring. For eksempel vil alle spesialister i psykiatri og klinisk psykologi kunne diagnostisere psykose, men farlighetsvurderinger vil være noe som ikke alle behersker. De ulike fagområder står selv ansvarlig for å utvikle spisskompetanse på C-nivå innen sine fagfelt. Det har bl.a blitt avholdt C-kurs i gynekologi og barnemishandling samt rettspsykatri.

I tillegg til å heve kompetansen i sakkyndighetsarbeid hos den enkelte, skal sakkyndigutdannelsen på B-nivå bidra til bedre kommunikasjonen mellom de sakkyndige og rettens aktører. Kursene på B-nivå startet opp våren 2005, og pr. februar 2006 har 90 personer gjennomgått kurset. Det er ingen formelle opptakskriterier til kurset, og hittil er de som har søkt tatt opp. De fleste som har gjennomgått kurset har vært spesialister innen medisin. Det har også vært noen i utdannelsesstillinger og noen psykologspesialister. Kurset arrangeres over to bolker av tre dager (til sammen seks dager) innenfor et halvår.

Graverutvalget, (2006),s.130-131

” Den sakkyndige vurderer selv og må kunne redegjøre for sitt kompetansegrennlag i forhold til arbeidet mandatet krever. I kompetansespørsmålet ligger også å vurdere nødvendige personlige forutsetninger for å mestre rollen som sakkyndig.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige er oppmerksom på at arbeidet utføres i tilknytning til en konflikt der nøytral og uavhengig oppreten er viktig både for nødvendig samarbeid for undersøkelsen og for tilliten til beslutningssystemet.”

Veileddning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige arbeider med respekt for det enkelte individs integritet og respekterer de rettigheter vedkommende har til selvbestemmelse i situasjonen. Den sakkyndige uttaler seg så langt mulig ikke om enkeltpersoner uten selv å ha møtt og gjort den aktuelle personen kjent med undersøkelsen og at det er aktuelt med uttalelse fra den sakkyndige.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Undersøkelsene begrenses til det som kan begrunnes som faglig nødvendig for å belyse spørsmålene i mandatet.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige trekker selv konklusjonene av sitt materiale og er kritisk til • sikkerheten i sine konklusjoner.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige må kunne eksemplifisere hvilke observasjoner som danner grunnlaget for vurderingene, slik at sammenheng mellom observasjoner og konklusjon kan forstås av oppdragsgiver.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige er oppmerksom på mulige negative konsekvenser av sitt arbeid og minimaliserer disse.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige er videre forsiktig med å hente opplysninger fra undersøkelsespersoneenes nettverk på slik måte at det kan skade personenes relasjoner.”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

” Den sakkyndige er oppmerksom på at ulike forhold og interesser må veies mot O hverandre og at det kan være motstridende fagetiske hensyn å ta. Det kan derfor være nødvendig å finne overordnede prinsipp som styrer hva som er riktig å gjøre i en konkret sak. Det tilsier samtidig at hensyn til andre enn barnet skal ivaretas så langt råd er. Den sakkyndige er også oppmerksom på barnets indirekte posisjon gjennom avhengighet til aktuelle voksne som undersøkes”

Veiledning for sakkyndige etter barneloven og barnevernloven (1998,s.27)

“Helsepersonell skal opptre forsvarlig i forbindelse med utøvelsen av sin virksomhet. Dette gjelder ikke bare ved behandling av pasienter, men også i forbindelse med utstedelse av attestater eller erklæringer og ved utførelse av sakkyndighetsoppdrag. Av forsvarlighetskravet kan uteles både krav til hvordan den fagkyndige går frem, og til innholdet i attestater/erklæringer som avgis.

Et generelt krav som kan uteles av forsvarlighetskravet, er at attestater/erklæringer må baseres

på et opplyst grunnlag; faktisk og helsefaglig. Det bør fremgå av vurderingen hvordan den faktiske informasjon er innhentet, eventuelt en vurdering av dette grunnlaget og betydningen av det for vurderingen, inkludert eventuell tvil og usikkerhet knyttet til grunnlaget. Det bør også klart fremgå hva som er vurdert, eventuelt avvik fra det mandat som var gitt og eventuell tvil og usikkerhet knyttet til vurderingen. Helsepersonell må ikke gå utenfor sine kvalifikasjoner og må unngå synsing og private oppfatninger som ikke er faglig fundert”

Graverutvalget, (2006),s.35

” Ved avgivelse av en attest eller erklæring bør utstederen uansett rolle være seg oppmerksom på at slike dokumenter kan få avgjørende betydning i så vel private som offentlige rettsforhold. På denne bakgrunn stiller loven krav om at den som utsteder attest, erklæring o.l. skal være varsom, nøyaktig og objektiv. At attesten/erklæringen skal være objektiv innebærer at den ikke skal fremstå som et partsinnlegg, men gi en objektiv faglig beskrivelse av pasientens helsetilstand, samt redegjøre for premisser og konklusjoner på en etterprøvbar måte. Etter legeforeningens etiske regler skal erklæring ikke avgis dersom legen mener at det saklige grunnlag for å utstede erklæringen ikke er til stede. Dette innebærer bl.a. at helsepersonellet må påse at de ikke avgir erklæring om sykdommer eller forhold som de ikke har kjennskap til gjennom sin gjerning

Det bør med andre ord tydelig fremgå hvilke opplysninger i en erklæring som beror på utsteders egne undersøkelser eller observasjoner, og hvilke som er oppgitt av pasienten selv, tredjemann eller innhentet fra journaler og lignende. Brudd på dette kravet er gjennomgående i mange av de saker om helseerklæringer som er behandlet av det danske Patientklagenævnet.”

Graverutvalget, (2006),s.35

” Helsepersonelloven § 15 sier at attester, erklæringer o.l. skal være korrekte og bare inneholde opplysninger som er nødvendige for formålet. Selv om pasienten kan ha sterkt behov for hjelp eller støtte, må ikke dette føre til at helsetilstanden fordreies for å oppnå resultatet.

At opplysningene skal være korrekte innebærer også at relevante opplysninger ikke må forties eller fordreies, jf også legeforeningens etiske regler § 4.

Straffeloven § 270 setter straff for den som i den hensikt å skaffe seg eller andre en uberettiget vinning fremkaller, styrker eller utnytter en villfarelse og dermed rettsstridig forleder noen til en handling som volder tap eller fare for tap for ham eller den han handler for.”

Graverutvalget, (2006),s.36

”Legen svarte ”Årsak til sykmelding i mars 99 var hodepine,” uten å oppgi at plagen i stor grad var utløst av stress. Rådet uttalte at selskapet har bedt om å få belyst årsak til sykmelding, ikke diagnose, og at diagnose ikke nødvendigvis er ensbetydende med en årsak

til sykmelding. Legen ble kritisert da han burde ha forstått at den uttalelse han ga, var for knapp til å oppfylle sin hensikt.

Det kan være et problem at den som utsteder attest/erklæring ikke har nok kunnskap om hva som er relevante problemstillinger og vurderingstemaer for den instans som skal treffe avgjørelsen.”

Graverutvalget, (2006),s.37

Begrepene habilitet/inabilitet har ingen etisk eller moralsk verdi i seg selv, men er alene juridiske uttrykk. Begrepet inabilitet må ikke forveksles med inkompetanse i vanlig språklig forstand, da inabilitet ikke betyr manglende dyktighet eller utilstrekkelig sakkunnskap. Inabilitet omhandler objektive omstendigheter som kan være egnet til påvirke allmennhetens tillit til om beslutningstakeren kan være upartisk.

Graverutvalget, (2006),s.38

“Den som har opptrådt som behandler for en part kan imidlertid ikke engasjeres som sakkyndig for forvaltningen.

Av og til blir det hevdet at en person er inhabil som sakkyndig dersom han har markert seg med sterke standpunkter til faglige spørsmål. Dette er særlig aktuelt der det er delte meninger eller skoleretninger innen fagmiljøet. Spørsmålet om slike forhold fører til inabilitet for sakkyndige i straffesaker, ble vurdert av Høyesterett I Rt. 1986 s. 484 (Treholtsaken). Høyesterett la her listen for inabilitet meget høyt, slik at utgangspunktet må være at dette ikke fører til at en person blir inhabil som sakkyndig. Høyesterett la bl.a. vekt på ”at de sakkyndiges standpunkter her må spesifiseres og begrunnes, og at det er retten som etter en samlet vurdering av det som fremkommer i saken, må ta standpunkt til karakteren av de dokumenter og opplysninger det gjelder.”

Graverutvalget, (2006),s.38-39

“Slik arbeidsgruppen ser det bør en slik ny tilbakekallsadgang for eksempel kunne anvendes i tilfeller hvor det foreligger utstedelse av bevisst uriktige attestere/erklæringer for å forlede mottaker av attesten/erklæringen eller for å bistå eller bidra til at pasienten urettmessig oppnår en fordel eller mottar ytelsjer han/hun ellers ikke ville hatt krav på.

Tilbakekall av autorisasjon eller lisens etter helsepersonelloven § 57 gjøres av Statens helsetilsyn for å ivareta pasientsikkerhet/beskytte pasienter og opprettholde tillit til helsepersonell/helsetjeneste. Formålet med bestemmelsene er ikke å straffe de som bryter normen, men å hindre at de i fremtiden kan påføre sine pasienter skade eller komme til å krenke det tillitsforholdet det nødvendigvis må være mellom allmennheten og helsetjenesten/helsepersonell, jf Rt. 2004 s. 1343. Tilbakekall av ”attestretten” vil ha et mer straffende formål, idet dette i hovedsak vil måtte gjøres hvor helsepersonell ved sin opptreden bidrar til eller medvirker til at noen urettmessig oppnår fordeler eller slipper ulemper, samt der hvor uriktige attestere/erklæringer gjør at forvaltningens eller domstolenes avgjørelser blir uriktige.”

Graverutvalget, (2006),s.49

“Ved uriktig attestskriving eller erklæringer overfor andre mottakere enn trygden, finnes det i dag ingen andre sanksjonsmuligheter enn de generelle bestemmelsene I helsepersonelloven, samt eventuelt bestemmelser i straffeloven som måtte komme til anvendelse. Dette er etter arbeidsgruppens oppfatning en mangel i dagens regelverk.

Helsepersonellets subjektive forhold har også betydning. Det har videre betydning om den har ført til uriktige avgjørelser i rettsforhold, herunder at noen ikke har fått den rettsstilling de har krav på eller har fått en uberettiget rettsstilling. Hvor dette har skjedd bevisst fra helsepersonellets side, vil slike tilfeller lett kunne nærmere seg straffelovens bestemmelser om falsk forklaring eller medvirkning til bedrageri.”

Graverutvalget, (2006),s.50

Partsengasjerte sakkyndige

Personer som partene fremstiller for retten til avhøring som sakkyndige uten oppnevning, gir forklaring etter samme regler som vitner, men kan være til stede under hele forhandlingen og avgir forsikring etter bestemmelsene for oppnevnte sakkyndige, jf. strprl § 149. Partene kan fritt engasjere fagpersoner til å utføre et oppdrag som sakkyndig, men retten kan nekte å høre en slik sakkyndig jf. strprl. § 292 annet ledd. Partsengasjerte sakkyndige har som utgangspunkt ikke rett til å legge frem noen skriftlig erklæring, jf. strprl. §§ 133 annet ledd if og 296-297.

Graverutvalget, (2006),s.82-83

“Partene har som hovedregel rett til å uttale seg om valg av sakkyndige, men de har ikke krav på at den de foreslår blir oppnevnt. Begjærer begge parter de same sakkyndige oppnevnt skal imidlertid retten som regel ta begjæringen til følge, jf. tvml. § 241.”

Graverutvalget, (2006),s.86

”Sakkyndige vitner

En part kan føre vitner som sakkyndig bevis. Grunnen til at de sakkyndige opptrer som vitner kan være at de mangler den nødvendige habilitet som kreves for rettsoppnevnte sakkyndige, at retten ikke har funnet det nødvendig med sakkyndige eller at retten mener vedkommende ikke har den tilstrekkelige fagkunnskap.

Reglene om sakkyndige vitner finnes i tvml. § 248 og tvistelovens § 25-6. Sakkyndige vitner skal gi forklaring etter samme regler som for vitner. Sakkyndige vitner kan i likhet med rettsoppnevnte sakkyndige være til stede under forhandlingene. Bestemmelsene bør ses i sammenheng med reglene om adgangen til å fremlegge skriftlige erklæringer som er utarbeidet i anledning saken. Tvml. § 197 forbyr som utgangspunkt dette, med mindre partene er enige om at den skriftlige erklæringen brukes”

Graverutvalget, (2006),s.87

”Evaluering av sakkyndigerklæringer

Det er ingen regler om kontroll av sakkyndigerklæringer i twistemålsloven, slik man har i

straffeprosessloven ved Den rettsmedisinske kommisjon. I den nye tvisteloven er det i § 25-3 fjerde ledd gitt hjemmel for Kongen til å opprette utvalg for å evaluere sakkyndigerklæringer på bestemte fagfelt. Tvistemålslovutvalget peker i NOU 2001: 32 s. 976 på at det kan være vanskelig for retten å ta stilling til om sakkyndigerklæringer er utarbeidet i samsvar med anerkjente vitenskapelige metoder, og ellers er i samsvar med aksepterte vitenskapelige standpunkter på vedkommende fagområde. Slik evaluering kan være nyttig for eksempel i tilknytning til medisinske eller psykologiske problemstillinger. Et annet aktuelt område kan være sakkyndigerklæringer i barnefordelingssaker eller i saker om tvungen overtakelse av omsorg for barn.”

Graverutvalget, (2006),s.87

Røsægutvalget

Retningslinjer for hva en erklæring bør inneholde:

- De faktiske forhold skal være korrekte og fullstendig gjengitt
- Resonnementene skal være eksplisitte, gjennomskinnelige og etterprøvbare
- Rettsreglene, som beskrevet i mandatet, skal være riktig brukt
- Rapporten skal bygge på et alminnelig helsefaglig skjønn og være basert på det beste av den tilgjengelige fagkunnskap

Graverutvalget, (2006),s.134

Et slike veiledende tredjepartsorgan ville etter utvalgets mening kunne bidra til å:

- gi begge parter lik tilgang til faglig kompetanse, som kan vurdere og gi råd om hvorvidt en innhentet sakkyndigerklæring holder tilstrekkelig formell og faglig kvalitet til at den kan legges til grunn for videre saksbehandling
- redusere belastningen på den enkelte sakkyndige ved å flytte fokus fra den sakkyndiges person og over på produktet
- utvikle større grad av enhetlig sakkyndigpraksis
- identifisere og eventuelt ekskludere sakkyndige som systematisk avviker fra en etablert og anerkjent virksomhetsstandard

Graverutvalget, (2006),s.134-135

Røsægutvalget pekte på at organiseringen av tredjepartsorganet måtte sikre at det fikk den nødvendige kvalitet, respekt, tillit og effektivitet.

Graverutvalget, (2006),s.135

...forslag fra Røsæg- og Rognumutvalget

Hensikten med slike regler vil være å sikre partenes tillit til at den sakkyndiges konklusjoner ikke blir forsøkt påvirket på en utilbørlig måte. Utvalget mente at i den grad partene har kontakt med den sakkyndige i forbindelse med oppdraget, bør den andre parten underrettes om dette, og få kopier av eventuell korrespondanse.

Graverutvalget, (2006),s.136

Rognumutvalget

Det ville etter utvalgets mening være naturlig at rekvirenten av rettsmedisinske tjenester

krever at sakkyndige har akseptable kvalitetssikringssystemer for sin virksomhet.

Etter utvalgets mening talte de beste grunner for å tillate sakkyndige vitner å legge frem skriftlige erklæringer. Beviset blir lettere tilgjengelig, og saken bedre opplyst. Dette vil også muliggjøre kvalitetskontroll.

Retningslinjer for den sakkyndiges skriftlige erklæring

Som ledd i den interne kvalitetssikringen av rettsmedisinske erklæringer, mente utvalget det burde utarbeides retningslinjer for erklæringene på de ulike saksområdene. Utvalget påpekte at fagområdene innenfor rettsmedisin er så vidt ulike at det ikke kan gis spesifikke regler om utfomingen, men at det også fantes enkelte forhold av generell karakter som alle rettsmedisinske erklæringer burde inneholde:

- Presentasjon av den sakkyndiges relevante kvalifikasjoner i forhold til oppdraget
- Mandatet for den sakkyndiges oppdrag skal gjengis i den skriftlige erklæringen
- Kildehenvisninger
- Erklæringen må henvise til litteratur eller annet materiale som den sakkyndige har bygget på i forbindelse med erklæringen. Dersom det på feltet for den sakkyndiges oppdrag er ulike faglige oppfatninger/skoler, bør den sakkyndige kort redegjøre for de ulike standpunktene og begrunne sitt eget standpunkt til de omtvistede spørsmål.
- Tid og sted for undersøkelser
- Beskrivelse av fremgangsmåten ved undersøkelsen
- Den sakkyndiges bevisbedømmelse
- Ved vurderingen av den sakkyndiges uttalelse er det av vesentlig betydning å ha klart for seg i hvilken grad den på det enkelte punkt gir uttrykk for en rent sakkyndig bedømmelse, eller om den - i alle fall for en del - er basert på en bevisbedømmelse som det egentlig tilligger retten å foreta.
- Det må komme klarest mulig frem med hvilken sikkerhet den sakkyndige uttaler seg.

Graverutvalget, (2006),s.139-140

” I en del saker vil de helsefaglige problemstillingene være så spesielle at en vanlig spesialist, selv med en sakkyndigutdannelse, vil ha vanskeligheter med å gi en tilstrekkelig god sakkyndigerklæring. Utvalget mente at det måtte utvikles ulike former for spisskompetanse innenfor rettsmedisin. De ulike fagområder må selv stå ansvarlig for å utvikle spisskompetanse innen sine fagfelt.”

Graverutvalget, (2006),s.140

Retningslinjer

5.3.1 Innledning

Retningslinjer for hva attestere, erklæringer o.l. bør eller skal inneholde, kan bidra til at attestere/erklæringer har høy kvalitet. Som det fremgår av rapportens vedlegg 2 finnes det på ulike områder allerede en rekke retningslinjer i form av rundskriv, veiledere, informasjonsmateriell, osv. Slik sett er problemet ikke nødvendigvis at det mangler retningslinjer, men kanskje i like stor grad at eksisterende retningslinjer ikke blir fulgt eller til dels ikke er kjent. I tillegg til at retningslinjer kan være til hjelp for helsepersonell som skal utstede en attest/erklæring, vil de også være til hjelp for bestilleren/mottageren av attesten/erklæringen. Ved å sammenholde med retningslinjene, vil man lettere kunne påvise

mangler ved attesten/erklæringen og dermed be om supplerende opplysninger eller vurderinger.

For at slike retningslinjer skal oppfylle sitt formål om å være et egnet hjelpemiddel for helsepersonell ved utstedelse av ulike attestter/erklæringer, samt bidra til at mottager/beslutningstaker kan vurdere om attestter/erklæringer har høy kvalitet, må flere forutsetninger være oppfylt. Arbeidsgruppen skal her peke på fem forutsetninger som må være oppfylt.

For det første må retningslinjene være oppdaterte og det må fremgå om de fortsatt gjelder. Dernest må retningslinjene være tilstrekkelig detaljerte til at de er til hjelp for helsepersonellet, samtidig som de ikke er så detaljerte/formalistiske at de virker begrensende i forhold til individuelle variasjoner. På den andre side må retningslinjene ikke bli så generelle og overordnede at de blir intetsigende. For det tredje må retningslinjene være brukervennlige. De må være presise, kortfattede og lettleste, samtidig som de må være informative for brukeren. For det fjerde må retningslinjene være kjent for brukeren. Dette kan skje ved at bestiller/oppdragsgiver informerer om retningslinjene, eller man kan knytte retningslinjene til skjemaer/elektroniske skjemaer. Dersom det foreligger egnede retningslinjer, bør det vurderes om disse skal opplyses om eller legges ved et eventuelt mandat/oppdragsbrev. Også mer generell informasjon om retningslinjene vil være viktig, for eksempel fra myndighetene eller helsepersonellorganisasjonene. Det vil imidlertid være en fare for at slik generell informasjon ”drukner” blant de store mengder informasjon av faglig og administrativ art som helsepersonellet ellers mottar. Endelig må retningslinjene være lett tilgjengelige for brukeren. Retningslinjer for en sektor kan for eksempel samles på ett felles sted, for eksempel på nettsteder hvor helsepersonell ellers finner informasjon til bruk i sin virksomhet, eller ved at retningslinjene legges inn på den enkeltes PC/elektroniske pasientjournalsystem.

Graverutvalget, (2006), s.154

Basert på en gjennomgang av de ulike retningslinjer som arbeidsgruppen har redegjort for i rapportens vedlegg 2 og vedlegg 3, har arbeidsgruppen oppsummert 8 punktersom synes å være sentrale når det gjelder krav til innhold for ulike typerattester/erklæringer. Arbeidsgruppen vil imidlertid understreke at denneoppsummeringen ikke skal forstås som et forslag til obligatoriske eller absolutte krav til enhver attest/erklæring. Som påpekt flere ganger tidligere vil det være store variasjoner når det gjelder ulike attestter/erklæringers formål og innholdsbehov.

Nedenforstående punkter vil imidlertid være sentralt å vurdere i forhold til de flestetyper av attestter/erklæringer.

1. Hvem har skrevet attesten/erklæringen og hvem omhandler attesten/erklæringen

Opplysninger om helsepersonellets navn, stilling, adresse og telefonnummer, samtilsvarende opplysninger om pasientens navn, fødselsdato, adresse og telefonnummer.

2. Beskrivelse av relasjon/kontakt mellom den som utsteder attest/erklæring og den attesten/erklæringen omhandler

Sentralt under dette punktet vil være hvor lenge helsepersonellet har kjent den person som attesten/erklæringen omhandler. I den forbindelse vil det i mange sammenhenger også være

relevant med opplysning om helsepersonellet er vedkommendes behandlereller om helsepersonellet opptrer som sakkyndig uten tidligere relasjon/kontakt medpersonen.

3. Erklæringens oppdragsgiver, adressat, formål og mandat

Oppdragsgiver og adressat kan være forskjellige personer. I noen tilfeller vil det være pasienten som ber om en attest/erklæring til bruk i et bestemt formål og overfor en bestemt mottager. I andre tilfeller kan for eksempel helsepersonellet være engasjert for å avgjøre en sakkyndig vurdering for oppdragsgiveren, for eksempel et forsikringsselskap. I gjennomgåtte retningslinjer stilles det ofte krav om at det skal angis hva attesten/erklæringen skal brukes til eller uttale seg om, samt også hvem som er oppdragsgiver eller mottager av attesten/erklæringen. Dersom helsepersonellets attest/erklæring skal utstedes i henhold til et fastsatt mandat, kreves det ofte at det skal henvises til eller redegjøres for dette mandatet.

4. Redegjørelse for det faktum erklæringen bygger på

Sammendrag av pasientens sykehistorie vil ofte være sentralt i attesten/erklæringer, herunder eventuelt også faktum om den hendelse som foranlediger ønske om attest/erklæring. Når det gjelder detaljerte krav til hvilket faktum som bør være med i ulike attesten/erklæringer og hvor omfattende og detaljert gjengivelsen av sykehistorien bør være, vil dette variere fra sak til sak. Angivelse av hvilke opplysninger som stammer fra pasienten selv og hvilke opplysninger som eventuelt kommer fra andre kilder, vil ofte være sentralt i ulike attesten/erklæringer. Hvilke dokumenter en attest/erklæring bygger på vil også være sentralt.

5. Beskrivelse av undersøkelser som er foretatt av personen, dokumenter etc.

Det vil ofte være sentralt å redegjøre for helsepersonellets arbeidsmetode i forbindelse med utstedelse av attesten/erklæringen. Spørsmål av betydning i denne sammenheng kan være om helsepersonellet har hatt samtaler med personen, evt. hvor mange? Er personen undersøkt eller bygger erklæringen bare på skriftlig materiale? Tid og sted for eventuelle undersøkelser? Hvem var til stede under undersøkelsene?

6. Vurdering

Vurderingstemaet vil være forskjellig alt etter hva slags sak det dreier seg om. Hvis det er laget et mandat for oppdraget, fremgår det av mandatet hva som er vurderingstemaet. I vurderingsdelen vil det være viktig å skille mellom hva som er referat/beskrivelse og hva som er vurdering/kommentar.

7. Konklusjon

De fleste attesten/erklæringer skal besvare konkrete problemstillinger og spørsmål eller konkludere i forhold til om en helsetilstand foreligger eller ikke. Dersom det er utarbeidet særskilt mandat for oppdraget, vil det av mandatet ofte fremgå hvilke problemstillinger eller spørsmål det skal konkluderes i forhold til.

8. Dato og underskrift

Attester/erklæringer skal dateres og underskrives av den som avgir den.

Graverutvalget, (2006),s.155-156

Dr. Ing. Arne Instanes uttaler seg i saken om sakkyndige vedr. Ladegårdsaken I Bergen, men hans betrakninger om sakkyndige er gyldig for alle sakkyndige.:

"Teknisk sakkyndige utredninger bør være «uten følelser» i den forstand at de skal være basert på teknisk dokumentasjon, målinger og observasjoner, samt ingeniørmessige beregninger og vurderinger. Et minstekrav til utredningen er at all tilgjengelig dokumentasjon og alle målinger og observasjoner tas med i den faglige vurderingen."

<http://www.sakkyndig.com/psykologi/artvit/instanes2013.pdf>

Saklig grunn

Med saklig begrunnelse, mener man at begrunnelsen er forankret i faglig akseptert kunnskap. Dette i kontrast til "kunnskap" av typen; "jeg tror at...", "jeg mener at..." "Jeg vil hevde at.." osv. Saklighet handler også om rettferdighet, at man er objektiv og tar med alle sider av en sak. Noe annet oppfattes som usaklig i faglig sammenheng.

"Om en utredare hävdar något om verkeligheten så kräves en redovisad saklig grund i form av:

- a) sakligt godtagbar utredningsmetodikk
- b) allsidig, relevanta, rimelig preciserade och säkerställda uppgifter (i sitt sammanhang)
- c) hållbara tankeled (resonemang, argumentation) utifrån uppgifterna till slutsatser/bedömningar."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.46)

"Det är viktig att urvalet av situasjoner och material är balanserat utifrån grundlagens krav på saklighet och opartiskhet. Positiva omständigheter får inte undanhållas."

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.57)

Samarbeid

Å kunne samarbeide er av vesentlig betydning for å unngå å heve konfliktnivået. I de tilfeller der en part utmerker seg som å ha vanskelig for å samarbeide er det beste at barna bor hos den andre. Høyesterett har i en del dommer lagt til grunn at den sav to foreldre som ikke evner samarbeide med den andre skal miste omsorgen.

”Å kunne se noe fra den samme synsvinkel som en annen er en forutsetning for samarbeid.. Egosentriskhet vil si at denne evnen mangler i større eller mindre grad”

Utviklingspsykologi S. Tetzchner (2003,s.485)

Sammenblanding av premisser og vurderinger

Det er en velkjent feil som fagbøkene for sakkyndige og metodebøker for psykologer omtaler, at man ikke blander sammen premisser og vurderinger, skiller fakta fra tolkninger. Dette regnes som en meget grov metodefeil. Når dette skjer ved at den sakkyndige begynner å vurdere under innsamlingsprosessen går det galt. Vurderinger kan vanskelig gjøres før alle innformasjoner er kommet inn!

”Her vil vi kort diskutere noen premisser for utforming av sakkyndige rapporter som vi synes er vesentlige. Det første premisset er enkelt: man bør følge god forvaltningskikk. Dette betyr nettopp å redegjøre for hva som er gjort i saken, skille fakta fra vurderinger, vise at det er sammenheng mellom premisser og konklusjoner og sørge for at alle standpunkter kommer frem. Man kommer langt bare man ivaretar disse hensyn.”²

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.52)

Sansynlighetsvurdering

Sansynlighetsvurderinger bygger ofte på statistiske metoder og man bør være forsiktig med bastante påstander når det gjelder slike vurderinger. Hva som er sanaynlig i en sak kan være helt usansynlig i en annen sak. Å bedømme sansynlighetsgrad av en påstand eller hendelse må i sin helhet bygge på premisser og kunnskap som bygger opp under sansynligheten. Noen ganger kan det være best å unngå denne typen vurderinger om man ikke har meget god understøttende dokumentasjon eller annet grunnlag. Uansett er forutsetningene for en sannsynlighet enten det er for eller mot, at premisser må tale for og imot og ikke at sannsynligheten bygger på synsing, som tross alt er det mest subjektive vi har å forholde oss til.

Sannolikhetsbedömnin

Sannoliketsbegrepp hos både uppgiftlämnare och utredare kan vara problematiska vid utredande. Ett begrepp som ”sannolikt” kan som undersökningar visat ges olika innebörd av olika personer. En del kan t.ex. mena att 10% sannolikhet räcker, andra kan mena att 50% räcker och ytterligare andra kan kräva 80-90% sannolikhet för tillämpning av termen. Sannoliketsbegrepp verkar dessutom ibland användas som övertalningsbegrepp och under ignorande av olika felkällor.

En typ av sannolikheter är s.k. objektiva sannolikheter, dvs. väl grundade kalkyler där antal inträffade fall och antal möjliga fall/totalantalet är kända. Men ibland är beräknade sannolikhetssiffer behäftade med felkällor.

Exempelvis kan finnas betydande mörkertal, felaktiga klassifikationer eller felaktiga inrapporteringar av uppgifter. Det är inte så givet att en framräknad sannolikhetssiffra är giltig och den behöver ofta kontrolleras från grunden. Ibland kan en förmant objektiv siffra vara manipulerad, t.ex. genom att en ledande fråga ställts eller att enheter avlägsnats.

Sannolikheten för t.ex. framgång med en behandlingsmetod höjs givetvis om man tar bort alla som inte fullföljt behandlingen och bara räknar dem som fullföljt hela behandlingen, vilket till och med skulle kunna vara en minoritet. Det kan finnas flera sätt att räkna.

Sannolikheter är dessutom grupp- och tidsspecifika, dvs. kan skilja sig från grupp till grupp och från en tid till en annan.

En annan typ av sannolikheter är subjektiva sannolikheter, som är av upplevd och intuitiv karaktär. Sådana kan

starkt snedvridas av bedömarens begränsade erfarenheter, av selektivt minne och inte minst av tankefel, faktoider, fördömar m.m. En del anser sig kunna tycka, tro, känna eller uppleva att saker är på ett visst sätt. Det finns anledning varna för överdriven tilltro till av subjektiva sannolikheter. Det kan vara lämpligt att söka undvika sådana bedömningar och i stället eftersträva redovisning av mer konkreta evidens.

Samband (som ibland beskrivs i sannolikhetstermer) i den samhälleliga ekologin är ofta försumbara eller låga, men vi har en benägenhet att tro eller vilja konstruera att det existerar samband som inte finns (tankefelet inbillade samband) eller att samband är högre än de är (mentalt överdrivna samband). Samband som existerar på gruppennivå kan vara utan betydelse på grund av att de är svaga och därför att de inte låter sig generaliseras till enskilda individer i gruppen eller utanför gruppen (vilket vore ett tankefel). En del påståenden om samband är faktoider eller subjektiva påhitt.

En betingad sannolikhet gäller utifrån en förutsättning/betingelse. Exempelvis kan den betingade sannolikheten för symtomet S vara 50% för en grupp personer med sjukdomen X (betingelse). Därav följer inte att det går att vända på sannolikheten på så sätt att om symtomet S föreligger (betingelse) så är sannolikheten för sjukdomen X just 50%. Det kan t.ex. existera flera andra och dessutom vanligare sjukdomar som ger upphov till symtomet S varför sannolikheten för sjukdomen X givet symtomet S skulle kunna vara t.ex. 5% eller 0,5%. Det kan även vara så att den större population ur vilken gruppen är tagen har t.ex. 50% basfrekvens för symtomet S (det kan vara trivialt och inte kopplat till sjukdomen). Det går inte att vända på betingade sannolikheter.

Det finns anledning att rekommendera försiktighet med sannolikhetsuttalanden och om

sådana görs kritiskt pröva den sakliga grunden.

Det kan tilläggas att även frekvensuttryck såsom ”ofta”, ”ibland”, ”sällan”, ”nån gång” m.fl. ter sig alltför vaga både som svarsalternativ och i uppgifter i utredningar. Tolkningen hos de svarande och hos utredare och läsare kan variera avsevärt.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Selektiv tenkning

Selektiv tenking handler om at den sakkyndige velger ut datagrunnlag og innformasjon etter hva vedkommende selv mener favoriserer det syn den sakkyndige vil fremheve. Dette er en typisk fremgangsmåte ved pseudovitenskapelig metode og innen vitenskapelig forskning og arbeide er dette en forkastelig metode. Dette ligger nært opp til selektiv innformasjonsprosesering, der man bare tar hensyn til det som støtter ens hypotese.

“*Selective thinking* is the process whereby one selects out favorable evidence for remembrance and focus, while ignoring unfavorable evidence for a belief. This kind of thinking is the basis for most beliefs in the psychic powers of so-called mind readers and mediums. It is also the basis for many, if not most, occult and pseudoscientific beliefs.

It should be noted that selective thinking works independently of wishful thinking and should not be confused with *biased thinking*, whereby one seriously *considers* data contrary to one's belief, but one is much more critical of such data than one is of supportive data.”

<http://www.skepdic.com/selectiv.html>

Selektiv oppmerksomhet

Dette er en prosess som fokuserer oppmerksomhet på noen stimuli, mens andre uteslates.

Self serving bias

Self-serving bias inntrer når folk er mer tilbøyelige til å ta ansvar for suksess enn for feil. Feil har andre ansvar for , det som er riktig har ”jeg” ansvar for. Går det meg bra er det min fortjeneste og innsats, går det feil skyldes det andre.

"Self-serving bias occurs when people are more likely to claim responsibility for successes than failures. It may also manifest itself as a tendency for people to evaluate ambiguous information in a way beneficial to their interests. Dale Miller and Micheal Ross first suggested this attributional bias.

For instance, a student who gets a good grade on an exam might say, "I got an A!" while a student who does poorly on an exam might say, "The teacher gave me an F!" When someone seeks out external causes for their poor performance, it may be labeled self-handicapping. Self-serving bias may simply be a form of wishful thinking.

Self-serving bias may result in bargaining impasse if each side interprets the facts of the dispute in their own favor. In this situation one or more of the parties may refuse to continue negotiating, believing the other side is either bluffing or refusing to accept a reasonable settlement and thus deserves to be punished.

There is a good deal of experimental evidence to support this hypothesis. In one experiment which assigned participants to either the plaintiff or defendant in a hypothetical automotive accident tort case with a maximum potential damages payment of \$100,000, the plaintiffs prediction of the likely judicial award was on average \$14,500 higher than the defendants. The plaintiffs average nomination of a fair figure was \$17,700 higher than the defendants. When parties subsequently attempted to negotiate a settlement agreement, the discrepancy between the two sides assessment of a fair compensation figure strongly correlated with whether or not parties reached an agreement within a set period of time. Note that this experiment was conducted with real money with one real dollar being equal to \$10,000 experimental dollars and that if parties did not reach a negotiated agreement the case was decided by a third party and each side had to pay costly court and legal fees. Group-serving bias is a similar bias on the group level."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Self-serving_bias

" Self-serving bias occurs when people are more likely to claim responsibility for successes than failures. It may also manifest itself as a tendency for people to evaluate ambiguous information in a way beneficial to their interests. Dale Miller and Micheal Ross first suggested this attributional bias.

For instance, a student who gets a good grade on an exam might say, "I got an A!" while a student who does poorly on an exam might say, "The teacher gave me an F!" When someone seeks out external causes for their poor performance, it may be labeled self-handicapping. Self-serving bias may simply be a form of wishful thinking.

Self-serving bias may result in bargaining impasse if each side interprets the facts of the dispute in their own favor. In this situation one or more of the parties may refuse to continue negotiating, believing the other side is either bluffing or refusing to accept a reasonable settlement and thus deserves to be punished.

There is a good deal of experimental evidence to support this hypothesis. In one experiment which assigned participants to either the plaintiff or defendant in a hypothetical automotive accident tort case with a maximum potential damages payment of \$100,000, the plaintiffs prediction of the likely judicial award was on average \$14,500 higher than the defendants. The plaintiffs average nomination of a fair figure was \$17,700 higher than the defendants. When parties subsequently attempted to negotiate a settlement agreement, the discrepancy between the two sides assessment of a fair compensation figure strongly correlated with whether or not parties reached an agreement within a set period of time. Note that this experiment was conducted with real money with one real dollar being equal to \$10,000 experimental dollars and that if parties did not reach a negotiated agreement the case was decided by a third party and each side had to pay costly court and legal fees.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Self-serving_bias

Selvbedrag

Selvbedrag er når den sakkyndige rasjonaliserer bort, velger vekk innformasjon vedkomende f.eks. ser går imot ”sin” hypotese. De forsvarer sin ”tro” beivist eller ubevist. Hvilke innformasjoner som kommer med i en rapport og hvilken vektlegging av dem som gjøres, styres av bla slike størrelser som selvbedrag representerer.

” Self-deception is a process of denying or rationalizing away the relevance, significance, or importance of opposing evidence and argument. Typically, self-deception is used to maintain false beliefs or delusions that one has an emotional attachment to. Self-deception can also include the defensive process of controlling and interrupting a discussion in order to try to prevent the opposing evidence and argument from even being presented.

Generally, the person engaged in self-deception is unaware that they are illogically defending their beliefs. It has been argued that humans are without exception highly susceptible to self-deception, as everyone has beliefs they are emotionally attached to. Some evolutionary biologists, such as Robert Trivers, have even suggested that, because deception is such an important part of human behaviour (and animal behaviour generally), an instinct for *self*-deception can give a person a selective advantage: if someone can believe their own lie, the theory goes, they will consequently be better able to persuade others of its 'truth'.”

<http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Self-deception>

Selvkritikk

Det er meget viktig at den sakkyndige utviser selvkritikk ved å stille opp motstridende hypoteser for sine antagelser. Dette ihht falsifikasjonsprinsippet. Dersom den sakkyndige ikke opptrer kritisk (også til seg selv) vil premisser ha en tendens til å bli farget av forutintatte meninger. Slik er faglig forkastelig.

”...kjennetegnet for den sakkyndige være at egne verdier stadig prøves gjennom vitenskapelig og erfaringsbasert kritikk.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.18)

”Den sakkyndige må derfor kunne argumentere for gyldigheten av sitt arbeide også når det utsettes for kritikk.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.38)

”Vurderinger av konfliktforholdene og hva som kan bidra til minimalisering av konfliktdrivende forhold er derfor viktig på bakgrunn av den empiriske dokumentasjonen av at vedvarende forelderkonflikter er en risikofaktor for barnets utvikling og psykiske helse. (Kelly 1988).”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.57)

”Det er viktig å påpeke at vi som sakkyndige bør innta ikke bare en nøytral, men ofte en kritisk rolle i forhold til de institusjoner som formidler og forvalter statens makt og ideologi. Institusjoner som barnehager barnevern og skoler er jo skapt av mennesker og vil derfor både være verdibaserte og i noen tilfeller feilbare. Der hvor det er på sin plass må vi tote å poengtere eventuelle feil i saksbehandling.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.211)

”Det er også et spørsmål om trening i å gå saklig inn i kritikk, uansett hvor usakelig kritikken måtte være. Man må derfor tåle personlige påkjenninger.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.240)

”Det er derfor viktig at den sakkyndige problematiserer hva han eller hun vil legge vekt på, både som ledd i utredningen og når vurderingen skal formidles.”

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.250)

”Det har dessuten vært hevdet at domstolene er for ukritiske til de råd de sakkyndige gir og at avgjørelsene langt på veg overlates til de sakkyndige”

Nou 1998:17,s.50, Barnefordelingsaker

”Forskere bør vise sunn skepsis i sluttninger fra data. Dette innebærer ikke at forskere skal være negative., men at forskere alltid må være på vakt ovenfor alternative fortolkninger av observasjoner og funn. En forsker spør alltid etter den evidens som ligger til grunn for bestemte konklusjoner, og om andre mulige konklusjoner kan tenkes. Hvordan kan du konkludere som du gjør? Hvilke andre mulige konklusjoner foreligger? Slik skepsis er viktig i vitenskap. Det er avgjørende for vitenskapelige fremskritt og eliminere mulige, men feilaktige konklusjoner. Dette kan bare skje hvis forskningene systematisk setter spørsmålsteign ved konklusjoner som forskere lanserer.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.14)

Selv rettferdigjøring

Self-justification er en adferd som skal gjøres et psykologisk akseptabelt å utøve en bestemt adferd.

”Aggressors may blame the victim for imagined wrongs or otherwise convince themselves that the victim ”deserves it”. They may also dehumanize their victims..!

Passer/Smith (2008:659) Psychology

Sirkelresonnement

Sirkelresonnement er et resonement hvis begrunnelse ligger i resonementet selv. Det er selvfølgelig ikke logisk holdbart.

”Sirkelresonnement.

Et populært sett å begå fallacia libidinis kan være et sirkelargument. Om den ønskede sluttssatsen er å få frem at et barn er mishandlet (utsatt for incest, vanskjøtsel etc.) kan følgende sirkulære resonement forekomme:

1. Utrederen antar at barnet er mishandlet
2. Utredaren leter opp (eller skaper selv) og tolker et antall hendlser og tegn som at barnet er mishandlet. Utrederen undviker og unhålder situasjonsfaktorer, alternative tolkninger og kildekritisk gransking.
3. Utrederen gjør en henvisning til tecken ”bedømninger” at barnet har mishandles og er dermed tilbake ved antagelsen. Om ikke antagendet har gjorts så kunne alternative tolkninger av evidensen ha øvervegts. Tolkningen ansees her gitt.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.156)

Skjemaproblem

Ved bruk av skjemaer for innhenting av opplysninger må man være observant på de mulige feilkilder som der kan forekomme. Det kan være opptil flere. Man har ingen kontroll på hvem, som i større grupper, fyller ut skjemaet og det kan være vanskelig å gi noen bastante svar på de data man får inn.

Enkätproblem

Enkäter kan vara ett praktiskt sätt att inhämta uppgifter från större grupper men det finns anledning att vara observant på en hel del problem med uppgifter som lämnas i enkäter. I bland saknas en bakomliggande logik med styrande frågeställningar, vilka skall besvaras genom att de konkreta enkätfrågorna ställs. En problematik finns kring urvalet av frågor. Utredare kan projicera in sin egen förhandsförståelse i enkätfrågorna och kan få den bekräftad av de svarande, t.ex. genom att frågor kring andra faktorer eller motevidens undviks. Enkäten kan även t.ex. på grund av okunskap eller av ideologiska skäl sakna frågor om viktiga faktorer relevanta för syfte och frågeställningar. Det förekommer enkäter som innehåller förutsättande och ledande frågor och där det är tydligt vad enkätkonstruktören vill ha för resultat. Svaren på många frågor är starkt beroende av exakt hur frågan och svarsalternativen är språkligt formulerade. Det finns även exempel på hur tillförande eller utbyte av något svarsalternativ kan radikalt förändra svarens fördelning över alternativen. Det förekommer även positionseffekter för svarsalternativ, t.ex. tendens att välja det första alternativet vid skriftlig presentation och att välja det sista vid muntlig presentation. Det kan även förekomma påverkan mellan frågor på så sätt att en fråga kan påverka svaren i en senare fråga. Vändning av svarsskalor åt andra hållet kan också starkt förändra svarsfördelningar. Andra svarstendenser kan vara ja-sägar-tendens eller tendens att avge socialt lämpliga svar eller t.ex. tendens att skämta i svaren. Det kan även i formuläret saknas viktiga svarsalternativ till frågor. Det kan även förekomma svarsalternativ som inte är begripliga för den som svarar. Negationer i frågeformuleringar kan leda till felaktiga svar. En del frågor och svarsalternativ kan vara så allmänt formulerade att det är oklart hur de svarande kan ha tolkat dem, kanske inte som undersökaren avsett. En del frågor kan ställa höga krav på att minnas, t.ex. hur många gånger något skett eller när något skett. Glömska och selektiva tendenser hos minnet kan göra att svaren inte stämmer med vad som faktiskt skedde. I en del enkäter kan den svarande anse att det ligger i eget intresse att t.ex. överdriva eller förneka omständigheter (inga avtal om att vara sanningsenlig brukar ingå vid enkäter!). En svarande kan även ha ett politiskt intresse av att resultaten av enkäten blir på ett visst sätt. Det förekommer enkätsvar som är medvetet felaktiga.

Det är i en del enkäter långtifrån alla svarande som noga läser instruktioner, noga läser frågor och svarsalternativ och som noga rannsakar sitt minne och söker avge ett så korrekt svar som möjligt, s.k. optimering. En del läser inte ordentligt och slarvar mer eller mindre vid ifyllandet, s.k. satisfiering. I värsta fall är det någon annan än den tilltänkte som fyller i enkäten.

Problem med bortfall av hela enkäter eller med svarsbortfall på enskilda frågor är till skillnad från många andra mer dolda problem tydliga och kan exakt redovisas och diskuteras ofta, men det kan finnas andra viktiga felkällor som förbisses. Svarsbortfallet på öppna frågor kan ofta vara stort, men de få svar som inkommer kan ha ett stort värde, t.ex. uppmärksamma utredaren på sådant som utredaren inte alls tänkt på. De som svarar bör även alltid ges möjlighet att avge fria synpunkter kring enkäten och frågeställningarna. Att enbart uppmuntra de som svarar att kryssa sig fram utgör en dålig människosyn, som om de inte vore intresserade och kapabla till mer.

Validiteten hos enkätsvar är åtminstone för en del frågor mycket problematisk och något man ofta tagit alltför lätt på. Det har t.ex. vid experiment varit lätt att få många svarande att uppge att de varit med om sådant som omöjligen kan ha inträffat. Ett exempel utgör att en stor andel

av grupper av holländska universitetsstuderande på fråga uppgav att de på TV sett en film av hur ett flygplan störtade i ett bostadsområde i Holland. Någon sådan film existerade inte. Ett annat exempel utgör att många i en amerikansk studie uppgav sig känna till en lagparagraf som inte existerade. Jag har tidigare nämnt det lilla enkätexperimentet med den påhittade drogen Oxy 3, som några uppgav sig ha använt. Stora suggestionseffekter kan uppkomma i svar på enkätfrågor. Enkätsvar är ofta källkritiskt sett tvivelaktiga.

Om möjligt bör enkätsvar kontrolleras mot andra uppgifter, t.ex. register eller observationer. I bland har forskare funnit stor skillnad mellan vad människor säger att de gör och vad de enligt observation faktiskt gör. Det kan t.ex. bero på att vi föga uppmärksammar vad vi gör, att vi glömmer eller att vi vill呈现出 oss själva på ett positivt sätt. I enkäter kan det inte heller få några rättsliga konsekvenser att ljuga till skillnad från vid skattedeklarationer m.m. En del kan medvetet lura undersökaren.

Det diskuteras ofta hur pass representativ svarandegruppen är vid enkäter. Representativitet är dock inte nödvändig eller ens önskvärd vid en del enkäter. Om vi t.ex. vill ha idéer om hur ett visst problem skall kunna lösas, så vill vi ha svar från dem som har idéer snarare än från ett representativt urval av personer. Om vi vill veta om en viss typ av händelse kan inträffa, så räcker det med att vi får in ett antal svar av vilka det framgår att händelsen har inträffat. Mer oklar är situationen om ingen svarar att händelsen kan inträffa. Vid jakt på hur sällsynta fenomen kan ske, så behöver inte representativa urval vara särskilt lämpliga utan man kan behöva gå mer strategiskt tillväga och söka efter uppgiftslämnare eller fenomen med olika tillvägagångssätt. En del fenomen kan vara så sällsynta att de ofta inte framträder i ens stora representativa stickprov. Det betyder inte att de saknar existens. Representativitet är för övrigt knuten till en viss tidpunkt i ett samhälles och en populations utveckling. Efter en tid kan situationen ha förändrats. Partisympati-undersökningar kan anföras som exempel. Det finns mycket annat som förändras snabbt.

Det kan vara givande för förståelsen att sitta bredvid och resonera med personer som fyller i enkäter, något som jag tror att enkätforskare i större utsträckning borde unna sig för att begripa vad de sysslar med.

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Solidarisering bias

Dette er en feil der den sakkyndige kan komme til å føle sympati, velge side, grunnet ut i fra kjønn eller ut i fra sympati med en "vond" historie som blir fremlagt. En part kan fremsette en tåredryppende historie som ikke nødvendigvis er sann, men som påvirker den sakkyndige slik at denne solidariserer seg med "stakkaren"! En klassisk felle

mange psykologer har vanskelig for å avsløre uten omfattende dybdekunnskap om saken.

”Solidariseringselementet og tendensen til å velge side blandt to parter i en konflikt vil ofte forsterkes og ytterligere etter som tiden går. Det samme gjelder det feilpotensialet som kan identifiseres som utslag av gruppetilhørighet. Eks. Er maridalsaken der 10 politimenn banket opp en pågrevet person. Alikevell viste etterforskningen at ingen av de involverte politimennene hadde registrert noe ureglementert” Andre eks. Er bomerangsakene i Bergen og gruppessolidariteten fra MC-Gjenger eller Nazistiske grupper.”

Parts- og vitneavhør, Nils Erik lie (2002,s.53)

Somatisk manipulasjon

Et uttrykk som stammer fra mennesker som bruker f.eks. sin depresjon eller angst som et redskap til fremstå som et offer som får medlidenshet. Den samme dynamikk man ser ved psykopaters evne til å fremstå som offeret. I virkeligheten er det snakk om manipulasjon på et meget høyt plan. En person kan benytte denne form for manipulasjon f.eks. i barnefordelingsaker for å få gehør for sitt ofte syke sinns virkelighetsoppfattelse og det på en måte så selv fagfolk lures trill rundt.

Spacing effekt

Dette er en effekt som er viktigere enn mange umiddelbart skulle tro. Den sier klart at for å forstå og lære noe er det bedre å gjenta det over lang tid enn å få mye på kort tid. Ved sakkyndige utredninger får de mye på kort tid. Det materialet brukes så til å avgjøre barns fremtid. Det er opaht at dette ikke gir dybdekunnskap om en situasjon. I beste fall får man et overblikk over en situasjon.

” The **spacing effect** states that while you are more likely to remember material if exposed to it many times, you will be much more likely to remember it if the exposures are repeated over a longer span of time.

In other words, *distributive repetition* (presentations spread out over time) work better than *massed repetition* (presentations closely together in time).

There are two explanations for this finding. According to the *deficient processing view*, massed repetition leads to only one representation of the material in memory. However, according to the *encoding variability view*, distributed repetition is likely to entail some

variability in presentation; this leads to a more robust **memory** that is more connected to other ideas.

For students, this effect suggests that "**cramming**" (intense, last-minute **studying**) the night before an **exam** is not likely to be as effective as studying at intervals over a much longer span of time."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Spacing_effect

Språk

Det er viktig å være oppmerksom på spesielle språklige uttrykksformer og formuleringer som kan vise den sakkyndiges preferanser for den ene eller den andre. Slik skjer ofte ubevisst fra den sakkyndige, men er veldig avslørende når det skjer.

”Vid utredningsarbete skall vaghet, otydlighet och retorikk undvikas – sådant hör hemma i propaganda, reklam, skavller och poesi.

Uppgifter utan personkälla måste förkastas som otillförlitliga.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.41)

”De språkliga möjligheterna att förfölja människor är obegrensade. De språkliga uttryckken tränger ofta in på fabuleringens och lögnens domäner. Människor börjar genom suggererande språkliga uttryck ofta tro att något är sant derfor att det har uttryckts i ord.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.240)

”En del sakkyndige avslører sin partiskhet og stillingstagen ved bruk av gåsøyne (” ”). Utsagn til den de ikke er på parti med kan settes i gåsøyne for med det å ”latterliggjøre” vedkomende. Samtidig benyttes ikke dette i samme utstrekning ovenfor den de tar parti med. Likeledes er bruken av ord som ”spontan”, ”med innlevelse” osv. Den sakkyndige kan gi utrykk for hvor ”spontant” den ene parten tilkjennegir påstander, eller med hvilken ”innlevelse” beskrivelser fremlegges (ofte ved beskrivelser av barn) mens den andre part som den sakkyndige ikke tar parti for, verken har spontanitet eller innlevelse! Med andre ord, representasjonsmåten må være lik for begge de vurderte.”

Rune Fardal, psykologistudent 2005

”Bruk av ”varme” og ”kalde” beskrivelser kan sees i en rekke slike rapporter. Man ser hvordan den ene part beskrives med innlevelse, spontanitet og runde og oppbyggende beskrivelser, mens den andre kan beskrives med kalde fakta uten noen form for empatisk innpakning. Når så den sakkyndige finner et lite ankepunkt hos denne blåses det opp til uforholdsmessige proporsjoner, selv om saken i seg selv ikke har nevneverdig betydning.”

Rune Fardal, psykologistudent 2005

Spørsmål – Svar

Spørsmålet man stiller avgjør hvilket svar man får. Likeledes må man være kritisk til det svar man fikk, faktisk stemmer med den konkrete adferd det omhandler. Er personen slik vedkommende fremstiller seg? Ord er ikke alltid et bilde av faktisk adferd, det kan også beskrive fantasi!

"...the value of asking your interviewees "real questions", ones to which you are genuinely interested in the answer, rather than contrived questions designed to elicit particular sorts of data."

Maxwell (2005:92) Qualitative research design

Stråmannsargument

Dette er en tankefeil som består i å tillegge motparten en holdning denne ikke har, og deretter kritisere motparten for dette. En svært typisk tankefeil eller logisk brudd man finner ved narsissistisk dynamikk. Man skaper egentlig et inntrykk av motstanderen som denne ikke står for, men som man kan kritisere motstanderen for. Dette er en typisk teknikk man finner på ulike debattforum der deltagere kan være anonyme.

"Det er flere måter å sette opp en stråmann på:

- Gjengi bare en del av motstanderens argumenter, tilbakevise dem, og lat som alle argumentene til motstanderen dermed er tilbakevist.
- Gjengi motstanderens argumenter i svekket form, tilbakevise dem, og lat som originalargumentet har blitt tilbakevist.
- Gjengi en feilaktig utgave av motstanderens argumenter, avblås dem, og lat som at motstanderens posisjon i diskusjonen har blitt redusert.
- Velg ut en person som forsvarer dårlig som «forsvareren», avblås denne personens argumenter, og lat som at alle argumenter på denne siden av diskusjonen har blitt slått.
- Finn opp en fiktiv person, hvis handlinger eller trosvetninger er sterkt kritisert, og lat som om denne personen representerer gruppen som er «motstanderen» i diskusjonen.”

<http://no.wikipedia.org/wiki/Stråmann>

"Å bedrive stråmannsargumentasjon gjøres på flere forskjellige måter:

- Ta et argument ut av sin sammenheng, gjerne ved å tolke den til det ekstreme.
- Ved å kun svare på noen av flere argumenter og så gi inntrykk av at alle argumentene til motstanderen er tilbakevist.
- Gjengi motstanderens argumenter i svekket form, tilbakevise dem, og lat som originalargumentet har blitt tilbakevist.
- Gjengi en feilaktig utgave av motstanderens argumenter, avblås dem, og lat som at motstanderens posisjon i diskusjonen har blitt redusert.”

<http://wiki.diskusjon.no/index.php/Stråmannsargument>

“Examples of Straw Man

Prof. Jones: "The university just cut our yearly budget by \$10,000." [SEP]

Prof. Smith: "What are we going to do?" [SEP]

Prof. Brown: "I think we should eliminate one of the teaching assistant positions. That would take care of it." [SEP]

Prof. Jones: "We could reduce our scheduled raises instead." [SEP] Prof. Brown: " I can't understand why you want to bleed us dry like that, Jones."

"Senator Jones says that we should not fund the attack submarine program. I disagree entirely. I can't understand why he wants to leave us defenseless like that."

Bill and Jill are arguing about cleaning out their closets: [SEP]

Jill: "We should clean out the closets. They are getting a bit messy." [SEP]

Bill: "Why, we just went through those closets last year. Do we have to clean them out everyday?" [SEP]

Jill: "I never said anything about cleaning them out every day. You just want too keep all your junk forever, which is just ridiculous."

<http://www.nizkor.org/features/fallacies/straw-man.html>

Suggesjon

Suggesjon eller **ledende** spørsmål, spørsmål som søkes assosiert med et forutbestemt utfall, et et ønsket svar. Suggesjonsteknikker handler om å forlede noen til et ønsket resultat. **”Overgrepel har ikke skjedd, ikke sant”!** Et barn kan forstå hvilke svar utspørrer ønsker, ut i fra situasjonen. Fiendtlighet, emosjonelle negative uttrykk, toneleie og lignende. Gir barnet mange stimuli på hvilket svar som forventes av det.

Survey undersøkelser

Survey undersøkelser beskriver personers oppfattelse av ulike saksforhold. Som oftest i form av spørreskjemaer, eller spørreundersøkelser. Det er forbundet flere feilkilder til slike undersøkelser som man må være oppmerksom på.

”Survey undersøkelser bruker ferdigformulerte spørsmål eller intervjuer for å undersøke mange personers oppfatning av et saksforhold.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.120)

En viktig feilkilde i surveyundersøkelser er at folk besvarer spørsmål ut fra en tanke om hva de burde mene, snarere enn faktisk hva de mener. Dette er mest aktuelt i situasjoner hvor sensitive opplysninger skal undersøkes. Anonymitet er i seg selv ingen garanti for at folk vil

gi ærlige svar. Hvorvidt forskeren fremtrer som seriøs, er en viktig faktor for å sikre ærlige svar. En annen feilkilde i svar er at noen har en tendens til å være nærmest konsekvent enige (eller uenig) i de utsagnene som presenteres i spørreskjemaet.

Forskning viser at det svar en person gir på ett spørsmål, virker inn på hva personen svarer på neste spørsmål.

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.125)

Symptomer

Et symptom er en adferd eller uttrykk for en underliggende tilstand. Men et symptom kan også være et uttrykk for en lidelse i seg selv. Depresjon er f.eks. både et symptom for en personlighetsforstyrrelse, men også en lidelse i seg selv. Fordi symptomer kan være et uttrykk for en mer alvorlig, underliggende sykdom, må det være et krav at den sakkyndige undersøker dette i dybden. Mennesker med personlighetsforstyrrelser kan bruke et symptom som forklaring på en ufarlig sykdom, mens det i realiteten hadler om en alvorlig personlighetsforstyrrelse som f.eks. psykopati.

”Om symtom anförs som betydelsefulla i en utredning, så bör utredaren kunne presentera en symptomutredning, vilket innebär att precisera symtomet och omständigheterna kring det så långt möjligt.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.66)

”Det behövs en utredning av varje symtom.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.68)

Tankefeil

Aron Beck delte de vanligste tankefeil folk gjorde i visse grupper:

Alt eller intet tenkning

Angir en tendens til å tenke i svart/hvit, ekstremer, vinn eller tap. Man ser da lite nyanser, lite gråtoner, virkeligheten er enten eller man finner denne typen tenkning i den psykologiske forsvarsmekanismen splitting.

Katastrofetenkning

Innebærer en tendens til å dvele ved det verste tenkelige resultat i enhver situasjon hvor der er den minste mulighet for at noe ubehagelig kan skje.

Generalisering

Man trekker en allmenn sluttning ut fra en enkel situasjon eller erfaring. Jeg har gjort en feil, ergo er hele meg mislykket.

Vilkårlig tankeslutning

Dette kan være for eksempel å trekke forhastede sluttninger. Man kan trekke konklusjoner som ikke bygger på eller støttes av fakta og som av og til endog er på tvers av fakta.

Kikkertsyn (Forstørring og forminsking)

Ved denne tankefeilen vil den relative betydning av en begivenhet eller hendelse enten tillegges alt for stor betydning eller alt for liten betydning. Ikke ulik perceptuelle sett, der man tolker det man ser utifra et forutinatt syn på en situasjon.

Feil etikettering

Med denne menes en tendens til å tillegge seb selv, andre eller en hendelse en etikett, for eksempel ”mislykket”, ”et null”, ”ubruklig”. Basert på enkelte feil tillegger man seg selv eller andre en negativ identitet. Typisk ser vi dette ved demonisering av nadre.

Emosjonell tenkning

dette innebærer å ta sine følelser til inntekt for hvordan ting ”virkelig” er, emosjoner blir sanhetsvitner. Eks: ”Jeg er redd heiser – ergo er alle heiser farlig”.

Personalisering

Man tolker en ytre nøytral begivenhet som om den bare har med en selv å gjøre. Ofte på en negativ måte ved at man ser på seg selv som årsak til en ytre, negative hendleser som man faktisk ikke på noen måte kan være ansvarlige for.

Årsaksforklaring

Det at vanlige mennesker forsøker finne forklaringer på ting, hvorfor ting skjer, hvorfor vi får symptomer eller problemer.

Skulle- burde- måtte- tenkning

Mye slik tenkning har sin rot i irrasjonelle leveregler og er spesielt velegnet for å skape falsk skyldfølelse og dårlig samvittighet.

Magisk tenkning

Vanlig hos små barn, uhensiktsmessig hos voksne. Kan føre til at ting må gjøres på en spesiell måte fordi det har gått bra hitill.

Wilhelmsen, I (1997) Hypokondri og kognitiv terapi

Tekstasfaltering

Når vi leser, fyller vi inn tommrommene i teksten, vi dikter til, vi tilføyer, vi forsøker skape sammenhenger der sammenhenger ikke finnes, vi tetter hull. Det er slik vår hjerne fungerer.

To gale blir ikke en rett

Når man argumenterer mot et standpunkt ved å bruke som argumentasjon et irrelevant forhold oppstår denne feilslutning.

Eks1:

A: Psykologer står bak mange justismord i norske rettsaler.

B: A er en tulling. A tror han er feilfri, og alle psykologer gale!

Hva A er, eller ikke er, er irrelevant. A kan både være en tulling og tro han er feilfri, uten at det har noe med psykologers justismord å gjøre! B kan oppfatte A sitt argument som feil, og begå en ny feil i sin argumentasjon, og tro at det dermed blir riktig.

Eks. 2:

A: Avbrenningspiper på oljeterminaler sprer mye CO² i atmosfæren.

B: Vulkaner sprer mye mer så det terminaler slipper ut betyr ingenting!

B begår den feilslutning å tro at fordi vulkaner slipper ut mer, så betyr terminalutslipp ingenting! At noe slipper ut mer CO² er ikke grunn til å slippe ut andre kvanta.

Eks. 3:

A: Islam står bak mye terror og drap på uskyldige.

B: Kristne er ikke et hår bedre så slutt å angrip islam!

Igjen, uansett hva andre skal ha gjort så rettferdiggjør ikke det hva islam tillater.

Ofte følges slike feilslutninger også av Ad Hominem argumenter som her ”A er en tulling”. Feilslutninger som dette er ofte et resultat av umodne forsvarsmekanismer og problemer med logiske slutninger.

Tolkning og vurdering

Vurderinger av personer i forbindelse med omsorgsferdigheter er veldig påvirkbare av observatørens tolkning, dagsform, subjektive meninger, partiskhet, gruppertilhørighet (enslig mor), politisk grunnsyn (mødre er best for barn), osv. Av den grunn er det særlig viktig at rapportene blir skrevet og utarbeidet på en måte som gjør at de som observeres føler seg rettferdig behandlet, at de deres syn fremkommer og at det er mulig å følge sakkyndiges konklusjoner fra premisser, diskusjon til endelig konklusjon. Det er viktig for rettsikkerheten og for rapportens faglige nivå. Tolkning er sterkt knyttet opp mot persepsjon.

Et viktig moment ved tolkning og vurdering er vurdererens kompetanse for å forstå det materiale eller de observasjoner man faktisk møter. Når domstolene benytter sakkyndige er det ut i fra en forutsetning om at de har behov for spesialkompetanse. Det er derfor viktig at de tolkninger og vurderinger en sakkyndig gjør er på et språk som domstolene forstår.

”I rundskriv G-70/98 står det i forbindelse med redgjørelse for det grunnlag resultatene er fremkommet på at: ”... viktig å skille klart mellom det som er direkte fremkommet ved observasjon av vitnet (den observerte) og hvordan den sakkyndige tolker vitnets utsagn og adferd”.

Departementet, Rundskriv G-70/98

”Med lav kompetanse og liten erfaring med vanskelige barnevernsutredninger vil oppdragsgivere øvne til kritisk å vurdere kvaliteten på det produktet som leveres også være tilsvarende lav”

NOU 2006:9 Kvalitetsikring av sakkyndige rapporter i barnevernsaker

Top Down prosesering

Top Down prosesering handler om at sanseintrykk tolkes i lys av eksisterende forståelser, begreper, holdninger og hypoteser. sakkyndige som tolker all adferd ut i fra samme forståelse vil ende opp med å begå alvorlige feil, særlig i møte med manipulative mennesker.

"Top Down processing, sensory information is interpreted in light of existing knowledge, concepts, ideas and expectations."

Passer/Smith (2008:296) Psychology

Tror, føle, synes, anta !

Det hører ingen steds hjemme i en faglig rapport og synse og tro og mene. Enten vet man eller så vet man ikke. Enten kan man dokumentere eller så kan man det ikke. like lite som noe er "litt gravid" er det at det man tror, synes og føler ikke er begrunnet med vitenskapelig metode. Dette må komme klart frem. Ingen krever at en sakkyndig skal være sikker på alt, denne usikkerheten må klart fremkomme, da den i motsatt fall kan danne grunnlag for alvorlige feilbedømmelser for domstolene. Dersom dette forekommer i rapporten er det å regne som faglig uholdbart. Konklusjoner trekkes ikke på hva man tror og synes!

"I følge Meehl dekker betegnelsen klinisk intuisjon to ganske ulike situasjoner den første er når klinikeren kommer med en diagnostisk, prediktiv eller "postdiktivt" (i etterkant), utsagn om en pasient og begrunner det med å si ting som:

- 1) *Jeg vet ikke, men jeg føler veldig sterkt om denne pasienten at*
- 2) *Har man sett mange psykopater av denne typen, kan man ikke unngå å se det samme i denne pasienten....*
- 3) *Jeg beklager at jeg ikke greier å være mer eksplisitt, men jeg tror denne pasienten er*

"I følge Meehl er dette veldig lite tilfredstillende og det ville være ønskelig om klinikere ble bedre i stand til å sette ord på hvilke stimuli fra pasienten slike "intuitive" utsagn bunner i."

Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999, s.214)

"Tell opp alle setninger som begynner med "Det virker for oss som om...", "Vi fikk innrykk av at..." o.l.

Denne "i-mitt-eget-hode"-metodikken er vanlig i mødrehjems-rapporter, men forekommer også i psykolog-rapportene."

Åge Simonsen (2003)

Troverdighetsproblematikk

Å foreta vurderinger av troverdighet er ekstremt komplisert. Det advares mot at sakkyndige går inn på slike vurderinger.

”Det er også noen mandat som kan bli utformet på områder der det knapt finnes relevant kompetanse. Det kan for eksempel gjelde i troverdighets-vurderinger. Dersom man får et mandat som innebærer troverdighets-vurdetinger, bør man nøye overveie å be rekvirenten endre mandatet, eller si nei takk.”

Rosenqvist og Rasmussen (2002), s.22

Tros utholdenhet (Belief perseverance)

Når vi gjentar noe for oss selv så mange ganger at vi tar det for en sannhet, uten å tenke over aom det er riktig eller ikke. Gjentar vi en løgn mange nok ganger vil noen tro den er sann. Er løgngen stor nok, vil mange tro den er sann. Og passer løgngen inn i en forutintatt mening, blir den utsatt for mindre kritisk vurdering.

” Explanations we develop to explain our experiences become fixed beliefs, even when they are shown to be based on wrong evidence. Developed beliefs persist in the face of contradictory evidence. ”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Belief_perseverance

Tunellsyn

Denne feilen skjer når fagfolk allerede har en forutintatt hypotese eller teori som de søker bekreftet. Da leter de etter inninformasjon som bekrefter mer enn som beskriver. Slike feil er det registrert mange av i sakkyndige rapporter. De avslører seg meget lett ved den tilsynelatende gjennomførte esporede datainnsamlingen som fremstår i rapporten. Slike rapporter er ikke verdt papiret de er skrevet på.

” Tunnel vision is a visual problem or symptom of another problem which produces loss of peripheral vision, as illustrated.

The expression "tunnel vision" may also be used as a metaphor for narrowmindedness or to describe researchers or investigators (such as police detectives) who pursue an investigation with their conclusion already decided and proceed by only accepting evidence that supports their conclusion and excluding any evidence that contradicts their assumptions.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Tunnel_vision

Type I, II og III feil

Type I, II, og III feil er feil som oppstår i vurdering av statistikse matriale, eller ved vurdering av hypotser. Når du konkluderer om en effekt er statistsk signifikant, er det 2 feil som kan oppstå:

Type I feil

er når det ikke er noen forskjell (assosiasjon, korrelasjon...) overhodet, men random sampling viser en statistisk signifikant forskjell. Feilen oppstår der vi ser forskjeller, men hvor det ikke er noen forskjell, såkalt **falske positive**. En test som viser at en kvinne er gravid, når hun faktisk ikke er det lider av Type I feil. Et annet eksempel er når man vurderer en person til å ha god empati, når vedkommende faktisk ikke har det. En positiv antagelse er feil! Fra sakkyndige rapporter er det dokumentert hvordan man ved observasjon har tillagt en person meget god empati, mens adfeden over lang tid viser alvorlig mangel på empati. Da har man falske positive vurderinger. Et typisk problem når man søker bekrefte premisser for en hypotese fremfor å falsifisere den. Avvise nullhypotese når den faktisk er der.

Type II feil

oppstår når det virkelig er en forskjell, men random sampling ikke viser noen slik forskjell. Den kalles **falske negative**, der man ikke ser en forskjell, når det faktisk er en. For eksempel at en test viser at en kvinne ikke er gravid, mens hun faktisk er det. Også dette kjent fra sakkyndige rapporter der de finner feil, som ikke er der ved den de observerer. Igjen er dette en feil typisk for en forutintatt holdning fra den som observerer. En part i en konflikt kan påstå den andre er psykopat, den som observerer ”finner” da slike trekk. Man søker bekrefte påstående, istedenfor å søke å avkrefte den ved falsifikasjon. Som kjent er det ikke uvanlig at man ser det man vil se! Akseptere en nullhypotese når det ikke er noen.

Type III feil

får vi når vi spurte feil spørsmål, men fikk riktig svar. Dette kalles noen ganger Type 0 feil. Feilen er sjeldent ved at den oppstår når random chance fører til at lave verdier velges ut fra gruppen som egentlig er høyere, og høye verdier fra gruppen som egentlig er lavere. Korrekt avvise nullhypotese for de gale grunner.

Det er vitig å spørre seg om man prøver finne svaret på det riktige spørsmålet, eller om man løser galt problem. I en sak etter barneloven handler det om å fine barnets beste. Spørsmålet er ”Hva er til barnets beste?” Om man finner/beskriver mors beste, har man ikke svart på spørsmålet. Svaret er riktig, men spørsmålet er feil. feilen kan oppstå ved en forutintatt observasjon/vurdering. Man vil så gjerne hjelpe mor, og ender opp med å finne mors beste, men har ikke besvart *barnets beste*.

Utelatt og ”glemt”

Dette er utvilsomt et av de viktigste punktene å sjekk, om ikke det viktigste! Sakyndige psykologer, gode eller dårlige kan utelate ting ved sine korte observasjoner som er av avgjørende betydning. For hva som er til barnets beste. Her er noen stikkord.

Tilknytningsteori

Viser barna tegn på dårlig tilknytning til noen?

Dokumenter

Har den sakyndige tatt imot partenes dokumenter?

- er dokumenter referert?
- Taes partenes opplysninger på alvor?

Barnas signaler

Finnes det signaler barna viser om preferanse?

- brev
- tegninger
- uttalelser
- handlinger
- adferd

Beskrivelser

Har partene gitt beskrivelser som ikke er medtatt?

Two wrong makes a right!

Dette er en logisk feil som skjer når man antar at om en feil begåes, vil en ny feil rette den opp!

Eksempel :

Speaker A: President Williams lied in his testimony to Congress. He should not do that.

Speaker B: But you are ignoring the fact that President Roberts lied in his Congressional testimony!

If President Roberts lied in his Congressional testimony, that does not make it acceptable for President Williams to do so as well. (At best, it means Williams is **no worse than** Roberts.)”

http://en.wikipedia.org/wiki/Two_wrongs_make_a_right

” The operation cost just under \$500, and no one was killed, or even hurt. In that same time the Pentagon spent tens of millions of dollars and dropped tens of thousands of pounds of explosives on Viet Nam, killing or wounding thousands of human beings, causing hundreds of millions of dollars of damage. Because nothing justified their actions in our calculus, nothing could contradict the merit of ours.”

<http://www.fallacyfiles.org/twowrong.html>

Utformingseffekten

Utformingseffekten eller ”The Framing Effect” handler om hvordan man fremlegger en sak. Samme sak fremlagt på en måte kan gi et helt annet inntrykk enn om den blir fremlagt på en annen og like reliabel måte. Eks: Er glasset halvfullt eller halvtomt. Den språklige formuleringen blir viktig.

”Johnsen (1987) discovered that people are much more likely to prefer ground beef that is ”80% beef” rather than ”20% fat”. ”

Cognition, Matlin (2005,s.436)

”Ingen tar beslutninger i et vakum. Vær derfor spesielt oppmerksom på påstander av typen . ”Det er 20% sjanse for at barnet får det bedre hos fosterforeldre enn hos sin familie”, et slikt utsagn kan også beskrives som at ”Det er 80% sjanse for at barnet får det bedre hos sine foreldre enn hos fosterforeldre” Et annet eksempel kan være ”Barnevernet gjør en god innsats i 31% av tilfellene” noe som også kan beskrives som at ”Barnevernet gjør en dårlig innsats i 69% av sakene”. Det er tydelig at valg av ord kan ha stor beslutning for de beslutninger man tar som følge av de opplysningene man legger til grunn. Man kan her egentlig snakke om å fremlegge data på en positiv måte, eller negativ måte, alt ut i fra hvem som fremlegger dataene”.

Psykologstudent, Rune Fardal (2005)

Utredning

En utredning er en beskrivelse av et sakskompleks. For at dette skal skje på en mest mulig nøytral måte er det et krav til utreder at denne er nøytral ovenfor partene. Det nytter ikke at en ansatt i barnevernet skal utrede en klient for barnevernet. Mange mener at en utreder skal lytte og se og deretter gjøre sin utredning. Vedkommende skal ikke i delta i noen form for diskusjoin om hva som er positivt eller negativt. Det er ikke utrederens oppgave å finne løsninger. En utreder er en premissleverandør, ikke mer

ikke mindre. Da er det viktig at premissene representerer et riktig og ballansert syn på den virkelighet de skal beskrive.

“Utredande samtal, hur?

Utredande samtal kan naturligtvis utformas och genomföras olika beroende på sådant som syftet och frågeställningarnas komplexitet och ambitionsnivå och intervjugersonernas kognitiva förmåga. Ett grundproblem vid utredande samtal är att utredare påverkar uppgiftslämnare. Detta bör motverkas så långt möjligt. Till skillnad från stödjande och behandlande samtal syftar utredande samtal inte till att påverka en person. En utredares främsta uppgift i utredande samtal är att lyssna och kanske också se, inte att prata. Stora öron, skarpa ögon och en rejäl tejpremsa över munnen kan ibland vara en bra modell. En del utredare pladdrar på tok för mycket och kontaminerar (förorenar mentalt) utredningen. Lyssnandet bör ske uppmärksamt utan hindrande ”inre brus” i form av störande tankar på annat. Uppgiftslämnare skall helst få en allmän förutsättninglös fråga och sedan berätta och utredare skall lyssna. Uppgiftslämnare som får svara på fråga efter fråga styrs, dvs. påverkas, mycket mer av utredaren och kan få ledtrådar i frågor och i utredarens svar kring vad de bör säga. Ännu mer styrning blir det om utredaren förslår svarsalternativ. En utredningsintervju kan dessvärre ibland bli ett slags social inlärningssituation där den svarande får ledtrådar i utredarens frågor och svar och får utredarens gillande eller ogillande för sina svar. Efterhand lär sig den svarande vad utredaren vill höra och kan anpassa sina uttalanden. Berättelsen är därför ofta den lämpligaste formen i en intervju.

Förväntanseffekter är ett forskningsmässigt mycket väl belagt fenomen. Enligt forskning kan förväntningar överföras på ett 30-tal kanaler såsom ansiktsuttryck, blickar, tonfall, tystnad, gester osv. och även mellan människor och djur. Förväntningar behöver alltså inte vara uttalade – de påverkar ändå. En utredare som förväntar sig vissa svar påverkar svarens innehåll.

Ett utredande samtal bör inledas med ett avtal kring sådant som syftet med samtalet, utredarens sanningssökande, kritiskt prövande roll och hur materialet skall dokumenteras och användas. En ibland lämplig strategi kan beskrivas som en tratt-strategi med breda, allmänna frågor i början och en uppföljning efterhand kring sådant som inte blivit klarlagt. Det kan vara viktigt att klara lägga den intervjuades allmänna uppfattningar inom frågeområdet och ställa svar på detaljfrågor i relation till de allmänna uppfattningarna. Om vi exempelvis skall undersöka hur mycket de boende störs av biltrafiken längs en gata, så kan det vara lämpligt att presentera undersökningen som en boendemiljöundersökning och allmänt fråga om hur människor tycker det är att bo där de bor, för- och nackdelar och fråga efter vilka miljöfaktorer de anser viktiga och hur de inverkar. Det kan då redan i de allmänna frågorna komma att spontant framgå att biltrafiken är en störande eller mycket störande faktor. Det kan även komma att framgå att det finns andra faktorer som är störande eller mer störande. Efterhand kan intervjun övergå till några mer smala och kanske strukturerade frågor kring biltrafiken och försök till specificering exakt hur störningen sker, t.ex. att porslinet i köksskåpen skakar, att nattsömn störs osv. Genom en sådan trattstrategi kan vi få en tydligare bild av de intervjuades subjektiva boendesituation och bedöma störningarna från trafiken i ett större sammanhang. I andra fall kan en trattstrategi vara obehövlig och några specifika frågor kan utan problem ställas, t.ex. om vilken boendeform en person har, om en person har körkort etc.

Urvalet av frågor inom en utredande intervju styrs av frågeställningarna. Det är naturligtvis inte särskilt lyckat om en utredare inte har klara frågeställningar att styra frågeurvalet med. Det kan också vara så att en utredare ställer frågor enbart om någon eller några faktorer och bortser från andra för en frågeställning viktiga faktorer.

Urvalet av frågor kan lätt bli skevt eller ensidigt eller inrymma besvärande luckor. Logiken i en intervju i förhållande till utredningens frågeställningar behöver tänkas igenom före intervjun.

Frågetekniken bör inte se ut hur som helst och styras av impulser mer än logiska överväganden. Den intervjuade måste ges tillräckligt med tid att svara och en anpassning måste ske till den intervjuades mentala tempo. Utredaren bör även näja sig med en fråga i taget och inte ställa multipelfrågor, där flera frågor buntas ihop, vilket ökar den kognitiva belastningen och skapar svarsbortfall och oklarhet om vad personen svarar på eller i värsta fall kognitiv kollaps. Utredaren skall naturligtvis inte föreslå svar eller lägga ord i den intervjuades mun. Frågor bör som grundregel vara icke förutsättande (ibland kan en eller flera obestridliga förutsättningar användas). Exempelvis kan en frågetyp vara "*Kan du berätta om X?*" (ingen tvivelaktig förutsättning inbyggd i X). Däremot vore exempelvis en fråga av typen "*Kan du berätta om hur du slog Kalle?*" inte särskilt lämplig om det är omstritt huruvida personen slagit Kalle – det kanske är just det som skall utredas. Frågor bör som grundregel inte heller vara ledande, dvs. ge ledtrådar, och i synnerhet inte när den som svarar kan vara mer sårbar (t.ex. ett barn eller en sjuk person) eller är i förändrat medvetandetillstånd (t.ex. omtöcknad, gråter, halvsover etc). Exempelvis kan frågor som "*Kalle slog dig, inte sant?*" eller "*Slog Kalle dig?*" betecknas som ledande.

Påståendevarianten är mer suggererande. Jämför t.ex. frågor av typen "*Kan du berätta om dig och Kalle?*", i vilka inget särskilt föreslås/suggereras. Det är lämpligt att uppgiften om att Kalle slagit den intervjuade framkommer från den intervjuade utan att ledtråd givits om vad Kalle skulle kunna ha gjort. Om vi antar att den intervjuade svarar nej på frågan "*Slog Kalle dig?*", så skulle detta kunna betraktas som att vi gjort en hypotesprövning som då drabbats av falsifiering (dock behöver inte svaret nödvändigtvis vara sant). Men det blir mer flertydigt om den intervjuade svarat ja på den ledande frågan. Svaret kan då ha föranlets av suggestionen, men det kan även vara sant eller en medveten lögner när den intervjuade fått tipset. Om utredaren börjar motargumentera på nej-svaret, t.ex. "*Va, men det säger ju Olle att Kalle har slagit dig?*" så innebär det påverkan genom argumentation. Vad Olle sagt kan inte föras in som en förutsättning, då uppgiften kan vara felaktig. Om den intervjuade i en berättelse vagt påstår "*Kalle slog mig*", så saknar uppgiften sakligt värde om den inte följs upp av utredaren och preciseras av uppgiftslämnaren. Exempelvis: "*Kan du berätta om det?*" Utredaren behöver sedan förmögligen ställa ytterligare uppföljande frågor om tidpunkt, plats, närvarande personer och inte minst se till att få fram en förloppsbeskrivning och allt utan att ge ledtrådar eller föreslå svar. Exempelvis är ledande valfrågor av typen "*Slog han dig på ryggen eller bröstet?*" olämpliga då de ger ledtrådar och ofta inte tömmer ut de möjliga alternativen. Dessutom kan finnas en tendens att välja det sista alternativet vid muntlig presentation (mycket påtaglig i en del polisförhör med barn, lättare att minnas det sista).

Det blir viktigt att precisera beteendet hos både den som påstår ha slagit och hos den som påstår ha blivit slagen, eventuellt också beteendet hos någon eller några andra som på något

sätt varit inblandade eller närvarande.

Det är naturligtvis inte sakligt godtagbart att utredaren går in med egna värderingar, övertygelse eller förhastade bedömningar eller ”domslut”, t.ex. ”*Det var fullt gjort av Kalle. Du har inte gjort något fel. Kalle kommer att få sitt straff.*”

Det skulle kunna vara så att det finns fel i uppgifterna (t.ex. den intervjuade har falskt beskyllt Kalle). Dessutom är utredningsarbetet inte klart och det tillkommer i ett sådant här fall enbart en domstol att avkunna dom över Kalle. Enligt den i Sverige gällande Europakonventionen skall den som är misstänkt betraktas som oskyldig till dess att domstol avgjort frågan.

Ett problem i utredande samtal är att utredaren för in egna tolkningar, som kan störa utredningsarbetet, t.ex. kan utredaren säga ”*Så Kalle var arg på dig.*”, något som den intervjuade inte sagt. Det finns åtminstone två skäl till att hänvisningar, referat och tolkningar bakåt i ett utredande samtal eller till tidigare samtal bör undvikas.

Undersökningar och erfarenheter av dialogutskrifter har visat att bakåtreferat i betydande grad är felaktiga. Ett annat tungt vägande skäl är att de hjälper den intervjuade att minnas och inte motsäga sig. Om uppgifter tidigare i samma eller föregående samtal tillkommit genom minnesfel, fabulering eller lögn, så är det givetvis inte lämpligt att utredaren hjälper till på så sätt att uppgiftslämnaren inte senare motsäger de tidigare uppgifterna. Det är ibland svårt för en med svagt minne eller en fabulerande eller ljugande uppgiftslämnare att minnas vad han/hon tidigare sagt eftersom ingen ursprunglig minnesbild av det som hittats på finns. Uppgiftslämnaren bör själv få berätta på nytt och uppgifterna jämförs sedan med vad uppgiftslämnaren tidigare påstått. Exempel:

”*Du sa i vårt första samtal att Kalle vred upp din högra arm bakom din rygg när ni befann er i vardagsrummet strax före ni skulle åka till fjällen*”. Kan du beskriva om det gjorde ont, när han gjorde så? Utredaren agerar här minne åt uppgiftslämnaren och ser till att motsägelse inte uppkommer i de lämnade uppgifterna, stabilisera uppgifterna.

Om uppgiften var felaktig och uppgiftslämnaren glömt att han/hon lämnat uppgiften så kan den med utredarens hjälp här kvarstå. Det går naturligtvis inte att utan vidare anta att en tidigare lämnad uppgift varit korrekt.

Dessutom kan ytterligare en felaktig uppgift komma att tillföras om uppgiftslämnaren svarar jakande på den ledande frågan om ”det gjorde ont”. Om uppgiftslämnaren själv fått redogöra en gång till så kanske det spontant framgått att det gjorde ont. Dessutom har utredaren här gjort ett felaktigt referat, då uppgiftslämnarenade att Kalle höll fast i uppgiftslämnarens högra hand bakom ryggen. Innebördens har förändrats. Det bör påpekas att en uppgiftslämnare som inte själv har något att komma med i sak kan behöva förlita sig i hög grad på en utredares ledtrådar (det gäller många sakområden) och kan behöva hjälpa att konstruera en historia.

I en del fall har en utredare en kritiskt prövande roll och den kan då behöva utövas redan de

utredande samtaleni. Detta är särskilt aktuellt när det finns starka sanningskrav på en utredning. Det kan då vara lämpligt att ta upp den kritiskt prövande rollen och sanningskraven i intervjuens inledning. Källkritiska och prövande frågor kan behöva ställas under de utredande samtalen, t.ex.

"Vad menar du med X?" "Kan du precisera det du nu sagt?"
"Hur vet du detta?" "Var kommer den uppgiften ifrån?"
"Vad har du för underlag/saklig grund till det du nu påstår?"
"Har du iakttagit detta själv?
"Kan du ge exempel på detta?"
"Kan du beskriva några konkreta situationer?"
"Har det inträffat situationer med andra förlopp?"
"Kan du så noggrant det går beskriva förloppet?"
"Hur såg sammanhanget runt detta ut? Miljö? Vad hände före respektive efter?"
"Nu har du beskrivit Kalles brister. Kan du beskriva Kalles resurser och positiva aspekter kring Kalle?"
"Du säger att Kalle alltid är aggressiv. Är det "alltid" så? Kan du beskriva de situationer det gäller?"
"Kan du ge en allsidig beskrivning av Kalle?"
"Är detta relevant?"
"Är den uppgiften hållbar?" Kan den vara felaktig?"
"Finns motexempel?"
"Den uppgiften motsäger vad du tidigare sade om X?" Hur förklrarar du det?"
"Kan du tänka dig andra möjliga förklaringar än den du gett?"
"Hur kan du vara säker på detta?" "Kan du ha missuppfattat?" "Kan du ha misstagit dig?"
"Kan du minnas fel?"
"Vilka möjligheter till fel kan finnas kring den här uppgiften?" "Finns det några felkällor?"
"Den beskrivning du gav kring X var lite oklar för mig. Kan du berätta en gång till så utförligt du kan?"
"Vem eller vilka har du tidigare talat med om detta?" Vad sa dom?"
"Har någon påverkat din uppfattning?"
"Kan du lägga in de här händelserna på en tidslinje?"
"Har jag uppfattat rätt? Var det så och så du gjorde?"
"Kan jag höra av mig om jag skulle behöva veta lite mer kring något?"

Praktiskt sett är det ofta tidsödande och kostnadskrävande att besöka intervupersoner och det kan i många fall vara tillfyllest med telefonsamtal. En del intervjuer kan vara av kortare och enklare slag och utgöra komplement till några huvudintervjuer och då kan telefonvarianten passa väl. Men den kan även vara praktisk för längre intervjuer med t.ex. personer som har god verbal färdighet. Det är möjligt att man kan vinna något på öga-mot-öga-intervjuer i en del fall vad gäller att få fram uppgifter, men det kan även i en del fall vara så att öga-mot-öga-intervjuer ökar utredarens påverkan på de som intervjuas. Förväntningar förmedlas via fler kanaler än de som hörs i ett telefonsamtal, t.ex. ansiktsuttryck och kroppsrörelser. Det kan även vara svårare att värlja sig, vara mer psykiskt påfrestande och svårare att avbryta i en öga-mot-öga-situation för den som intervjuas.

Ett skäl till besöksintervjuer kan vara att det kan ge lite mer information att träffa en person i

sitt sammanhang

och i samspel med andra i hemmiljön eller på arbetsplatsen eller i skolan. Det kan t.ex. bli lättare att förstå vad personen pratar om och syftar på i svaren. Om lille Kalle får aggressionsutbrott i hemmet och i skolan så utreds

dessa lämpligen genom observationer och utredande samtal i de två miljöer där utbrotten faktiskt förekommer

och inte genom att t.ex. lägga in mamma och lille Kalle på BUP-klinik, som ibland sker. En sådan metod är

föga ekologiskt valid. Genom att miljöerna finns med vid intervjuerna blir det lättare för uppgiftslämnare att beskriva och förklara.”

Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Utredningsmetodik, kritiskt utredande och saklighet

Utredningsverksamheten i vårt samhälle är omfattande och brister kan få och får svåra konsekvenser för enskilda, organisationer och samhälle. Det jag här kommer att ta upp kan i mycket te sig elementärt, men enligt vad jag sett av utredningar, åtminstone från en del områden, så har många elementära krav satts ur spel och åtminstone inom vissa områden finns fog för att tala om ett ”utredningsmetodiskt tråsk”.

Det finns en mångfald av olika utredningsområden och typer av utredningar på fältet och en del av vad jag tar upp kan vara mer relevant för en del av områden och mindre relevant för andra områden. En del ter sig kanske rentav underligt, men ibland kan det kanske vara så att aspekten finns även i ert eget utredande, om ni tänker efter.

Det finns en bok av min hand som tar upp det här slaget av frågor.

Bo Edvardsson: Kritisk utredningsmetodik – begrepp, principer och felkällor (Liber, 2:a rev. uppl, 2003)

Ordboksdefinition

Enligt Nationalencyklopedins ordbok:

utreda = ”undersöka och bringa klarhet i visst förhållande”

utredning = ”grundlig, klarläggande undersökning”

”Utredning” är ett tvetydigt begrepp, det kan avse både process och en slutprodukt.

Inga logiska grundkrav finns inbyggda i den angivna definitionen, som är alltför tillåtande vad gäller olämpligt utredningsarbete. Det är många aktiviteter och papper som påstår vara utredningar, men som knappast tål närmare granskning vad gäller logik och hållbarhet och inte minst motiv.

Mer krävande definition

Utredning = att i ett praktiskt sammanhang med styrning från en eller flera frågeställningar och med för frågeställningarnas besvarande lämpliga metoder arbeta fram med eftersträvande

av tydlighet, noggrannhet och korrekthet ett beslutsunderlag eller en information i en lämplig redovisningsform.

Tidsaxel: frågeställningar kan inriktas historiskt, på vad som gäller nu eller på framtiden.

I en del enkla praktiska sammanhang kan utredning resultera i direkt problemlösning, t.ex. utreda var ett föremål finns och hitta det. Det kan även i enklare fall räcka med muntlig redovisning. Skriftlig redovisning är vanligt, men det är även möjligt med redovisning delvis i form av t.ex. fotografier, skisser, ljudband eller rörliga bildsekvenser.

Vad är inte en utredning?

Utredning är en term som missbrukas mycket. Exempelvis är ett okritiskt klippcollage av uppgifter utan styrande frågeställning inte en utredning. Inte heller en påstådd utredning som arbetat med uppgifter som inte rimligt säkerstälts, inte prövats kritiskt eller kontrollerats. Inte heller ett ensidigt bekräftelsesökande utifrån en förhandsuppfattning. Inte ett dokument som undanhåller relevanta källor eller uppgifter. Inte överlämning eller förföljande dokument eller partsinlagor. Inte ett arbete, där metoderna för att skapa uppgifter inte är relevanta.

Det är viktigt att skilja på utredningar som uppfyller elementära saklighetskrav och påstådda utredningar med

grova brister i metodik och saklighet. En del utredare verkar inte ha förstått eller vill inte förstå vilka krav som
ställs på en utredning.

Utredning och vetenskap

- samma grundprinciper (t.ex. tydlighet, logik, säkerställande av uppgifter)
- ofta högre krav på snabbhet
- ofta krav på effektiv problemlösning utifrån utredande
- i många fall kan det vara viktigare att det inte blir fel vid utredningar än vid forskning (t.ex. liv och död i enskilda fall, beslut som rör många människor eller stora kostnader)
- forskningen kan tillhandahålla viktig information till utredare, men risk för selektiv och felaktig användning

Viktiga utgångspunkter vid utredningsarbete

- Sveriges grundlag: Regeringsformen 1 kap 9§ ”iaktta saklighet och opartiskhet”
- grundprinciperna i kritisk-vetenskaplig metodik, inkl logik och källkritik, kreativa processer
- psykologiska och socialpsykologiska processer beaktas (t.ex. varseblivning, tänkande, minne, förväntanseffekter, påverkan mellan människor)
- verklighetens natur beaktas, t.ex. eliminera felföreställningar, beakta basfrekvenser
- etik: inte skada människor, miljö eller samhälle (t.ex. genom saklighetsbrister)

Logisk struktur vid utredningsarbete

Vid utredningsarbete krävs en logisk struktur för att det skall vara frågan om ett utredningsarbete. Stegen kan grovt beskrivas på följande sätt. I praktiken kan man behöva gå tillbaka till föregående steg under ett utredningsarbete, t.ex. därför att fakta eller frågeställningar tillkommer.

A. Bakgrund

- kan finnas ett formulerat uppdrag – detta skall beskrivas
- utgångsfakta tas fram, kontrolleras och klargörs
- urvalet viktigt – allsidigt? avgränsat? skevt?
- hur ser perspektivet/-en ut? alternativa perspektiv?
- berörda perspektiv?
- vilken osäkerhet finns?
- vilka kunskapsbehov finns? för vem/vilka? leder till frågeställningar

B. Frågeställningar

- kan finnas i uppdrag, men kan behöva utvecklas och preciseras
- frågeställningar formuleras utifrån kunskapsbehoven och skall styra utredandet, kan efterhand behöva förändras eller utökas utifrån vad som sker i utredningsarbetet
- även frågeställningarna utgör ett urval bland flera/många möjliga? varför prioriteras de?
- ev en eller flera hypoteser (påståenden på försök) som formuleras och prövas empiriskt
- tydliga formuleringar, en frågeställning i varje formulering, ev definiera ingående begrepp, ev stipulativa definitioner (föreskrivs av utredaren själv)

C. Arbetssätt ("metoder")

- anpassade till frågeställningarna, dvs. skall kunna besvara frågeställningarna (validitet hos metoderna) – "skräddarsy" till varje frågeställning
- finns metodiska riktningar att inspireras av: observation, experiment, textstudier, statistiknyttjande, uppgifter från register och arkiv, intervju, enkät, analys av kritiska händelser, laboratorieanalyser, testprocedurer av olika slag
- allsidighet i förhållande till frågeställningarna
- oberoende mellan inhämtade uppgifter (oberoende källor, oberoende metoder, oberoende utredare)
- triangulering (flera källor, flera metoder, där resultat jämförs)
- replikation (upprepa samma undersökning för att öka

säkerheten)

- lämpliga kontroller, försök upptäcka fel i uppgifter
- tillräcklig precisering av uppgifterna (vaga uppgifter oklara el meningslösa)
- uppgiftslämnares granskning och bestyrkande av utredares sammandrag av uppgifter
- berörda personer erbjuds möjlighet att systematiskt replikera på uppgifter som berör dem
- noggrann dokumentation, t.ex. av källor, tidpunkter/tidsperioder, platser, händelser, precisade förloppsbeskrivningar (slarv och vaghet kan leda till felaktiga tolkningar)
- skilj på iakttagelser (observationer) och tolkningar i arbete och redovisning
- osäkerhet i uppgifter och felkällor noteras
- konfrontera källor med motsägelser mellan eller inom källor och med suspekta uppgifter
- låt inte arbetssättet styras av någon förhandsuppfattning om svaret på frågeställningen
- påverka inte uppgiftslämnare (intervjuareffekt, observatörseffekt)
- uppgiftslämnare/källor skall tala, utredaren ligger lågt
- icke relevanta uppgifter tas inte med
- oväntade fynd utanför frågeställningarna kan behöva rapporteras
- vid redovisning av material måste ofta ett urval, begränsat till det viktigaste ske – mer utförlig redovisning kan ibland vara befogad i form av bilagor eller hänvisningar till arkiverat material – principen om öppen redovisning av underlagsmaterial och för att möjliggöra kontroll av utredningen mot underlagsmaterialet
- principer för urval av material klargörs i utredningen

D. *Grundläggande krav på uppgifter före användning i bearbetning och analys*

- allsidighet i förhållande till frågeställningarna (skevt urval eller stora okunnighetsområden kan omöjliggöra ett besvarande)
- relevans, dvs. ha med frågeställningarna att göra, kan ibland diskuteras om en uppgift är relevant eller inte
- korrekta eller åtminstone rimligt säkerställda genom möjliga prövningar och kontroller (t.ex. kontrollmätningar, bestyrkanden, systematisk replikering, kontroller mot dokument, register, aktuell forskning, källkritik m.m.) Kontrollera hur sifferuppgifter uppkommit vid rotens, ev felkällor.
- preciserade så långt lämpligt så oklarhet och meningslös vaghet undviks

- källredovisning för uppgifter (t.ex. dokumentkällor, forskning, personnamn och befattning, tidpunkt för intervju, plats, inspektion av miljö etc)

Om inte dessa grundläggande krav på uppgifter är uppfyllda ligger de utanför saklighetens domän och det kan vara omöjligt eller vanskt att få ut något hållbart av dem ("*skräp in – skräp ut – principen*"). Även om alla uppgifter är rimligt säkerställda, så kan analysen stupa på att det saknas viktiga uppgifter (allsidighetskravet) för att kunna besvara en frågeställning.

E. Analyser

Uppgifter som uppfyller grundläggande saklighetskrav kan användas för analys relaterad till de styrande frågeställningarna, t.ex. siffermässig bearbetning typ upprättande av tabeller, jämförande resonemang, prövande av tolkningshypoteser, analys utifrån lämplig teori m.m. Kvaliteten på analyserna hotas av risken för fel i de grundläggande uppgifterna. Slarvig tillkomna uppgifter duger därför inte som grund för analys. Vid analyser föreligger även felrisk i form av att det kan förekomma många tankefel i samband med analysarbete. Förhandsuppfattning eller partiskhet kan lätt snedvrida ett analysarbete.

Exempel på tankefel

- det källkritiska misstaget: att godta och använda uppgifter utan att göra kritisk prövning
- ofullständig uppräkning, dvs. att missa det rätta eller bästa alternativet genom att förbise eller inte överväga det, t.ex. vid sökande efter alternativa hypoteser/tolkningar/förklaringar, alternativa metoder/åtgärder
- ensidigt bekräftelsesökande: att enbart söka evidens för en tes utan att söka eller beakta motivedens
- generaliseringsfel: att utifrån ingen saklig grund alls eller enstaka eller få fall eller stora skeva urval av fall göra allmänna eller kategoriska uttalanden
- överkonfidens: att uttala sig vara säker på egna påståenden, när man har fel
- cirkulär logik: att utgå från en övertygelse, uppfattning etc och söka information, fabricera evidens, påverka, undvika information, tolka till övertygelsens fördel och undvika alternativa tolkningar så att övertygelsen okritiskt sett ter sig bekräftad (ingår flera tankefel i sådana procedurer)
- övertro på induktiv slutledning (tidigare fall har varit på visst sätt och det hävdas då att nästa fall blir på samma sätt)
- doktrinen om utredarens nollpåverkan: att inte inse eller tydliggöra att utredaren själv genom t.ex. utformning av metoder, urval och bortval av ställda frågor, förutsättande och ledande frågor, förhastade tolkningar m.m. i utredningsarbetet påverkar vilket resultatet blir

- vaghetsfelet: att arbeta med vaga, icke rimligt preciserade, substanslösa uppgifter

[/u]

Det bör vid analys även beaktas att minnesmaterial från källor eller från utredaren själv kan vara mycket problematiskt.

Exempel på [u]minnesproblem

- episodminnen är mycket sårbara och ännu mer efter det att lång tid förflutit

- stora bortfall, glömska vanligt och i synnerhet för episodminnen

- selektivt minne i linje den egna uppfattningen uppkommer lätt och sådant som talar emot den egna uppfattningen kan lättare glömmas, dvs. urvalet av minnen kan vara skevt

- efterkonstruktioner uppkommer lätt när vi inte minns och ibland utan att vi märker det och brukar gå i linje med den egna uppfattningen eller suggestioner från omgivningen

- sammanblandning av olika episoder kan ske vid erinring

- källförväxlingsfel förekommer, där man tror att ett minne härrör från en annan situation än den som det kommer ifrån, t.ex. kan man förväxla vem som uttalat eller gjort något eller tro att man faktiskt sagt något som man enbart tänkt eller som någon annan sagt

- falska minnen uppkommer ständigt, t.ex. genom associationer eller genom suggestioner och bekräftelser från omgivningen – vi kan exempelvis tro oss minnas något därför att omgivningen hävdar att vi varit med om det eller vara övertygade om att vi lagt ett föremål på en viss plats kanske för att vi tänker att vi borde ha gjort det

Vi uppvisar ofta en överdriven tilltro till våra minnens korrekthet. I många fall är de felaktiga, när vi anser oss säkra på att de är korrekta.

F. Slutsatser och bedömningar och diskussion

De styrande frågeställningarna skall avslutningsvis besvaras och kan även behöva diskuteras. Det måste då källkritiskt övervägas om ”skräp in – skräp ut – principen” kan tänkas gälla. Går frågeställningarna att besvara med anspråk på saklighet? Vad kan sägas? Vad kan inte sägas? Vad är fortfarande oklart?

Termen ”slutsats” beskriver något som ter sig säkert eller nästan säkert, medan termen ”bedömning” inrymmer mer eller mindre av osäkerhet enligt mitt sätt att tolka dessa två termer. Många gånger går det inte att dra någon bestämd slutsats. En utredare eller beslutsfattare kan ändå vara tvungen att göra en bedömning. Denna bör då förses med en lämplig osäkerhetsmarkering, så inte mottagaren uppfattar den som ett säkert påstående. Det kan nämnas att det inom forskningspublikationer finns en allmän benägenhet att vara mycket försiktig med slutsatser utifrån de empiriska

resultaten. Det är dock vedertaget att en forskare kan föra starkt osäkerhetsmarkerade resonemang i hopp om att de kan komma den fortsatta kunskapsutvecklingen till godo. Inget hindrar en utredare från att föra en diskussion med klara osäkerhetsmarkeringar i språket. Som tidigare påpekats skall den utgå från ett underlagsmaterial där de grundläggande saklighetskraven är uppfyllda, annars kan den bli meningslös och rentav farlig och skadlig. Tydliga osäkerhetsmarkeringar är viktiga (t.ex. understrukna) då det kan finnas läsare som annars inte uppfattar dem och övertolkar vad som står skrivet.

Vid såväl analys som slutsatser kan det finnas skäl att beakta teori och resultat från vetenskaplig verksamhet.

Dock bör det vara frågan om sådant som forskarsamhället i stort accepterar inom det aktuella området. Använts

kontroversiell teori eller kontroversiella resultat skall detta klart anges. En utredare har ett källkritiskt ansvar inte bara för det egna materialet utan även för material som förs in från annat håll. Det kan t.ex. finnas skäl att fråga någon eller några forskare om vilken en teoris eller ett forskningsresultats ställning är i forskarsamhället. I många fall råder delade meningar.

G. Förslag

Det behöver inte alltid vara en utredares uppgift att lägga något förslag. Ibland kan det finnas tillräcklig saklig grund för att lägga förslag utifrån ett utredningsarbete. Om det inte finns tillräcklig saklig grund, så blir det tvivelaktigt att lägga förslag. Förhastade förslag kan till och med leda till skadliga effekter. I samband med utarbetande av förslag kan även annan tillförlitlig information än utredningen beaktas. Mindre lämpligt kan tyckas vara att i anslutning till en utredning lägga förslag som inte är förankrade i utredningsresultaten och analyserna. Ibland kommer ideologiska faktorer in i bilden och påverkar starkt vad som är möjliga och önskvärda förslag, något som ibland finns inbyggt i själva uppdragets formulering. Det bör öka möjligheterna att få fram ett bra förslag om utredaren tänker ut och presenterar flera förslag med för- och nackdelar/konsekvenser.

Anm. Detta är en summarisk framställning av logisk struktur och det finns mycket som skulle kunna tilläggas och nyanseras. Hur den logiska strukturen och metodiken kan se ut kan även skilja sig mycket från utredning till utredning. Rubriker bör utformas på lämpligt sätt från fall till fall.

Några viktiga felrisker vid utredningsarbete: summering

- falska bakgrundsfakta, snäva perspektiv eller förutsättande frågeställning leder utredningsarbetet fel
- utredarens egen övertygelse/perspektiv påverkar ("kontamineras") starkt process och resultat
- skevhets och/eller ofullständighet ("vita fläckar") i uppgifterna leder fel
- felaktiga eller vaga uppgifter har inte ifrågasatts och

avförts

- det finns för få rimligt säkerställda uppgifter för att genomföra analys och bedömning
- tankefel, minnesfel, felaktiga tolkningar och undvikande av alternativa tolkningar
- osäkerhet i uppgifter och tolkningar underskattas
- förbiseenden av alla möjliga slag, t.ex. av bakgrundsfakta, av en viktig frågeställning, av en viktig metod, av en felkälla, av en mer nära tillhands liggande tolkning, av en slutsats
- övertro på egna resonemang och bedömningar och frånvaro av kritisk granskning av utredningsarbetet

Bo Edvardsson (2006), BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro

Utsiden-av-boks-tenkning

Validitet – Gyldighet og sannhet

Validitet handler om gyldighet og sannhet. Det er flere typer validitet. Reliabilitet er en forutsetning for validitet. Først når flere forskere gjør samme undersøkelse og kommer til samme resultat (reliable) kan en undersøkelse oppnå status som valid om da ikke samme feil begåes. Om 2 psykologer vurderer en far til å være en god omsorgsperson, og en annen psykolog vurderer den samme far til ikke å være god omsorgsperson, er vurderingene ikke reliable og dermed heller ikke valide. Dette er meget viktig. Feilen ligger da hos de sakkyndige. De som måler (måleinstrumentet). En undersøkelse er Valid når det man finner faktisk er sant (kan underbygges med empiri), det svaret man får er det man faktisk måler. En sakkyndig som gjør en vurdering ut i fra usanne kriterier og premisser vil ikke kunne få en valid konklusjon. En sakkyndige rapport som bygger på usanne påstander gir ikke et korekt bilde av situasjonen og er følgelig ikke valid, og må derfor forkastes. Om de funn man gjør ikke er sanne (forstyrret av andre påvirkninger) er de heller ikke valide. Det må være et ubetinget krav at sakkyndige rapporter som omhandler barns fremtidige oppvekst og liv er valide. Alt annet må forkastes. En konklusjon basert på en eller flere falske/usanne premisser er ikke valid.

Typer validitet:

Prediktive validity: "Scores on the measure predict behaviour on a criterion measured at a time in the future." Prediktiv validity er et mål for en fremtidig adferd.

Concurrent validity: "Scores on the measure are related to criterion measured at the same time (concurrently)."

Content validity: "The content of the measure is linked to the universe of content that define the construct." Er spørsmålene i testen relatert til alle aspekter av det begrepet man mäter? Om man mäter depresjon, vil content validity være høy om begrepene man mäter er relatert til depresjon.

Begreps validity: I hvilken utstrekning mäter testen begreper av interesse?

Face validity: "The content of the measure appears to reflect the construct being measured." Bevisene for validitet er at målene synes "på overflaten" å māle hva det er tenkt å māle. Face validity er en enkel subjektiv vurdering av , gitt den teoretiske definisjon av variabelen, at innholdet av målet faktisk synes māle variabelen. Synes prosedyrene brukt til å māle variablen, være en nøyaktig operasjonell definisjon av den teoretiske variabel? Face validity er ikke tilstrekkelig til å fastslå at et mål er valid! mange gode mål på variabler har ingen tydelig face validity, eks. Er det opplagt at raske øyebevegelser under søvn er et mål på tilstedeværelse av drømmer? (REM søvn)

Convergent validity: "Scores on the measure are related to other measures of the same construct." For eks. vil et mål på skyhet korrelere høyt med en annen måletype på skyhet eller mål på et lignende begrep, som for eksempel sosial angst.

Discriminant validity: "Scores on the measure are not related to other measures that are theoretically different." Når et mål ikke er relatert til variabler det ikke skulle vært relatert til, har vi diskriminativ validitet. Målet skiller mellom det begrepet som māles og andre urelaterte begrep.

Internal validity: "When the result of an experiment can confidently be attributed to the effect of the independent variable the experiment is said to have internal validity". Når et eksperiment er designet slik at bare den uavhengige variabel kan være årsak til resultatet har vi god indre validitet.

Cozby (2009:149) Methods in behavioral research

Dersom et resultat kan skyldes forstyrrende (confounding) variabler er det ikke indre validitet. resultatet skyldes ikke den uavhengige variabel.

External validity: "The extent to which findings may be generalized".

Cozby (2009:149) Methods in behavioral research

Kriterie validitet: Forutsier skåren på testen nåværende eller fremtidig adferd eller utfall antatt og bli påvirket av det målte begrep?

Cozby (2009:96-97) Methods in behavioural research

”Replication is one of the strong markers of validity in scientific research.”

Whitfield, C.L. (2003) The truth about depression s.111)

”Indre validitet svekkes av placeboeffekt, fordi det gir grunnlag for en annen forklaring.”

Rune Fardal Psykologstudent 2005

”Indre validitet i en undersøkelse blir ødelagt om den som blir vurdert forandrer adferd som følge av det å bli vurdert (reaktivitet). Av dette følger at det å vurdere en forelders omsorgsadferd med sikkerhet ikke kan gjøres på en valid måte. De fleste foreldre vil mer eller mindre opptre annerledes under en slik vurdering enn de normalt gjør. Observasjonen avspeiler ikke et sant bilde av en omsorgssituasjon, men et skuespill den sakkyndige ikke kan tillegge avgjørende vekt ved vurdering. ”

Rune Fardal Psykologstudent 2005

Indre validitet handler bla.a om at det er kausal sammenheng mellom sakkyndige vurdring/konklusjon og den observertes adferd. Dersom den sakkyndiges konklusjoner om den observerte ikke støttes av den observertes adferd, foreligger det ikke indre validitet i rapporten.

Eks:

Om det dokumenteres at A nekter å samarbeide med B og den sakkyndige mener A har best samarbeidsevne foreligger det ikke kausalitet (samsvar) mellom sakkyndiges observasjon og A sin adferd. Med andre ord, den indre validitet er meget dårlig, eller eksisterer ikke.

Dersom B viser evne til samarbeid, og den sakkyndige konkluderer med at B har best samarbeidsevne, foreligger kasusalitet og indre validitet.

Psykologstudent, Rune Fardal, 2005

”Validitet : Egenskap ved begreper, påstander, logiske konklusjoner, teorier eller tester vedrørende gyldighet, dvs. Om de er å betrakte som sanne. Vi har ulike grader av validitet, etter graden av sannhet.”

Psykologisk Leksikon, H. Egidius (2002,s.541)

”In psychology a conclusion is said to be valid, if and only if, it is based on true premises. A conclusion based on one or more false premises is not valid !

In other words : validity (tenable, that holds water) is the quality of being well-founded on fact, or established on sound principles, and thoroughly applicable to the case or circumstances; soundness and strength (of argument, proof, authority, premises, etc.) An example:

Premises: Susan is a pretty lady - John loves pretty ladies - Tina is ugly

Valid conclusion: John loves Susan

Invalid conclusion: John loves Tina”

Wikipedia, encyclopedia.

”Hvordan kan man vite om kunnskap og slutninger er holdbare? Svaret er i prinsippet enkelt. En vitenskapelig slutning er valid, når en rimelig slutning er formulert, og når alternative (rimelige) slutninger er utelukket. Det betyr at selv korrekte slutninger ikke er valide, før alternative slutninger er avvist!”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.28)

”Validitet innebærer at et mål faktisk måler det vi ønsker å måle.

Desto større validitet de ulike testene har, desto sikrere og mer presis konklusjon kan man trekke.

Reliabilitet og validitet er begge grunnleggende for at et gitt mål er til å stole på.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.87)

”Hvis data har betryggende validitet er det mye lettere å trekke gode konklusjoner enn hvis validiteten er lav. På mange måter er forskning helt avhengig av at de data som studeres, er valide.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.87)

”Også validiteten i data kan berøres av reaktivitet.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.95)

”Uansett tilnærming er validitet et grunnleggende krav; forskeren må forsikre seg om at analysen ”treffer” viktige sider ved de prosessene som studeres.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.130)

”Først når funnet er dokumentert i flere ulike situasjoner, kan vi hevde at funnet har ekstern validitet.”

Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (2004,s.237)

”Validity refers to ”truth” and the accurate representation of information. Research can be described and evaluated in terms of three types of validity: construct validity, internal validity and external validity.

Construct Validity:

Refers to the adequacy of the operational definition of variables: Does the operational definition of a variable actually reflect the true theoretical meaning of the variable. The measure has construct validity if it measures the social anxiety construct and not some other variable such as dominance.

Internal validity:

A study has high internal validity when strong inferences can be made that one variable caused changes in the other variable.

External Validity:

The external validity of a study is the extent to which the result can be generalized to other populations and settings.”

Methods in Behavioural Research, Paul C. Cosby 2003,s.79-80)

”If something is valid, it is ”true” in the sense that it is supported by available evidence”

Methods in Behavioural Research, Cosby Paul C. (2003,s.89)

”Predictive validity is the extent to which the measure allows you to predict behaviour that it should predict.”

Methods in Behavioural Research, Cosby Paul C. (2003,s.91)

”Validitetsfrågan gäller huruvida uppgifter kan användas til slutsatsar om det saken gjäller.... En påvisbart samband måste föreligga med det som saken gjäller.”

Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003,s.52)

”Like viktig som reliabiliteten er det at ens metode er valid, det vil si at metoden mäter hva den er tenkt å måle. Reliabilitet er da en forutsetning for validitet.

Validitet har också med metodens sannhet att göra – med hur hög grad metoden är gyllig. Treffer vi blink med vår metode – ja, då är metoden valid. Et klinisk intervju är valid hvis det ger det samme bildet som det man oppnår ved samvær og observasjon av pasienten, för exempel i en avdelning över längre tid.

Reliabiliteten sier hvor stor enigheten er ved flere forsøk på å måle samme trekk gjennom maksimalt like metoder, mens validiteten fremkommer ved å måle samme trekk med forskjellige metoder. Validitet kan också ikke oppnås uten reliabilitet. Å påvise validitet er vanskeligere enn å oppnå reliabilitet, fordi det krever at metoden som anvendes, virkelig er uavhengige.”

Psikiatri, Einar Kringlen (2003,s.479)

”Jmfr. kringlen, 2003, over:

- 1). När det som beskrives runt en persons adferd, är den faktisk observerbara adferd, er adferdfsbeskrivelsene valide.
- 2). En persons beskrivelse av egen adferd är valid om vedkommende faktisk har eller tillkännegir denne adferd, och andre kan observera den beskrivna adferd.”

Psykologstudent Rune Frdasl, 2005

”En sakkyndige rapport är valid om dens slutsatser och konklusioner faktiskt stemmer med det som observeras.

En observasjon er valid, om den sakkyndige beskriver er observert, har hold i empirisk observasjon.

Eks: Om den sakkyndige mener att förälder A är bäst egnet till att ivareta barnets behov för samvär med förälder B är denna konklusionen väldigt om det faktiskt är så att förälder A är bäst egnet till att upprätthålla barnets kontakt med förälder B. Dersom förälder A får barna, och nekter eller sabotrar samväret mellan förälder B och barna, är den sakkyndiges observasjoner inte valida. De är inte sanna och stemmer inte. Konklusionen eller vurderingen är inte valid. ”

Rune Fardal Psykologstudent 2005

”Statistisk validitet har vi dersom det kan trekkes en hållbar slutsats om att sammanhängen mellan uavhengig och avhengig variabel eller tendensen är statistiskt signifikant och rimlig sterk.

Indre validitet har vi dersom det kan trekkes en hållbar slutsats om att sammanhängen eller tendensen är kausal.

Begrepsvaliditet har vi dersom uavhengig og avhengig variabel måler de relevante begreper i forskningsproblemet.

Ytre validitet har vi dersom det kan generaliseres til og over relevante individer, situasjoner og tider.”

Lund,T. (2003), Innføring i forskningsmetodologi (s.105)

”Validity, the degree to which accumulated evidence and theory support specific interpretations of test scores entailed by proposed uses of atest”

APA Standards for educational and psychological testing (1999,s.184)

”Internal validity focus on whether an intervention or experimental manipulation is responsible for change or whether other factors (history, maturation, testing) can plausibly account for the effect”

Kazdin, A. (2003,s.56) Research design i clinical psychology

”As a priority the individual validity of an experiment is usually regarded as more important than, or at least logically prior in importance to, external validity. One must first have an unambiguous finding before one can ask about its generality.”

Kazdin, A. (2003,s.51) Research design i clinical psychology

”Treats to external validity constitute questions that can be raised about the limits of the findings.”

Kazdin, A. (2003,s.36) Research design i clinical psychology

”The purpose of research is to reach well-founded (i.e. valid) conclusions about the effects of a given intervention and the conditions under which it operates

Types of validity:

1. Internal validity
2. External validity
3. Construct validity
4. Statistical conclusion validity”

Kazdin, A. (2003,s.23) Research design i clinical psychology

” **External Validity** -- A research study or experiment has external validity if the results obtained would apply to other similar programs or approaches.”

<http://www.gseis.ucla.edu/courses/ed230a2/internal.html>

” **Internal Validity** -- A research study or experiment has internal validity if the outcome is a function of the variables that are measured, controlled or manipulated in the study. Did in fact the experimental treatments make a difference in this specific instance?”

<http://www.gseis.ucla.edu/courses/ed230a2/internal.html>

” Validity varies along a continuum from low to high.”

http://www.une.edu.au/WebStat/unit_materials/c2_research_design/validity_internal_external.htm

”Ekstern validitet er i hvilket grad resultatet av en studie kan generaliseres til andre mennesker, situasjoner og forhold. Om en forelder viser en bestemt adferd ved en enklet observasjon, forteller dette ikke noe om vedkommende viser denne adferden i en annen situasjon, f.eks. når vedkommende ikke blir observert. Den sakkyndige kan ikke si noe om en persons adferd ut i fra en observasjon. Først når en eller flere observasjoner støttes av historiske data kan en adferd tillegges en person.

Motsatt blir det selvfølgelig fullstendig uholdbart at historiske data om en person, som ikke passer inn med en observasjon fører til at de historiske data utelukkes. Dette er spesielt viktig ved observasjon av omsorgsevne. Der skal den sakkyndige si noe om fremtiden, og det beste grunnlaget for det er å se på statistikken eller personens forhistorie, ikke hva personen viser i en kunstig situasjon som en observasjon som dette er. Dette er barnelærdom for psykologer, men allikevel er det en rekke psykologer som klart bryter mot disse helt elementære prinsipper. Det er ikke bare vitenskapelig juks, men også ren svindel ovenfor retten.”

Rune Fardal Psykologstudent 2005

”Content validity refers to the extent to which test items represent the behavioural domain measured by the scale.

Applied to psychiatric disorders, content validity is measured by examining the degree to which the diagnostic criteria represent all symptoms and clinical manifestations of the disorder.

Evidence for the criterion validity of psychological tests is usually based on the correlation between scores on the test and scores on the outcome or criterion measures.

With a psychiatric classification, criterion validity would be determined by correlating diagnostic categories with outcome measures such as treatment response and future clinical status if untreated.

Construct validity refers to the extent to which a scale measures a construct as that construct is explicated within a particular theory.”

Millon & al. (1999) Oxford textbook of psychopathology

”The purpose in developing a psychiatric classification is to ensure construct validity”

Skinner (1981)

"A valid argument is one the conclusion of which follows logically from the premises. A sound argument is one that is both valid and has true premises. A valid argument cannot take you from true premises to a false conclusion. So the conclusion of a true argument must be true. a valid argument can have a false premise but a true conclusion. A valid argument can even have premises all of which are false, yet have a true conclusion."

Boldstein, L. & al. (2005) Logic, key concepts in philosophy, s.9

Von Restoff effekt

Dette er en effekt som følger av at forskning (Restoff, 1933) har vist at det som utmerker seg i forhold til andre elementer har letttere for å bli husket enn andre elementer i en samling. Dette får innvirkning ved at sakkyndige letttere husker spesielt fremtredende omservasjoner eller påstander som ikke nødvendigvis er viktigere enn andre mindre fremtredende observasjoner.

"The Von Restoff effect (named after Hedwig von Restorff), also called the isolation effect, predicts that an item that "stands out like a sore thumb" (called distinctive encoding) will be more likely to be remembered than other items.

For instance, if you see a list of items on a shopping list, if one item is written in bright green and the others are not, you may be more likely to remember that one item.

This distinctiveness may come in the form of humor, in which case the humor effect is incurred. Similarly, specific examples may also include the weirdness effect and the serial position effect."

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Von_Restorff_effect

Woozle effekt

Woozle effekten er en siteringbias, og oppstår når noe presenteres som bevis på bakgrunn av sitering. Siteringen gir inntrykk av at et publisert materiale er troverdig. Noe aksepteres som grunnleggende sant mer basert på vanlig bruk enn på empiriske fakta. "Så mange har sittet det så da må det vel være riktig?" Woozle dannes ofte ved at språklige utrykk går fra "Evidens kan vise at...." til "Evidens viser at.." ved gjentatte bruk av slik sitering. Man siterer andre uten å sjekke at det andre har skrevet er empirisk belagt. Woozle er ikke bare en feilrapportering, men også et ønske om å lese inn i data tidligere antageler og informasjon som ikke er der. En hypotese er ikke sann fordi mange påstår det men fordi bevis underbygger den.

"**Woozle effect**, also known as **evidence by citation**, or a **woozle**, occurs when frequent citation of previous publications that lack evidence mislead individuals, groups and the public into thinking or believing there is evidence, and nonfacts become urban myths and factoids.

Woozle is the name of an imaginary character in the A.A. Milne book, Winnie-the-Pooh, published 1926. In chapter three, "In Which Pooh and Piglet Go Hunting and Nearly Catch a Woozle", Winnie-the-Pooh and Piglet start following tracks left in snow believing they are the tracks of a Woozle. The tracks keep multiplying. Christopher Robin then explains that they have been following their own tracks around a tree.

In 1979 Houghton illustrated the Woozle effect showing how work by Gelles 1974, Published in the book "The violent home" had been transferred from applying to a small sample to a universal sample by Strauss who had written the foreword to the same book. Both of these were then cited by Langley & Levy in their 1977 book, "Wife beating: the silent crisis".

In 1982, Professor Wakter R Schumm of Kansas State University School of Family Studies and Human Services, warned of the danger of the Woozle effect when he said of it that it could be used to mistakenly "set policy in the prevention and treatment of family violence".

In the 1998 book "Intimate Violence" Gelles and Straus use the Winnie-the-Pooh woozle to illustrate how poor practice in research and self-referential research causes older research to be taken as fresh evidence causing error and bias.

A woozle effect, or a woozle, occurs when frequent citation of previous publications that lack evidence mislead individuals, groups and the public into thinking or believing there is evidence, and non-facts become urban myths and factoids. "

http://en.wikipedia.org/wiki/Woozle_effect

"Results of a weak study may be repeated so many times in different sources (e.g., professional journals) that they (undeservedly) achieve the status of a law."

Eileen Gambrill, Propaganda in the Helping Professions

"Red flags for hiding competing well-argued views include phrases such as "Every one knows ..." "It is clear that ..." "It is obvious that ..." "It is generally agreed that ..." This kind of unchallenged repetition encourages the woozle effect; if we hear something enough times we assume that it is true."

— Eileen Gambrill; Amanda Reiman 2011, "A Propaganda Index for Reviewing Problem Framing in Articles and Manuscripts"

"Woozles are usually not simply a matter of authentic misreporting. They also reveal a desire to read into the data an a priori position that is really not there, what Bacon calls "idols of the theatre". ... All the data reporting mistakes I have found in the literature, without exception, were made in the direction of supporting feminist preconceptions."

"Rethinking Domestic Violence – Donald G Dutton"

“Other Woozles include the following: DeKeseredy and Schwartz (1998) asked women who had been violent in a relationship since the age of 16 whether their own use of violence was in self-defense. Men were surveyed too ($n=1300$) but were never asked questions about their own abuse victimization, only perpetration, guaranteeing a self-fulfilling prophecy. When both genders are asked about victimization and perpetration, college women are more violent than college men (Douglas & Straus, 2003) across nineteen countries.”

Dutton (2006)

“Belief perseverance: Maintaining the conviction that patriarchy is THE cause of IPV constitutes a form of belief perseverance. The first principle (male perpetrator, female victim) is unquestionable, all contradicting evidence is rejected for not adhering to the first principle, and, once accepted, all subsequent considerations must conform to the first principle.”

Dutton (2006)

“A. A. Milne, in his popular children’s book, Winnie-the-Pooh, describes how Winnie and Piglet go hunting and nearly catch a Woozle. One day Piglet observed Winnie walking around in circles. He called to him and asked what he was doing. Winnie replied that he was hunting. Winnie pointed to tracks on the ground. Piglet asked excitedly, “Do you think it’s a Woozle?” Winnie began to walk, and then looked down, and, with a puzzled expression, noted that there seemed to be two sets of tracks now. Piglet joined Winnie, and they walked for a while, when suddenly Winnie noticed that there seemed to be three sets of tracks—the third one being smaller than the other two. They walked further around the tree, and then observed excitedly that there were now four sets of tracks. When Winnie and Piglet were worn from their tracking, they looked up in the tree they were under and saw Christopher Robin. Robin came down from the tree and explained the mystery of the Woozles. It seemed that Winnie had walked around the tree first looking for tracks, then finding his own, then finding two sets of his own. When Piglet joined in, he produced the third set. The Woozles were nothing more than their own tracks, repeated as they circled under the tree.

In the emotion-laden uncertainty of trying to study and help victims of family violence, we often construct our knowledge much in the same way that Winnie and Piglet track Woozles. There are indeed a growing number of Woozles in the study of domestic violence, and as we shall see in the next section, we often have built our “understanding” of the problem in much the same way that Winnie the Pooh hunted Woozles.”

<http://meddlingrationalarchivist.wordpress.com/the-woozle-effect/>

Onsketenkning

Denne feilen har sammenheng med at sakkyndige unnlater å ha belegg for sine "konklusjoner". Slik flere sakkyndige rapporter viser bygger de sine begrunnelser på uudokumenterte ønsker om hva de selv subjektivt tror er det beste for barnet. Noen ganger kan dette være til barnets beste, men alt for ofte er det ikke til barnets beste. Hvordan den sakkyndige vil oppdra et barn har ingen relevans i slike saker. Den sakkyndige skal kun bygge sine avgjørelser på empiri og fakta. Når sakkyndige som det klart fremgår av mange rappoerter bedriver rent drømmeri over hvor bra det skal bli for barnet om den sakkyndiges anbefalinger følges, da er dette for en grov feil å regne i en slik sammenheng. Avgjørelser skal bygge på eksisterende fakta og ikke ønsketenkning om hva man tror er til barnets beste.

” Wishful thinking is the formation of beliefs and making decisions according to what might be pleasing to imagine instead of by appealing to evidence or rationality.

Studies have consistently shown that, holding all else equal, subjects will predict positive outcomes to be more likely than negative outcomes. See positive outcome bias.

Prominent examples of wishful thinking include:

- * Economist Irving Fisher said that "stock prices have reached what looks like a permanently high plateau" a few weeks before Black Thursday in 1929, which helped to trigger the Great Depression
- * Paul Wolfowitz predicted "an explosion of joy will greet our soldiers" in the run-up to the 2003 Iraq War
- * President John F. Kennedy believed that, if overpowered by Cuban forces, the CIA-backed rebels could "escape destruction by melting into the countryside" in the Bay of Pigs fiasco

Logical fallacy

In addition to being a cognitive bias and a poor way of making decisions, wishful thinking can also be a specific logical fallacy in an argument when it is assumed that because we wish something to be true or false that it is actually true or false.

For example:

The teacher gave us a difficult exam! We shouldn't have to be subjected to such stress under the course of our education.

It may be that it was uncomfortable, but that does not mean that uncomfortable things should always be avoided. Wishful thinking underlies appeals to emotion, and is a red herring.”

http://encyclopedia.laborlawtalk.com/Wishful_thinking

Åpenhet

Dette er et must innen vitenskapen. Grunnen er at materiale som ikke tåler dagens lys, heller ikke tåler et kritisk blikk. Vurdering av sakkyndige rapporter for domstolene har ikke vært mulig nettopp fordi de taushetsbelegges. Da har de heller ikke vitenskapelig

aksept eller verdi. Slik vitenskapelige rapporter går gjennom "peer review" før de publiseres, slik sikres det at vitenskapelige arbeider holder vitenskapelig standard. mye (justismord, gjennomgang av et utall sakkyndige rapporter) tyder på at mange "fagfolk" skjuler sin pseudovitenskapelige kunnskap nettopp i slike miljøer, der deres arbeider blir unndratt et kritisk blikk.

Årsak – Virkning

Sakkyndige som går inn et par timer og vurderer situasjoner kan ikke si noe om årsaksforholdet ut i fra hva de observerer der og da! Det sier kun noe om situasjonen i det observerte øyeblikket. Årsker ligger normalt i fortiden og krever omfattende og kildekritisk gjennomgang av alt tilgjengelig materiale. Likeledes er det med konsekvenser og virkning. De ligger i fremtiden, og normalt etter årsak i tid. Dermed kan de prediskjoner sakkyndige kommer med om fremtidige forhold vanskelig utelukkende bygge på bare de observasjoner de selv gjør der og da. Jo mer historikk man legger til grunn, jo bedre er det å si noe om fremtiden. Uten historisk innformasjon kan man vanskelig si noe om fremtidige hendelser. Uansett er observasjoner der og da dårlige predikatorer for å si noe om fremtiden. Dette er viktig for sakkyndige skal gi retten grunnlag for barnas beste i fremtid! Man trenger altså langitudinelle studier (studier som følger individ over tid) for å predikere om fremtid.

"igjen er det viktig å påpeke at tversnittstudier ikke gir data om årsaksforhold"

Mossige, S. & al. (2007,s.144) Vold og overgrep mot barn og unge

Litteratur:

<http://www.likestilling.com/psykologi/bok.html>

Abnormal psychology, Oltmanns & al. (2004)
Barnefaglige Sakkyndighetsoppgaver , Nou 1995:23
Barnefordelingsaker , Nou 1998:17
Cognition, Margaret W. Matlin (2005)
Etiske prinsipper for Nordiske Psykologer
Exploring Social Psychology ,Myers, David G., (2004)
G.H.Nilsen & K.Raaheim (2004) Psykologi,
House of carda, Robyn M. daves (1996)
Håndbok for klientutvalg og barnevernsofre, Åge Simonsen (2003)
Innføring i psykologi, Nilsen, Raaheim, , (2004)

Innføring i forskningsmetodologi , Lund,T. (2003)
Kognitiv Psykologi, Tore Helstrup, Geir Kaufmann (2000)
Kritisk Utredningsmetodikk, Bo Edwardsson (2003)
Kognitiv Psykologi, Lundh & al. (1992)
Livet som Deltidsforeldre, Frode Thuen, (2004)
Lover for Norsk Psykologforening.
Lærebok i rettspsykiatri Georg Høyler, Odd S. Dalgard (2002)
Metods in Behavioral research , Cosby, Paul C. (2003)
Norges Lover, Helsepersonelloven
Psychology , Passer & Smith, (2004)
Psykiatri, Einar Kringlen (2003)
Psykologiens Forskningsmetoder, Frode Svartdal (1998)
Psykologisk Leksikon , Egidius (2002)
Rettspsykiatri i praksis, Rosenqvist/Rasmussen (2004)
Rättvisan och psykologin, Lenart hane (1993)
Sakkyndig Arbeid, E. Backe Hansen, H. Øvereide (1999)
Sosialpsykologi, Arild Raaheim (2002)
The European Federation of Psychologists Associations EFPA
Thinking Chritically about research metodes. John G. Benjafield (1994)
Utviklingspsykologi S. Tetzchner (2003)
Wikipedia, encyclopedia.
Stanovich, K.E. (2004) Hov to think strait about psychology
APA Standards for educational and psychological testing (1999,s.184)
Millon & al. (1999) Oxford textbook og psychopathology

Linker:

Håndbok for klientutvalg og barnevernsofre, spesielt for barneværnsaker:
<http://www.barnasrett.no/handbok.htm>

**“Utredningsmetodik, kritiskt utredande
och saklighet
Bo Edvardsson, Örebro universitet, mars 2006,
föredragnings-PM**

Anm. Det är OK att fritt mångfaldiga och sprida detta dokument med mitt namn på eller i form av utdrag av delar eller genom citering, om hänvisning sker till källan. Spridning och tillämpning uppmuntras. För eventuell kommunikation är min mailadress för närvarande (brukar ändras vartannat år p g a omorganisation) -email-

Arbetsadress: Bo Edvardsson, BSR, Örebro universitet, 701 82 Örebro”